

A RÓMAI PÁPÁK TÖRTÉNELME

SZ. PÉTERTŐL KORUNKIG.

MÜLLER, HOFFMANN, SMETS, SANDINI, KOLB, BURIO S
EGYÉB KÚTFŐK NYOMÁN SZERKESZTETTE

KARCSU ANTAL ARZÉN

SZ. FERENCZBENDŰ ÁLDOZÁR, HITSZÓKOK S A SZENT ÁGAZATI HITUDOMÁNY TANÁRA
A SZEGED-ALSÓVÁROSI KOLOSTORBAN.

I. KÖTET.

A VÁCI EGYHÁZMEGYEI S SZERZETI HATÓSÁG JÓVÁHAGYÁSÁVAL.

SZEGED,
BÁBA IMRE KÖNYVNYOMDÁJA.

1869.

MÉLTÓSÁGOS
ÉS
FÖTISZTELENŐ

Isten s az apostoli szent-szék kegyelméből váci püspöknek, Ő
Szentsége házi főpapjának, a Szent-László-Társulat elnökének,
Ferencz József ő cs. s apostoli kir. fősége jeles rendje lovagiának,
a magyar irodalom lelkes pártolójának

A LECFORRÓBB HÁLÁS TISZTELETTTEL

A T Á R T A.

»Te Péter vagy, és e kősziklán építem fel az én anyaszent-
egyházamat, és a pokol kapui nem fognak azon
diadalmat venni!»

Sz. Máté XVI. 18.

ELŐSZÓ.

Róma örök város, a szent katholika religiónak ama világ végeig dicsően ragyogó központja, melyben az ősi apostoli hitet követő népek tisztelete s szeretete együvé foly, és ahonnét azokra folyton az igaz világosság napja ragyog fel s a viszonszeretet áradoz. Távol minden rettegéstől, egyedül áldásaiban hatalmas és szent a pápa 200 millió keresztény, tehát a műveltebb emberiség tekintélyes része előtt, mint az ősi, egy, szent, közönséges és apostoli egyház legfőbb pásztora, szent Péternek igazi utódja.

A pápaság legrégibb s legtisztetéremeltőbb mindazon hatalmak, tekintélyek s intézmények között, melyeket valaha a világ látott. Bár a világrázó események tomboló hullámai, számtalan kül- és bellellenek által annyiszor és oly hatalmasan zaklattatott, mégis föntartatott a gondviselés által, és feladatahoz híven megőrizte annyi zivatar dacára is a hitletéteményt. Igen, a pápaság a legelső s legtisztességs nagyság bámulandó tüneménye. A világtörténet nagyhirű monarchákról beszél nekünk, — kiknek parancsszavára százmilliónyi alattvalók hajoltak meg; de hol vannak most a médok, perzsák, görögök és rómaiak egykor oly igen hatalmas és büszke uralkodói? *Cyrus, Nagy Sándor Caesar* homlokán meddig ragyogott a diadém? Számos eretnokségek, népek, nemzetek, koronák és hatalmas dinasták az évezredek hullámaiból merültek fel, s azokban tűntek is el ismét; csak egyetlen trón áll annyi századokon át s állani fog sziklaszilárdan, úgy szólván *istenileg erősen*; csak egyetlen korona száll föről-főre, szakadatlan láncolatot képezvén annak viselői. Ez az apostoli széken ülő szentatyának tiarája. A pápák sorozata mellett, mint *Maculay*, a híres protestans történész is írja, a legrégibb királyi nemzetségek csak tegnapiak: a pápák túl éltek egy *Nérót*, egy *Maximinust*, egy *Diocletiant*, látták a hunnok,

vandalok, keleti gothok, herulok roppant csapatait, s ezek élén hírneves vezéreket, minő volt egy *Attila*, *Genserich*, *Atarich* és *Odoaker*, Olaszország első királya. Látták a longobardokat is, látták a német császárokat, -- a spanyolokat, kik eljöttek boldogítani Nápolyt és Lombardiát; látták végre a franciákat is VIII. Károlytól elkezdve III. Napoleonig. A pápaság egy gyögyörően tündöklő aranyfonálkint huzódik végig a keresztény századok történelmében az azt védő isteni alapító kegyéből.

A jelenleg dicsően uralkodó jobb kor- és sorsra méltó IX. Piussal együtt már 259 pápát számít az egyház sz. Péter székén, melyet a Mindenhatónak keze a szent Róma hét halmára tett le, s a melynek az ígértetett, hogy ott fog állni a világ végeig; mert Az ültette azt oda, ki el fog jönni, hogy az élőket és holtakat megítélje. A pápák történelme igen fontos s érdekes levén minden keresztényre, kivált katolikusra nézve, azért a latin, francia, olasz, spanyol — s kivált a *dúsgazdag német irodalom* a pápaság történelmét tartalmazó számos s tekintélyes műveket bir fölmutatni. Hóni irodalmunk egyházi folyóirataiban is előfordulnak ugyan egyes tekintélyesb pápák életrajzai, de minden egyházfőnek történelmét tartalmazó művet — legalább tudunkra — még nem birunk. Azért czélszerűnek véltük nevezetes latin s német kútfők után egy ily műnek hóni irodalmunkbai átültetését, s ezen Isten segítségével megkezdett zsenge dolgozatunkat a magyar egyházi irodalom szent oltárára a legmélyebb alázatossággal leteszszük azon reményben, hogy ha csekély erőnk, időhiány s egyéb körülményeinknél fogva e feladatot jobban meg nem oldhattuk, legalább jó szándékunk gáncsoltatni nem fog, s majd akad tán nem egy ügyesb tollú író, ki e tekintetben tökéletesb művel fogja majd megörvendeztetni a történelem barátait. Miért mi naponkint buzgón kérjük is a minden tökéletes adomány s világosság atyját.

Kell, hogy kivált hithideg napjainkban, minden katolikust érdekeljen a pápák történelme; mert a pápaság sohasem támadtatott meg hevesebben, — s annak történelme a roszakarát, hitetlenség, szentüldözés s eretnekek által sohasem ferdítettet el gonoszabbul, mint épen napjainkban, midőn, fájdalom! még azok is, kik ezen akolból valók, abban keresik legédesebb örömük, dicsőségük s népszerűségüket, ha az egyház érdemdús fejei ellen gonoszkodhatnak. — Rágalmazó és

gyalázó iratok szóratnak gonosz kezekkel az ősi egyházhoz még híven ragaszkodó nép közé, hogy elhitessék vele, miszerint az, mit ő világosságnak tart, nem egyéb butaságnál s undok sötétségnél, s kit ő jótévőként szeretve tisztel, az az ő jólétének nyílt s alattomos ellene! De valamint az arany a fekete mellett annál szebben ragyog, ép úgy a pápák jótéteményei s áldásai is annál főnségesebben tűnnek föl a vallástalanok s szentüldözők gonosz törekvéseivel szemben. Hogy tehát az anyaszentegyház fejei ellen a vastag tudatlanság, gonosz akarat, vak elfogultság, divatos hetvenkedés, gyűlölködő felekezetesség, s eretneki meg a szabadkőmívesi szemtelenség által folyton szórt rágalmak, ellenvetések s gyalázások a sorompókban bennünket jól felfegyverkezve találjanak, adjuk ezen művet, melyben a történelmi igazság képezi a legjobb cáfolatot.

De fáradozásunknak még más célja is van, tudnillik a mi szent katolika egyházunk iránt lángoló szeretetre hevíteni a kihűlt sziveket, s ezeket az apostoli szék iránti mély tiszteletre felgerjeszteni. Óh, bár eredményezné ezt Isten kegyelmével a mi alázatos törekvésünk!

Mi tehát ezennel egy páratlan diszű ősi csarnokba lépünk, melyet a legnemesb, leglelkeseb s legszellemdúsabb férfiakkal az utóbbi két ezred-év népesített be. Minden szóban, mely szent ajkaikról lehangzott, a Szentlélek világosító malasztja ragyogott. Ezen nagy férfiak szent törekvése meghódította a világot a polgárisodás s örök üdv részére, amaz égi bölcsességgel, mely az örök igazság szent trónjáról szállván alá, *Hellas* és *Latium* borostyános tudósainak megmutatta a valódi üdvforrást, melyből nem képes az meríteni, ki az igazságtól hallását elfordítván, saját elméjét isteníti s annak balgatagságait követi. A görög és római hajdankor erényei megújultak, s mintegy megdicsőültek az örök hazáérti teljes odaadásban. Ah hányan szállottak le a pápai székről a katakombákba, hogy a vértanui koronát elnyerjék! — Ők tisztára mosták öltönyüket a bárány vérében. Ezen hitszilárdság, mely Krisztus neve, tisztelete, ügye s egyházáért mindent, — az életet is föláldozza; azon bámulandó lelki nagyság, mely az emberektől, kik csak a testet ölhetik meg, nem retteg, ama roppant szellemi erő, mely oly hévvel ragaszkodik a láthatlan világhoz, hogy annak bírásáért a láthatónak minden javait és dicsőségét szíves készséggel áldozza fel; óh ezen mennyei lélekhangulat az, mely annyi pápát az Úr előtt

kedvessé, az embereknel pedig tiszteletreméltóvá tesz! — Valóban a szentegyházfőkre illik *Loyola-Ignácznak* ezen szép mondata: „*Az erényharmonia szívemben fölülmulja az összes zene- és hangszerek minden kedvességét.*“

A pápák a legjótékonyabb befolyással voltak az emberiségre. — Ugyanis az elfogulatlan történelmi írók díszes seregeszerint úgy tűnnek ök fel nekünk, mint „*Jézus helyettesei az egyetemes egyház élén, a kereszténység terjesztői, a hitettség és tisztaság, cultus, erkölcsiség s az egyházi jólét buzgó föntartói, a jó rend és béke örei, a szabadság oltalmazói — s az elnyomott jogok védői, Európa függetlenségének megmentői, a képzés és tudományok gondos ápolói, a szépművészetek lelkes előmozdítói, a szegények, árvák, özvegyek, nyomorultak gyámolói, stb.*“ Mindezeket igazolandja szerény dolgozatunk, mely meggyőzendí az olvasót arról, hogy a pápák befolyása az emberiségre nagyon is áldásos volt. „*Mivé lettünk volna mi pápa nélkül?*” írja Müller János, amivé a törökök, kik — mivel a byzanti religiót el nem fogadták — megmaradtak barbárságukban.“ Hasonlókép nyilatkozik Herder is: „*A pápaság legnagyobb érdemet vívott ki magának a kereszténység elterjesztésével. Angolhon és Németország legnagyobb része, az északi királyságok, Lengyel-, Magyar- s egyéb országok a pápák követei s intézkedései folytán lettek keresztényekké. Sőt, hogy Európa a hunnok, saracénok, tatárok, törökök, mongolok, s egyéb vadnépek által örökre el nem borítottatott, ez is a pápaság műve. — Ha tehát a keresztény császárok, királyok, fejedelmek, hercegek, grófok és lovagnemzetségek fölmutatni tudják érdemeiket, melyeknél fogva egykor a népek fölötti uralomra vergődtek, — úgy a három koronás főpásztor Rómában fegyvertelen papok vállairól mindazokat a szent kereszttel megáldva méltán mondhatja: Nálam nélkül nem lettetek volna azok, a mik vagytok.*“

Ime így nyilatkoznak még nem kathólikus elfogulatlan tudósok is a pápaságról!

Mielőtt ezen előszót bezárnók, meg nem állhatjuk, hogy Bonáld szavait ne idézzük: „*Van még egy más hatalom, melynek szilárdítását a fensőbb politika hangosan sürgeti, most inkább követeli azt, mint egyébkor. Ez a szentszék hatalma. Honnét egykor a világosság napja egész Európára felderült, — és ahonnét fognak ismét a felizgatott*

kedélyek s a szívek békéje visszaállíttatni. A pogányok a delphusi templom környékét a béke s menedék helyévé avatták fel; ügyeljenek hát a keresztények küzdelmeikkor legalább ama szent földre, honnét oly fönséges tanok hirdettetnek, és a népek polgárisodása érdekeiben oly nagyszerű vállalatok keletkeznek, s ahová lelki vigaszért oly sok szerencsétlen zarándokol. — Hajoljanak meg a keresztény lobogók s bocsáttassanak le a fegyverek ama fölséges Dóm, az igazság szentélye, a társadalmi rend védőfala előtt, és a keresztény világban legalább egy szabad helye legyen a keresztény egélynek.” (Theorie du pouvoir politique et religieux).

Egyébiránt VIII. Orbán pápa 1625-ki martius 13-án kiadott, és 1634-ki július 5-én ismételve közzétett rendeletének a legmélyebb alázattal hódolva kijelentem, miszerint az ezen műben foglaltakat csak úgy kívánom vétetni, mint a melyek emberi tekintély és hiten alapulván, értetni szoktak, kivévén az apostoli szék által eldöntötteket s jóváhagyatottakat. — És mindazt, mi e dolgozatban bármi tekintetben hibásan adatnék elő, vagy a hibázhatlan római kath. anyaszentegyház hit- s erkölcstanaival, fegyelme, tekintélye és a köteles engedelmességgel bármi módon csak legkevesebbé is ellenkeznek, azt ezennel semmisnek, visszavontnak nyilvánítom.

Végre Isten szent kegyelme tegye gyümölcsössé szerény igyekezetemet! Ha a kitűzött cél csak némileg is megközelítve leend, törekvésem bő jutalmat aratand.

Isten szent áldása s békessége hazánkkal!

Irtam Csányon, 1862-ki april 20-án.

I.

Sz. Péter. 29—67.

Simon (később Péter) Jónás vagy János nevűnek öregebb fia volt. Atyja Bethsaidában a galilei tenger keleti partján mint szegény halász munkálkodott. Sz. Péternek születési éve bizonyosan nem tudatik. Rendesen 70—75 évesnek állítják, s mivel halála Kr. után 66—67. évben következett be, valószínű, hogy Üdvöztöknél 4 vagy 5 évvel előbb jött a világra. Mi jellemét illeti, a történelem gyermekdednek, híven ragaszkodó s heves indulatának festi őt. Gyöngeséget is födöz fel benne, mint szerfölötti önbizakodást, mi természetesen lángbuzgalmából ered, valamint emberi tekintetet és kishitőséget is. Ezek azonban oly gyöngéi, melyek, mint alább látandjuk, magas erényei mellett egészen elenyésznek.

Sz. Péter nem volt testileg erős, hanem inkább jónövésű ábrázata halvány, haja és szakála sűrű, borzas, szemei feketék, s mintegy vérrel borítottak, szemöldökei gyérek, orra hosszas, kezéssé lapos. A második században *Lucian* párbeszédeiben gunyosan mondja Sz. Pálról, hogy galilei, sasorru, kopasz homloku volt, a harmadik égbé ment fel, hol csodálatos dolgokat látott. Nem szólhatott volna ő így, ha ezen időben nem létezett volna Sz. Pálnak élethű arczképe. Euséb mondja, hogy ő ezt és sz. Péterét is látta. Kár, hogy a XI. század óta a festészek és szobrászok az ősi típustól többnyire eltérvén, sz. Pétert kopaszán, sz. Pált pedig sűrű hajzattal ábrázolják.

Simon és ifjabb testvére András halászatot űztek és Jézus tanítói pályájának kezdetén a szent történelem Capharnaumban ismét láttatja őket. Mivel sz. Péter napra itt lakott, sz. *Epiphanius* úgy vélekedik, hogy az a nevezett helyre házassági viszonyból fogva származott el, és a házba említett fivére is befogadtatott. — Midőn erre János, ki a Bethániában lakókat keresztelte, Jézust jönni látni és felkiáltta: „*Ime,*

az Isten béránya!“ János két tanítványa a Megváltót követé, kiknek egyike Sz. Péternek fivére volt. Ez Péterhez sietetett, s a Messiást váró szeretett testvérnek elbeszélé, hogy látta az Üdvözítőt s egyszersmind őt Jézushoz vezette, ki rászegezvén tekintetét, így szóla: *„Te Simon vagy, Jónásnak fia, Cephas-nak fogsz nevezetni!“*

Ezen első névváltoztatás, mely később a pápák életében oly sűrűen előfordul, Pétert s utódit arra emlékeztette, hogy ők nem közönséges emberek, hanem Jézus Krisztus helytartói lettek e földön, s azért többé nem magukhoz, hanem egyedül Jézus és az ő egyházához tartoznak.

Péter apostolságra hivatván, némely írók szerint, az Üdvözítő által kereszteltetett meg, ki meg azután testvérét Andrást keresztelte meg, mint sz. Ágoston is írja. — Az év vége felé Pétert Jézussal ismét együtt találjuk a genesareth-i tónál, midőn így halljuk őt panaszolzkodni: *„Uram, egész éjjel munkálkodván, mitsem fogtunk, de a te szavadra megvettem a hálót. De amint a háló csodálatosan úgy megtelt, hogy egyedül tartani nem bírta, s a másik hajóbani társakat kelle segítségül hívni, sz. Péter Jézus lábaihoz borulván, mondá: „Menj ki hajóból Uram, mert bűnös ember vagyok!“* Jézus mondá neki: *„Ne félj, mostantól fogva már embereket fogsz fogni.“* Az apostolságai híváskor, mely a harmincegyedik évi husvétii ünnepe után történt, előbb Üdvözítőnk visszavonult egy hegyre imádkozni, és azon alkalommal Jézus számos tanítványai közt, kik közül ő tizenkettőt különösen kiválasztott, legelőször Péter említetik az apostolok élén, kik őt, mint az evangelisták könyveiből kitűnik, mint fejöket, előljárójukat tekintették. Szintén látni fogjuk, mint tüntette ki mindenütt isteni Üdvözítőnk Pétert, ehhez intézte többnyire szavait is, ki azután a többiek nevében válaszolt. Igen, Megváltónk Péter apostolt mindenkor megkülönböztette, mi által kétségen kívül azt akarta, hogy az mindenki által az egyház legfőbb pásztoraúl, annak fejeül tekintessék.

Igy sz. Péter volt, ki az asszony meggyógyításakor szólott, midőn Jézus kérdezé: *„Ki érintette ruháimat, mert én érzem, hogy erő jön ki belőlem?“* „Mester, felele Péter, a serey nyom és szorít téged, és te mondd: ki érintett engem?“ — Midőn a tanítványok egy alkalommal már óráig evedztek volna a tengeren, de a viharok miatt haladni nem bírtak, ime hozzájuk mene Jézus a tengeren, kit Péter megpillantván, kiáltá: *„Uram, ha te vagy, parancsold, hogy hozzád menjek a vizen.“*

Jézus monda: „*Jőj!*“ és Péter kilépvén a hajóból, mene a vizen, hogy az Üdvözítőhöz érjen. De látván a nagy vihart, megrettent; és midőn már merülni kezd, felkiálta: „*Uram segits!*“ Jézus kiterjesztvén kezeit, megfogá őt, mondván: „*Kishitű mért kételkedtél?*“ — Mily szeretetreméltólag tűnik fel ezen történetben Péter tüzes jelleme, de egyszersmind árnyoldala is, a csüggettség. Szépen mondja ide vonatkozólag sz. Ágoston: „*Az apostolok elseje, ki az egész egyházat képviselte, az erőseket és gyöngéket, hite által arra tanított minket, mit tehetünk Jézus Krisztusban, félelme által pedig arra, hogy mik vagyunk mi magunktól. Csak az nyer Istentől kegyelmet, ki érzi, hogy önmagától mi ereje sincs.*“

Mint gyümölcsöztette szent Péter ezen tanítást, látjuk élte folyamában. Midőn Jézus a capharnaum-i synagógában az Urvacsora szerzését a kenyérszaporítás után előre megmondotta, és a zsidók egymásközt vitáztak: „*Hogyan adhatja ez nekünk az ő testét eledelül?*“ Sokan a tanítványok közül mondák: „*Kemény beszéd ez, ki hallgathatja?*“ Sőt sokan őt elhagyván, mondá Jézus a tizenkettőhöz: „*Ti is elakartok-e menni?*“ Ismét szent Péter volt, ki válaszolt: „*Uram, kihez menjünk? Nálad vannak az örök élet igéi. És mi elhittük s megismertük, hogy Te vagy Krisztus, az élő Isten fia.*“ — Mily hívő érzetet tanusító jellemvonás ez sz. Péter életéből! Hívő lelkének más bizonyosságát akkor adá sz. Péter, midőn Jézus az úthban egykor kérdené tanítványait, hogy kinek tartják őt az emberek? ismét e buzgó, heves Péter volt, ki szót emelt: „*Te vagy Krisztus az élő Isten fia!*“ Jézus pedig felele neki: „*Boldog vagy te Simon, Jónás fia, mert nem a test és vér jelentette ezt ki neked, hanem az Atyám, ki mennyekben van. És én mondom neked: Te Péter vagy, és e köszálon épitem fel az én anyaszentegyházamat, és a pokol kapui nem fognak azon diadalmat venni. És neked adom a mennyország kulcsait. A mit megkötözni fogsz e földön, az meg lesz kötve a mennyben is; és a mit megoldozni fogsz a földön, megoldozva lesz a mennyben is!*“ (Ezen megszólításból: „*Boldog vagy te Simon, Jónás fia*“ — eredt azon szokás, melynélfogva sz. Péter utóda: „*Legboldogabb Atya*“ czimmal illetetik, miből idő folytán a „*Szent-Atya*“ cím keletkezett.) Te vagy a rendithetetlen alap és föld, melyen én anyaszentegyházamat építeni akarom, és a pokol minden hatalma

összezuzatik azon. Bár a többi apostolok is alapjai és oszlopai az egyháznak, de csak alárendelt értelemben, amennyiben az épületet tartani segítik: de te vagy a tulajdonképeni alap és föld, mely az egészet tartja, és a mely nélkül az soha meg nem állhatna.

Hogy Péter a többi apostolok fölé emeltetett, ezen szavakból is bőven kitűnik: *„Neked adom a mennyország kulcsait,“* s mit jelent ez bibliai nyelven mást, mint a legfőbb hatalmat? Péternek, mint Jézus helyettesének legfőbb hatalommal kell birni az egyházban, ki fölött senki, csak az Ur áll. Jézusnak a táborhegyeni megdicsőülésekor ismét sz. Péter, a sziklaférfi volt, ki felébredvén első szólott.

„Mester, jó nekünk itt lenni; építsünk három hajlékot, Neked egyet, Mózesnek egyet s Illésnek egyet.“ Boldognak érezte magát s nem tudta mit mondott, azért indítványára az Üdvözítő nem felelt. Továbbá akkor is kiténtette Jézus Pétert, midőn Capharnaumban a vámos az apostol elé lépven, mondá: *„Nem fizeti meg a ti mesteretek a kettős drachmát?“* Jézus Pétert küldé a tengerre megvetni a horgot, hogy az első halbani pénzzel magáért s Péterért az adót megfizesse.

Látjuk az egész evangeliumban, hogy ahol valami fontosabb dolog történik, oda sz. Péter küldetik. Midőn az Urvacsora után lábmosság következvén, Üdvözítőnk Péter lábait meg akará mosni mondá az alázatos apostolfőnök: *„Uram, te akarod lábaimat megmosni? . . . Örökké nem fogod az én lábaimat megmosni!“* De midőn Jézus erre felelé: *„Ha meg nem moslak, nem leszen részed velem!“* Ekkor előtűnt Péter szeretete és ragaszkodása: *„Uram, nemcsak lábaimat, hanem kezeimet és fejemet is.“* — Egyedül Jézus célzása, hogy egyikök őt el fogja árulni, képes volt az apostol buzgalmát fölgerjeszteni. — Előbb tekintetével fürkészi, ki vetemedhetnék ennyire; de mivel így nem találta ki az árulót, az Üdvözítőtől pedig távolabb ült, hogysem őt megkérdezhetne volna, Jézusra, majd Jánosra tekintett, és ki tudja, mire ragadta volna az apostolfőt lángbuzgalma, ha Jézus rejtélyes feleletével őt hallgatásra nem indítja? Tán azonnal az árulóra rohant volna, hogy őt minden módon fekete szándékáról lebeszélje. Midőn Judás kiment, mondá Jézus apostolainak: *„Ti vagytok, kik megmaradtok velem kísérteteimben; azért elrendelem nektek az országot, mint azt nekem elrendelé Atyám . . . Simon, Simon, ime a sátán kívánt titeket, hogy megrostálna, mint a*

bízáat: én pedig könyörögtem éretted, hogy el ne foggyon a te hited, és te minekutána megtérsz, erősítsd meg atyádfiait!"

Mily gondot fordított Üdvöztünk arra, hogy Péter az ő helytartójává képződjék ki. Valóban vaknak kell annak lenni, s mi ismerettel sem bír a szent könyvekből az, ki Jézusnak ezen Gundoskodását be nem látja! Hogy hite a legnagyobb kísértetben, sőt még a megtagadásban sem szenvedjen hajótörést, hanem inkább egy élőforrás legyen, melyből atyjafiai és minden hívek hitők föllevenítésére és szilárdítására mindenkor merithessenek, azért maga édes Üdvöztünk imádkozott az apostolfőért. Mily buzgalommal kérdé ismét, midőn Jézus mondá: *„Ahova én megyek, oda ti nem jöhettek,“* „*Uram hova mégysz Te?*“ Felelé Jézus: *„Ahova én megyek, oda te most nem követhetsz engem; de később követni fogsz.“* Mit a tanítványnak a Mester itt előre megmondott, hogy az övéhez hasonló halállal a kereszten fog kimulni, nem értette, nem fogta fel Péter, különben ovakodóbbnak kellett volna lennie. De ő csak természeti buzgalmára ügyelt, csak bátorságát ismerte, nem pedig erejét. Azért folytatá tovább: *„Uram, miért nem követhetlek én téged most? Kész vagyok veled a börtönbe vagy halálra is menni! Életemet akarom éretted adni!”* Mondá neki Jézus: *„Te életedet akarod érettem adni? bizony, bizony mondom neked, mielőtt a kakas megszólalna, háromszor fogsz engem megtagadni. —* Mily vágás ez Péter önbizakodottságára, de egyszersmind mily fájdalomnyil szeretetére nézve! Az említett jóslatra szükség volt, hogy Péter elbizakodottságát letegye, és inkább Istenben bizakodjék. Háromszor figyelmeztette őt az Üdvöztő, midőn így nyilalkozék: *„Ez éjjel mindnyájan megbotránkoztok bennem“, —* mondá Péter: *„Ha mindnyájan megbotránkoznak is benned, én meg nem botránkozom.“* Az Üdvöztő másodszor mondá: *„Ma ez éjjel háromszor fogsz megtagadni engem!” —* Péter még inkább állítá: *„És ha meghalnom kellene is veled, én mégsem tagadnálak meg!”* A kétszer megintett gondnélküli apostolfő a Gethsemani kertben elaludt, ekkor Jézus harmadszor mondá: *„Viraszatok és imádkozatok, hogy kísértetbe ne essetek!”*

Az Üdvöztő iránti szeretetéről lángbuzgalma akkor is bizonyosságot tett, midőn Jézus elfogatásakor kardjával háromszor sujtott. Már az Urvacsora-asztalnál is karddal jelent meg, mit csakugyan igénybe is vett. Mivel az Üdvöztő őt lefegyverezte, s neki kijelen-

tette, hogy önkényt ellenségeinek kezeibe akar kerülni, Péternek már mi teendője sem lévén, a többiekkel együtt ő is menekvésről gondoskodott. Most Jézus jövődőlésének teljesülése elközelge. Péter felbátorodni kezdé; az Üdvözítő iránti lángoló szeretet, a látása utáni vágy, gyávasága fölötti szégyen a főpap házába hajták őt. Itt elrejtván félelmét, a szolgák, örök, s cselédség közé vegyült, kik az előudvarban a tűz körül ácsorogtak. Egy szolgáló ráismer; de ő tagadást tévén először, kiment s a kakas szólt. Nehány perc múlva ismét megismeré őt a szolgáló, mondván: *„Ez is közülök való, ez is a názáreth-i Jézussal való.”* És ő tagadta ismét, esküdözvén, hogy nem is ismeri. Kis idő múlva mondá neki a főpap szolgálóinak egyike: *„Valóban, te is egy vagy ezek közül! Nem láttalak-e téged a kertben nála? hisz beszéded is elárul téged: te galilei vagy!”* Akkor elkezdé átkozódni és esküdni, hogy nem ismeri őt. És azonnal másodszor szólt a kakas. Ekkor megfordult az Ur s Péterre tekintett. Mire megnyiták szemei. *„Ó csodája Jézus könnyörülő szeretetének!”* — felkiált itt sz. Chrysostomus, — *elárultatott, elfogatott, megkötöztetett, mégis nem feledkezik meg tanítványairól gondoskodni, tekintetével az elesettet felemelni s vezekletre indítani.*“

Most kisiet Péter az éji csendbe és sir, a bánat és töredelem keserű könnyeit hullatja, könyeket, melyek kedvesek az Isten és angyalok előtt, s szelid harmatként hullván a virányra, szívét meglágyíták, fölmelegíték és százszoros gyömölcstermésre elkészíték. Isten, ki őt egyháza fejévé rendelte, mondja sz. Ágoston, akarta, hogy gyöngeségét esése által megismervén, magának és másoknak intésül szolgáljon, mások hibái iránt kimélettel legyen. A szenvedési jelene-tek alatt előlünk Péter eltűnt s csak a feltámadás után találkozunk ismét vele a sírnál. Ketten futottak a sírhoz, s Péter János előtt ment oda be. Mi által a szent-atyák Péternek elsőségét hangsúlyozva szokták jelezni. — Midőn a két tanítvány Emaus-ból visszaérkezett, és nekik a tizenegy e hírt mondá: *„Az Ur valóban feltámadott és megjelent Simonnak,”* tűnik ő fel ismét. Az apostolok Galileába visszatértek és régi foglalkozásukkal igyekeztek életüket föntartani, míg az Ur ismét rendelkezett velök. Egy estve Péter, Tamás és Nathaniel halászni mentek, de egész éjjel mitsem fogtak. Reggel Jézus a parton állván, monda nekik: *„Vessétek meg a hálót!”* Megtették és

nagy sokaságu halat fogtak, melyeket a partra huztak ki; Jézussal étkeztek s beszélgettek. Ez alkalommal Péternek nagy próbát kelle kiállania. Jézus mondá neki: „*Simon, Jónás fia, inkább szeretsz-e engem, mint ezek?*“ Ő mily harcát költötte fel a fájdalomnak és szeretetnek ezen kérdés az apostolfő szívében! Ő ekkor keményen vezeklett a háromszori megtagadásért, és ismét vizsgálat alá vették. „*Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek téged!*“ Mondá neki Jézus: „*Legeltesd bárányaimat!*“ Az Ur ismét szólt: „*Simon, Jónás fia, szeretsz-e engem?*“ Péter most még nagyobb zavarba jött, mint előbb, de válaszolá: „*Uram, te tudod, hogy szeretlek téged!*“ Mondá az Üdvözítő: „*Legeltesd bárányaimat!*“ Azután harmadszor is szóla az Ur hozzá: „*Simon, Jónás fia, szeretsz-e te engem?*“ Ekkor Péter elszomorodva mondá: „*Uram, te tudsz mindent, te tudod hogy én szeretlek téged!*“ Mondá neki Jézus: „*Legeltesd juhaimat!*“

A vizsgálat megtörtént, boldog vagy te óh Simon Péter, mert nem a test és vér vezette nyelvedet, hanem az Urnak kegyelme, mely nagy a kicsinyekben és erős a gyöngékben!

A hit-, szeretetben s önmegtagadásban megszilárdult Péter tehát főpásztor, Jézus Krisztusnak helytartója lön a földön. És hogy az egyház látható feje mesterét kövesse, Jézus beszédét a következő szavakkal zárta be: „*Bizony, bizony mondom: valamint ifjúságodban magadat övedzed vala fel, és oda mégysz vala, hová akartad; úgy vénségedben kiterjeszted kezeidet és más övedz körül téged, és viszen oda, ahová nem akarnád. Ezt pedig mondá, megjegyzi az evangelista, hogy kijelentsé, minemü halállal dicsöitné őt meg az Isten.*“

Pünkösd, az ohajtott nap, elérkezett, s csodálatos volt a Szentléleknek az apostolokrai leszállása, egész Jeruzsálemet és a pünkösti napokra megjelent zsidókat bámulat ragadta meg. Mindenütt zavar s a legnagyobb álmélkodás volt látható. Ekkor Péter a tizeneggyel fellépett, felemelvén szavát, mondá: „*Zsidó férfiak- és mindnyájatoknak, kik Jeruzsálemben laktok, tudomástokra legyen s hallgassatok szavaimra! . . . Israel férfiai, a názárethi Jézust, kit Isten közöttetek csodákkal megdicsöített, a keresztre feszítvén megöltétek. — Isten őt halottaiból föltámasztotta, . . . minék mindnyájan tanúi vagyunk, és minekutána fölment mennyekbe, elküldé a Szentlelket, amint*

látjátok és halljátok . . . Ezen Jezus, kit ti fölfeszítettetek, a Messiás, a ti Uratok.“ Mily beszéd! minő kifolyása a legbensőbb meggyőződésnek, a legmélyebb belátás- és leghősiesb bátorságnak! A hallgatókat mintegy villám járta át e gondolat: Igen, csakis ilyen lehet a mi Megváltónk. Ők hisznek, magukba szállnak és kérdik: „*Férfiak és testvérek! mitevők legyünk?*“

Ismét Péter, a főpásztor szól: „*Tartsatok pocnitentiát, és mind-egyik közületek kereszteltesse meg magát Jézus nevében bűncinek bocsánatára és elveszíték a Szentlélek adományait. . . .*“ Kik szavait befogadták, megkereszteltettek, s így 3000-en léptek ekkor az egyházba, kik mindnyájan egy szív s lélek valának. — Egy napon az apostolok felmentek a templomba, a melynek ajtajában egy alamizsnát kéregető sánta lévén, mondá neki sz. Péter: „*Aranyom és ezüstöm nincs; de a mim van, azt adom neked: a názárethi Jézus nevében kelj fel és járj!*“ Midőn a nép ezen csodát látta, bámulatra ragadtatt. Péter egy más lelkes beszédet is tartá, mely 5000-et térített meg. Miről értesülvén az előljárók és vének, haragra lobbantak, az apostolokat bebörtönözték; s midőn a főtanács elé állították, Péter megtelvé Szentlélekkel, így szóla: „*Ti, a nép előljárói s vénei, halljátok! Ha mi ama beteg ember iránt tanusított jótéteményért az ítélőszék elé vonattatunk, legyen tudomástokra mindnyájatoknak, és Izrael egész népének: a mi Urunknak, a názárethi Jézus Krisztusnak nevében, kit ti felfeszítettetek, s kit az Isten halottaiból feltámasztott, áll itt ezen egészséges előttetek. Ez a kő, mely töletek építőktől elvettetett, lett szegletkövé. És nincs másban üdvösség; mert nincs más név az ég alatt, mely által üdvözülhetnénk.*“

A főtanács pusztá fenyegetésekkel megelégedvén, mi büntetést sem szabott rájuk. De mivel azután is tanítottak és gyógyítottak, börtönbe vettek. Egy angyal azonban megszabadította őket, s midőn a tömlőczből az ítélőszék elé akarták őket vezetni, másutt voltak, tudniillik a templomban, s tanítottak. „*Nem tiltottuk mi meg nektek,* mondá a főpap, *hogy többé Jézus nevében ne tanítsatok? és mégis egész Jeruzsálemet betöltöttétek tanítókkal!*“ De Péter felele: „*Inkább Istennek, mint embernek kell engedelmeskedni.*“ A főtanács haragra gerjedvén, meg akarta az apostolokat ölni, de Gamáliel mást tanácsolt, mibe az beleegyezett. — A keresztények Saul alatti üldöztetésekor Péter a többi apostolokkal Jeruzsálemben maradt, hogy az elszórt

hívek mindig tudnák, kitől kérjenek tanácsot s vigasztalást. — Az apostolfő mint valami buzgó hadvezér mindig járt s kelt, mondja sz. Chrysostom, hogy lássa, valjon minden rendben van-e, s hol szükséges az ő jelenléte. Vele mindenütt lehetett találkozni, s ő mindig mint első tűnt fel. Így, midőn apostolt választottak, ő elnökölt; midőn a zsidók ellenvetésére, hogy az apostolok ittasak voltak, válaszolni kellett, ő szólt; a sántát ő gyógyította meg; ha tanítani vagy az előjárók előtt szólani kellett, ő lépett fel; midőn Ananiással érintkezni, betegeket gyógyítani kellett; hol veszély fenyegetett s intézkedésre volt szükség, mindenütt ő volt az első. A jó rend fentartására közösen működtek; de a fő súly ebben is Péter vállait nyomta, s ő járt leginkább körül.

Így jött a lydda-i hívekhez, hol Aeneást meggyógyította, Joppében Tabithát halottaiból föltámasztotta; innét Caesareába sietett Cornél századoshoz. Ezt megtérítette, megkeresztelte, s így a pogányokra is kiárasztá a Szentlelket. Erre az apostolok működésének roppant tér a nagy világ kapuja nyílott meg. Jeruzsálem nem maradhatott tovább apostoli fáradaimaik központja, ilyenül más helyet kellett kiszemelni, melynek sugarai nem csupán Judeára, hanem előbb egész keletre kihassanak. Ilyen volt Antiochia, Syria fővárosa, mely akkor egész keleten a főszerepet vitte. Péter, az apostolfejedelem, ide vette magát, hol egyházat alapított, melynek ő lett első püspöke. Ez Krisztus halála után 5-ik évben történt. *Seleuciai Vazul* szerint itt sok és nagy csodákat művelt, és oly áldott eredménnyel hirdette az igét, hogy számosan megtértek, s ezen város hívei neveztettek utóbb először „keresatények”-nek. Antiochiában Péter huzamosb ideig tartózkodott, itt ütvén fel apostoli székét a pogányok megtérítésére. Innét járta ő be a szomszéd tartományokat, s Pontus-, Galatia-, Bithynia-, Cappadocia-, és Jóniában egyházakat állított, melyekhez utóbb Rómából első levelét intézte. 37-ik évben Jeruzsálemben találjuk őt, hol sz. Pál által meglátogatott, ki nála 15 napig időzött, mint erről ő maga tudósít minket.

Mi az antiochiai széknek sz. Péter általi alapítását illeti, ez elvitázhatlan történelmi tény. Sz. Chrysostom mondja, hogy korában az antiochiai püspökök még az *apostoli szék birtokosai*-, *utódainak* neveztettek. Ugyanezt bizonyítja *Damáz pápa*, sz. *Gergely* és sok mások. Továbbá bizonyos, hogy Péter tette Antiochiában utódává

Evodiust, kit meg Origenes és Ōzsčb szerint sz. Ignác vértanu követett. Végre említendő itt, hogy az egyház az antiochiai püspöki széki alapításának emlékére ünnepet is rendelt, mely évenként február 22-dikén fordul elő.

Végre miután ezen új körben is az üdv igéi mindenütt elhintettek, az evangelium világa egész keleten ragyogott: az üdv napjának fel kelle Rómára is derülni, mely még ekkor a sötétség fővárosa volt. Erre kelle az üdv napját felderíteni, hogy innét az egész világ megvilágosíttassék. — E várost kelle előbb az evangeliumnak megnyerni, hogy az egész világ meghódítására az eldöntő lépés megtétethessék. — *Simon*, a bűbájos, adott alkalmat arra, hogy Péter magát a római utra elhatárolta. Ezen ámitó ugyanis elhagyván hazáját, Samariát, bejárta azon tartományokat, melyekben az evangéliom még nem hirdettetett, mindenütt mint a *hazugság atyjának méltó eszköze*, szemfényvesztő műveivel a népet annak el nem fogadására serkentette, s ezen szándékból ment végre Rómába is. Itt, hol a bűbájoság ezen időben a legnagyobb rajongással s dühhel ápolgatott, csakhamar oly tekintélyre vergődött, hogy nemcsak a nép, hanem a tanács és császár is őt mint valami Istent tisztelték. Oda törekedett hát Péter, hogy a világváros ezen tévelyét leküzdje, s annak hirdetőjét megszégyenítse.

Az apostolfő Antiochiában Evodiust utódává kinevezvén, utitársul Márk evangelistát vette maga mellé. *Baronius* szerint még sz. *Martial* és *Apolinár*s voltak kíséretében. Péter — mint a hagyomány tartja — Pontus- és Bythiniának vette útját, s ott az amasea-i egyházat alapította. Ezen városban huzamosb ideig tartózkodott; többeket megtérített; működésével egy helyett megszentelt, melyet azután is „sz. Péter széke“ név alatt említettek, melyre bizonyos *Nicet* nevű szent férfit ültetett püspökül. Szintigy tartózkodott *Andrással* Synopeban (Pontus) és azután *Niceának* kelle venni útját *Bythiniába*. Innét *Nápolyba* ment, hol egyideig szintén tartózkodott; e város a Rómába utazott apostolfő emlékét azon időtől fogva híven megőrzötte s maig is bír ezen útra vonatkozó emlékeket. Az említett városban is egyházat alapított, s azután Róma felé utnak indult. Egy monda szerint szárazföldön s gyalog utazott; néhány napig Atina városában a pontini mo-csároknál egy földijénél, a galilei Márknál, tartózkodott volna, ki ezen város első püspöke volt. A hagyomány szerint, midőn a hajó, melyen sz. Péter is volt, Nápolyból elvitorlázott, — ez a vihar által *Toskána*

partjaihoz hajtatott s sz. Péter *Pisában* szállott ki. Mint *Gerbet* abbé írja, az apostolfő az isteni gondviselés által vezéreltetett e vidékre, hogy a *Tiber völgyben* Campania lakói közt, kik Görögországból települtek itt meg, s *Hetruriában* az evangéliumot hirdesse s csak azután vette magát a világ fővárosába. Ha szárazföldön utazott, akkor valószínűleg az aureliáni utat követte, mely Pisából egyenesen Rómába vezet, még pedig a „*Janiculus*“ nevű kapuhoz. Ha pedig a *cassiani* és *flamini utakon* ment, melyek *Milvius* hidjánál egyesülnek, akkor a flamini kapukon kellett a városba érni, hol ma a „*porte del popolo*“ (nép kapu) áll. — Ez esetben föltehetjük, hogy *Augustus Mausoleuma* mellett a *Marsmezőn* és *Janiculuson* át (ma *Sixtus-hid*) haladott, hogy a zsidó-lakrészbe jusson, hol valószínűleg eleinte meghuzta magát. Ha pedig, midőn Toscanát elhagyta, vízen utazott, Ostiában kelle kiszállnia és utját Rómába vagy a közönséges uton folytatni, vagy csolnakon a Tiberen haladnia, mi őt előbbi foglalkozására emlékeztethette. Tehát a város kerítése délkeleti részén, hol a folyam partján a „*Navale*“ vagy is hajókapu és az ostiai porta állának, mely jelenleg sz. Pál kapujának nevezetik, ment ezen ismeretlen galilei halász a városba, melyet az evangéliumnak meghódított.

Sz. Péternek Rómába érkezését egy egyházatya drámai alakban adja elő, melyben a vállalat emberfölöttiségét ecseteli. Képzeljünk magunknak egy idegent halvány arc-, borzas szakállal, köntös- s felöltönybe burkolva, melyet az utazás igen megviselt, a szegényes sandalékon meztelen poros lábfejekkel; ki gondolkodik, melyik kapun menjen a városba, s ott a szemébe ötlő nevezetességekről tudakozódik. A *Capitolium* csucsán megpillantá *Jupiter templomát*, melyet Róma s a világ uralt. Mig arról gondolkodik, a mit lát, azon naplopók egyike közeledik hozzá, kik oly szívesen ereszkednek beszédbe a jövevényekkel, s nevezetes párbeszéd keletkezett közöttük. Igen sajnáljuk, hogy ezen párbeszédet, mely oly világos képét adja a vállalat emberfölöttiségének, bár mi történelmi igazságra sem tarthat is az igényt, térhiány miatt nem adhatjuk. Különben az ezen párbeszédre kíváncsiakat Müllerhez utasítjuk, kik azt a pápáról írt műve I. kötetének 69—72. lapjain egészen közli.

Voltak elfogult protestánsok, kik nemcsak a római püspökségnek sz. Péter általi alapítását, hanem még azt is erősen tagadták, hogy Péter valaha Rómát látta volna. De egyéb szintén protestáns tudósok

szózata hangosan emelkedett ezen kétely ellen. Erősebben, mint én, kifejezhetném — írja ide vonatkozólag *Grotius*: „*Egy igazi keresztény sem fogja tagadni, hogy Péter működött Rómában.*“

Egy közülök, a tudós *Baratier*, méltán csodálkozott azon, hogy mint támadhat meg valaki oly történelmi igazságot, melyet az egész hajdankor állít, s melyet egy akkori író sem von kétségbe. Valóban a 16-ik század előtt egy ember sem kételkedett azon. Épen ez oknál fogva *Baratier* s az angol *Pearson*, mindkettő protestans, a római széknek Péter általi alapítását oly hatalmasan megmutatták, hogy egy tudós és elfogulatlan protestans sem fogja szavát emelni az egész hajdankor összes bizonyossága ellen.

Mi azon kérdést illeti, hogy mikor ment Péter Rómába? *Lactantius* így szól: „*Midőn már Neró uralkodott, jött Rómába.*“ — Ezzel összehangzik Nagy-Leó szava is: „*Midőn Péter Rómába utazott, sem Claudius, sem Neró hatalmától meg nem rettent.*“ Ugy látszik tehát, mint *Baratier* megjegyzi, hogy Péter még *Claudius* idejében indult római útjára, de csak Neró uralkodása első évében érkezett oda meg.

Azon vélemény, mely szerint sz. Péternek Rómabani püspöksége 12 vagy 13 évre szorítottatik, minden nehézményt elűt.

Sz. Péternek Rómabai menetele, ennek eredményét tekintve, oly ünnepélyes esemény, hogy annak nyomait mindenütt találhatni. Valószínű, hogy Péter először izraelita hittársaihoz tért be; vagy tán, mint később Pál bérlött szállásba vette magát. Ma is mutatják Rómában a helyet, hol a ház állott, melyben először lakott. Ott most a „*S. Maria in via lata*“ című egyház áll. Később, midőn a pogányok közül többen s ezek közt *Pudens* senator is az üdv ígét befogadták, két évig e derék férfitől nyert szállást. Ez az *esquillini hegy* lábánál feküdt, közel a *Suburra* nevű uthoz, azon helyen, hol most sz. *Pudentiana* kised egyháza byzanti modoru toronykáival pompázik.

Ezen első keresztény családnak sz. Péter által megtérített tagjaira a kor minden emléke vonatkozik. Ilyenek voltak *Punicus Pudens* senator, neje *Priscilla*, ezek fia, a fiatal *Pudens*, neje *Sabinella*, — és ezek gyermekei *Timotheus* és *Novatus*, valamint *Prudentiana* és *Praxedis*. Az említett *Pudens* megnyitotta senatori lakát a hívek azon gyülekezeteinek, melyekben a köbányai munkás az Ur asztalánál a főrangval foglalt helyet; itt ünnepelték az első isteni-szolgálatot Rómában, s sz. Péter kezéből fogadták a sz. Urvacsorát. Mindez a hívek

előtt hasonlíthatlan nemességet kölcsönzött a családnak. Az apostolfedelem iránt tanúsított vendégszeretetet a jámbor család a szentekre is folyton kiterjesztette. Sz. Péter igehirdetését Rómában ép oly siker követte, mint Jeruzsálemben és Antiochiában; a hívek száma már több ezerre rugott, midőn őt a zsidók ellen Claudius alatt kitört zendülés nyájának elhagyására kényszerítette. Az új egyház felügyelete Andronicus s Orbánra s a sz. apostol más kedves fiaira bízott ekkor.

Napról napra növekedő csend s béke folytán az egyház, melynek hite a világon már mindenütt hangzott, s melyet sz. Pál epedve kívánt ismerni. Sz. Péter távolléte mintegy öt évig tartott, mely idő alatt ő munkásságát némely írók szerint *Siciliára* terjesztette ki, hol több püspökségeket állított. Valószínűleg *Corsicát* is meglátogatta. *Galliában Martiál* által több egyházat állított; mint némelyek vélik, Spanyolország- és Afrikában is volt, sőt Angolországot is megtekintette volna.

Midőn Péter Rómába visszatért, Simont a bűbájost ismét ott találta, ki műfogásai és bűbájosságával annyira bejutott a pogányok kegyeibe, hogy Tiber partján egy szobrot emeltek tiszteletére ily felirással: „*Simonnak, a szent Istennek!*“ Valóban, mint *Suetonius* és *Dio Chrysostomus* pogány írók állítják, a császár is nemcsak felvette őt udvarába, hanem még sz. *Justin* és *Irén* szerint is isteni tisztelettel illette őt.

Hegesipp szerint sz. Péter a császárnál is ismeretes lett a következő alkalomnál fogva:

A számos és nagy csodák által, melyeket az apostol Rómában művelt, igen szép számu pogányokat nyert meg a kereszténységnek, mint *Lactantius* bizonyítja, és a nép figyelmét annyira magára vonta, hogy az elvonta szemeit az istenített Simontól, s a jámbor, zajtalan működésű apostolra irányozta. A kereszténység haladása felriasztotta az *augurokat* eddigi álmaikból. A bűbájos Simonnak nyílt vitába kelle vele ereszkednie. Beszéli, hogy csaló módon a népnek egy feltámasztást akart volna előtűntetni, s már annyira ment, hogy a halott feje megmozdult, de midőn Péter megparancsolta, hogy az ágyat, melyben a halott feküdt. mozdítsák el, csalása azonnal kiderült, Péter pedig letérdelt, buzgón imádkozott, azután a hideg, élettelen hullához közeledvén, mondá: „*Parancsolom neked Jézus nevében, kelj fel!*“ — s a halott mindnyájok előtt felemelkedett. Erre Simon feltette magá-

ban, hogy a megszégyenítés letörlésére mindent elkövet. Tetette magát a nép előtt s azzal fenyegette azt, hogy a háládatlan várost elhagyván, mennyekbe emelkedik fel. Suetonius írja t. i., hogy egy új Icarus a légbe felemelkedett, de leesett s Nerót vérével beszennyezte. De midőn Simon bűbajos, *Ambrus* szerint, magát mint felkentet adta ki, s mint fiú az atyához felemelkedni akart, valóban varázslatánál fogva emelkedni s a légbe felszállni kezdte, ekkor sz. Péter térdre borul, az Urhoz imádkozik s szent imája tulszárnyalta a varázslat által eszközölt könnyűséget, mert előbb szárnyalt az Urhoz az ima, mint a repülés; előbb szállott hozzá az igaz könyörgés, mint a szemtelen vakmerőség; előbb nyerte meg, mit kért a földre borult Péter, mint Simon az égbe ért volna, hová törekedett. Ugyanis leesett s összezúzta csontjait a szikla szélén. Valamint némileg ezen esemény, úgy főképp a híveknek Rómában folyton növekedő száma ez utóbbiak nyilvános üldözésére ingerelte a császárt. Parancsot is adott sz. Péter elfogatására. Midőn ezt a hívek megtudták, könyörgéseik- s könyeikkel arra akarták a szeretett főpásztort bírni, hogy a város rögtön elhagyásával vonja ki magát a zsarnok bosszuja alól. De midőn állandóan vonakodott a vihar alatt elhagyni a kormányrudat, nem szüntek meg esengeni, s végre mégis arra birták őt esengéseikkel, hogy megigérte, miszerint kívánságuknak engedni fog. Ő maga is érezte, hogy a vértanui halálnak menend elébe. „*Bizonyosan tudom, — mondá ő — hogy hüvelyem megtöretik!*“ Az appiai úton ment tehát, hogy hiveinek kívánsága szerint életét megmentse, de alig ért oda, hol jelenleg egy kis kerekded kápolna áll, midőn Jézus a kereszttel vállán megjelent neki: „*Uram, hova mégy te?* — kérdé őt Péter. „*A kalvaria hegyre: hogy ismét felfeszíttessem magam*“ — válaszolá az ember fia. És sz. Péter erre megdöbbenve, mint egykor Kaiphásznál, visszatért, hogy testvéreivel a veszélyt megoszssa.“

Az egyházfő visszatért. Rómában iszonyu tűzvész pusztított, mely mindenütt nyomort s fájdalom-kiáltásokat árasztott; csak a kegyetlen Nerónak ragyogtak örömittasan szemei undok gödreiből. Ő a kék egy új nemét látta abban mutatkozni. Vér lett a szörnyetegnek, hasonlóan egy vadállathoz, főgyönyöre, s anélkül többé nem élhetett. Azért a keresztények, mint ezen tűzvész okozói bebörtönöztettek, s igazságtalan büntetésök a császárnak véres, kegyetlen játékul szolgált. A vaticáni földön fekvő kertjei voltak a vérfürdő fő színhelyei. Bár

mennyire ismeretesek is *Tacitus*-nak idevonatkozó szavai, mégis nem állhatjuk meg, hogy azokat itt fel ne hozzuk: „*Kik megvallották, hogy ők keresztények, elfogattak, és ezek vallomása folytán roppant sokaság került a börtönökbe, kikről kevésbé voltak meggyőződve, hogy Rómát felgyújtották, mint az emberi nem iránti gyűlöletökről. Halálbüntetéssel gúnyt kapcsoltak egybe; némelyek állatbőrökbe öltöztettek, hogy ebek fogai által szétszaggattassanak, mások keresztre feszítették. Ismét mások arra ítéltettek, hogy az éj beálltakor éji faklyákul égettessenek el.*“

Neró ezen irtózatot színjátékra átengedte kertjeit, míg ő az ottani circusba ment, s a kocsiversenyzők öltönyében a nép közé vgyült, vagy kocsiját vezette.

Sz. Péter nemsokára e jelenet után sz. Pállal együtt a mamertini börtönökbe vitetett. Kevéssel előbb, vagy már a bilincsekben írt a gondos főpásztor egy bucsu-levelet a keleti keresztényeknek. Ezt, s egyéb leveleit olvashatni a szentírásban. A mamertini börtönök, most „*San Pietro in carcere*“ czimű egyház, *Ancus Martius* és *Tullus Hostilius* által állíttattak a város közepéni *Forum*-on. Ezen épület számos földalatti üreget rejt magában, melyek maig is megvannak. Volt ezen földalatti üregek közt egy mélyebb sötét gödör, melybe olykor a gonosztevők taszították, vagy pedig a börtönökben megfojtottak hullái dobattak. Némelyek szerint ily sötét barlang több is létezett ott, melyek „*Gemoniac*“ név alatt voltak ismeretesek. — A szenvedések, melyek ezen iszonyu barlangokban az apostolra zudíttattak, az ő hitét s buzgalmát nem csökkentették. Péter tovább is hirdette az ígét, s szavaira *Processus* és *Martinián* börtönőrök 47 fogollyal együtt fogadták be az üdv ígét. A földből felbuzogó forrás adta a hitjelöltek kereszttségéhez szükséges vizet. E forrás maig is létezik. *Baronius* szerint nemcsak mint ezen eseményre vonatkozó emlék, hanem csudálatos hatásairól is nevezetes ezen forrás, valamint különös tulajdoniról is. Mert szorosan egymáshoz illesztett nagy szikladarabokkal kirakott talapból alig egy ujnyi mély, s mintegy szálla-szélességű hasadékból buzogván fel, soha sem terjed szét, s bár mennyit merítsenek is belőle, soha sem szárad ki.

Az apostol rabsága, a hagyomány szerint, több hónapig tartott, 66- vagy 67-diki június 29-én börtöneikből kihoztattak, s az ostiai

uton együtt haladtak azon helyig, hol ma tiszteletökre „*Santi Pietro et Paolo qui separati*“ czimü kápolna áll.

Ott, mint a hagyomány tartja, az örök által elválasztattak, és Péter *Janiculus* hegyére kísértetett, hol a zsidószállás volt, vagy tán Neró kertjeibe, melyeket akkor már 10,000 martyrnak vére szentelt meg. Mielőtt a szenvedési helyre érkezett volna, azon bilincseket, melyek sebekkel borított és a lánczok által kidörzsölt lábát szorították; levette, s azon helyre vetette, hol azóta a „*della Fasciola*“ czimü kis egyház emelkedik. Most egy keresztet hoztak elő, hasonlót ahhoz, melyen Jézus elvérzett; de a tanítvány az iránti tiszteletből, ki ezen vertanui eszközt megszentelte, arra fejjel lefelé feszíttette magát. Így halt meg, Istent dicsérve és magasztalva, bakó-szolgáktól és jámbor nőktől környezve, kik vértanui halálán épültek, s hogy tetemeit maguknak biztosíthassák, alattomban jöttek. Kettő közülök, *Basilissa* és *Anastasia*, amint a sz. apostol vérért felfogták, rögtön elfogattak, s ugyanazon helyen kivégeztettek.

Neró kertjeiben nagy mészárlás után éjjel eljöttek a keresztények, hogy testvéreik drága tetemeit s hamvait összeszedjék, részint az áldozatul esettek nagy sokasága miatt, részint azon gondoskodásból, nehogy az eltakarításnál meglepettessenek. Közel agyag-gödörök voltak, a fazekasok műhelyei. Ezen üregeket használták a nagyszámu sírok miatt. Ide hozattak később sz. Péter tetemei is; mint a legrégibb és leghitelesebb okmányok ezt egyhangulag bizonyítják. Egy különös öszhangzata, találkozása az eseményeknek tűnik fel abban, mondja *Gerbet* abbé, hogy a tanítvány, ki mesterét elárulta, s kétségbeesésből magát egy fára felakasztotta, istentelenségének jutalmául Jeruzsálemben egy fazekas földjébe vettetett; az apostol, ki pillanatig hűtelen volt, s szeretetből a kereszten halt meg, mint mestere, Rómában egy üregbe temettetett, mely valószínűleg szintén fazekasé volt. Több okok hangolhatták a keresztényeket arra, hogy az apostolok fejedelmének földi maradványait oda temessék. Mint mondók, tudni való, hogy e hely nagy számu vértanuk ide temetése által, kik a szentnek tanítványai voltak, s rá mintegy várakozni látszottak, már tiszteletre méltó, tehát illő volt, hogy az, ki az élő Istennek egyházát vezérelte, a holtak közt is megkülönböztetett helye legyen. Azonkívül úgy látszik, hogy ő a vaticáni hegyet kedvelte s gyakran felkereste, mely akkor elkülönített s magányos hely volt; mert az egészségtelen lég miatt azt igen

kerültek, s oda azért házakat nem építvén, igen alkalmasnak mutatkozott oly egybegyűlésekre, melyek Róma figyelmét rettegtek.

Mivel a keresztények földalatti helyeken szoktak összegyűlekezni a szent titkok megőlésére, valószínű, hogy az apostol látogatásai, vagy a *Vaticánoni* tartózkodásai alkalmával ugyanazon helyen oltárt emelt, hol neki sirt ástak. Ez legalább a hagyomány, vagy a nép véleménye. Az öszhangzó indokok a helyi viszonyok által is igazoltatnak. Ha a vértanui halált a *Montorió-egyház* mellett a *Janiculuson* szenvedte, akkor a Vaticán üregei, melyekbe az első keresztények temetkeztek, nem messze vannak vértanúsága színhelyétől, s könnyű volt tetemeit a kevésbé látogatott uton oda szállítani. Ha pedig a Vaticánon feszítettet meg, akkor ezen barlangok egyike szolgált földi maradványainak temetkezési helyül. Midőn halála után tanítványainak egyike, ki később második utóda lön, néhány épületet állított, ezek a sirbolt-nak jellemző emléket kölcsönöztek, hogy az eredeti szokáshoz hiven a vértanuk sirjainál imádkozzanak. Valamint tehát a barlang egyszerűs mind sirbolt, imahely s a pápai székek kihallgató helviségül szolgált, úgy látjuk ez időtől fogva ma is a vallási élet három főpontját a Vaticánban egyesülve.

A keresztény Róma tehát már ekkor meg volt csirájában, mit sz. Péter sirja képezett, mely fölött jelenleg az egész keresztény kath. világ főegyháza, az *apostolfő dom*-ja, emelkedik. Ezen felséges templomban ereklyéin kívül a *Confessioban* még azon szent szék is meg van, melyet Rómába érkezésekor *Pudens* senatorfól kapott. Idevonatkozólag vesd össze a „*Skizzen des christlichen Roms*“ czimű művet (I. Bd. 376—380) Gerbet abbé-tól, ki sz. Péter székének valódiságáról mesterileg készült értekezést bocsátott közre.

II.

Sz. Linus. 67—76.

Forditsuk el szemeinket Isten rettenetes ítéletétől, mely a test szerinti Ábrahám elfajult maradékaira nehezedett, s tekintsünk a nyugati világra, mely az elvetemült Róma vasigája alatt görnyedezett; és úgy találjuk, hogy sz. Péter első utódának kormányja sem esett örvendetes időre. Neró a borzasztó tüzvész után, mely 6 nap és 7 éjjel pusztított, részint hogy szemtelen vakmerőségével másokat boszantson, részint hogy építkezési dühét, melynél fogva Róma dűledékein saját dicsőségére nagyszerű emléket akart állítani, kielégítse, a világvárost bővített utcák- s palotákkal sokkal pompásabban, mint azelőtt nézett ki, építtette fel; de a régi templomok s az előidők minden becses emlékei oda lettek. — Eltűnt a régi Göröghon majd minden művészeti emléke, s kelet roppant becsű műdarabjai, melyek koronkint Rómába kerültek. Elhamvadtak a dús irománytárak, a történelem eléggé meg nem siratható kárára, s nem egy remekíró becses műve enyészett el ekkor örökre! Azon hét halomból, melyeken Róma állott, — három hegyet a maga részére vett igénybe. Egy igen nagyszerű palotát épített a legszebb ponton, mely roppant pompájánál fogva „Neró aranyháza“ név alatt ismertetett. — Még nagyobb költségekbe kerültek a berkek, magaslatok, völgyek és tavakkal ékeskedő kertek, melyeket a művészet varázsa a természet-től egyenlőtlen földön az ő kívánságára elmedús férfiak vezetése folytán a romokból kiemelt. De a nép nyögött az iszonyu pazarlás és kegyetlenkedés igája alatt. Így volt ez *Galba Oího*, *Vitellius* uralkodók alatt, hasonló nyomást tett a népre *Saturnin* consul is, melynek sorsa *Scipiotól*, *Capito* és *Rufus* consulokig épen nem fordult jobbra. Gyilkosság, rablás, fajtalanság, tobzódás uralkodtak a nagyok, hadsereg

s nép közt anynira, hogy Vitelliusnak csak egy vendégségénél 2000 hal és 7000 madár fogyasztatott el. Emellett azonban a kereszténység mindinkább terjedt és sz. Linusnak sz. Péter utódaként történt választásakor már nagyszámu keresztények képezték a római egyházat és az üdvösség tana gyorsan terjedt tartományról tartományra a többi világrészek legtávolabbi helyeire is.

E volt a világ helyzete, midőn sz. Linus a 67-ik vagy mások szerint 69-ik évben az apostoli székre emeltetett. Ő Hetruriának *Volaterra* nevű városából származott; atyját *Herculanusnak* hitták s a *Mauri* nemzetséghez tartozott. Az említett város egy régi irata szerint 22 éves korában ment Rómába, hogy ott a tudományokra szentelje magát s atyjának egy barátjánál *Q. Fabiusnál* tartzkodott, midőn sz. Péter Rómában megjelent. Ezt hallván, elhagyott mindents követte őt. Péter hite és ékesszólásaért az Ur szőlejében segédévé tette őt. Ha *Chiffletius* írónak hihetünk, Péter s Pál által püspökké szenteltetvén, térítőül Galliába, a mai *Besançonba* küldetett s az általa alapított egyház püspöke lett, hol *Onasius* főnököt Jézus hitére térítvén, ennek költségén Urunk feltámadása, a bold. Szűz s sz. István első vértanu tiszteletére templomot állított. Isten annyira megáldotta szent törekvéseiért, hogy csupán szavának erejével ledönté a bálványokat, gonosz lelkeket űzött ki s holtakat támasztott fel. Minél inkább növekedett apostoli buzgalma folytán a hívek száma, annál inkább törtek életére a pogányok, miért, hogy az egyháznak oly igen drága, szükséges életét föntartsa, Rómába menekült, hol az első pápa őt *Kletussal* együtt segédpüspökké tette, hogy míg ő a távolabbi egyházak látogatásával foglalkozik, — amaz a bel-, ez pedig a külvárosok egyházi ügyeit az ő nevében intézze.

Rómában sz. Péternek az egyház kormányzatában már ugysis segéde lévén, annak halála után 67-ki jun. 29-én a római papság által az egyház fejéül megválasztatott, bár sz. Péter Keleмент kívánta volna az apostoli székre emeltetni halála után. Linusnak pápává választása, mint *Epiphanius* megjegyzi, nem isteni sugallat nélkül történt, nehogy a többi pápák is maguk nevezvén ki utódait, ez által az egyház szabadsága veszélyeztessék. — Sz. *Iren,* *Özséb,* *Optatus,* *Epiphani,* *Jeromos,* *Ágoston,* *Nicephor* és sok más tekintélyes író szerint sz. Linus Rómában az első egyházfőnek közvevlen utóda volt; az egy *Tertullian* említi s ennek nyomán némelyek, hogy az apostol-

fejedelem sz. Kelemen közvetlen utódai nevezte ki, ki különben mint harmadik utóda fordul elő.

Linus választatván meg tehát pápának, az egyház lángoló buzgalma folytán igen gyarapodott; mert ő azt oly böles tappintattal, s lángoló szeretettel kormányozta, hogy nehezebb s kétes ügyekben többen folyamodtak hozzá tanácsért.

Valamint az apostolfejedelem s Jézus legtöbb tanítványai szent erélylyel küzdöttek a tévtanok ellen, ugy sz. Linus pápasága alatt is a *Menandriánok* felekezete kiközösítettet. *Menander* samariai eredetű s a bűbajos Simon tanítványa volt. *Gnosticusi* tanokat adott elő, de saját tévtanai is voltak. Így a többi közt állította, hogy a világot nem az Isten, hanem az angyalok teremtették. Ez időtájban kezdtek hatalmaskodni a *Gnosticusok* és *Nicolaiták* is, kik magukat majd *Messiasnak*, majd *Krisztus sugallott tanítványainak* adták ki. Ime, az ellenséges ember mily korán vetett konkolyt az egyház buzgó hithirdetői által elhintett evangéliumi jó magvak közé! — Sz. Linus Őzséb szerint pápasága vége felé rendelte, hogy a nők csak jól elfátyolozva jelenhetnek meg a templomban. E törvény XIV. Kelemen által is föllevenítettet s vajha ezen üdvös intézkedés szentüldöző korunkban is kellő figyelemre méltattatnék, legalább a sok botránkoztató szellemi nyomorék Isten egyházából elmaradna! Mivel a vaticáni képesárnyokban Linus a pápák arcképei közt díszpalástban ábrázoltatik, többen ugy vélekednek, hogy az egyház fejeinek díszpalástját ő hozta volna be.

Saturninus római consul leányát a gonoszlélektől megszabadítván, s Jézus hitére térítvén, az istentelen, háládatlan atyától 76-ik évben megöletett. Az egyház őt mint szentet tiszteli, a sz. *misc Canoná*-ban a vértanuk közt említettik s mint ilyenről az egyház szeptember 23-án emlékezik. Ilyennek tartják Linust a régi *Pontificálé*-k is. — Azonban az egyház első korában azok is megítéztettek „vértanu“ névvel, kik Jézus neveért bilincsek, kínzások s gyötrelmeket szenvedtek, ha meg nem ölettek is. És midőn sz. Irén sz. Péternek első hét utódit névszerint fölemlíti, csak *Telesphorról* jegyzi meg, hogy vértanui halállal mult ki. Egy igen régi hagyomány szerint Linus, ki december-hóban 10 püspököt és 18 áldozárt szentelt, a vaticáni hegyen sz. Péter sírja mellett temettetett el. Őzséb szerint sz. Linus 12 évig állott az egyház élén, s 82 éves korában mult ki. Látta és hallotta sz.

Polykárpot, ki sz. János tanítványa volt. — Hogy ezen Linus az, ki-ről sz. Pál egyik levelében emlékezik: „*Siess a tél előtt ide jönni. — Köszöntenek tégedet Eubulus, Pudens, Linus és Klaudia minden atyafiakkal együtt,*“ — sz. Irén bizonyítja.

Linusnak több munkák tulajdoníttatnak, melyek azonban *alá-csusztatottakul* tekintetnek. Ilyen sz. Péter és Pál vértanúságáról két könyv, melyekről *Chiffletius* állítja, hogy ezek *Besançon*-ban hamisítatlanul őriztetnek. Mondják, hogy Linus a már többször említett bűbájossali vitáját is leirta volna, minek azonban *Ciaconius, Baronius* és *Oldoin* mi nyomára sem akadtak. Leveleket és *Decratál*-okat is tulajdonítanak neki. *Plovius* Miklós szerint tőle származik a „*Communicantes*“ is a sz. misében.

Ezen pápa korában pusztította el *Titus* 70. évben Jeruzsálemet, s az általa Rómába küldött 700, oly sok foglyok közül válogatott derék testalkatu zsidó ifjakat Linus látta, kik az említett uralkodó diadalmenetét ékesítették. Maig is áll Rómában egy diadalív, mely *Titus*-ról neveztetik. Ezen láthatni, mint viszik az arany *hetes-gyertya-tartót*, s az *arany-asztalt*. Diadala után *Vespasián* a béke-istennőnek egy felséges templomot állított. Ebben őriztette ő a jeruzsálemi templom arany-eszközeit. Azonban a *törvénykönyvet* s a *szentély bíbor-szőnye-gét* palotájába vitette. — Ezen diadal alkalmával balzsam-lombot is lehetett látni, miről a rómaiak azt hitték, hogy az csak Juda országában terem. *Flav. József* szerint, a szerezsen királynő *Salamonnak* a többi ajándékok közt balzsam-növényt is adott, melynek valódi ha-zájaul *Boldog-Arabia* tartatik.

III.

Sz. Kletus. 76—91.

Sz. Kletus pápasága *Flavius Vespasián, Titus Vespasián* és *Domitián* (81—96) császárok korára esik. Tehát tanuja volt az utóbbi uralkodó által a keresztényekre kimondott üldözésnek, melyről *Suetonius* mondja: a zsidókra kivetett adók a legnagyobb szigorúsággal s kemény bántalmazásokkal hajtottak be, kik ugyan a zsidóságot nem ismerték, de Rómában zsidó módra éltek. Itt minden bizonynyal a keresztények értetnek, kik azon korban a görögök- és rómaiaktól a zsidókkal összevetésztettek.

Dio beszéli, hogy *Domitián Flavius Kelement* és ennek nejét *Domitillát*, kik istentagadásról vádoltattak, megbüntette, s pedig amazzt megölette, ezt pedig *Pandefaria* szigetre (*Santa Maria*, közel *Ponzo* szigethez) száműzte. Istentagadásról vádoltattak t. i. zsidók és keresztények, mert a bálványokat nem imádták. A történetíró hozzáteszi, hogy még sokan részint kivégeztettek, részint birtokaiktól fosztattak meg ezen vád miatt. — *Domitián* üldözési parancsa nemcsak Rómára, hanem az egész birodalomra szorítkozott. — *Sz. János* evangelista *Ephesusból* a *Naxos* és *Samos* közti *Patmos* neyü kis szigetre, mely a *Sporadok* egyike volt, száműzetett, „*Isten ígéje s a Jézus Krisztusróli tanuskodásért,*“ mint maga írja a „*Titkos jelenetek*“ czimő könyvében. *Tertullian* szerint *János* Rómában forró olajba vettetett, de itt sértetlen maradván, az említett szigetre utasíttatott. Ezt bizonyítja két helyen *sz. Jeromos* is. — *Domitián* minden tartományba azon parancsot menesztette, hogy a keresztények mindenütt nyílt ellenségekül tekintendők.

Ha a világ ezen rajzáról a pápa személyére tekintünk, a tevékenység oly képerre akadunk benne, melyet az üldözések gyász idején dicsérettel követhet minden pápa. Valószínűleg megvolt már egyháza és palotája a *Katakombákban*. Hol elrejtőzködve a világ és üldözések fergetege elől, mutatták be az első pápák a szent áldozatokat, tanították s oktatták a hitjelölteket (*Neophitos*) megkeresztelték és a Rómában élő keresztények közt egy *titkos biztonsági rendszert* kelle használniok, hasonlót ahhoz, melylyel a francia keresztények a rémuralom korában éltek. Koldusok álltak az úton, kiknek titkos jelmondatukat kitalálva, lehetett csak általuk a földalatti vértanú-pápák tartózkodási helyét megtudni. A pogány rómaiak előtt ezek csak koldusok voltak. Ők a hívőket tudósították, ha veszály kezdé fenyegetni azokat, hogy a biztonsági szabályokhoz tartsák magukat. Gerbet abbé oly meghatóan szép képét adja a pápák első egyházának, miszerint azt e helyen felmutatni jónak látjuk: „Az első pápák egyháza mellett a katakombákban volt egy szabad tér s hosszantartó épületek, melyek hozzátartoztak, mint maig is sz. Péter temploma mellett van ily tér s épület-sorok. De a díszteljes téren temető volt. A szobor-koszorúval díszített *Colonnade* a *Vaticán* nagy lépcsőzete s *Corridore*-ja helyett a katakombák építészete ezen egyházat a sírok tömkelegébe zárta. Ezen galleriák legtöbbje mint valami sz. *Museum* nézett ki, mint ezt a festvények nagy sokasága tanúsítja, melyek falaikon találtattak; *sarcophágok*-at is ástak ki, melyek a keresztény szobrászat művei voltak s melyeknek a költészet régi szép terményeivel adózott. A katakombák boltozatai látták, mint sz. Péter oszlop-csarnoka, a hosszú körmeneteket elhaladni, dicsénekeket zengedezve elvonulni; és ha ezen szent zengedezések mi nyomokat sem hagytak is hátra, még sem léphet az ember e szent helyekre anélkül, hogy ne gondolna azon mennyei zengedezésekre, melyek egykor onnét az égbe emelkedtek . . . Az oltár ezen földalatti pápai templomban a sziklafalból kinyuló kőpad volt, a pápai szék pedig egy sziklába vágott ülőke. Ettől nem messze volt egy igen egyszerű szoba nyughelylyel s dolgozó-asztallal ellátva. Mindez a földalatti térek nagysága, a sz. sírok sokaságával, ünnepélyekkel, melyek ott tartattak, a hívek nagy számával, kik azokra egybegyülekeztek, vértanúsági eszközökkel, melyeket a keresztény hősök győzelmeinek színhelyeiről oda ment-

hettek, mint bilincsek, szegek, fogók, keresztek, véredények stb. mind ezek többet mondanak nekünk, mint a kormányzat s uralkodók fölötti száraz nyomozás stb.

Azonban gyűjtsük egybe, mit sz. Kletusra vonatkozólag a történelem megőrzött. — Sz. Kletus Rómából eredett, atyját *Aemiliának* hitták; ő Rómának harmadik püspöke s sz. Linus utóda volt. Ezen egyetlen körülmény is tanúsítja, hogy az első tanítványok közt felséges erényekkel tündöklött, kiket nyugaton sz. Péter képezett. Az első egyházfő parancsára 25 áldozárt szentelt Róma városa részére, és első írta volna leveleiben: „*Üdröt és áldást!*“ Ez azonban nem valószínű, mivel ezen szokás utódainál nem fordul elő egész V. János- s I. Sergiusig, ki 685-ben emeltetett az apostoli székre. Így mondják, hogy a bucsujárásokat Róma egyik templomából a másikba ő hozta volna be, mint ezen vezekleti állomások maig is léteznek. A philippi fürdőkbeni házát, Rómában, (*Rione de monte*) imahelynek szerelte fel, mint *Mabillon* írja. Az apostoli széken Őzséb szerint 91-ik évig ült, és Domitián alatt vértanúságot szenvedett. A mise-canon-ban is vértanunak mondatik, mely, mint *Bossuet* és minden tudós állítja, a kereszténység legrégebb korából való. *Bedá*-nál s minden egyéb vértanui könyvben *martyr*-nak emlittetik.

Némely újabb ítések állítani kezdték, miszerint sz. Kletus és Anacletus ugyanazon egy személy volna; de *Orsi* által hatalmasan megczáfoltattak. Gyaníthatólag Őzséb által hozattak tévedésbe, ki ezen két pápát egymással gyakran föleseréi. A görögöket azzal kilehet menteni, hogy a névrokonság miatt hibáztak, s Rómától nagy távolságban irtak. Mi a latin írókat illeti, pontosabbak lehettek volna, mivel módjokban volt a régi iratokat tetszésök szerint megtekinteni. Ezt tette is a *liberiusi naptár* írója, ki nagyrészt a római egyház okmányai nyomán látszott dolgozni. Ezen emlékből azonban kitűnik, hogy Kletus 3-dik, Anacletus pedig 5-dik római püspök volt. Továbbá ezen két régi sz. pápa az egyház ősi okmányaiban egymástól mindig megkülönböztetik. Az is figyelemre méltó, hogy a VI-ik század egyik s pedig a város „*vicus patricii*“ nevű részében született, azon helyen, hol jelenleg sz. Pudentiána egyháza áll, sz. Anaclet pedig athenei. A legtöbb régi lajstromokban is megkülönböztetik egymástól az említett két egyházfő, s sz. Pál régi basilicájában Anaclet képe szintugy megvolt, mint Kletusé. *Langlet* abbé is, mint két

személyt említi őket. Az egész nehézmény csak azon hibákból ered, melyek századok folytán a pontificálé-k kézírataiba becsusztak. Mi kétséget sem szenved, hogy Kletus és Anaclet két pápa volt. Ezt bizonyítja Liberius naptára s a pápák minden régi lajstroma, melyeket *Schelstrat* elszámál; azon régi költemény, mely Tertullian művei közt találtatott s ezen egyház-atya korában iratott; a Vaticán egyházának régi *Antiphonariumai*, melyeket *Thomasius* bibornok nyomtatott ki; a sz. Jeromos nevét viselő régi *Martyrologium*, melyet *Florentin* Luccában adott sajtó alá. *Adon*, *Usuard* és más martyrologisták ezen kutföket követték, melyek egy elfogulatlan gondolkodónak eléggé fontosaknak látszanak. A Pontificalék szerint Kletus római, Anaclet pedig görög volt és Athenében született. Őszeb írja: Linus Péter után 12 évig volt az egyház előljárója, kinek a 13-dik évben Kletus lett utóda. Ő is 12 éven tul űlt az apostoli széken, azaz 91-ig. A vértanui koronát sz. Kletus Domitián alatt Nero után a 2-dik keresztény-üldözésben nyerte el, s a *Vaticán-hegyen* elődei mellett temettetett el.

Ezen pápától egy levél sem maradt fönn, bár bizonyos, hogy ilyeket írt, melyekben, mint már érintettük ő használta volna először a „*Salutem et apostolicam benedictionem*” üdvözlést. *Areopági Dénes* állítása szerint, elődeinek vértanusága fölött egy könyvet írt, mely a görögök *Menologiumában* ismeretes volt, s Rómában az ugynevezett *barbár-művek könyvtárában* őriztetett.

IV.

Sz. I. Kelemen. 91—103.

Szent Kelemenről igen kevés jutott el világos és biztos tudomásunkra, de ezen kevés is fontos czélunkat illetőleg. Egész bizonyossággal tudósít bennünket a történelem, hogy sz. Kelemen Péter és Pál apostolok tanítványa volt s egy személy azon Kelemennel, kiről az utóbb említett apostol (a Filip. 4, 3) mondja, hogy az evangelium bnzgó hirdetőinek egyike, kiknek nevei feljegyezvék az élet könyvébe. Ép így kezeskedik a történelem arról is, hogy még az apostoloktól szenteltetett püspökké, s Pétert követte a püspöki széken, de mily renddel, s mikor, nem oly bizonyos. Tertullian szerint, kit a legtöbb későbbi latin írók is követtek, az első egyházfőnek közvetlen utóda lett volna. Ezek szerint Linus és Kletus sz. Péternek csak segédpüspökei voltak. Innét az ismeretes vers: „*Discebat mundus, sit quartus, sit ne secundus.*“

Ellenben a római püspökök névjegyzékében, melyet Irén, Őzséb és más görög egyházi íróktól birunk, sz. Kelemen az apostolfejedelem után harmadik helyen áll, kinek Linus és Kletus elődei voltak az apostoli széken. És ezen adat minden tekintetben fontosabb és nagyobb hitelességgel bír, mint az előbbi. Őzséb szerint sz. Kelemen még Domitián uralkodásának 12-dik évében (91 vagy 92 körül) vette át a római egyház kormányát, s Traján 3-dik éveig (100 vagy 101) igazgatta az egyházat. De működését illetőleg igen kevés jutott el hozzánk, azon szakadásróli híren kívül, mely az ő pápasága alatt a korinthy egyház békéjét zavarta, s sz. Kelemennek alkalmul szolgált arra, hogy a korinthyakhoz körlevelet intézzzen.

Bár ezen szakadás nem a hitegység-, hanem a jó rend- és fegyelemre vonatkozólag történt, mivel ezen egyház nagyravágyó tagjai a feddhetlen életű pásztorokat, kiket a község egyezése folytán az apostolok vagy apostoli férfiak helyeztek be a lelkeszi hivatalba, elnyomták s ezek helyeit elfoglalták.

Sz. Irén ezen eseményt csak néhány szóval említi, valamint Özséb is, ki *Hegesipp* zsidó-keresztény tudós elbeszélésére utal bennünket, kinek iratai némi becses töredékeket kivéve, mind elvesztek. De mindkettő említi azon levelet, melyet sz. Kelemen a római egyházi község nevében a korinthisakhoz írt. Ebből jóideig csak egyes töredékek ismertettek, miket különböző egyházatyák tartottak fenn, míg a tudós *Junius*, 1633-ban, oly szerencsés volt, hogy az Egyiptből Angolhonba került levélnek régi kéziratára akadt, melynek eredetiségét katolikus és protestáns tudósok is egyaránt elismerték, mivel annak tartalma a régi töredékekkel tökéletesen összhangzik, s az egész az apostoli kör félreismerhetlen jellegét viseli homlokán.

Már akár ezen szakadás miatt, akár bizonyos, a keresztény tant illető kérdés miatt fordult a korinthis egyház a rómaihoz, ezen minden igazhitű egyházak központjához, azon levélből, melyet sz. Kelemen római egyháza nevében a korinthis testvér-egyházhoz mentesített, kiderül, hogy amaz az idők viharai s viszontagságai miatt a korábbi válaszlásban akadályoztatott. Miből az látszik kitűnni, hogy a rómaiak ezen levele a korinthisakhoz a Domitián-féle üldözés után, valószínűleg a 97-ik évben, midőn a keresztények Nerva alatt békében éltek, íratott.

Ezen levél nagy körültekintést, ritka ildomosságot és bölcseséget a leggyöngédebb kimélettel s legmegragadóbb komolysággal egyesítve tanusít. A szerző bő tapasztalás által szerzett emberismeretet, élénk, nemes érzeménnyel emelkedett, apostoli erő s méltóság érzetétől áthatott szellemet, ékesszólást és tudományos képzettséget fejtett abban ki. A kifejezés remekíróilag (classisch) görögös, bár a sajátosságos keresztényi irmodor, mely alakzatát a szent iratok olvasásából nyeri, sem hiányzik abból.

Sz. Kelemen a korinthisak előbbi valóban erkölcsös életének dicséretével kezdi levelét, mely igen örvendetes pillantást enged vetnünk az első keresztények életébe. Annál inkább fájjalja a most

nálok keletkezett zendülést, melyet egyes tagok önző nagyravágásából származtat, minek minden időben szomorú következményei szoktak lenni, (c. 1.—7.) — A keresztényhez illő erényeket, bűnbánati készséget és Isten iránti engedelmisséget, mint már az ó-szövetség, példákat mutat fel, egyenes ellentétbe helyezi. (c. 7—13.) — Alázatosságra inti őket, Krisztust tartván példányképül elébük: *„Krisztus birtoka azoknak, kik magukat alázatosan tartván, nyája ellen fel nem láznak. Az isteni felség királyi pálcája (sceptrum) — a mi Urunk Jézus Krisztus nem a dicsekvés vagy nagyravágás, avagy buszkeség kinyomatával, bár tehetne volna, jött, hanem alázatosságban, mint ezt a Szentlélek előre megmondotta.”* (c. 16.) Ezáltal lettek nagyokká az ó-szövetség szentjei is, s követésre méltó példányképekké. (c. 13.—20.) Hogy Isten iránti engedelmisségre tanítsa őket, a természet országabani jelenetekre utalja figyelmüket, (c. 20.—24.) és végre a bekövetkezendő utolsó ítéletet és feltámadást tartja szemek elé, mely utóbbi által a hitben megerősíteni és szilárdítani törekszik őket. (c. 25.—28.) — Ezen alapigazságokkal él, hogy az azokból kifolyó tanúságokkal s következményekkel a kárhozatos utról levezesse és az Isten iránti engedelmisség s szentekhez illő viselet ösvényére terelje őket vissza. Mintán azért a síron tuli életre irányozza tekintőket, így zárja be levelét: *„Mily csodálatosak az Isten ajándékai-szeretteim! élet a hallhatatlanságban, világosság az igazságban, hit a bizalomban, önmegtartóztatás a szentes életben, mindez benfoglaltatik előadásunkban. Már most mi várakozik a kitartókra? Az idők alkotója és Atyja, a Szent, ismeri annak nagyságát és szépségét. Fel! törekedjünk hát, hogy azok számába tartozzunk, kik végig állhatatoskodnak, mert így lesz részünk az ígért javakban! Hogy történik ez meg? Ha gondolatinkat a hit állta! Istenre irányozzuk, ha azokat cselekeszszük, mik neki kedvesek és tetszők, akaratát teljesítjük, és őt az igazság útján követjük.”* . . . (c. 28—36.) *„Ez az út, szeretteim, melyen Jézus Krisztust, a mi Üdvözítőnket, áldozatunk főpapját, gyöngeségünk istápját, segítőnket és pártfogónkat feltalálhatjuk. Tekintsünk kegyelmével az égre, vizsgáljuk, szemléljük általa az istenség tiszta s ragyogó tekintetét, általa megnyitvatnak majd szívünk szemci, balga és borús érzékünk felébred s csodálatos fényének szemlélésére képes lesz. Azt akarta az Ur, hogy általa hallhatatlan legyen megismerésünk, általa, ki az ő fenségének viszfényc s azért kitünőbb nevet nyert.”*

(37.—45.) Mindig növekedőbb hévvel inti őket a botrány elhagyására, a javulás készségére s előbbi szeretetök megújítására. Keményen szivökre köti a bűnbánatot a vétkeseknek, valamint azt is, hogy a megbántottak nagylelkűleg bocsássanak meg. Sürgetve hívja fel őket buzgó imára s a hibázók iránti irgalomra, hogy magukba szállván, a kegyelmet visszanyerjék ismét. (c. 45.—58.) Ezen utóbbi rész mindenestre a legmegragadóbb. Elragadó ékesszólással hord össze itt a szerző mindent, mi oktat, megindít, szégyenít, felemel, megrendít és lelkesít, mi bánatra ösztönöz s leglángolóbb szeretetre gyulaszthat. Ez az első és mindenkor utánzásra méltó pásztori irat, méltó sz. Péter tanítványához s a kath. egyház fejéhez.

Hihető, hogy ezen pásztori levél megtette hatását, annál is inkább, minthogy a későbbi írónál már mi nyomára sem akadunk a szakadásnak, melyet a szent pápa oly velős kitételekben, de egyszersmind a személyek oly kegyes kimélésével ró meg, hogy a vétkesek közül, egynek sem hozza fel nevét. — Egy levéltöredékből, melyet 70 vagy 80 évvel később sz. Dénes, korinthy püspök, a római egyház és sz. Soter pápához intézett, kiderül, hogy sz. Kelemen pásztori levele ezen korban a kerinthy hivek gyülekezeteiben még nyilvánosan olvastatott. — Sz. Kelemen egy más levelet is intézett volna a korinthy hivekhez, melynek még tekintélyes része maig is fennmaradt. Ennek eredetiségét Őzséb, Jeromos, valamint Photius is, kinek ítészi ítélete igen nagy fontosságu, kétségbe vonják. Ők még az egész levelet birták, s állításuk szerint azt az első századok atyái nem említik. A fennmaradt töredékben a jámborság szelleme mutatkozik; de olyant is tartalmaz, mi a Kelemenféle eredetiségről kétséget idéz elő.

A mult század közepén a tudós Wettstein egy uj-szövevényi nyelvű szentírásban sz. Kelemen két levelére akadt, melyeket ő a szüzi önmegtartóztatás dícséretére irt, és Jeromos Jovián elleni könyvében felemlített. Mivel Wettstein elismeri, hogy sz. Kelemen e tárgy fölött másként gondolkodott, mint az *apáczá-szöktető* Luther, ő maga is protestáns létére elfogulatlanul hozzáteszi: „*Nincs bebizonyítva, hogy ezen pápának nem volt joga így gondolkodni. Ha valaki arról, mit jogosan használhatna, lemond; mit élvezni szabadságában állana, attól magát önkényt megtagadja, hogy annál nagyobb tökéletességgel és szabadsággal szentelhesse magát az egyháznak, nem látom be, mért nem várhatna az olyan azért a más életben magasabb jutalmat.*

Ezen pápának tulajdonított öt levél az *ál-decretálok* számát növeli, s méltán alácsusztatottnak tartatik. — Még egyéb iratokat is származtatnak sz. Kelemtől, melyek kétségkívül a későbbi időkből valók. Ilyen a „*Recognitiones*“ czimű, mely 10 könyvből áll. A görög kézirat, némi töredékeken kívül, mind elveszett. A híres *Rufin*, ki a 4-dik század utolsó felében és 410-ig virágzott, fáradságot vett magának ezen mű latinitására. — 19 ugynevezett *Homiliák*, melyek nem beszédek, hanem beszélgetéseket tartalmaznak, szintén sz. Kelemen műve gyanánt hordoztattak körül. Ez oly igen hasonlít az előbb említetthez, hogy már rég annak második kiadásaul tekintetik.

Töle származtatják azon híres művet is, mely „*Constitutiones apostolicæ*“ czim alatt ismeretes. A sokat ígérő czimhez méltólag igen sok becses foglaltatik ezen ősi műben. A tudósok vélekedése szerint ezen constitutiók a 3-dik században valami ismeretlentől gyűjtettek egybe, de egyszersmind itt-ott meg is hamisítottak, mi azáltal is valószínűvé tétetik, hogy sz. *Epiphán*- és sz. *Chrysostomnak* hamisan tulajdonított, sz. Máté evangéliumának magyarázását tartalmazó műnek írója különböző helyeket másként idéz, mint most azokat a könyvben találjuk.

Ezen mű 8 könyvre osztva a házi életres erkölcstanra vonatkozó fegyelmi intézkedéseket foglalja főkép magában. Az utolsó könyv végén találjuk az ugynevezett „*apostoli canon*“-okat, melyek kétségkívül onnét nyerték nevüket, hogy valóban különböző apostolok- és ezek utódai-, apostoli férfiaktól, különböző egyházakban élőlőszóval hirdettettek. Ily rendeletekről sz. Pál is tesz említést néhol. Mi volt természetesebb, mint, hogy Jézus egyházai nemesak az apostoli körleveleket, hanem a szóbeli rendelményekét is, melyek „*nem tintával hanem az élő Isten szellemével, nem kötéblákra, hanem a sziv hústábláira irattak, egymással közölgék.*“

Ezen canon-ok elvitázhatlanul a szent hajdankor kinyomatát viselik homlokukon, miért is a nicea-i egyetemes zsinat (325.) mint régi törvényeket, az atyák canon-ait s egyháziakat hozza fel azokat. Miért az olvasóra nézve nagyfontosságuk, de nem canon-i tekintélyük. — Némelyek szerint sz. Kelema *Martyrologium*-ot is irt volna.

Ha a „*Recognitio*“-kban előforduló elbeszéléseknek hitelt nem adunk, akkor ezen pápának eredetét s hazáját illetőleg mi bizonyo

sem tudunk. Némelyek őt Flavius Clemens-sel összetévesztvén, római senatortól származtatják. Legvalószínűbb, hogy hellenista volt s azért a zsidó szokásokat igen ismerte s a görög tudományokba nagyon beavatott volt. Ugy látszik, Jákob származékának tartotta magát, mert a levélben írja: „*a mi atyánk Jákob,*“ mit természetesen inkább a testi származás-, mint lelki fiúságáról kell érteni, mert ezen utóbbi értelemben inkább Abrahámot említette volna.

Traján a keresztények ellen üldözést támasztván, *Chersonesus* szigetére száműzetett, mint *Sandini* és mások is állítják. Mivel ezen vidék majd minden lakóit tanítása- s fényes csodáival a gonoszság útjáról az igaz Isten ismerete- és tiszteletére vezette, Traján parancsára a tengerbe vettetvén, a hitet, melyet (sz. Pétertől) tanult és tanított, vértanúságával még dicsőbbé tette. Az egyház mint vértanú tisztelet, s nov. 23-kán üli emlékét. *Sandini* szerint pápasága 9-dik évében, 6-ik hava- s napján szűnt meg élni.

Gr. Stollberg állítása ellen, ki Őzsébet és Irént követve, sz. Kelemen természetes halállal mondja elhunytának, írja *Buttler*: „Nem lehet kételkedni, hogy Kelemen akkor a többi hitbajrokokkal együtt Jézusért vérét ontotta.“ *Rufin*, *Zozimus* pápa és a *vacens*-i zsinat 452-dik évben határozottan vértanúnak nevezik őt. A római egyház mise-canon-ában a vértanúk között fordul elő neve. Rómában maig is áll a „*St. Giovanni*“ nevű uton, melyet V. Sixtus a *Colosseum*-tól a *Laterán*-ig rakatott, a baloldalon egyháza. Ezt 100-dik évben azon helyen állította, hol atyai háza állott. Régi szerkezete maig is látható, egy előtér régi oszlopokkal, előudvar három Arkáddal, egy hajó két szárnynyal, karzat a Tribunnal és mozaik-művekkel. Ezzel egy czim volt egybekötve, *Renát*, sz. Leónak az ephesus-i álzsínaton követe, volt ezen egyház áldozára, kinek korában a templomok csak vértanukról czimeztettek.

Ezen egyházban, mely egyedül áll a szent hajdankorból mint olyan, mely eredeti szerkezetét megtartotta, nyugodtak egy ideig a sz. pápa tetemei, és *Novaes* tekintélyeket hoz fel egy jegyzetben, melyek IX. Leo XIX. *Constitutio*-ja nyomán állítják, hogy sz. Kelemen tetemeinek egy része a *cavai apátságban* (Abruzzókban Salernótól 4 mértföldnyire) tiszteltetik, melyet annak Adorján pápa ajándékozott, s még most is ott őriztetik. Sz. Kelemennek említett ősi római templomában, melyben sz. *Nagy-Gergely* legtöbb Homiliáit tartotta, szintén

mutogatattik a szentnek egy jókora ereklyéje. XI. Kelemen ezen egyházat ismét helyreállította, de három részét (nartex, ambo, sanctuarium) eredetiségében sértetlenül fentartotta.

Nem hiányoznak nagynevű írók, kik szerint sz. Kelemen a város hét részére ugyanannyi jegyzőket rendelt, hogy a szent vértanuk történeteit gondosan összegyűjtenék s az utókor számára írásba foglalják. Ezen rendelet adott később alkalmat az *apostoli protonotariusok* hivatalának életbe hozatalára, kiknek számát a hirneves V. Sixtus 12-re szaporította. Ezen irnokokra alkalmazhatni Martial verseinek ezen kettejét :

„*Currant verba licet, manus est velocior illis,
Nondum lingua suum, dextra peregit opus.*“

És *Prudentius* következőleg énekli meg őket :

„*Magister literarum sederat,
Verba notis brevibus comprehendere cuncta peritus
Raptimque punctis dicta praepedibus sequi.*“

Sz. Kelemen pápasága alatt írta sz. János apostol „*Titkos jelek*“ című könyvét. *Timotheus*, sz. Pál tanítványa, vértanúságot szenvedett. Domitián Rómából kiűzte a bölcészséket s menyenyiség tudósokat. Három megszeplősített *Vestaszüz* elevenen eltemettetett. Flavius József a „*Zsidók története*“ című híres művet írta. Az említett császár egy lázadás alkalmával életét vesztette. *Tiánai Apolló* 97 éves korában kimúlt.

Ezen pápával végződik a kereszténység első százada, mely korszak pápáiról keveset jegyzett fel a történelem, vagy az írásba foglaltak jó része az üldözések s viszontagságok vész hullámai alá merült.

V. (a*)

Sz. Anacletus. 103—112.

Szent Kelemennel a század is sírba szállott, mely az emberfiának bölcsőjénél vette kezdetét. Nagy volt a világ megrázkodtatása! A pogányok mégis vakok maradtak, bálványaikhoz ragaszkodtak, a legiszonyubb kicsapongásokban találták örömlüket, s a keresztényeket még folyvást maroknyi rajongóknak tekintették, kikkel mindenki mint valami sklávokkal bánhat s tetszés szerint megkorbácsolhat. De keresztények már mindenütt voltak. Láthatlanul, mint a szellem, működtek már a társadalom testének minden részeiben s módosíták annak tevékenységét. A pogányság minden kihágása, minden erőszakoskodása csak kimerítette az ó-világot, hasonlított az egy, évek előtt meghajlott testhez, mely igen jól érezte magát, midőn üde lég hatotta át ereit s visszaadta az erőt, melyet elpazarlott, az ifjúságot, melyet megszégyenített. Sz. Anaclettal ragyog fel a 2-ik század hajnala; — *Traján*, ki alatt sz. *Anaclet* az apostoli székre lépett, őszinte, kegyes, nemeslelkű, bátor és nagy uralkodó, nagy hadvezér volt, s mint szeretetre méltó s kedves ember tűnt fel. De egyszersmint hódításvágy, iszákosság s fajtalanlás homályosíták jellemét, és végre szerencséjének tetőpontján megtántorodott. Uralkodása 7-ik évében, 105., valószínűleg 101 vagy 102-ik évben Krisztus után üldöztettek a keresztények. Legalább a tartományok helytartói buzogtak ellenök; mert egy régi törvény tiltotta a senatus által nem ismert istenség felvételét. A rómaiak annál türelmetlenebbek voltak, mivel vallásuk a politikával szorosan egybekötve volt, s isteneiktől, kiknek egyike Róma is volt, a birodalom főnállását, jóllétét és dicsőségét várták. Ide járul még, hogy minden császár egyszersmind főpap

*) Sz. Kletus élettörténetében említettük, hogy ez nem ugyanazon személy Anacletussal, mint több író hibásan állítja, azért ezen utóbbi egyházfőnek életét e helyen röviden adjuk anélkül, hogy az idáig szokásos sorszámozatot megváltoztassunk.

is, tehát feje és védelmezője volt az egész bálványimádásnak. A keresztények nyilvános védelmezése által a rómaiak gyűlöletét vonta volna magára Traján. Azért *Cajus Pliniusnak* a keresztények üldözését illetőleg hozzá felterjesztett értesítvénye s kérdésére így válaszolt a császár:

„Az azok elleni vizsgálat ügyében, kik előtted mint keresztények adattak fel, kedves *Secundusom*, a helyes utat követted. Mert ez érdemben általánosan, bizonyosan szorosan meghatározott zsinórmérték szerint eljárni nem lehet. Nem kell őket felkeresni, de ha bejelentnek s elmarasztaltatnak, megbüntetendők; de úgy, hogy ha valaki tagadja, hogy keresztény, s ezt tényleg is mutatja, bármily gyanusnak láttassék is ő előbbi viselete folytán, — a bánat miatt bocsánatot nyerjen. A vádló neve nélküli vádiratok a vétkesség bármily nevére nézve el ne fogadtassanak. A legrosszabb példák leendrének ezek, és korunk szellemével ellenkezők.“

Ezen üldözésben szenvedtek a többi közt vértanúságot sz. *Simeon*, Üdvözítőnk rokona és *Jakab* apostol utóda a jeruzsálemi széken, melyen 45 évig dicsteljesen működött. Olaszországban ifjabb Domitilla, *Flavius Kelemen* unokahuga, *Titus* és *Domitián* rokont is a vértanui pálmára méltatták. De hol időzött ezen üldözés alatt az egyház szent feje? A keresztény hivekkel türt és imázott; majd a jámbor keresztények közt rejtette el magát, majd a földalatti Vatikán katakombáiban zokogott annyi igazhívőnek borzasztó kínzatása- s vérfagyraló halálán. *Anaclet* athenei születésű volt. Atyját *Antiochus*-nak hitták. Sz. Ignác bizonyossága szerint sz. Péter első szerpapja volt, azután áldozár, végre püspök s 103-ki ápril 3-kán sz. Kelemen utóda lett. Mi személyiségét illeti, kitűnik az atyák irataiból, hogy *Anaclet* ritka erkölcsi tisztaság és bölcsesség által tűnt ki. Nem lehet ünnepélyes részvét nélkül olvasni a római egyház Évlőinek egyik legrégibb töredékében azon emlékekre vonatkozó fölséges helyet, melyben a kereszténység a császári Róma egy részét birtokba veszi, s a mely sz. *Anacletra* vonatkozik, ki még mint sz. Péter tanítványa s ennek később utóda, sz. Péter sírja felett a vaticáni barlangban némi építkezéseket tetetett, melyek ezen sírt nemesak jellemző emlékké emelték, hanem, hogy az eredeti szokás szerint a vértanuk sírjainál imádkozni is lehessen, ezen helyet díszes „*Oratorium*“-má tette. Az érintett hely im ez: „*Anacletus*, ki áldozár volt s sz. Pétertől helyeztetett be, építette s tette annak emlékhelyét egyéb térekkel püspöki temetővé; ő maga is sz. Péter tete-

mei mellett takarítottatott el.“ De minő volt egészben véve ezen épület, erről mi történelmi adattal sem bírunk. A Konstantin-féle egyház oszlopain találtak egy régi rajzolatot, mely ezen kriptát tünteti elő, s maig is fenmaradt. A legfeltűnőbb sajátlagosságot képezik az oszlop-íves bemenet, jobbra és balra kisdud oszlopokkal ékeskedő fülkék és minden fülke meg a bemenet közt két ablaknemű nyílás. — Egy felirat szerint sz. Anaclet pápa és vértanu állította sz. Péter emlékét, mely *Confessione*-nak neveztetik. A római *breviarium* szerint, melyet a hajdan-kor előmutat, s mely a régészetről nem egy fontos ismereteket tartalmaz, sz. Anaclet rendeletet adott ki, hogy a püspökké-szentelés három s nem kevesebb ily méltóság által hajtassék végre; továbbá, hogy a növendékek saját püspökeiktől nyilvánosan szenteltessenek fel; a sz. misében Urfelmutatás után az áldozásban mindnyájan részesüljenek, mint az első keresztény században szokás volt; a püspökök ellen csak feddhetlen életű ember emelhet vádat; az áldozárok egyedül csak lehetnek szentelt helyeken áldozhatuak, s pedig csak tanuk jelenlétében, a püspökök évenként meglátogassák az apostolfejedelem sírját; a „*Dominus vobiscum*“- és „*Orate Fratres*“-t legalább két jelenlevőhez mondják. Anaclet volt az első pápa, ki a papoknak megtiltotta a világias hajviseletet, s hogy az miként nyirassék, *Anicet* pápa határozta meg. Egyébiránt nem hiányoznak, kik ezen rendeleteket sz. Anacletnak alácsúsztatott decretált levelekből származtatják. December hó-ban két papszentelést tartott, mely alkalmakkal 6 püspöt, 5 áldozár s 3 szerpapot adott az Ur szolgálatára. Egyebet ezen pápa életéből nem igen tudunk. Sz. Kelemen utóda volt, s az egyházat 9 év-, 3 hó és 10 napig kormányozta *Liberius Pontificale*-ja s egy igen régi kézirat-bani lajstrom szerint, mely a vatikáni könyvtárban őriztetik. Némely újabb pontificálé-k 12 év s 3 hónapig ültetik őt a trónon. Lehet, mint *Berti* jegyzi meg, hogy sz. Kelemen 3 évi távolléte alatt, melyet számkivetésben töltött, mint helyettes tartotta az egyház kormányának rúját (?). Egyébiránt egész bizonyossággal nem lehet meghatározni, hogy mennyi ideig ültek az apostoli széken néhányan a pápák közül sz. Viktor előtt, ki 200-ban állítottatott az egyház élére. A nehézmény inkább azon hibákból ered, melyek századok folytán a Pontificálé-k kézírataiba becsusztak, mint azon csekély különbözőségekből, melyek azokban észrevehetőek. Emlékét az egyház 13-ik júliusban üli, midőn mint szent vértanuról szent kegyelettel emlékeznek.

V. [b]

Sz. Evaristus. 112—121.

Sz. Evarist pápasága Traján uralkodása utolsó szakára és Hadriánéra esik, mely utóbbi 117-ben jutott a trónra. Különbözőbb természetűek voltak, semhogy teljes bizalom keletkezhett volna közöttük. De nem egyenetlenkedtek, mivel Traján kegyes volt, kinek kegyeibe még trónra lépte előtt igen be tudta magát furni. Hadrián Traján halála után kegyesen uralkodott; jobb császár, mint ember volt. A trónon komoly, az életben pedánt volt. Trónraléptekor a zsidók Judeában felzendültek. Hadrián megfenyítette őket, és mivel a jeruzsálemi keresztény gyülekezet a zsidó szokásokat, sőt a környülmétélést is megtartotta, a keresztények is azokkal egyiránt szenvedtek.

Sulpicius Severus mondja, hogy Hadrián korában volt a 4-ik keresztény üldözés. Sz. *Melito* pedig, ki Márk Aurél korában élt, valamint *Tertullian* és *Özséb* pedig nem számítják Hadriánt a keresztényeket üldöző uralkodók közé. S még sem nehéz azért ezen két tanúságot összeegyeztetni. Hadrián nem rendelt ugyan öldözést, de elődei alatt a keresztények ellen kiadott törvényeket érvényben hagyta, azért a tartományokban helytartók tetszésök szerint gyötörték s üldözték azokat és mint sz. *Jeromos* írja, — az ellenök tanusított fellépés Hadrián alatt hasonlított egy kemény üldözéshez. Épen ezen egyház-anya bizonyítnya, hogy Hadriánnak a pogány babonákhoz ragaszkodása őt a keresztények iránti ellenszenvre indította.

A vértanuk lajstroma szerint Hadrián idejében Jézus tanításaért sokan szenvedtek martyr-halált. Ezen korbeli hívekről írja sz. *Ignác*, Antiochia 3-dik püspöke, az apostolfejedelmek tanítványa, hogy:

„Ők a valódi erénynek példányképei, kik erkölceik szentsége-, tanaik tisztasága és szeretetöknél fogva, mely őket a hitben elválaszthatlanul egyesíti, minden szakadástól irtózva, méltán állíthatnak fel követendő példányokul a többi egyházak hiveinek.“ Ha már most a juhokról a pásztorra következtetést akarunk vonni, annak bizonyára ragyogó erényekkel s ernyedetlen buzgalommal kelle ékeskedni. A Pontificálé-k s legtöbb vértanu-könyv „*martyr*“-nak nevezi ezen egyházfőt, mivel 121-ki október 26-án Hadrián alatt Jézus hiteért elvérzett, mely napon emlékezik róla az egyház is.

Ezen szent pápának nemcsak a külső üldözések, hanem a tévelyek ellen is kelle küzdenie. A *gnostikusok* nagyon elterjeszték tanait, s az egyház fejének nagyobb nyugtalanságot okoztak, mint a császárok üldözései. Ők mindnyájan egy örök lényről s egy örök és rossz anyag- és *Aeonokról* beszéltek, melyek a világot alkották; egy szabadítót vártak, ki az embereket a világteremtő uralma alól felszabadítaná. De, ha rendszeröket kifejtteni akarták, eltértek egymástól nézeteik. Ilyen volt *Saturnin*, valamint Egyiptben *Basilides* is. Hadrián alatt élt a híres *Carpocrates* eretnekfő, kinek tévtanait fia, *Epiphanes* még inkább rendbeszedte. Ezek tévtanai ellen sokat buzgolkodott a derék egyházfő.

Evaristus syriai születés, vagy inkább görög volt Bethlehemből, atyja pedig zsidó, miért nem volt büszke születésére s hazájára. — Még igen fiatal korában Rómába vette magát, hogy ott a tudományokat elsajátítsa, melyekben nem kevésbé volt kitűnő, mint a jámborságban. Azonban mily körülményeknél fogva jutott az egyház legfőbb méltóságára, erről hallgat a történelem és hagyomány. De alig jutott 112-ben a pápai székre, Rómát több lelkésziségre osztotta, melyeket *czimeknek* nevezett, s külön áldozárokkal látott el. Azután 7 szerpapot is rendelt, hogy a püspököt kísérvén, tanui lennének mindannak, mit az tanít, ha azt tévtanokról vádolnák.

Rendelte továbbá sz. Evarist, hogy az apostoli hagyomány nyomán a házasságok kötése nyilvánosan történjék s az áldozár által áldassék meg.

A templomszentelési szertartásokhoz, mint azok az ó-szövetségből az ujba átalmentek, még többet adott, hogy azok annál hatékonyabbak legyenek. Meghagyta, hogy minden templom különös szertartással avattassék fel s kereszttel birjon. Azt is akarta, hogy az isteni-

szolgálatot végző püspököknek két szerep szolgálgjon. Az egyipti püspökökhez menesztett körlevelében igen találóan nevezi Krisztust völegénynek, s az egyházat arájának. S azt mondja, hogy valamin a férj nejét a házasságtöréren kívül el nem hajthatja, ép oly kevésé szabad a püspököknek megyéjét, melyre felszenteltetett, igen fontos ok nélkül elhagyni, vagy épen két egyházat birni. Az egyház oly gyöngéden szeresse a püspököt, mint völegényét s neki engedelmeskedjék, mint szereti férjét a nő s neki engedelmeskedik.

Sz. Evarist december hóban három papszentelést tartott, mint akkor szokásban volt. *Amalarius* ennek több erkölcsi s mysticai okát adja. Több történelmi búvár azon véleményen van, hogy az egyházi rend szentségének kiszolgáltatása Adventben történt; mivel ezen időszakban a püspökök nem voltak annyira elfoglalva, mint egyébkor, például böjtben vagy pünkösdkor. A szentelések leginkább böjt s ima által megszentelt napokon szoktak véghezvitetni.

Ezen egyházfő *Sandini* szerint 9 év- s 3 hónapig igazgatta az egyházat, s mint főnebb érintettük 121-ki október 26-kán nyerte el a vértanui koronát s a Vatikánban sz. Péter mellé temettetett el. Az Isten ígét buzgón hirdette, meglátogatta és vigasztalta a betegeket, bátorította az üldözötteket s foglyokat, atyai szeretettel ápolt a szegényeket, özvegyek- és árvákat. Érzékiségét sanyargatás-, böjt-, virasztással s gyakori imával hódítá jámbor lelke uralma alá.

VI.

I. Sz. Sándor. 121—132.

Szent I. Sándor pápasága is, mint elődeé, Hadrián uralkodása kosára esik. Ő Rómában született s nevelkedett, ifjabb *Plinius* és *Plutarch* tanodáiban fényes sikerrel tanult; a keresztény hit- s erkölcsben nagyon kitüntetvén magát, bár fiatal, de az erények-, ismeretekben s dicséretes tulajdonokban előrehaladott, 121-ki dec. 5-én sz. Evarist után az apostoli székre emeltetni méltónak találta. Ő hozta be a szentelt víz használatát s rendelte, hogy a sz. misékben az epistolák s evangeliumok is olvastassanak. A „*Canon*“-hoz Urunk szenvedése emlékére ő függesztette a „*Qui pridie quam pateretur*“ — és consecratio után „*Unde et nos memores*“-t a holtakról emlékezésig. Meghagyta, hogy naponként csak egy mise mondassék minden templomban, mely rendelet egész szent *Deus* dédít pápáig (615—618) érvényben volt, ki két misét engedett minden templomban mondani. Törvénybe iktatta, hogy csak *kovács-
tan kenyér* (panis azymus) mint tisztább és Krisztus intézkedésének megfelelőbb, s bor mutattassék be a szent áldozatban. Azt is akarta, hogy ez alkalommal a bor vízzel vegyítettessék annak emlékére, hogy Jézus oldalából vér és víz folyt, s Krisztusnak az egyházzal összekötése példázatára. Kívánta továbbá, hogy *nagyhéten a passiok* oly renddel olvastassanak, mint azokat az evangelisták megírták, és hogy sóval vegyített szentelt víz az egyházakban mindig tartassék a gonosz

szellemek elűzésére, valamint a házakban is. Mire nézve írja : „Aquam sale admixtam benedicimus, ut cuncti aspersi sanctificentur, nam si cinis vituli aspersus sanguine sanctificabat populum, multo magis aqua aspersa sale, divinisque precibus sacrata ; et si sale asperso per Helisaeum Prophetam sterilitas aquae sanata est, quanto magis divinis precibus aqua sacrata sterilitatem rerum auferet humanarum, et insidias diaboli avertet, atque a phantasmaticis versutis hominem defendet et coinquinatos sanctificabit?“

Lampridius írja, hogy Hadrián, ki megparancsolta, miszerint minden városban képek nélküli templom állíttassék, Krisztusnak is emeltetett egyet, s őt az istenek közé felvenni akarta ; mitől azonban a jósek által visszatartatott, kik neki előadták, hogy így majd az emberek minden egyéb templomokat elhagyván, mindnyájan keresztényekké leélenének.

Azonban I. Sándor is kénytelen volt Hadrián alatt számos keresztények vértanu-halálát látni. Ekkor sznnvedett hős halált a hitért, — a többi között — *Symphorosa* özvegy nő hét fiával. Mig ily nagy erény-példányképek a hitet vérrel pecsételték, a tudomány az eretnekséggel sorompóba lépett a keresztért, s nem féltek többen szóval és írással a császárr szeméi elé járulni, a fiatal pápa (Sándor az apostoli székre léptekor némelyek szerint 20, mások szerint meg 30 éves volt) sem maradt hátra bátorság s buzgalomban. *Platina* írja felöle ; „Éveire nézve ifju, erényeit tekintve aggastyán.“ Rómában a nemesség nagy részét s mintegy 200 tekintélyes polgárt *Hermes* városi helytartóval együtt Jézus hitére térítette. A nemesek közül, kiket ő vezetett be az egyház hívei közé, csak *Quirin* népfőt említjük *Balbiná* leánvával. A térítés igen elősegítette csodatevői kegyajándoka, melylyel az Ur ezen hű szolgáját megdicsőítette.

Mi eredetét, személyiségét s az egyház legfőbb méltóságairai fonkénti emelkedését illeti, erről igen szűken emlékezik a történelem. Annyi bizonyos, hogy Rómában a „*Caput tauri*“ czimű városrészben lakott, és hogy Alexander meg Victorina nevű szülöktől származott. Az üldözé melynek áldozata lett, nem volt Hadriántól rendelve, hanem az udvari helytartók híven, hogy ha Jézus híveit parancs nélkül is zaklatandják, ezáltal a császárnak igen kedves dolgot cselekszenek, azért kegyetlenül kezdék üldözni azokat, s halálra ítélni.

Ekkor I. Sándor pápa is *Eventius* és *Theodulus* áldozárok-

kal együtt 132-ik május 3-án vértanui halállal végezte földi pályáját a *nomentáni úton*, s azon helyen, hol feje lehullott, mintegy 3000 lépésnyire a várostól, eltemettetett. Emlékét halála napján üli az egyház, melyet egy évtizedig kormányzott. Pápasága alatt decemberben 6 áldozárt, 2 szerpapot s különböző megyék részére 5 püspököt szentelt. Tetemei később Rómába vitettek, s sz. Sabina egyházában takarítottak el. A szent mise-canonban, Nagy-Gergely szer- s minden vértanukönyvben, valamint a *Fronteau* által kiadott naptárban is a vértanuk közt emlittetik sz. I. Sándor pápa. *Fulrad* st. denis-i apát III. Leótól csontjai egy részét megnyerte, melyet ő a 770-ben állított liederi kolostornak ajándékozott.

Ezen szent egyházfővel egy napon vérzett el a hitért sz. *Juvenalis* narni-i püspök is, ki miután ezen városban csodáival és szent életével, valamint szívetlelket ragadó ékesszólásával többeket Jézus hitének megnyert, lelke az örök hazába szállott, tetemei pedig a vértanúság helyén takarítottak el.

VII.

Sz. I. Sixtus (Xistus). 132—142.

Sz. Sixtus pápasága Hadrián kormányának utolsó és Antonin Pius császárnak első éveire esett. A zsidó-háború még Hadrián alatt bevégeztetett 136-ban, miután a rómaiak 50 erődöt, 980 várost és helységet elpusztítottak, és számos útközetben 580,000 zsidót megöltek. Ide járult még ama keserű gúny, hogy az utóbb említett császár az újonnan épült *Aelia* városnak egy kapujára márványból metszett *sértés-szobrot* helyeztetett.

A keresztények szent helyeit sem kimélte Hadrián. Jupiternek ép azon helyen emeltetett szobrot, hol Üdvöztünk feltámadott, és *Vénusnak Golgothán egy márványképet*. — Bethlehemhen *Adonis* tiszteletét meghonosítandó, egy berket ültetett, és ezen istenségnek szentelte azon barlangot, melyben Krisztus Urunk született. Utolsó éveiben Hadrián betegeskedett, hisz kicsapongó élete egészségét mindinkább tönkretette, míg vízkórban is igen sokat kelle szenvednie. Testi fájdalmai gyanakodóvá és kegyetlenné tették őt, mely szenvedélyei a betegséggel még inkább elhatalmasodtak. Ágya köré gyűjtván a senatust, *Antonint*, ki később „*Pius*“ melléknevet nyert, választá utódaul. Betegsége mindig rosszabbra fordult és égetőbb fájdalmakat okozott, sem az orvosok, sem a *Campania*-bani *Bajä* szelid levegője nem voltak képesek állapotán segíteni. A vigasztalhatlan és szeszélyeiben változékony Hadrián kevéssel halála előtt még ezen verseket csinálta, melyekben költői finomsága, de egyszersmind életének könnyelműsége is tükröződik vissza.

Animula vagula, blandula,
Hospes, comesque corporis,
Quae nunc abibis in loca?
Pallidula, rigida, nudula,
Nec ut soles, dabis jocos.

Igy halt meg Hadrián 138-ban, életének 63-ik évében, hamvai

Cicerónak *Puteoli* nevű mezei lakából Rómába szállították, és az egybegyűlt atyák, kik őt előbb zsarnoknak nyilatkoztatták ki, végre *isteni tiszteletre* méltatták! — Antonin Piusnak trónralépte általános örömet gerjesztett mindenütt; Róma nem is látott ennél jobb császárt. Ő a „*haza atyja*“ diszczimre érdemesítette magát. Keresztény-üldözést nem rendelt. A kormánya alatt elvérzett áldozatok a helytartók parancsa folytán szenvedtek vértanui halált; mert a keresztények elleni törvények még folyvást érvényben voltak, *Sz. Justin első védiratából*, melyet Antoninnak benyújtott, kiderül, hogy még ezen emberszerető uralkodó kormánya alatt is zaklattattak a keresztények, és elleneik dühének gyakran kitétettek.

Azonban ezen üldözések alatt igen nagy vigasztalására volt sz. I. Sixtus pápának sz. Justin első védirata, ki 133-ban a keresztény hitre térvén, bölcsészi köpenyét megtartva, mint keresztény Rómában tanodát nyitott. Ezen védiratot 139-ben benyújtotta a császárnak, kit a következőkről akart meggyőzni:

1. A keresztények nem követik el a rájuk fogott vétségeket.
2. Nem érdemezik a büntetésre, ha az állam-religiót elhagyják hanem ezt okosan cselekszik;
3. annál is inkább, mivel elméleti vallásának alapos, és
4. mivel isteni-tiszteletük mi kározt sem foglal magában, sőt inkább minden jóra hí az fel.
5. Kitünik ártalmatlanságuk azon okok tekintetéből, melyeknél fogva tulajdonkép üldöztetnek.

Míg a kereszténynyé lett bölcs maga s hitsorsosai meggyőződéseért még a császár előtt is a sorompókba lép, sz. I. Sixtus bölcs intézkedésével törekedett Jézus egyházát dicsőbbé tenni. A gnosticusok nagy sokasága, kik Simon bűbájostól kezdve, a hiveket tévelyekkel beméltelyezni törekedtek, és mivel az üldözések a tartományokban még meg nem szűntek, okozák, hogy nagyszámu hivek, püspökök és áldozárok Rómába mentek. Mert a római egyház már ezen korban is mint a katholika egység központja tekintetett. Ez volt sz. Irén szerint a legfőbb és legtekintélyesb egyház a világon, melyet minden keresztény mint anyját tekintett. Azért már a 2-dik század elején látjuk a legbefolyásosb és leghirnevessb püspököket Rómába érkezni, hogy a hit és fegyelem ügyében a legfőbb püspökkel értekezzenek. Az egyházi régiségben, sőt Rómában is kevés nyomaira akadunk

ugyan ennek ; mert akkor az új hit tanítványai menekültek és elrejték magukat, nappal ugyanis egyszer sem gyűlhetek volna egybe veszály nélkül, és gyakran a föld üregei vagy homokárok takarták el őket, hogy ott féltékeny elleneik elől a szentek ereklýeit s áldozatuk titkát elrejtsek.

De sz. I. Sixtus nem tekintvén egyháza szorult helyzetét, bátorságot és gondoskodást tanusítólag rendelte, miszerint minden püspök, ki Rómába megy, vagy oda hívatik, mielőtt megyéjébe visszatérne, Rómában, a kereszténység központján apostoli irattal (*Litterae Formatae*) lássa el magát, melynek tartalmából hívei meggyőződést merithessenek, hogy főpásztoruk a hit- és kölcsönös szeretetben egyesülve van az egyetemes egyház fejével, valamint ők a püspökkel, s ezáltal a pápával.

Az apostoli leveleken kívül, melyek „*Litterae Formatae*“ név alatt ismertettek, még egyéb iratok is voltak szokásban, melyeket a visszatérő püspökök nyertek. Ezek nem „*apostoli*“, hanem „*canon-i irat*“-nak neveztettek (*Litterae canonicae*), mert a „*canon*“ szó szintén a hit egésztségét is jelentette. Ezek még nagyobb kezességek voltak a kor minden csalásai és tévelyei ellen. A niceai zsinat ezen iratok alakját meg is határozta, hogy mindenki által megismertessenek.

Más iratok „*Litterae pacificae*“ vagy „*Communicatoriae*“ nevek alatt ismertettek, melyek zarándokoknak szoktak adatni hitük bebizonyítására. Ezek az üldözések s utazások alkalmával igen jó szolgálatot tettek, mivel azok előmutatói minden keresztény által szeretettel fogadtattak s az élet szükségéivel elláttattak. — Léteztek „*Litterae dimissoriales*“ nevű levelek is, melyek az egyházi egyént mindenkinél igazolták, hogy előjárója engedélyével utazik. — A „*Litterae communitoriales*“ vagy „*Memoriales*“ pápai követeknek adattak, azok ügyködési menetét és jogkörét tartalmazván. — A „*Litterae Synodales, encyclicae, catholicae*“ a pápák köriratai az egész katholikussághoz. Ezek ismét *Decretál-levelekre* vagy *pásztori iratokra* oszlanak. Amazok a pápák rendeleteit foglalják magukban, vagy különböző *consultatiók*- s *abstentiókat*, emezek pedig a püspököktől megyéjükhöz intézett levelek.

Levelek, melyek hitvallóknak adattak, ha vezekleti idejüket üldözés által, melyben hitüket a kínzások közt is állhatatosan megvallozták, félbeszakították, hogy a vezeklet hátralevő része elengedtet-

vén, az egyházba ismét felvétethessenek, -- vagy olyanoknak, kik a börtönökben hitők miatt türtek, — vagy pedig azoknak, kik nem birván elegendő lelki erővel, félelemből pillanatnyira a hitet megtagadták, de azután ezt megbányán, Jézust állhatatosan megvallák, ezen leveleket adták maguknak, hogy azok előmutatásával később mint töredelmes vezeklők az egyházi közösségbe ismét befogadtathassanak. Az ilyenmü iratok: „*Litterae confessoriales*“ nevet viseltek. Apostoli iratok a pápa teljhatalmának kifolyásai. Ezekhez tartoztak a „*Brevék*“, melyek maig is a kereszténység minden helyeire menesztetnek, pápai rendeleteket s válasziratokat tartalmazván. Ezek igen ritkán iratnak az egyetemes egyház ügyében, hanem közönségesen valamely ország vagy tartomány viszonyaira vonatkoznak. Ha az ily irat barna-vörös pergamentra régi *gallus-betű*ekkel iratik, lefüggő ónpecséttel látatik el s az apostoli irodából adatik ki, „*Bullá*“-nak nevezetik. A Brevék ellenben fehér pergamentra, vagy papírra iratnak, az apostoli titoknoki hivatalból egy titkár által aláíratnak, kiadatnak, s vörös viaszra a halászyűrűvel megpecsételtetnek. Vannak még ugynevezett *Litterae clericales*-ek is,“ melyek a széküresség alatt a papságtól adatnak, levelek, mik által a püspökök a fejedelmektől valamely szinatra hivatnak, vagy a püspökök egymásközt egyházi ügyekben leveleznek. Minden egyéb iratok, melyek az előbbiektől elütnek „*Litterae privatae*“ (magán-levelek) név alatt ismeretesek.

Mivel az első keresztények az ó-szövetséghez még igen közel állottak, s az abban foglalt jó szabályok figyelemeket ki nem kerülhették, szükséges volt, hogy az első hivek az isteni-szolgalatból minden régiségre mutatót, amennyire lehetséges, kiszorítsanak. Valamint Mózes 4-dik könyvében *Caath* fiainak volt csak szabad a szent edényeket kitakarni, hordani, ugy sz. I. Sixtus is rendelte, hogy tulajdonképen csak arra szentelt személyek, asszonyok azonban soha, őrizzék a szent edényeket, s nyujtsák a szolgalatot végző papnak. A tányérkán van az Urnak consecrált teste s a kehelyben vére. Valamint az ó-törvényben a tetemek lepelbe takartattak, ugy az uj-szövetségben Jézus teste is, s azt érinteni nem volt szabad, szintén tilos női nemnek a tányérka és kehely érintése. És valamint Jézus teste tiszta lenből készült g y o l e s b a takartatott, ugy ezen lepel az oltáron helyettesítő *corporale*-knak is lenből kell készítettetniök s a püspök által consecráltatniok. A „*Liber pontificalis*“ szerint ezen pápa

rendelte, hogy a szent misében a Trisagion: „*Szent, szent, szent*“ mon-
dassók. Baronius mondja, hogy ez már valamelyik elődétől megha-
gyatott, s ő azt csak szorosabban megtartatni kívánta. *A holtakról*
megemlékezést apostoli hagyománynál fogva behozta a szent misébe.
Ő volt az első, ki magát az összes egyház fejének írta leveleiben, bár
elődei is azok voltak. Galliában az üldözések miatt nehezen terjedhet-
vén Jézus egyháza, ezen buzgó egyházfő sz. *Peregrint* küldötte oda,
ki küldéri tisztét szép sikerrel végezvén, visszatért Rómába, hol vér-
tanui halállal mult ki. Mások szerint meg négy térítő társával együtt
ugyancsak Galliában vérzett el. Sőt ezt a római vértanu-könyv is
bizonyítja.

Ezen pápáról is, ki 132—142-ig, tehát Özséb szerint 10 évig
igazgatta az egyetemes egyházat, még pedig oly időben, midőn a
papai méltóság bizonyosan a vérpadra vezette viselőjét, szűken em-
lékezik a történelem. Ezen sz. férfiak, kik Jézus iránti szeretetből vé-
röket áldozták fel, személyöket illetőleg igen keveset gondoltak az
utóvilágra. Minden vértanu-könyvben I. Sixtus *martyr*-nak mondatik.
Azonban úgy látszik, hogy a mise-canonban előforduló Sixtus nem az
első, hanem a 2-ik ily nevű pápa, ki vértanúsága által igen neveze-
tessé tette magát az egyházban. Az itt szóban levő I. Sixtus erek-
lyeit még az utóbbi időben Sz. Mihály Lotharingiábani apátsága
őrízte, hol azokat *Retz* bibornok, melyeket ő X. Kelemenől nyert,
tette le tisztes kitűnő helyen. Ő Róma egy tekintélyes családjából, a
híres *Pastore* senatoréból vette származását, mint *Victorellus András*
Ciaconius művei fölötti jegyzeteiben megmutatni törekedik. Genuában
is volt egy *Pastore* nevű nemes család, melynek czimerében pásztori
bot is volt látható. Életszentség s tudományosság tüntették ki sz. I.
Sixtust egész életén át.

Sz. I. Sixtus három papszentelést tartván, összesen 11 áldozár-,
3 szerpappal és 4 püspökkel gyarapítja az Ur szolgáinak számát. —
Mint a tudós Binius Sever állítja, két levelet írt, egyet a város papsá-
gához, másikat pedig az egyetemes egyházhoz intézvén. Több műveket
is esusztattak alá ezen pápának, mint például egy *Commentárt* s több
dolgozatot. Antoninus Pius alatt 142-ki apr. 8-án Krisztusért elvérzett
s a Vaticán fogadta be tetemeit.

VIII.

Sz. Telesphor. 142—154.

Traján és Hadrián törvényeinél fogva a keresztények csak valóságuk megismerése miatt vádoltathattak be, és mivel ellenségeik nem hiányzottak, gyakran megtörtént, hogy a nyers tömeg rajtok ütött, bírók elé hurezoltattak, s ezekről a halálos ítélet kiesikartatott. De a szelíd jellemű Antonin Pius ezen rendetlenkedéseket meggátolni akarván, a thessalonikaiakhoz, atheneiek- s általában a görögökhöz iratot menesztett, melyben megtiltja a keresztények tömeges s erőszakoskodó bevádlását. De ezen intézkedés nem volt különös hatása s az említett uralkodó később sokkal kedvezőbb határozatot bocsátott ki, melyben Ázsia gyülekezetének meghagyja, hogy: „ha valaki mint keresztény bevádoltatik, a bevádoltott fölmentendő, a vádló pedig megbüntetendő. A császár ezen rendelete fölött többen vitáztak; némelyek azt költeménynek mondták; mások pedig, kik annak eredetiségét elismerik, azt Antonin bölcsésztől származtatják. Mí azt teljesen yalódinak élismerjük. Özseb, ki azt felhozza, mondja: hogy ő azt azon védíratból meritette, melyet Melito, a 2-ik század írója Antonin bölcsésznek benyújtott.

Ennélfogva a szentszék, melyet ezen kegyes uralkodó alatt sz. Telesphor foglalt el, békében lett volna, ha egyéb küzdelmek nem háborgatják vala. A rajongó *Valentin*, a gnosticusok közt legveszélyesebb, elhagyván hazáját, Egyiptet, Rómába vette magát, hol eretnek méltóságát csendben igen elhintette. A pápa ismételve kiközösítette őt. Rómából Cyprusba ment, püspöki székre magát felküzdhetni remélvén, de mivel reménye meghiúsult, letette az álarczot s követőket gyűjtött.

A dics- s rangvágy által ösztönözöttetve, irigység- s gyűlölségtől felfujva, Krisztus egyháza s a reábizott szent tan ellen működött. Egyik tanítványa *Bardesanes* elvált tőle, s saját tévzikkéket hirdetett. Ezek mételye szülte a *doketákat*, kik Krisztusnak csak látszólagos testet tulajdonítottak, a *sethitákat*, kik Ádám fiának minden erényeket odaitéltek és őt Krisztusnak tartották, s az *Ophitákat*, kik a kigyót, mely az első emberpárt elcsábította, Krisztus- vagy *Sophinak* vallották, kik a kigyó alakjába rejtették el magukat, honnét ezen tévtan követői *Ophitáknak* (kigyó-testvérek) neveztettek. Egyébiránt miben állott mindezen felekezetek tévelyeinek lényege, az nem a mi tisztünk, hanem az egyházi történelemé előadni. Ezen tévtanok az egyházfők s nagy férfiak által leküzdettek.

Sz. Telesphor fáradhatatlanul működött ezen eretnekségek ellen, s a legéberebben örködött, hogy a hívek üdve érdekében a hit tisztasága épségben maradjon. Husvét előtti böjtre nézve, mely már az apostolok idejében is megtartatott, de az üldözések alatt kellőleg meg nem ülethetett, egy rendeletet adott ki, hogy azt ismét föllevenítse, melyben írja: „*Statuimus, ut septem hebdomadas plenas ante sanctum Pascha omnes Clerici in sortem Domini vocati a carne ieiunent.*“ — Azonban nemcsak az egyháziaknak, hanem a híveknek is szoros kötelességökké tette a böjtöt, mint ezt a tekintélyesb írók is egyhangúlag állítják. Hogy Urunk születése emlékünnepeát annál meghatóbbá tegye, megengedte, *Anasztáz* könyvtárnok szerint, hogy Karácson ünnepeán minden áldozár három misét végezhesen. Ezt bizonyítja *Platina* és *Genebrard* is. Az említett híres könyvtárnok írja, hogy az éjféli mise is ezen pápától veszi eredetét. Ő az üldözések korszakában élt, melynek körülményeivel igen összefügg az éji isteni-szolgalat.

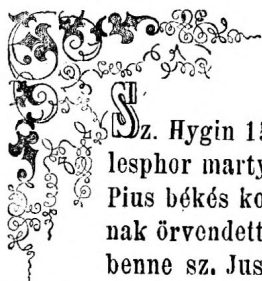
Azon szép szokás is, hogy a sz. misében a bibliai dicsének: „*Dicsőség Istennek a magasságban, s a földön békeség a jóakaratu embereknek*“ hangoztatik, ezen pápától ered. Hogy az isteni-szolgalat félbe ne szakadjon, s az üldözések alatt szenvedő keresztényeknek az élet kenyere kiszolgáltathassék, különböző egyházak részére 13 püspököt, 12 áldozárt s 8 szerpapot szentelt.

Mi ezen pápa születését illeti, eredetére nézve görög volt, ki Nagy-Görögországban, a mai Calabriában, s pedig *Terra Nuova*-ban jött e világra, mint *Platina* és *Panvinus* állítják. A *karmelita-rend*, mely eredetét elég helytelenül egász az ó-szövetségig fölviszi, ezen

egyházfőt igen örömet sajátjának vallja; pedig mindenki tudja, hogy e szerzet sokkal később keletkezett. Mint remete Rómába zarándokolt, hol a régi Pontifical-könyvek szerint sz. I. Syxtus halála után az apostoli székre emeltetett. Hogy vértanui halállal mult ki, Irén s Özséb bizonyítják. A legtöbb régi írók szerint még Antonin Pius alatt 154-ki január 5-kén mult ki, nem a császár parancsa, hanem a Proconsul, vagy a pogányok dühe folytán, mint Tertullian költeményeiből kiderül. Földi maradványai a Vaticánban sz. Péter tetei mellett takarítottak el.

IX.

Sz. Hyginus 154–158.

Sz. Hygin 154-ben emeltetett az apostoli székre, mely Telesphor martyrhalálával fűresedett meg. Az egyház Antoninus Pius békés kormányja alatt még folyvást meglehetősen nyugalomnak örvendett, mit azon szelid érzetnek lehet köszönni, melyet benne sz. Justin védirata költött fel. Ez oly hatással volt a császárra, hogy mint tiszteletre méltó kortársának, sz. Melitónak, művéből tudjuk: Athen, Thessalonika, Larissa, s Görögghon egyéb városaihoz rendeletet menesztett, hogy a népet a keresztények bántalmazásától visszatartsa.

Özséb is említi, hogy ezen kegyes császár Ázsia tartományaihoz iratot intézett a keresztények kimélése végett. Azonban még is több vértanukat találunk, kik ezen jeles uralkodó alati hitőkért áldozatul estek; de a keresztények elleni kegyetlenkedések leginkább a nyers nép rakoncátlan dühe, vagy az embertelen hivatalnokok lelketlenségének rovandók fel. Az egyház ezen nyugalma azonban más módon háborított meg. *Cerdo*, sz. Hygin pápasága elején, Rómába ment tévtanait elhinteni, melyek mint több egyebek is, a *Simonia* gonoszságának keserű és termékeny gyökereiből sarjadzottak fel. Ezen eretnekfő tanainak leküzdése sz. Hygin egész apostoli buzgalmát igényelte. — Ezen eretnekeket a pápa felföldözte s kiközösítette. *Cerdo* hibái fölött bánatot szinlelt, istentelenségeit visszavonta, s az egyházba ismét befogadtatott. De mivel bánata nem volt őszinte, kárhozatos tanait titokban tovább is terjesztette. Mire az egyház feje által ismételve ki-
zárattott a hívők közösségéből.

Ha ezen pápa tevékenységét tovább vizsgáljuk, úgy találjuk hogy az üldözések alatt alácsúszott egyházi Hierarchiát eredeti szerkezetébe visszavezette, mint a római pápák könyve bizonyítja. Az oltárok szolgáinak számát szaporította s őket az apostoli hagyomány nyomán illető rend- s joghatósági fokaik tisztének teljesítésére szorította, mint *Blanchinus Ferencz* írja. S valamint Evaristus, úgy ő is a papokat különböző című egyházak szolgálatára alkalmazta, hogy kiki saját működési körrel birjon. Az ily papok *intitulati*-nak nevezettek ellentétben azokkal, kik csak átmenetileg ténykedtek. Régi tudósítások értesítenek minket, hogy Rómában eleinte 25, azután az V. század kezdetétől 28 főtemplom létezett, melyekben szolgáltattak ki egyedül a szentségek. Mindegyiknél több áldozár és szerpap volt ugyan alkalmazva, de intitulált áldozár csak egy. Az örökváros 7 egyházi kerületre volt felosztva.

Sz. Hygin a szent épületekre különös gondot fordított, s szintén meghagyta, hogy azok az isteni szolgálatra különös szertartással avattassanak fel. Rendelte még, hogy a kik a keresztség szentségének felvétele által az egyházba lépni akarnak, legalább egy tanúval birjanak, hogy így az igazi híveket megkülönböztetni lehessen az egyházba lopódzó kémeiktől, kik keresztényeknek adván ki magokat, Jézus híveinek neveit s gyülekezési helyeit kilesvén, siettek azokat feladni. Ezen tanuk „*keresztatya- s anya*“ név alatt lettek ismereteseek a hívek közt. Sz. Hygin 2 levelet is írt, egyet a Szentháromságról s megtestesülésről minden hívekhez, másikat Athenbe földicseihez. *Binius Sever* mindkettőt commentárral látta el.

Ezen pápa személyéről igen kevés jutott el hozzánk. Görögországból származott, s valószínűleg athenei pogány bölcsnek fia volt. Ki térítette, oktatta Jézus hitére és keresztelte meg; nem tudhatni; de minden működéséből apostoli bnzgalma s erélye derül ki. Mivel a bölcsészti műveket örömezt tanulmányozta, „*bölcsész*“ disznevet nyert. Jézus egyházát csak 4 évig kormányozta s meghalt, mint vértanu Antonin Pius alatt. Ezt bizonyítja a római vértanukönyv is; sz. tetemei Péter földi maradványai közelében nyugszanak a Vaticánban. 6 püspököt, 15 áldozárt s 5 szerpapot szentelt különböző egyházak részére.

X.

Sz. I. Pius 158.—167.

Sz. Pius pápa Olaszhon *Aquilea* nevű városában született, s Rufin nevű atyjától, ki a gyermek tehetségeit sejdítette, Rómába vitetett, a tudományokbani kiképeztetés végett, Hol szorgalma, jámborsága s szenthez illő élete által annyira kitűnt, hogy a római papságba felvétetvén, több évig mint áldozár szolgálta az egyházat. Sz. Hygin halála után a papság és nép nem találhatott méltóbbat az apostoli székre. Nem hiányoznak írók, mint sz. *Optát* és sz. *Agoston*, kik sz. Hygin után nem Pius, hanem Anicet pápát akarják az egyház élén láthatni. Azonban régibb s újabb írók öszhangzó állítása szerint bizonyos, hogy Hygint közvetlen I. Pius követte. Kinek pápasága első évében jött a híres eretnekfő *Marcion* Synope-ból, mely *Pontusz*-nak (Paphlagonia Kisázsiaiban) is neveztetik s a Fekete-tenger mellett fekszik, Rómába. Már a pápai székür alatt tett kísérletet az egyházbai visszafogadtatására, melyből atyja, mint pontusi püspök által egy szűz elcsábításáért kizáratott. De mivel fel nem vétetett s ezáltal egyéb reményei is meghiusultak, haragra lobbanva kiáltott fel: „Széttépem hát egyházatokat s úgy kell annak maradnia!” Most Cerdo tévfőt kereste fel, kinek nem sokáig maradt tanítványa, mert csakhamar sajátcégű eretnekfetekezetet állított, melynek követői nemesak Róma, Egypt, Syria, Arábiában, hanem Perzsiában is voltak. Ő is — mint majd minden gnosticusok — két főlényt, a jó és rosznak kútforrását, tanított. Hogy sz. Pius ezen apostoli korszakban, midőn az apostolok tanítása még mindenki élénk emlékében volt, Marcion tévtanait kárhoztatta, elgondolhatni.

Justin iratai s Hermas Pastora igen hatalmas fegyverek voltak

ezen korban az eretnek tanok ellen. — Hermas Pastor-a, kit már sz. Pál is üdvözl, (mert Origenes, Őzséb és Jeromos ezen könyvet a legrégibb iratok közé számítják) gyaníthatólag I. Pius Hermas nevű fivérétől fordítottatott latinra. *Muratori* ennek egy töredékére talált egy alkalommal, mely a római egyház cánoni könyveinek lajstromát foglalja magában s körülbelül a 2-ik század végén szerkesztettnek tarthatatik. Ezen mű szerzője Hermas, az apostolok tanítványa, az itt szóban levő másik Hermas, sz. Pius fivére, valószínűleg a könyvet görögből csak latinitotta, s így *Nyugaton* megismertette. — Ezen 3 könyvre osztott mű a hívekre nézve az eretnekek ellen nem tévesztethette el hatását. Krisztus a szikla, és a kapu azon az egyház, melybe a keresztség által juthatni A penitencia-tartás a keresztség után kiegészítel az Istennel minket, de csak úgy, ha érette s neki élünk. A házasság felbonthatlan, sőt még a házasságtörés esetében sem oldható az fel. Ez utóbbi esetben a vétkes félnek kötelessége elválni s házasságra mással nem léphet. Ez azért történjék így, hogy a vétkes résznek, a vezekletre nyitva álljon az út, s a kilátás az elváltak majdani egyesülésére. Imák-, böjtök-, alamizsnaadásokról, jó cselekedetekről stb. értekezések egyszerűen s oly világosan vannak adva benne, hogy mindenki által könnyen megérthetők, és azt a sürűen felburjánzó tévtanok korában méltán tartották kincsnek a hívek.

Sz. Pius főpásztori gondoskodásáról kezeskedik egy pásztori levél, melyet Justushoz Franciaországban Vienne püspökéhez írt. — Egyéb üdvös oktatáson kívül, melyet neki ad, írja: „Különös gondod legyen arra, hogy a szent vértanuk haláluk után, mint Jézus Krisztus tagjai, illő temetkezési helyet nyerjenek . . . El ne mulaszd a szent hitvallókat fogságaikban felkeresni, őket a hitben megszilárdítani, — vigasztalni. Isten szellemében jól megvizsgáld a szentek szenvedéseit, s őket a rendithetlen kitartásra bátorítsd. Papjaid s az Ur egyéb szolgálói iránt nem urnak, hanem olyannak mutasd magad, ki szolgálni jött. Oltalmazd imával s életed szentségével a híveket. Testvéreink közül többen, kiknek neveit *Atalus* majd elmondandja neked, megállottak a zsarnokok előtti küzdőtéren, s most békében nyugszanak. Végre azt is tudatom veled, hogy életem vége kijelentetett nekem. Emlékezzél meg tehát rólam a legszentebb áldozatban. Köszöntenek téged Jézus Krisztus római egyházának minden tagjai.“

Buzgalma a keresztények gyülekezeti helyeire is kiterjedt. Több

régi író szerint 164-ben azon helyen, hol sz. Péter lakott, egy imodát, (Oratoriumot) állított, mely az *Esquilin-hegy* lábainál állott. Ez *Pudens* senator háza volt, mint sz. Péter életében láttuk. Ez a „*Pastor*“-hoz címzett egyház eredete. Már a 3-dik században ezen imoda sz. *Pudentiana* tiszteletére egyházzá alakíttatott. — A tiberiási halász emléke ez, ki mint zarándok érkezett a világvárosba, melyet egyedül felsőbb segélylyel felszerelve, meghódított. Láthatni itt ama kutat, melybe *Pudentiana* a marttyrok vérént öntötte, valamint az asztalt, melyen Péter a szent áldozatot mutatta be. Ezen asztal felirata: „*In hoc altari St. Petrus pro vivis et defunctis, ad augendam fidelium multitudinem, corpus et sanguinem Domini offerebat.*“ Sz. *Pudentiana* ezen egyházában 3000 vértanu van eltemetve. A *Breviarium* szerint sz. *Praxedis* (*Pudens* leánya) száz évnél tovább élt, s naponként ezen imodában ájtatoskodott. Ily helyekre vonultak az üldözések elől. Ott ültek a püspökök, áldozárok, szerpapok, még pedig gyakran mint a többi hivek öltözve az egyház fejével együtt, az asztal főhelyéről hangzott az ó-szövetségi látnokok olvasása, ott consecráltak s ünnepelték az eucharistiai áldozatot, magukhoz vették az Ur testét és vérént s tartották ima s szent zengedezések közt a *szeretet-vacsorát*. Az ily szent helyeken igen nagy gonddal őriztek meg mindent, mi a szent vértanuk után fenmaradt. Innét van, hogy ezen korban szent nők koczkáztatták életöket, csakhogy a szentek maradványait megnyerhessék.

Ha a keresztények valamely szent sirnál tarthatták gyülekezéseiket, akkor a sirona szent áldozatis bemutatott s az oltárt „*Confessio*“-nak nevezték, mert ott azok földi maradványai nyugodtak, kik Jézust nemcsak a halálban, hanem tevékeny élet által is megismerték.

A római *Breviarium* szerint sz. *Pius* bizonyos büntetést határozott azon áldozárookra, kiknek gondatlansága miatt az Ur vére a kehelyből kiömlenék. Negyven napig vezekeljenek, ha néhány csepp öntetnék ki a földre; ha pedig az oltárra: három napig; ha a felső lepelre: négy napig; ha az alsóbb terítőre: 9 napig; s bár hova hullanék is a szent vér, fel kell azt onnét szivni; ha ez nem volna lehetséges, akkor a terítőket vagy helyet meg kell mosni s feldörzsölni; a mosadékot a *Sacrarium*-ba kell önteni, a mosó-eszközöket megégetni s a hamut szintén abba helyezni. Rendelte továbbá, hogy az apostoli hagyomány szerint a husvét mindig vasárnapon ülessék ;

hogy az egyházi javak s szegények alapítványai gondosan kezeltessenek, s csak meghatározott czéljaikra fordíttassanak; hogy senki könnyelműen, fontos ok nélkül ne esküdjék.

Miután több üdvös intézkedéseket tett az egyházban, vértanui koronára érdemesítettett, még pedig miután Antonin Pius 163-ban őt megelőzte a halálban, ennek utóda alatt 167-ben, s 11-dik júliusban a Vaticán-hegy aljánál eltemettetett. December hónapban tartott 5 felszentelés által 12 püspököt, 18 áldozárt s 21 szerpapot adott az egyháznak, melyet 9 évig oly buzgón kormányzott.

A küzdelmek, melyeket ezen sz. pápa kiállott, a „vértanu“ diszezimet szerzék meg neki, melylyel nemcsak *Usuard*, hanem egyéb régi Martyrologium-írók is megtisztelik. — *Fontanini*, egy ép oly tudós, mint éles-elmű történet-buvár *Tillemont* ellenében állítja, hogy ezen szent egyházfő kard által vesztette el életét.

XI.

Sz. Anicet. 167—175.

Márk Aurel uralkodása kedvezőleg kezdett a keresztényekre felderülni. Ezen fejedelem nemcsak szabadon bocsátotta a fogoly keresztényeket, hanem oly hajlandósággal viseltetett azok iránt, hogy öt igénybe vették vádlóik ellenében. Már mindenütt lehetett az evangelium nyomait látni, a városokban s a hadseregeknél. — A római egyház ezen korban is mint a kath. egyház központja tiszteltetett. Ez volt a világ legnagyobb és legtekintélyesebb egyháza, melylyel azért minden kereszténynek egyesülnie kelle. A legbefolyásosabb s legtekintélyesebb püspökök siettek Rómába, hogy a legfőbb püspökkel a hit s fegyelem dolgában értekezzenek. Így látogatták meg Rómát Anicet pápasága alatt sz. *Polycarp* s a híres zsidó-keresztény tudós *Hegesipp*. Ezen utóbbi a jeruzsálemi egyházhoz tartozott. Utjában több egyházat, a többi közt a korinthis és *Primus* nevű püspökét meglátogatta, s örömére mindenütt azon valódi apostoli hitre talált, mely eredetileg Jeruzsálemben az Urtól tanittatott s megőriztetett. Mennyire megörvendeztethette ezen sz. pápa szívét, midőn az említett tudós értesíté őt, hogy minden egyházban, merre csak járt, azon igazi apostoli hagyományt találta, mely Jeruzsálemből, mint a kereszténység bölcséjéből, terjedt szét. Sz. *Hegesipp* első egyház-történelmi író Rómában készítette el „*ὑπομνηματα*” czimű 5 könyvből álló nevezetes művét, mely az egyház viszontagságait Krisztus szenvedésétől koráig magában foglalja. Legterjedelmesebben volt abban adva, Ōzséb és Photius műveiben töredék szerint, a palaestinaí s jeruzsálemi egyházak története sz. Jakab halála, az

egyházi ügyek alakulása ennek elhunytá, valamint utóda Simeon halála után; különféle eretnekek ottani fellépése stb. tüzetesen előadatik abban. Irálya egyszerű volt. Hegesipp meghalt az örökvárosban 180-, *Smeth Vilmos* szerint 181-ben.

Az élemedett kora smyrnai püspök sz. Polycarp is felkereste Anicet pápát, hogy vele a husvét ünnepe napját illetőleg tanácskozzék. Mert a római egyház ezen nagy ünnepet mindenkor vasárnap tartotta, mivel e napon támadott fel Üdvöztünk. Ezen egyházzal tartott az alexandriai s nyugat minden egyházai. De Ázsia egyházai ezen ünnepet Nisan-hó 14-én ülték, bármily napra esett is ezen szám. Ők azon napon ünnepelték a feltámadást, melyen a zsidók *Passah*-jukat ették, mert Üdvöztünk is e napon ette tanítványaival a *Passah*-t. S e naphoz ragaszkodván, sz. János és Fulöp, apostolokra hivatkoztak. Mindkét sz. férfiú megmaradt az előbbi gyakorlatnál s a szeretetben; minek jeléül a pápa sz. Polycarp-ot, kit kora-, szent élete-, nagy kegyajándokas jóstehetségeért igen becsült, azzal tisztelte meg, hogy az ép beállott husvét-napján megbizta, hogy az ünnepélyes szent mise-áldozatot ő mutassa be az Urnak. Azután békében váltak meg egymástól, mely egyetértés átölelte Kelet és Nyugat egyházait, s valamint ezen, ugy amaz egyházak is, a husvétnap ülését illetőleg előbbi gyakorlataikban megmaradtak, mint azokat atyáiktól vették.

Sz. Polycarp Rómában tekintélyével többeket, kik Valentin és Marcion tévtanaihoz pártoltak, visszavezetett a kath. egyházba. Az utóbbi eretnekfő az örökvárosban ezen sz. püspökkel találkozáván, bár egykor tanuló-társa volt a szentnek, mégis elég szemtelen volt őt így szólítani meg: „*Ismersz-e engem*“ — „Igen, válaszola a kérdezett, *ismerem a sátán elsőszülött fiát.*“ — Sz. Polycarp mintegy 100 éves korában Márk Aurel alatt vértanui halállal mult ki. Valjon ez 164-, 167-, vagy 168-ban történt-e, bizonyosan tudni nem lehet. Mi sz. Polycarp leveleiből fenmaradt, ezen ritka erényű férfiúnak, ki sz. János apostol tanítványa volt, igazi apostoli lelkületéről hangosan tanuskodik.

161—166, években irta sz. Justin Mark Aurelhoz a keresztények melletti 3-dik védíratát, melynek benyújtása után nem sokára a bószut lihegő *Crescenc* bölcész cselszövénye folytán vértanui halállal kelle kimulnia. — Sz. Justin Rómában tanodát állított, melyben a keresztény dogmát ritka szilárdsággal és szabadelműséggel védel-

mezte. „Jöjtek ide, mondá hallgatóihoz, és fogadjátok a keresztény tant, mely minket nem büszke költökké és szónokokká, hanem menygyei embereké képez, oktatás által halandókból bennünket halhatatlanokká tesz, az embereket megisteníti, midőn a földiekből mennybe emeli, a szenvedélyeket leküzdí és a szívet egészen megváltoztatja. Ime, ez indított engem arra, hogy közületek kilépjek. Jöjtek, engedjétek magatokat oktatni! s lesztok mint én, mert én is, mint ti valék; ne kételkedjétek, hogy majd elyanná lesztok, mint én.“ Valamint a sokaság előtt szólott, úgy lépett ő rettegés nélkül a császár elé is és mondá: „Mi csak az Istent imádjuk, és a többiben szolgálunk neked teljes készséggel, mivel mi téged mint az emberek uralkodóját elismerünk, és imádkozunk, hogy az uralkodói hatalmon kívül józa értelemmel is áldjon meg téged. De ha te a mi könyörgésünkre s vallomásunkra nem figyelsz, akkor mi nem tehetünk róla, ha hiszszük és meg vagyunk győződve, hogy rossz, gonosz tetteiért kiki az örök-tűzben bűnhődni s tehetségeinek mi módóni használatáról egykor számolni fog.“ Sz. Justin *Cariton*, *Hierax*, *Evelpistus*, *Liberiussal* és *Caritina* nővel, kik az ő tanítványai voltak, élte mintegy 62-ik évében szenvedett martyrhalált.

Ezen pápa alatt szenvedett halált sz. *Felicitás* 7 fiával a legirtózatossá kinzások közt. Az üldözések azonban nem nyugtalaníták annyira minden gyötrelmeikkel az egyházat, mint az oly sűrűn felburjánzó eretnenségek. Bármennyire törekszik is korunk minden pozitív-tant, dogmát az egélyből kizárni, s elfogultságában a hitágazatok pontos meghatározását elég eszélytelenül az egyetlenkedések forrásának nevezi, magát az istenség végtelen gondolatában elveszteni szeretvén, mintha lehetséges volna a dolgot alák nélkül, az eszmét kifejezés, a harmoniát accord, tehát az istenséget is meghatározás (denifinitio) nélkül felfogni, holott abban minden meghatározás egyegy hitágazatot képez; az üldözések korában mégis más szempontból tekintették a religiot, tudniillik mintegy az Istentől ajándékozott kinyilatkoztatást, melynek mindene, melyben minden szó egy szentség, egy határtalan jelkép volt, melynek tagjai egymással összhangzottak, s a melyből ép-oly kevésbé volt szabad csak egy szótagot is elvágni, mint valamely igen kedves melodiából egy hangot kihagyni. Innét a hivek buzgó imái s a püspökök éber gondoskodása, mihelyt valami szenttelen kéz merészkedett a szent frigyszekrényt, az egély lényegét, érinteni.

A többi eretnekeken kívül *Montánra* kelle leginkább tevékenységet ezen szent pápának irányoznia. Ezen tévfő 172-ben lépett fel, *Ardabán*-ban (Mysia) született, s ezen időtájban keresztény lett, látnoknak adta ki magát, *Prisca* és *Maximilla* rajongó nőket vevén maga mellé társakul, kiket működésében szerepeltetett. Montán Szentléleknek tartotta magát, s tanát tökélyesbnek Jézusénál. Eretnek-felekezete szigorú életet vezetvén, igen elterjedt. Mint eretnekfők említendők még ezen időtájban: *Carpocrates*, *Secund*, *Ptolomaeus*, *Marcus*, *Bardesanes*, *Colorbasus*, *Heracleon*, *Tatian*, *Theodotus*, *Trapeliza*, *Coriarius*, *Artemon*, *Hermogenes* stb. Idétlen állításaik említést sem érdemelnek, tévezikkeiket a józan emberi ész is megveti, s az egyház kesereg felettök. Ezek s a korábbi tévtanok miatt Rómában több zsinatok tartattak. Sz. Anicet e mótelyek elharpódzásának meggátlására mindent elkövetett, de fájdalom, azok még halála után is fogyaszták Jézus hiveinek számát.

Sz. Anicet rendelte, hogy az egyháziak hajzatukat hiuságból ne növeszszék. Már az ó-szövetségben mondatik: „*Fejök haját ne borotválják, se hosszurá ne neveljék, hanem azt gondosan nyiregessék.*“ Hogy Anicet csak szabályt akart adni, hogy a papok, mint a világ örömeinek megvetői, hajzatukra hiu gondot ne fordítsanak, és a hajnyiratra (tonsura) s papi hajkoszorura (corona) nem gondolt, abból lehet következtetni, hogy az üldözések korszakában, melyben ő élt, a papok felkerestetettek, nem lett volna tehát tanácsos magukat a tonsura által felismertetni. Ez csak az 5-dik század után kezdett először mutatkozni, mint az egyházi pályárai ünnepélyes felvétel jele s a nagyobb rendekrei előkészület kijelentése. Nem hiányoznak azonban írók, kik a tonsurát egyenesen Anicet pápától származtatják. Szintén meghagyta, hogy a püspök csak más három ilyen rangu által szenteltethetik fel. A metropolita felszentelésére pedig tartománya minden püspöke megjelenni tartozik. Az érsekek közül csak különös előnyél fogva nevezethetik ki primás (kik közül meg némelyek patriarchaságra emeltetnek), a többi metropolitának nevezessék. Akarta, hogy a metropolita ellen a püspök perét saját primásához, vagy a szentszékhez terjeszsze fel. W. és W. Kirchen-Lexicon szerint azonban az Álizidor által Anicetnek alácsusztatott „*Universis Ecclesiis per Galliae provincias constitutis*“ című levélben foglaltatnak ezek, mely I. Leo pápa műveiből térczeltetett össze és Mansinál előfordul.

Sz. Anicet syriai eredetű volt, János nevűnek fia, *Humisia* faluból, 167-diki juliusban az apostoli székre emeltetett, s Jézus egyházát annyi kül- és belviharral küzdve, mintegy 11 évig erélyesen igazgatta, némelyek szerint. Mi *Müllert* követve, ki szerint 175-ben (vértanui halállal) mult ki, 9 évre nyújtjuk pápaságát. Ötszöri papszentelésével 9 püspököt, 17 áldozárt és 4 szerpapot adott az egyháznak.

Minden vértanu-könyv szerint 175-diki apr. 17-kén martyr-pálmát nyert Márk Aurel császár alatt, s sz. Kallistus temetőjében tétettek földi maradványai nyugalomra. Honnét VIII. Kelemen (1592—1605.) pápa által 1604-diki oct. 18-án tetemei felemeltetvén, *Altemps* palotája kápolnájában tétettek ki kegyeletes megtekintésre, mely ez alkalomra egészen újból felépítettett. Innét a szent pápa ereklyéi Rómába jutottak, melyek első birtokosa *Altemps János Angyal* herczeg a szent pápának életrajzát is megírta latinul. Az ereklye egy részét Tillemont szerint már előbb 1590-ben a müncheni jezsuiták nyerték meg. A herczeg ezen siriratot készítette a sz. pápa emlékére:

PX.

Martyris ossa Aniceti Papae
ab arenario, quod postea Calisti Coemeterium
appellatum est,
Auctoritate Clementis VIII. translata,
Joannes Angelus Altemps dux
Sacellum obtulit:
Corpus eiusdem Martyris
In labrum, quod Alexandri Severi Imperatoris
Sepulchrum fuit, collocavit.
Anno Domini MDCXVII.

XII.

Sz. Sóter. 175—179.

Szent Anicet elhunytá után ennek utódaul sz. Sóter választott. Ez *Fundiból* (Campaniában) származott, s pápasága Márk Aurél császár kormányzása utolsó szakára esik, ki a közszere tetet, mely iránta mindenütt nyilvánult, az általa elnézett vagy jóváhagyott vértfagylaló kegyetlenkedések által végre teljesen elfordította magától, jó hírnevét beszennyezvén az oly nagyszámu keresztények patakzó vérével. Így a többi között jóváhagyta, hogy a *parthus-harczok* alatt Seleuciában 400,000 ember mészároltassék le, s idáig ismeretlen hajmeresztő büntetések hozattak be a hadseregénél.

Bármily szomorú időszakot idézett is elő a pogányok lelketlensége, annál örvedetesb azon kép, melyet ezen szent egyházfővel érintkező személyek tüntetnek előnkbe. Ilyen mindenek előtt sz. *Dénés*, korinthy püspök, ki bámulatos tevékenységét s szent buzgalmát nemcsak saját hiveire, hanem Ázsia és Európa egyházaira is kiterjesztette, melyeket a hozzá intézett kérelmek folytán levelei által a hitben megerősített s istenes életre vezetett. Az igaz hitbeni oktatás, a hitegység- s békérei intések tevék a lacedaemoni hivekhez menesztett irata tartalmát. — Az atheneieket, kik *Publius* püspökük vértanui halála után a hitben gyengék s az erénypályán hidegek lettek, az élő hit s feddhetlen élet követésére bátorította. — A nicomediai hivekhez intézett levelében leküzdötte a *marcioniták* tévtanait s a tiszta kath. tant ragyogó fénynyel állította elébük — A *gortyna*-i s egyéb egyházakhoz bocsátott irataiban, megdicsérte Fülöp püspököt, mint kinek egyháza a legfelségesb erények hírében állott. — Az

amastriai hiveknek tüzetes oktatást adott a házasságról, s arról, hogy miként óvják magukat a montanista-tevelyektől.

Minket legközelebből érdekel a rómaiakhoz menesztett irata, mely Sóter pápa buzgalmáról tanuskodik. Szóljon erről Őzséb: „Még fön van Dénes püspöknek a rómaiakhoz, ezek püspöke-, Sóterhez intézett egy levele, melyből némely helyet felemlítünk. Tehát írja ő: Szokástok volt kezdettől fogva minden testvéreknek és sok egyháznak jótéteményekkel kedveskedni, mindenütt a városokba az élet fentartására szükségesekeket küldeni. Így segítettétek fel a szűkölködöket, segélyt nyújtottatok a *bányákban sanyargó szegényeknek* “(Ez volt a legkeményebb büntetések egyike, melyre az üldözések gyászos korában a keresztények többször íteltetni szoktak.), „Ezen az atyáktól átvett szokást nemcsak megtartja áldott püspökötök Sóter, hanem még többet is tesz, mivel a szenteknek (hiveknek) dús adományokat nyújt, és a Rómát meglátogató testvéreket, mint atya gyermekeit, a kegyes vigasztalás szívet gyönyörködtető szavaival üdíti fel.“

Sz. Sóter tehát e levéltöredék folytán az üldözések alatt szenvedő hívei iránt valódi gyöngéd atyai szeretettel viseltetett, s nemcsak Rómában szerzett nekik dús segélyt, hanem nyomoraik enyhítésére a szenteknek ajándékozott drágaságokat is feláldozta. E dicső egyházfő különösen a tévtanok kiirtására irányozta buzgalmát s a *Montanisták* ellen hősileg küzdött. — Valentinán követői közül leginkább az edessai születésű Bardesanes tűnt ki ékesszólása s irataival. A Bardesanes-féle tévfelekezethél még jobban elterjedt bizonyos Márk-nak, ki szintén Valentinian tanítványa volt, ábrándos tana. Ezen külön czégű eretnekfő rendszerét a görögbetűkre alapította.

Ha a többi eretnek-felekezetek babonás, ábrándos s rajongó tanakkal nem ütöttek is oly igen véres sebeket az egyház testén, mivel erkölestelenségük miatt nem foglalhattak el tekintélyesb tért, annál félelmesebbek voltak a *Montanisták*, kik mint már említettük, látszólag szigorú életük s külső szenteskedéseik által igen könnyen ámitottak el számtalanokat. Mint ezt a tudós Tertullian példája mutatja, ki szintén ezen eretnekség hálójába került, s azt roppant tudományával hatalmasan védelmezte, holott előbb a kereszténység s Jézus egyháza mellett oly tekintélyes műveket bocsátott közre. — De sz. Sóter lankadatlan buzgalommal működött a hit tisztasága ügyében; s különösen a Montanisták ellen oly szent hévvel és tudománnyal küzdött,

hogy érveit a szigorú életű s termékeny író Tertullian is teljesen képtelen volt megdönteni. Így győzedelmeskedett az igazság az egyház egységét s felebaráti szeretetet dülő eretnek-tanokon.

Sz. Sóter pápasága alatt nyújtotta be az istenfélő s jöstehettség-gel megáldott *Melító*, sardes-i (Lydiában) püspök, Márk Aurelnak a keresztények melletti esdő-levélét, sürgetve kérvén a hatalmas császárt, hogy mint igazságos uralkodóhoz illik, előbb Jézus híveiről világos ismerettel birjon, s csak vizsgálat után ítélje meg, valjon méltók-e ők a halálos büntetésre, vagy pedig a személy- s vagyoni-biztonság élvezetére? A szent püspök egész alázattal jelenté ki, hogy ha mint keresztény méltó a büntetésre, úgy szívesen elvérzik Jézusért. Iratából kiderül, hogy a keresztények szívesen engedelmeskedtek pogány előjáróiknak is; Jézus Istensége-s emberségéről pedig igen világosan ír. Ezen védiratot sz. Melító már 171-ben elkészítette, de csak a császárnak a németek elleni hadjáratából s az erre következő keleti utjából történt megérkezése után 177-ben nyújtotta át, midőn már Commodus társascsászár volt. — Melító védiratának egy töredéke olvasható Őzsébnél, melyet Müller a pápákról írt nagyszerű művében közöl (I. Bd. S. 216—217.)

Athenagoras is készített 177-vagy 178-ban egy védiratot (Presbeia), esdő-levelet a keresztények mellett. — Athenagoras, ki a keleti s görög bölcsészetben, valamint a szép-tudományokban igen járatos volt s Athenben született, védiratának elején panaszkodik, hogy míg a kormány kegyessége az annyiféle népek különböző vallására kiterjed, addig a keresztények üldöztetnek, egyedül záratrán abból ki. Megmutatja mily alaptalanok azon állítások, mintha Jézus hívei isten-káromlók, emberhús-evők s gyülekezeteikben fajtalankodók volnának. Az emberevés ellenvetésére felhozta az evangéliumban (Máté V. 44, 45) köteleességgé tett felebaráti szeretetet. A fajtalankodás ellenvetésére a keresztények szűz-tiszta s feddhetlen életét meghatóan tünteti fel, mint a kik közül többen még a házasságtól is megtartóztatják magukat, hogy annál bensőbben egyesülhessenek Istennel. Ropant tudományos készültséggel megmutatja, hogy mit Kelet leghirnevessé bölcsei s a görögök nagy tudósai jól mondtak, az közelit csak a keresztény tanhoz, de ez által nagyban felülhaladtatik. Athenagoras annál szebb sikert várhatott védiratától, mivel Márk Aurel, ámbár a *Stoa* növendéke volt, mégis tulajdonkép a nagy *Epictet*-tel az *Eklekti-*

kusokhoz tartozott. A keresztény segély ezen ragyogó védelmezéséhez járult még a pápák korszerű s bölcs intézkedése meg éber örködése. Leveleikkel igen sikeresen küzdöttek a tévtanok ellen, s felségesszabályzatokat bocsátottak ki a *Cultusra* nézve.

Igy sz. Sóter az olasz püspökökhez körlevelet bocsátott, melyben rendelte, hogy a szent áldozat bemutatása közben hirtelen megbetegedő pap miséjét másik áldozár folytassa; hogy a szent misét éhgyomorral végezzék az Ur szolgái; hogy a misézőnek két tanu feleljen. Szintén akarta, hogy az Istennek szentelt szűzek az egyházi edényeket ne érintsék, a kehelytakarókhoz ne nyuljanak, s füstölő-edényt a templomban ne tartsanak. Ezen rendeletét a Montanisták ellenében adta ki, kiknek felekezete az isteni-szolgálatnál nőket is alkalmazott. Meghagyta hogy nagy-csütörtökön Urunk szent testét kiki magához vegye, kivévén a halálos bűn miatt erre méltatlanokat. Sz. Evarist rendeletét a jegyesek megáldását illetőleg megújította, s a házasság megmegkötésére a szülők beleegyezését is kikérendőnek nyilvánította. — A neve alatt körülhordott *decretál-levelek* az ítészek által alácsusztatottaknak ismertetnek, míg másoktól a 7-dik századig eredetieknek tartattak, mint a legrégibb századok becses emlékei.

Fleury szerint sz. Sóter is irt a keresztények mellett egy védíratot, valamint a korinthiakhoz egy levelet, mely e város püspöke sz. Dénes szerint az ottani egyházban vasárnaponként mindig felolvastatott. Ötszöri papszentelése által 11 püspököt, 18 áldozárt és 9 szerpapot adott az egyháznak. Márk Aurel tartományi főnökei által támasztott üldözés alatt *vértanú-koronát* nyert, miután Jézus egyházát 3 év és 11 hóig oly bámulatos buzgalommal kormányozta. Emlékét az egyház 22-ik aprilban üli. Földi maradványai előbb az Isten-földébe, később a Kalistus-temetőbe jutottak. Honnét 845-ben sz. Sylvester és Márton templomába vitettek *Sergius* pápa által; innét meg az appiai uton fekvő s a Domonkos-rendiekhez tartozó sz. Sixtus egyházába kerültek. Ezen diszes s érdemes rend szerzetesei (sz. Márk) florenczi s toledói egyházukban még birnak teteimeiből egy részt.

XIII.

Sz. Eleuther. 179—194.

Már Márk Aurél császár idejében lett *Commodus* a császári hatalom részese s midőn a császár 180-ban meghalt, sem a senatus határozatára, sem a hadsereg üdvözlétére nem volt szüksége, hogy magát a hatalom teljes birtokába helyezze, melyet a 19 éves ifjonez mint minden vágyak és szenvedélyek kielégíthetésének eszközét mohón ragadott meg. Hiába környeztette őt kis korától M. Aurél érdemes emberekkel, mert sem a tudományokat nem szívelte, sem a szép- s erényre mi fogékonysággal sem birt. Ifjúságától fogva kegyetlen volt s csak nyers emberek társaságát kedvelte; kéjencz lőn, a kormányval mitsem törődött; nevetséges gögjeért mindenkinek gúnytárgya volt, sőt magát imádtatta, míg végre életének 32-ik, uralkodásának 13-ik évében 192-ben utálatos módon végezte be életét, melyre oly igen méltatlan volt.

Ámbár *Commodus* alatt az egyház általában kívülről békének örvendett és többen az üdv igéinek hirdetése által annak ölébe vonattak, kik közt Rómában tekintélyes férfiak is voltak, kik egész házukkal az Isten Fiának hódoltak, min épen nem csodálkozhatunk, mert ezen korban sz. Péter székét egész sora díszítette a szent férfiaknak, kik mind valódi apostoli erővel voltak felfegyverkezve, de belülről a hemzsegi tévtanok miatt nem igen élvezhetett nyugalmat. — A római egyház alapítása óta megkütnöbztette magát, s mivel a pogány császárok alatt jobban ki volt téve a folytonos üldözéseknek, mint a többi egyházak, azért a próba-kemenczében szentebbnek is találhatott.

És Jézus az egyház láthatlan feje örködött fölötte, hogy a hit tisztsága, mely helytartójára bízott e földön, felségesen ragyogjon s világítson a többi egyházaknak.

Sz. Eleuther sz. Sótért 179-ben követte a pápai széken. *Abundantius* fia volt s *Nicopolisban* (Görögország) született, sz. Anicet szerpapja volt s Commodus császár alatt ült az apostoli széken. Mindjárt pápasága elején, tiszteletre-méltó *Beda* bizonyossága szerint, ki mint szerzetes-pap a 7-dik század végén s a 8-dik elején kora legkitünőbb férfiai közt ragyogott, Britannia királya, *Lúcius*, Eleuther pápának irt hogy az isteni ige hirdetőiből egyet küldene hozzá; mit meg is nyert, ki őt a kereszténység hitére térítette. És sz. *Gildas* egy születetett skót, ki a 6-dik században virágzott, iratában Britanniának a szászok általi feldolását beszélvén el, említi, hogy a hit ezen tartományban Diocletian koráig főnmaradt.

Déli-Britannia a rómaiaktól függött. Ide érkezhettek keresztények, kik Lúcius figyelmét magukra vonták. A tudós *Usher* (anglican érsek) azt hiszi, hogy Lúcius ezen Rómától függő tartomány királya volt, és azon helyes, *Tacitus* bizonyosságán alapuló észrevételt teszi, hogy a rómaiaknak szokásuk volt a királyokat szolgálataikra eszközökül felhasználni. Valamint a római név *Lucius*, ugy a *Gildas* által felhozott körülmény is, hogy a kereszténység Britanniában egész Diocletian koráig főnmaradt, a rómaiakkal összekevertetésre mutat, mert mi hatást tett volna a keresztény-üldözés a szigetnek még a rómaiaktól független részére?

De még régibb bizonyosságunk van az evangéliumnak Britanniában korábbi elterjedését illetőleg, mint a mely Eleuther alatt mutatkozik. *Origenes* mondja homiliáinak egyikében: „*Jézus Krisztus nevének ereje áthatott a tengeren, hogy a briteket egy más világ-részben telkeresse.*“ És még korábban írja Tertullian a zsidók elleni értekezésében, melyet *Du-Pin* vélekedése szerint még 209-ben készített, a következő: „*Kiben hittek minden népek, mint Krisztusban? Benne hittek parthusok, medok, elamiták, Mesopotamia, Örményország, Phrygia, Cappadocia lakói, kik Pontus-, Ázsia és Pamphiliában, valamint Egypt- s Afrikában a Cyrene-n tul laknak; római lakók és zsidók Jeruzsálemben és egyéb népek; a getulok több nemzetségei, a szerecsenek terjedelmes tartománya, Spanyolhon minden határaiban, és Britannia meg Gallia különféle népei, hová a rómaiak még be nem hatoltak, és a melyek Krisztusnak alá vetvék, a sarmaták meg dákok népei, a germá-*

nok, scythák, s még több más népek, tartományok, szigetek, melyeket mi nem ismervén, neveiket el nem számlálhatjuk.“

A Britanniábani római tartományból a Diocletian-féle üldözéskor keresztény tanítók a független pogány Skót- és Irhonba menekülhettek, s az evangeliumot ezen tartományokban elhínhették. *Ossian*, a nagy caledoni dalnok, ki Macpherson véleménye szerint hajlott, még folyvást daldús korát a keresztények üldözése idejéig vitte, utolsó dalainak néhányát az Evangelium hirdetőihez intézte. — Ugyanazon *Gildas* bizonyítja, hogy az üdv ígét éppen nem fogadták melegen a brittek. Mivel hozzáteszi, hogy a hit csak Diocletian koraig maradt fön, úgy, mint *Tillemont* is írja, ha római Britannia lakóiról kelle szólnia.

Mint már a mondottakból kitűnik, a pápa a királynak küldért kérő levelére válaszolt, s neki mint a történelem bizonyítja, sz. *Fugatiust* és *Döményt* küldte Britanniába, kik igen jámbor s tudós férfiak voltak, a királyt és alattvalóit megtérítették. De fájdalom, Isten legfőbb és legszentebb adománya nem talált nálok méltó fogadtatásra!

Eleuther pápa alattérkezett Rómába sz. *Irén* is, sz. Polycarp egyik tanítványa. E hirneves férfiú eredetére nézve görög, *Jóniában* született 140-ben, *Policarp*, *Papias* - és egyéb apostoli férfiaktól oktatott, *Plátó* s *Homer* után a költészet- s görögbölcselelelben gyermekségétől fogva képezetett; miért a tudományok világában, s a vitatkozás-tanban annyira járatos volt, hogy e tekintetben az atyák közül csak kevesen mérközhettek volna vele. A bölcseleli képzelelel, egybekötve a legelőbb érdekel Jézus tanai s egyháza iránt, mindenről helyes felfogást nyujtott neki, ennek segélyével áttekintette a különbözö eretnekelel rendszereit, felismerte ezekben a hamisat, felfedezte ármányos erőlködeleleket, s a tévelygöket fényes sikerrel leküzdeve, a kath. egyháznak leglényegesebb szolgálatot tett. A keresztényeilel iránti szeretet serkentette őt s ellenálhatanul buzditotta, hogy a még meg nem tért népekre is az evangelium világát deritse, s e szent hivatás vezette őt Galliába. Itt *Photin* által áldozárrá szenteltetett. Ha e méltóságra eddigi magatartásaért oly igen érdeemes volt, úgy annál magasbra emelkedett most tekintéle, midőn hivatala hatáskörét, de egyszersmint érdemeit is bővítette. Miről egyháza oly nagyszerűen tanuskodik. A *Montán-féle* küzdelelel kitörtek, s ezen tévfő követői mindenütt érvényre emelkedni akarván, mindent elkövettek, hogy a galliai keresztényeket

mételyöknek megnyerjék, miután kísérletük az örökvárosban megghi-usult, s tévtanaik felé a rómaiak éppen nem akartak hajolni. Azért a *lyoni* vértanuk sz. Irént Rómába küldték, hogy e fölötti véleményöket Eleuther pápával írásban közöljék, és következő ajánló-levelet adtak Irénnek: „Mindenben s mindig üdvöt és áldást kívánunk neked az Istentől, Eleuther Atya! Mi szeretett testvérünk és társunkat kértük, hogy ezen levelet neked kézbesítse, ajánljuk őt neked, s kérünk, hogy úgy fogadd, mint Krisztus evangéliumáért lángbuzgalommal égő férfit. Ha hiszszük, hogy érdeme méltósága által fölülhaladtatik, úgy mint áldozár, kitünőleg figyelmedbe ajánljuk.” Mig Irén egyháza ügyében az apostoli széknél tartózkodott Photin az üldözések vész hullámai alá merült, és 178-ban Irén lett lyoni püspök.

Egy más nagy férfiú is, ki Rómában dús ismeretek és nagy bölcsészet hírében állott, vérét ontotta az igazságért.

Ez szent *Apollonius* volt, ki ellen a Praefectusnál helybeli vádló lépett fel. Mivel Márk Aurel törvénye szerint halálos büntetés alatt tiltatott a keresztényeket hitökért feladni, de egyszersmind, ha a törvénszék előtt ezek mint keresztények tűntek fel s ezt elismerték és hitöket megtagadni nem akarták, szintén halálos ítélet mondatott ki fölöttök ugyanazon törvény szerint. Így *Perennis* parancsára a nagy férfiú, Apollonius vádlója kivégeztetett; őt pedig Perennis bensőleg kérte, hogy Jézust tagadja meg, vagy a Senatus előtt hitéről vallomást tegyen. Apollonius ez egy igen felséges beszédben megtette, de a tanács által halálra ítéltetett és kivégeztetett. — Baronius szerint (ad ann. 189. nr. 1.) egy régi törvény erejénél fogva vesztette a nevezett szent életét.

Az ázsiai montanisták szép színben mesterkedtek Eleuther előtt feltűnni, s ez okból ajándékokat küldtek neki apostoli irattal. Ezt azért tették, hogy a pápát elámitván, azután vele közösségre léphessenek. Azonban némelyek szerint nem Eleuther pápának, hanem *Victor*-nak küldték az említetteket.

Eleuther a galliai hívekhez levelet intézett, figyelmeztetvén őket, hogy az élet fenntartására rendelt s mintegy Istentől megszentelt eledeleket babonás hittel ne vessék meg. Ezen intelme az *Encratita* eretnekek ellenében volt intézve az említettekhez, mivel ezen tévelygők az ételek közül többet elvetettek, mint például a húst, s babonás hitök a házasságot is tiltotta. — Eleuther kit sem akart előbb az egy-

házban hivatala- s rangjától megfosztani, csak midőn bűneit megismerte. S különösen az önvédelmezést s kihallgatást kitől sem tagadta meg, nem akarván, hogy a vádlottali elbánás azonnal a kárhozzátással kezdődjék. Mi csak egy szívtelen s zsarnoki lélekre mutatna. (S fájdalom, nincs-e napjainkban is elég oly durva lelkű, ki az irigység, vagy bosszuállás által gonosznak rajzolt ártatlanokra a vádlott kihallgatását mellőzve oly kárörvendezve szórja rögtön a kárhozzátás köveit?) — Egyébiránt rendeletével e nemeslelkű egyházfő Jézus példáját látszott követni, ki Judásnak, bár tolvaj és áruló volt, ezen bűnökbeni elmarasztaltatásaig apostoli intézkedéseit érvényesek s kötelezőkül ismerte

Sz. Eleuther mintegy 15 évig ült az apostoli széken. Decemberhóban három papszetenlést tartott, mi által 12 áldozárt, 8 szerpapot, s különböző megyék részére 15 püspököt adott az Ur szöllejének gondos és buzgó művelésére. Sz. Péter sirja közelében takarítottak el földi maradványai. Az egyház vértanui közé számítja őt, s emlékét máj. 26-án üli.

Némely írók e jeles egyházfőnek egyéb rendeleteket is tulajdonítanak, melyek azonban az ítészek által alácsusztatottaknak tartatnak.

XIV.

Sz. Viktor. 194—203.

Ha oly emberszerető császárok mint Traján és Márk Aurél üldözték Jézus híveit, lehet-e csodálkozni, hogy egy *Sever* azokat vad hévvel zaklatá. Ezt azonban kormánya első éveiben nem tevő. Sőt némelyek úgy vélekednek, hogy nem idegenkedett tőlök. Tertullian beszél, hogy bizonyos *Proculus Torpacian*-t, ki keresztény és *Evodius*nak juhásza (*Sever* szabadon bocsátottja és *Caracalla* nevelője) volt, halából palotájába felvette, mert őt egykor az olaj használatával meggyógyította. Sőt midőn egykor a nép Rómában a keresztények ellen felbőszült, annak dühétől több tekintélyes férfiakat és nőket megszabadított s bár jól tudta, hogy keresztények, kitüntetésekkel örvendeztette meg őket. Hogy mi indította *Severt* utóbb a keresztények üldözésére, bizonyosan tudni nem lehet. Az tény, hogy 202 előtt, még midőn Palastinában volt, a zsidó és keresztény hitre térést halálos büntetés terhe alatt eltiltotta, parancsot adott ki Jézus hívei ellen, kik ennek folytán igen nagy zaklatásnak voltak kitéve.

A hívek ezen gyászos állapota igen búsitotta az egyház fejét, sz. Viktort. Ezen lángbuzgalmu egyházfő afrikai születésű volt, s dicső elődeinek méltó utóda, ki a korabeli eretnekségeket kitünő tevékenységével sikeresen ostromolta, s a vallási kérdések eldöntésében a hit-tisztaságot megőrizte,

A legfontosabb volt ezen kérdések közül a következő: „*Mikor kell ülni az Ur feltámadásának ünnepét?*” — Aze tekintetébeni vita pápasága alatt hevesebben tört ki. Mint már említettük, az ázsiai hívek János és Fülöp apostolokra hivatkozva, ápril (a zsidó Abib, ké-

sőbb Nisan-hó) 14-én ülték a husvét-ünnepet, bármely napjára esett is az a hétnek, a többi egyházak pedig a tavaszi nap- és éj-egyenlőségre eső holdtölte utáni első vasárnap tartották azt, sz. Péter és Pál apostolokra hivatkozván. S mint *gr. Stollberg* is állítja, sokkal természetesebb ezen ünnepet vasárnap ülni, mint más napon, mivel Üdvözítőnk vasárnap támadott fel s azért az apostoli időtől fogva minden egyházak az ó-szövetségi szombat helyett az év minden vasárnapját ülték meg.

Sz. Viktor pápa 196-ban minden tekintélyesebb püspökhöz iratot intézett, felhíván őket, hogy tartományaikban zsinatot tartsanak, s egyházaikba a nyugoti husvét-napot hozzák be, egyszersmint tudósítja őket, hogy e tárgy felett *Polykrates* ephesusi püspökkel komoly vitába elegyedett, valamint a kisázsiai hívekkel, illetőleg egyházaikkal. E vita eldöntésére több-helyütt, Rómában is, zsinatok tartottak. Így *Palaestinában* sz. *Theophil* caesareai, sz. *Narciss* jeruzsálemi püspökök elnökölték egy zsinaton, melyre *Cassius* tyrusi és *Clarus* ptolemais-i püspökök is megjelentek. Pontus püspökei a tisztes aggastyán *Palmos* amastris-i püspök körül gyülekeztek egybe; a galliaiak pedig sz. Irén körül; az achaia-beliék *Bachilus* korinthetai püspököt elnököltették; — Mesopotamia püspökei meg *Osroenében* tartották zsinatukat. Mindezek egyhangulag kijelentették, hogy semmi más napon, mint az Abib 14-ke utáni vasárnap ülik Urunk feltámadásának emlékünnepe, a husvétet, öszhangzólag az apostoli hagyománnyal. Szintén az ázsiai egyházak is megmaradtak előbbi husvét napjuk megtartásában. Ezek nevében a már érintett *Polycrates* 65 éves tisztes agg főpásztor igen élénken irt Viktor pápának s a római egyháznak. Ő János és Fülöp apostolokra hivatkozott és a szakadatlan gyakorlatra, melyet *Polykarp*, *Melito* és egyéb szent püspökök híven megtartottak.

Mire Viktornak az egységért lángoló buzgalma csaknem átesapongta az illető korlátot, mert annyira ment, hogy a keletieket az egyházból kizárással fenyegette, ha a nyugatiak husvét-napját el nem fogadják. De nem minden püspöknek tetszett a pápa ezen heveskedő lépése, miért többen komoly tartalmu levelet intéztek hozzá. Így özséb fentartotta egy töredékét azon szép levélnek, melyet Irén ezen ügyben Viktor pápához menesztett. Ámbár az ázsiai egyház leánya mégis mint láttuk, a galliai sz. Irén elnöklése alatt a nyugati husvét-nap mellett nyilatkozott. Igen fáj a sz. férfúnak, hogy különböző szo-

kás miatt, mely egyedül a napra vonatkozik, s melynek mindegyike apostoli időkig vihető vissza, Jézus egyháza szakadásnak lenne ki-
téve. Fájdalmát püspöki szabadelműséggel tudatta az egyház legfőbb
pásztorával, figyelmeztette őt elődei Anicet, Pius, Hygin, Telesphor s
Sixtus pápákra, kik a szokás különbözőségét nem tekintve, békés kö-
zösségben voltak az ázsiai egyházakkal, s a szokás szerint nekik az
„*Eucharistiá-t*“ megküldötték. Főlemlíti sz. Polykarnak Anicet pápá-
nái látogatását, szól szívélyes szeretetet tanusított társalgásukról
és megjegyzi, hogy bár a smyrnai püspök az előbbi husvét nap mellett
megmaradt, megengedte neki templomában az *Eucharistiá-t* tartani.
(A 314-ben tartott arles-i zsinat ezt minden utazó püspöknek köteles-
ségévé tette.) Kétségkívül a püspökök levele, főkép sz. Iréné, fűdvösen
halott a pápára; mert az ázsiai s egyéb egyházak közt mi nyomára
sem akadunk a szakadásnak, bár mind a keleti, mind a nyugati egy-
ház a husvét-napot illetőleg előbbi gyakorlatánál megmaradt, míg a
325-ben tartott niceai közzsínat a husvét napot az egész egyházra néz-
ve, a tavaszi nap- és éjgyenlőségre következő holdtölte utáni első
vasárnapra határozta, mint azt idáig a nyugatiak tartották. E vasár-
napon többek szerint már I. Pius rendelte a többször említett ünnep
megülését.

Ezután sz. Viktor a tévtanokra irányozta minden figyelmét. A
már említett tévfőkön kívül bizonyos Byzáncból eredett *Theodat* lé-
pett fel Rómában, ki „*timár*“-nak is nevezetett, s úgy látszik, hogy
nemesak mesterségét értette, honnét melléknevét is nyerte, hanem a
tudományokban is meglehetősen képzettséggel bírt. Egy keresztény ül-
dözéskor (mely valószínűleg M. Aurel császár utolsó éveiben űtött ki)
szülővárosában több keresztényekkel együtt elfogatott, kik mindnyá-
jan vértanui halállal multak ki, kivéve őt, ki egyedül tagadta meg
Jézus Krisztust. S ahelyett, hogy ezért szigorú vezekletet tartott vol-
na, magát szégyenelve Rómába utazott, hogy az emberek tekintetét
kikerülje. De nem sokára őt néhányan felismerték, s hitszakadá-
sát szemére vetették. Miro ő következőleg válaszolt: „*Nem Istent,
csak embert tagadtam meg.*“ Így vezette őt a büntetéstől félelem az
eretnekségre! Tévtanait Rómában elhinteni erőlködven, sz. Viktor által
az egyházból kizáratott. Tanítványa, egy másik *Theodat*, ki üzletéről
„*váltó*“-nak nevezetett, mestere tévelyeihez ajakat adott. Így a többi
között Melchisedech sz. királyt és papot, ki az Ur főliségének előké-

peül tartatik, az örök főpapnál előbbvalónak hirdette; azért tanítványai „*Melchisedechiták*”-nak neveztettek.

E buzgó egyházfő pápasága alatt az Atya, Fiu, Szentlélek és Jézus személyére vonatkozólag is heves vitalkozások voltak napi renden. Az ide vágó hitczikkeket a szentírás s egyház-atyák (Rimai-Kelemen, Vértanu-Ignác stb) nyomán az egyház egyszerűen, tisztán, világosan tanította, kijelentette, de ezzel a szörszálhasogató elmék, s kik örömlket az egyház békéjének feldulásában keresték, meg nem elégedvén, okoskodásaikkal több tévelyt szültek. Ezt igazolja a gnosticus-, nazaren- és ebionféle eretnekek története, s az itt szóban levő pártoké, melyek Jézus személyét tették akadékoskodó fürkészésük tulajdonképeni tárgyává. Ide tartoznak az *antitrinitariusok*, *unitariusok*; ezek az isteni egységet úgy tanították, hogy a személyek különbözőségét teljesen megszüntették. Megemlítendő itt *Praxes*, ki Ázsiában születvén, magát mint hitvalló nevezetessé tette. Némelyek szerint előbb montanista lett volna, ezzel azonban ellenkezik azon körülmény, hogy Rómába menvén Victor pápához, kérte őt, miszerint a montanistáknak adott *békelevelet* (*literas communionis ecclesiasticae*) visszavenné. (Ugyanis ezen tévfelekezet látszólagos szigorú erkölesisége által Viktort elámitva, az említett okmányt nekik megküldötte, de a dolog valódi állásáról értesítettvén, azt visszavonta). *Praxes* utóbb ezen tévelybe esett: „*Az Atya emberré lett, szenvedett, és ő Jézus Krisztus.*” Ő tehát a személyek közt mi különbséget sem tesz. — Az *antitrinitariusokhoz* tartoztak az *artemoniták* is, valamint *Hermogenes* festész s a bölcészlet nagy kedvelője, mint magát nevezni szerette, ki a rosznak eredetét illetőleg nem birt tisztába jönni.

Mindezen eretnekek- és tévelyeknek határozottan ellenvetette magát sz. Victor s őket kiközösítette. Ezen tévelygök ellen egyéb hangok is emelkedtek, melyek rájuk zsibbasztólag hatottak. Így a többi közt *Apollonius* a jósnök ellen felkiált: „Ki látta valaha a látnokokat hajukat s szemöldökeiket festeni, kockákkal játszani, s pénzüket uzsorára adni? és én állithatom, hogy a jósnök mindezen vétségekről vádoltathatnak.”

Az egyház alapítása után jóideig a keresztséget minden időben fel lehetett venni, hogy annál könnyebben s hamarabb lehessen az egyházba lépni; de növekedvén az egély tisztelete s folyton gyarapodván a hivek száma, ezen szentség nagyobb tiszteleteért több írók

szerint Victor rendelte, hogy a keresztség csak szentelt vízzel husvét és pünköst napjain szolgáltatathatik ki, s ezt azon fontos okból rendelé egyszersmint, hogy az egyházba lépendők a hitben annál alaposabban oktattathassanak. A *hitjelöltek* (catechumeni) egész év folyama alatt oktattattak, de kiváltkép a nagybőjti időben. Jeruzsálemi szent Cyrill ily hitjelöltekhez intézte nagybőjti híres beszédeit. Ezen rendelet, mint sz. Tamás írja, Nagy Károly és Jámbor Lajos koráig tartott. Kiknek uralkodása alatt határoztatott, hogy a sok alkalmatlanság kikerülése végett a keresztség szentsége minden időben kiszolgáltatható, s az erre megkívántató víz nagyszombaton és pünköst vigélyn minden évben szentelendő (*Benedictio fontis baptismi.*), és a sz. misében e szavak: „*Pro his quoque, quos Deus regenerare dignatus est ex aqua et Spiritu sancto, tribuens eis remissionem omnium peccatorum,*“ megtartandók. — A keresztséget illetőleg rendelte még, hogy az a szükség esetében is csak természetes vízzel szolgáltatathatik ki. Ezen rendeletei maig is fönlevő határozataiban (de Consecrat., distinct. 5. c.) olvashatók. — *Smethi V.* szeriut ő volt az első pápa, ki (sz. Jeromos szerint, kire állítását építi,) a papi és egyházi hivatalos iratokat latin nyelven kezdte szerkeszteni.

Sz. Victor 203-ban végezte földi pályáját, miután Jézus hiveit mint legfőbb pásztor 9 évig annyi eretneki viszontagságok daczára is lángbuzgalommal kormányozta. Valószínűleg Sever császár ipa *Plautianus* által támasztott üldözés fergetege sodorta ezen szent pápát a vértanui áldozatok közé. Az 5-dik század néhány írói vértanunak nevezik őt, mint ilyen fordul elő az 530-ban írt *Pontificalian* is. S e név meg is illeti őt, mert mint Tillemont megjegyzi, Sever császár kormánya alatt igen sokan vérzettek el Jézus hiteért. *Popi* úgy vélekedik, hogy sz. Victor nem kard által vesztette életét, mivel némely *Martyrologiumban* hitvallónak emlittetik. Egyébiránt méltóság- és buzgalmánál fogva igen ki volt téve a martyr-halálnak, s e czímet, egybevetve a körülményeket, nehéz volna tőle elvitázni.

Sz. Victor tudományos képzettségű egyházfő levén, több vallásos művet írt, melyek elvesztek; de sz. Jeromos által nagy dicséretre méltattatván, egykori létezésök elvitázhatlan. A husvét-ünnepet illetőleg 4 levelet írt, de a caesáreai Theophil, Dezider, viennei Parocdushoz s az afrikai püspökökhez menesztett levelek alácsusztatottaknak tartatnak. Az egyházi-rend szentségének kétszeri kiszolgáltatása

folytán 12 püspököt, 4 áldozárt és 7 szerpapot adott az Ur szölejének. 203-diki jul. 28-án a Vaticanban temettetett el.

Ha ezen egyházfő pápaságára visszatekintünk, ki a 2-dik századot bezárja s a 3-dikat megnyitja, úgy találjuk, hogy minden tekintetben gyászos, kemény idők voltak ekkor az egyházra nézve. Egyrészt a gnosticusok ernyedetlen tevékenységgel törekedtek sima utakon a kath. egyház közösségébe bejutni, és a montanisták látszólagos jóstehetségekkel s rajongásaikkal sokakat elbirtak ámitani; másrészt az egyház békéje belülről is zavartatott a püspökök magartatása és a husvétnap folótti igen élénk vitatkozások által. Így meghidegült a szeretet, ingadozott a hit, gyászolt az egyház, örvendezett az eretnekség. Az egyház ezen szomorú állapotán Victor pápának minden erejét megfeszítve kelle segíteni, és ezt oly buzgalommal tette, hogy oly időben, midőn az üldözések dühöngtek, s minden fellépés a vértanuságra vezetett, tán az ilyenmő buzgólkodás tulajtottnak is mondható.

Az egyház ezen pápával sirba szálló században is még a katakombák, sirboltok és barlangokban tartózkodott. És mégis e század már mindenféle emlékeket tüntet fel; üveg-kelyheket és hozzátartozó tányérkákat, eucharistiai kanalakat, melyeket csak az oltár szolgáinak volt szabad érinteni és használni a sz. ténykedéseknél, valamint mátyr-eszközöket, melyek a keresztény hit szent bajnokait diadalra vezették.

Voltak kisded kelyhek az áldozárok és igen nagyok a hivek részére, melyekből kis csövek segítségével itták a consecrált bort, Jézus drágalátos vérét. A lámpáknak többnyire galamb-alakot adtak, mint az igazság szellemének mysticus jelképét, hogy a világot megvilágosítsa s örökké vele maradjon. A *Dyptiche*-k az oltárokon állottak a szentek neveivel s a szentírásból vett jelenetekkel. Már I. Sixtus behozta a szent misébe ezen dicsőnéket: „*Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth.*“ Telesphor a hajnali misét, a *Gloria in excelsis*, szentelt vizet stb. Hygin letette a Hierarchia alapját, Anicet az egyháziak haj-hiusága ellen buzgólkodott; Pius és Victor a husvét-napot vasárnapra teszik. A keresztények gyülekezeteinél az oltárokon már gyertyák voltak láthatók a katakombai sötétség eloszlatása végett. Az imahelyeken kevés művészi színezet volt látható. A kereszténység a művészeteket hanyatló állapotban találta,

és azok emelkedésének órája még nem ütött. Jézus első hivei mint száműzöttek, vadállatokként *üldözöttek*, hogy isteni-szolgalatukat megtarthassák, földalatti üregekbe kelle menekülniök, s nem volt egyébre idejük, mint az imádkozásra és szenvedésre. Hogy a pogány jelképekre ne emlékezzenek, jóideig meg volt nekik tiltva a szobrászat. Csak a következők voltak mint jelképek megengedve: pálmák, keresztek, szivek, három-szögek, szőlőfürtök, halak, bárányok; később Noe bárkája, Péter hajócskája, kenyér megsziporítása, Ádám és Éva stb., — a jó pásztor, Jézus egy sziklán állva, melyből élő-víz ömlik, s egy kisdéd aggastyán, a pogányság jelképe, térdel mellette, hogy a vízből lassu huzamokban igyék.

Számos ily keresztény emlékeket gyűjtöttek egybe az első századokból a katakombai kápolnáknak, melyeket a mindenütt bevéselt szentirási mondatok csak becsesebbekké tettek, a dicsteljes visszaemlékezések ingerét magasztos egyszerűségekkel csak emelni segítették. A művészet hallgatva menekült ezen századok jámborsága, élő hite s lángoló szeretete mögé. — Az egély a küzdés korszakában vala; meg kelle neki az épület alapját vetni, a hitczikkeket elterjesztetni, melyeket a törvények és kötelmek alapjává tett, és így a népek religióját a réginek romjain újból felépítenie. S midőn az egély művét nagyszerűen s felségesen a nyilvánosságra vezette, midőn az emberek társaságait felkarolta, messzeterjedtek ki ágai és ellombosodtak, megtermékenyítette az az emberi szellemet, buzdította minden oldalról, s jótékony fényével megvilágította új vállalatait.

XV.

Sz. Zephyrin 203.—221.

III-dik század pápáinak elsője, sz. Zephyrin, *Septimius Sever, Caracalla Antonin, Macrinus* és *Heliogobál Antonin* alatt kormányozta az egyházat. Az első császársága 10-dik évében, tehát sz. Zephyrin pápasága elején, a zsidó és keresztény hitre térést szigorú büntetés alatt tiltotta. Az igaz hit vallói a birodalom minden részében minden kigondolható módon üldöztetvén, roppant számmal nyertek vértanui pálmát. Ezek közt volt *Leonidás*, 7 gyermek atyja, kiknek legöregebbike *Origenes*, még csak 17 éves volt, s már is hitbuzgalma a vértanúságért lángolt, atyját a börtönben leveleivel felkereste, vigasztalta, irván neki: „*Atyám, vigyázz, hogy miattunk érzelmidet meg ne változtasd!*” *Leonidás* a helytartó *Lactus* által lefejeztetett.

Még Egyipt déli részéből, Thebaisból is hurczoltattak *Alexandrián* át az említett császár ítélőszéke elé keresztények. *Alexandriai Kelemen*, ki ekkor a keresztény főtanoda előljárója volt, Jézus ezen szavait: „*Ha az egyik városban üldöznek titeket, fussatok a másikba,*” követvén, kikerülte az üldözést. *Tour-i sz. Gergely* szerint *Lyonban* az utcákon patakokban ömlött a kereszténység vére, és *Ado* szerint sz. Irén is számtalan hivekkel együtt mártír-halált szenvedett. Egy régi fölírat szerint sz. Irén lyoni egyházában 19,000-re tétetik azok száma, kik akkor Jézus hiteért megölettek. *Usuard* is állítja, hogy Irén egyháza legnagyobb részével együtt kivégeztetett. Ő legutoljára hagyatván, vértfagyláló kinok közt karddal oltatott ki drága élete. — *Origenes* ezen üldözések alatt tanítványaival sokat s ezekben érzékeny veszteséget szenvedett, így tanítványai: *Plutarch*,

Seren, *Heraklides* és *Heron* elvérzettek a hitért; *Herais*, egy hitjelölt, elevenen megégettetett; *Potamiana* szüz forró szurokban fojtatott s öletett meg. Azonban az egyház által leginkább tisztelt vértanuk voltak ezen korban a két hölsléklő nő *Felicitas* és *Perpetua*, kiknek vértanui történelmők sz. Ágoston által az egyházakban nyilvánosan felolvasztatott. S így tartott az üldözés Sever kormányja végeig. Mindkét fiát még halála előtt társcsászárokkul nevezte ki. *Caracalla* a legszebb reményeket költötte fel józan értelme- s kitűnő kegyességével. *Geta* ellenben rossz tulajdonokat mutatott, atyjának szelleme és ereje nélkül annak kegyetlenségét látszott örökölni. Felvirulván életük, mindkettő megváltozott. *Caracalla* évről évre jobban elfajult, s *Geta* mindinkább emberségesebb lett. De korán gyűlölet tárgya lett mind a két testvér. Ez volt a birodalom állása, midőn Sever *Eboracum*-ban (York Angolhonban) kimúlt. Mindketten Rómába siettek s mint *Augustus*-ok üdvözöltettek; a gyűlölet tovább is megmaradt, utóbb *Caracalla* testvérgyilkosság által magát a római birodalom egyedüli uralkodójaul küzdven fel, 6 évig *Caligulához* hasonlólag kormányzott, bár magát *Nero*- s *Tiberius*hoz kezdte hasonlítani, míg őt helytartója *Macrinus* leszuratta s trónjára lépett. Az első években nem üldözte a gorosz *Caracalla* a keresztényeket. *Macrinus* csak rövid ideig uralkodott, nővére fiától, ki a hadsereget ellene lázította, *Heliogabaltól*, egy csatában legyőzetett, elfogatott, a katonáktól megöletett s feje *Heliogabal*hoz vitetett. Ez csak 14 hónapig uralkodott. A császári trónra 218-ki jun. 17-én lépett.

Ez volt a római birodalom állapota sz. Zephyrin pápasága alatt világi tekintetben. Vessünk még csak egy pillanatot a pogányok helyzetére a keresztények ellenében. Mint a 2-dik század, úgy folyt le egészen a 3-dik is. A pogányság ellenséges állása s az államhatalom a kereszténység irányában lényegesen nem változott. Az üldözések folyvást tartottak, s több esetben hevesebbek és kiterjedtebbek voltak, mint egyébkor. Ugyanis minél nagyobb tért kezdett elfoglalni a kereszténység s áthatóbban működni, az államhatalommal szorosan egybeforrott pogányság annál égetőbb kérdésnek tartotta mindenmódoni önvédelmét. Midőn a keresztény hit kiirtásán minden erőlködésök megtört, ismét kardot ragadtak, örvongve ordítván: „*Az állatoknak a keresztényeket!*“

De a keresztényeket semmiféle intézkedések-, rémtörvények- és

üldözésekkel sem lehetett tévutra vezetni. Ők azon meggyőződésben voltak, hogy ezen küzdelmeknek, melyek a pogányság s kereszténység közötti sajátlagos és természetes ellentétből törtek ki, elmaradni nem lehetett. A védiratok megszűntek, s a két religio közötti elvharczok a legélénkebben kezdtek vívatni. A pogányság kimerítette magát gyöngye történetiróiban, lelkesedés nélküli költői s tekintélylyel nem dicsekedhető bölcseszeiben, mint *Plotin*, *Porphyr*. A keresztények meggyőződése a diadalmaskodó dicső *Dialectica* terén a legfényesb győzelm t ünnepelte a hitetlenek ellenvetésein. „*Ennyire vitték ezen művészet s tudomány-nélküli emberek, a nép söpredékei.*“ Mint *Coelius Minutius Felix*zel beszélgetésében mondja, Említést érdemelnek e helyen a Zephirin pápasága alatt virágzott nagyhirű férfiak, mint a lángelméjű *Tertullian*, az önmegtartóztató, imádkozó s kemény ágyon keveset alvó *Origenes*, az írói *Plató*, ki sokat tartott a józanész erejére s a pogány bölcsészetből a kereszténységei átmenetet képezte. Továbbá *alexandriai Kelemen* stb.

Azonban ne hagyjuk magunkat tovább ragadtatni, hanem vessünk egy pillanatot az ezen egyházfő alatti eretnekségek állapotára. — Mig az elvirágzott gnosticizmus sirjához tántorgott, ellenkező irányban új sarjakat kezdett hajtani az *ebionitizmus* az unitáriusok tévfelekezelésben. Mert mig amaz, amennyire tehette, a keresztény háromságtant pogány *polytheizmussá* elcsavarni erőlködött, emez a kereszténység ugyanazon alapját száműzni törekedett. — A montanisták sz. Zephyrin pápasága alatt igen élénken mozogtak, mivel *Proclus* és *Tertullian* igen fontos szolgálatokat tettek nekik.

De félbeszakítván az eretnekek fölötti szemlét, lássuk az egyház belső állapotát. — Eddig ez védelmezőit a pogány tanodából nyerte, mivel saját fensőbb tanintézetei még nem voltak. Miknek hiányát igen érezvén, oda törekedtek az illetők, hogy minden egyház, amennyire a körülmények engedik, saját tanodát állítson. Az első tanár volt *Athenagóras*, kit a hitelemző-intézet tanszékén *Pantaenus*, *Clemens*, *Origenes* stb. követtek Alexandriában, hol ezen híres tanoda virágzott. *Origenes* alatt hasonló intézet keletkezett *Caesarea*-ban (Palaestina). Mint már említettük, Irén is állított egy kitűnő iskolát az örökvárosban.

Nem kevesebbé, mint ezen nagy férfiak, kik mindig készek voltak a kereszténység szent ügyeért sorompókba lépni, teljesítette sz. Zephyrin is hivatását. mint az egyház feje. Az üldözések, államhatalom

s eretnokségek nyomása okozta viszontagságokban egyedül ő volt vigasztalója, támaszlopa hiveinek. A vértanuk diadalai öröme legfőbb tárgyát képezzék; szíven vérző seb üttetett ellenben az egyházbóli kilépések miatt, s lelkének a szakadárak vaksága miatti mély szomora nem tűnt el azáltal sem, hogy némileg az egyház békéje ismét visszaadatott. Leginkább fájlalta Tertullian elpártolását, ki a hitet s egyházat oly meleg szeretettel karolta. Tollából számos művek folytak, melyekkel a zsidókat, pogányokat, eretnekeket s kivált a gnostikusokat oly hatalmasan legyőzte, s egyéb tekintetben sem tagadta meg szolgálatát, ha a felmerülő szükség igényelte. Felséges védíratát ki ne olvasná bámulattal az egyháztörténelem lapjain? S ha „*Ad gentes de animae Testimonio*“ című művét kellő figyelemre méltatjuk, legkevésebbé sem csodálkozhatunk azon, hogy a tudomány-világ ezen egyik legtekintélyesebb bajnokának elpártolását sz. Zephyrin megkönyezte.

Ezen jeles egyházfő működésének szigorát tünteti élénk *Natalius* eretneknek az egyházba általa történt felvétele. E derék példányképe a bánatnak Rómában élt, s Jézus hiteért sok kínzást állott ki; de utóbb *Asklepiodot* és *Theodat* eretneknek (mindkettő a már fentebb említett, foglalkozásáról „*timár*“-nak nevezett Theodat tévfő tanítványa) által elcsábítván, sz. Zephyrin által az egyházból kizáratott. Ezen eretneke fő ugyanazon tévtanokat hintegette, melyeket *Ebion*, mivel ő is tanította, hogy Krisztus nem egyéb mint ember, ámbár látnok. A két tévfő Nataliust felekezetők püspökévé tette havonkinti 170 ezüst-dénár fizetéssel. De az isteni kegyelemtől érintetvén, tévelyeit megbánta; vezekleti öltönyben sz. Zephyrin lábaihoz vetette magát, s könyvek közt esengett az egyházbai visszafogadásaért. Bánatának oly megható jeleit adta, hogy azok mindenkit meghatottak. De sz. Zephyrin csak nagy-nehezen fogadta őt vissza, bár ezért a legbensőbbben könyörgött. Utóbb azonban az eltántorodása miatt tanusított rendkívüli fájdalomért kérelme teljesített, sőt Zephyrin az egyházi büntetéseket is elengedte neki, melyek akkor huzamosak s szigorúak voltak. — Ily erőteljes volt ezen pápának a tévtanítók elleni buzgalma.

Sz. Zephyrin alatt virágzott a már többször említett Origenes is, ki már 18 éves korában a híres alexandriai tanoda tanára volt. Hogy a gnosticizmust annál fényesebben megczáfolhassa, a híres *Ammonius Saccas* bölcsészt hallgatta. Másrészt mit sem mulasztott el, hogy hittudományi ismereteinek kincsházát folyton gyarapíthassa.

Igy 211-dik év körül Rómába vette magát, hogy ezen legrégibb keresztény egyházat láthassa s bensőleg ismerni tanulja. Nehogy ezen időközben tanodája hanyatlásnak induljon, távolléte alatt *Heracles* nevű hírneves tanítványát léptette a tanszékre. 25 éves korában Origenes még a zsidó nyelvet tanította, s ezen időtájban kezdte meg a korszerűség által igényelt oly terjedelmes művét — a *Hexapla*-t. A következők éveket sz. Zephyrin pápasága végeig a tudomány-szörny irodalmi foglalkozásaira szentelte Alexandriában, miket e pápa alatt be sem végzett.

A XV-dik egyházfő alatt irta *Marcus Minutius Felix* jogtudós s ügyész „*Octavius*“ czimű, párbeszéd-modorban latin nyelven szerkesztett védíratát, mint Özséb állítja. Ezen jeles művet Möhler egészen közli Patrologiájában. Ugyancsak sz. Zephyrin alatt tündöklött alexandriai Kelemen is, mint tanár és író. Kiterjedt tudományossága, a görög irodalombani roppant járatossága, bölcsész képzettsége és vonzó ékesszólása tiszteletet s bemenetet nyitottak neki a pogányoknál, kik tanodáit látogatták, s többnyire mint keresztények hagyták el aztán a valódi tudományoknak szentelt és Kelemen által megdicőített helyeket, kinek művei oly lényeges szolgálatot tettek az egyháznak, hiveknek s az irodalomnak, hogy Tertullian elpártolását feledni látszék Zephyrin.

Valamint a tévtanok ellen szent hévvel küzdött Zephyrin, úgy nem volt csekélyebb tevékenysége az isteni-szolgálat benső rendezését illetőleg is. Rendelte, hogy a szent rendeket felvenni akarók, azokat annak idejében s több papok, meg hivek jelenlétében fogadják; hogy csak tanult, s oly férfiak emeltessenek egyházi hivatalokra, kiknek becsületességük el van ismerve. És ezen határozatai folytán tartott ő több ízben papszentelést, 13 püspököt, 13 áldozárt s 7 szerpapot adván az Ur szőlejének művelésére. Meghagyta továbbá, hogy valahányszor püspök tartja az isteni-szolgálatot, megkülönböztetésül minden helybeli áldozár környezze őt. — Akarta, hogy a hivek a husvéti időben bűneiket töredelmesen meggyónják s az Oltáriszentséget magukhoz vegyék azon kortól kezdve, melyben a jót a rosztól megtudják különböztetni. De nem a gyónást és áldozást hozta ő be ezen határozatával, mint némely eretnek írók elég helytelenül állítják, mert ezek már az apostolok korában mint isteni eredetűek gyakoroltattak, hanem azoknak csak időt szabott. Neki tulajdonítják az üveg-

kelyhek behozatalát is; bár nem hiányoznak írók, kik szerint már Zephyrin előtt használtattak volna a katakombákban ércből készült sz. edények, melyeket tisztelet s biztonság okaért zár alatt őriztek. *Bona* úgy vélekedik, hogy a kehely-tányérka is ezen pápától veszi eredetét. Kijelentette, hogy a házasságtörők és fajtalanok méltó vezeklet után az egyházba visszafogadtathatnak.

Sz. Zephyrin pápasága alatt már találkoztak oly felfuvalkodott püspökök, kik székeiket méltóságra a rómaival egyenlők- s attól függetleneknek nyilvánították. Azért az apostoli-szék méltósága s jogainak tiszteletben tartása végett Zephyrin magát a hivatalos iratokban határozottan s teljes öntudattal „*Pontifex Maximus*“- és „*Episcopus Episcoporum*“-nak írta. Habár elődei nem használták is ezen czimeket, azért csak oly fejei voltak az egyetemes egyháznak, mint Zephyrin, vagy ennek utódai. Ezen megjegyzést azért teszszük, mert több a kath. egyház történetében járatlan irkászoknál nem egyszer fordul elő oly állítás, miutha ez vagy azon római püspök lett volna az első, ki magát az összes egyház fejévé feltolni merészkedett. Az ilyféle állítások hintegetői vagy szoros értelemben vett tudatlanok, kik soha sem olvastak egyházi történelmet, melyből megtanulhatták volna, hogy Üdvözítőnk egyenes és nyílt intézkedése tette sz. Pétert az összes egyház fejévé, kinek utódai a római széken szintén mint az egész kereszténység fejei tekintendők; vagy a történelmi igazságot szándékosan elferdítik, hogy a Jézus aklán kívüli tévelygőket ámitásaik- s csürcsavarásaikkal együtt tarthassák!

Zephyrin *Calixt* nevű római áldozárt fontosabb egyházi ügyekben többször igénybe vette s nemcsak tisztelte őt buzgó fáradalmaiért, hanem a nagy temetőt is gondjaira bízta, mely azután róla „*Calixt-temető*“ nevet nyert; utóbb a főesperesi rangra emeltetett általa. — E buzgó egyházfő az egyipti püspökökhez megható tartalmu iratot intézett, melyben őket a szenvedett üldözésekért vigasztalta s kitarásra indította. Más két levele *Smeth* s egyéb írók által is alácsusztatottnak tartatik. Zephyrin hitbuzgalmaért sokat szenvedett, de megélte azon örömet, hogy az egyház az üldözések sebeiből felüdülni kezdett s Rómában számos pogányt, köztük több előkelőt, megkeresztelhetett. — Rendeletei Anasztáz könyvtárnok művében, a római *Breviarium*- és *Pontificale*-ban, valamint a római szerkönyvekben és ezen pápa hosszab életrajzaiban is közöltetnek, mert a neki tulajdonított

Decretál-levelekben említettnek, tudniillik a siciliaiak- s egyiptiekhez menesztettekben. Ezen iratokat, melyek *Baronius*, *Bover*, *Gruter*, *Izidor*, *Ivo* és *Gratiánnál* is előfordulnak, *Binius* észrevételekkel kísérte.

Sz. Zephyrin római születésű volt s Jézus egyházát a viharos idők daczára is 203—221-ig, tehát 17 évig szent buzgalommal kormányozta. Bár neve a vértanukönyvében előfordul, azért még sem egészen valószínű, hogy martyr-halállal mult ki, mert halálakor az egyház kívülről békének örvendett. Azoknak sem adhatunk hitelt, kik állítják, mintha a „vértanu“ czímet a tévtanok terjedése miatti jámbor bosszankodásért nyerte volna. Valószínű, hogy Sever üldözése alatt Jézus neveért bilincseket és sok sanyarúságot szenvedvén, kortársai által ennél fogva az említett czimre méltónak találtathatott. Saját temetőjében 221-diki aug. 26-án, mely napon emlékezik róla az egyház, takarítottak el földi maradványai. E napon említi őt a legtöbb Martyrologium, míg *Mandelbert*, *Rhaban* és *Florentin* (sz. Jeromos neve alatt kiadott) vértanu-könyveiben dec. 20-án fordul elő, kétségkívül ereklyéinek valamely átvitele miatt, vagy mivel az felszenteltetésének napja volt.

XVI.

Sz. Calixtus. 221—226.

Antonin Caracalla után, mint láttuk, Macrinus nyerte el (a hadsereg által) a trónt, de a melyet már a közelebbi években kénytelen volt *Heliogabálnak*, a nap szép és fiatal főpapjának Emesában, átengedni. *Maesa*, ezen ifju nagyanyja, részint ajándékok, részint azon hir terjesztése által, mintha Heliogabal Caracalla fia volna, a hadsereg egy részét, melynek kegyét Macrinus takarékosága miatt már különben is elvesztette, unokája részére megnyerni tudta. A sereg másik része Macrinusért küzdött ugyan, de az legyőzetvén, fiastul együtt kivégeztetett. Heliogabal, egy 14 éves ifjonz, a legkicsapongóbb fejedelem volt, minőt valaha a világ látott. Majd négy évig becsutelenítette leggyalázatosb fajtalankodása, tékozlása és kegyetlenkedése által a császári trónt, melyre oly igen méltatlan volt, és Rómát annyira süllyesztette, hogy mi azelőtt tiszteletre méltó volt, főkép a Senatus előtt, azt ő utálatossá tette; még Róma régi isteneinek is meg kelle hajolni az *emesa-i isten* előtt. Utóbb a hadsereg is szégyenlett egy ily szörnyet uralkodójának ismerni. Azért, és mivel becsületesebb rokona, *Alexander Sever* élete ellen leselkedett, ki utódaul volt kinézve, Heliogabalt 222-ben megölte a testőrség. Ennek halála után a *praetorian-sereg* Alexander Severt kiáltotta ki császárnak. A trónt megérdemelte.

Nagyanyja *Maesa* s anyja *Mamaea* vezették őt hatalmas befolyásukkal, és azonfelül még egy 16 személyből álló tanácsot adtak mellé, melynek tagjai a legkorosb és legbölcsebb Senatorokból választattak. Egész nap foglalatoskodott s mindig vidor volt. Életmódja,

asztala igen egyszerű volt. A tudományokkal komolyan foglalkozott, a katonaságot szigorú fegyelemre szoktatta. Az államigazgatást el nem hanyagolta, és kötelességül tartotta, hogy jó cselekedet nélkül egy nap se tünjék el; a religiót tisztelte. Ha Rómában volt, minden hetedik nap felment a *Capitoliumba*, és egyéb templomokat is meglátogatott, de a rómaiak nyilvános bálványimádásával bizonyos vallásos tiszteletet kapcsolt egybe, melynek palotájában két kápolnát nyitott, s ezekben a legnagyobb férfiak szobrait állította fel. Az egyikben állottak: *Virgil, Plato, Cicero, Achilles*, s más nagy emberek szobrai; a másikban az istenített császárok közül a legjobbak, mint *Nagy Sándor*, és mások, kik kitűnő életüknel fogva lettek revezetések, mint: *Tiana-i Apollonius, Krisztus, Ábrahám, Orpheus* stb., mint *Lampridius* írja. Itt időzött ő gyakran, s isteni tisztelettel hódolt nekik.

Nemcsak tűrte Alexander Sever a keresztényeket, hanem úgy találjuk, hogy azoknak e korban már templomaik is voltak. Mert Origenes írja, hogy utóda a keresztények templomait elhamvasztotta. Minutius Felix ellenben írja, hogy a keresztényeknek Sever alatt még nem voltak templomaik. Gyülekezeteiket még mindig, mint az apostolok korában, magánházakban tartották. Eszerint úgy látszik, hogy Maximin császár a magánházakbani imolákat pusztította el. A már említett Lampridius írja, hogy Rómában a vendéglősök panaszt emeltek a keresztények ellen, mivel azok egy nyilvános tért foglaltak el, melyre igényt véltek tarthatni. Alexander következőleg válaszolt a vádlóknak: „*Jobb az Istennek szolgálni ezen helyen, bármikép történjék is az, mint azt a vendéglősöknek engedni.*“ E szavak templom létezését gyaníttatják velünk.

Azok neveit, kikre a tartományok kormányzását bízta, nyilvános helyre kifüggesztette, hogy kiki, ha tud valamit ellenők, tanukkal támogatandó vádjait megtehesse. Vádlók, kik állított sérelmeiket bebizonyítani képtelenek voltak, halálra ítéltettek. „*Rosz volna*, mondá ő, *a helytartók kinevezésénél, kikre az emberek élete s vagyona van bízva, azt nem tenni, mit a zsidók és keresztények szoktak, kik azok neveit kihirdetik, kik papokká fognak rendeltetni.*“

Ezen vonások csak a keresztények iránti türelmét tanúsítják, nem pedig valami kitűnő becsülést, és még jóformán Alexander első évében, tehát Calixt pápasága alatt, kezdé azt az egyház érezni, melynek az üdülésre ismét oly nagy szüksége volt. Ezen császár is, vala-

mint Hadrián, Krisztusnak templomot akart állítani; de a jósok kijelentették, hogy akkor az emberek mind keresztényekké lennének, s az ősi templomokat elhagynák.

Lampridius írja, hogy Alexandernak egy kedves mondata volt, melyet a zsidóktól vagy keresztényektől tanult: „*A mit nem akarsz hogy neked mások cselekedjenek, azt te sem tedd velők.*“ Ha valakit megbüntetett, egy felkiáltóval e szavakat hangoztatta a megfenyített füleibe; s e mondatot palotája bemenete fölötti lapra, és egyéb nyilvános épületekre felvésette. — E mondat magában is foglalja mindazt, mit a nyilvános erkölces tan a polgároktól követelhet. De a keresztény erkölces tan még tovább megy, mondja gr. Stollberg, Jézus Krisztus még többet kíván követőitől, midőn mondja: „*Mindeneket, a miket akartok, hogy cselekedjenek nektek az emberek, ti is azokat cselekedjétek nekik.*“

Sz. Calixt pápát igen becsülte, bámulta eszélyességét, melylyel a papi pályára szántakat meg tudta választani. Gyakran állította ezen egyházfő példáját a hivatalnokok s nép elé, ha új államszolgákat kelle kiszemelni.

Calixt pápasága alatt a Capitolium egy része leégett s Jupiter szobrának bal-keze elolvadt. A papok és jósok arra kérték Alexander Sever-t, hogy az istenek megengesztelésére ünnepélyes áldozatokat rendeljen. A császár ezen kérelemnek engedve tekintélyes áldozatok bemutatását azonnal megparancsolta. Midőn a papok az áldozatokat oltárra tették, ezeket s az oltárt villám robbantotta szét. Mire az egész város megijedt, sokan a városból kimenekültek s Calixt tartózkodási helye körül vonták meg magukat, ki éppen a hivekkel isteni-szolgálatot tartott. *Palmatius* tanácsos visszamenvén, feladta őket a császárnak. Ez most, ámbár türte a keresztényeket, egyetérténi látszott pogányjaival, kik erősen állították, hogy a csapásnak Jézus hivei az okai. Azért ezeket iszonyuan kezdték bántalmazni, üldözni. Az üldözők élén *Palmatius* állott, ki katonákat vevén maga mellé, kisietett a városból Calixt elfogása végett. De midőn a katonák kezeiket rá akarták tenni, rögtön megvakultak. *Palmatius* ezen esetet azonnal feljelentette a császárnak, Róma összes lakóit egybegyűjtötte az áldozatra, s kimondotta, hogy a keresztények, ha vonakodnának az istenek kiengesztelésére áldozni, halállal lakolnak engedetlenségükért.

Éppen midőn *Palmatius* a pappal megkezdeni akarta az áldozatot, megjelent a *Vesta-szűz* a jósda ezen mondatával: „*A kereszté-*

nyek Istene igazi Isten, s a nyakas Róma még jobban fog bünhődni.“ Mire, mintegy villámütésre, elhagyták a helyet, az áldozat elmaradt, Palmatius Calixt lábaihoz sietett, kereszténynek vallotta magát s megkereszteltetett. A következő napon családja, cselédsége s több személyek, összesen 40-en, követték példáját, s mindnyájan sz. *Calepodius* által oktattattak s kereszteltettek meg. Ezen megtérést a pogányok részéről általános zendülés követte. Palmatius bilincsekre verve hurczoltatott a császár elé. Alexander mélyen megindulva monda neki: „*Hogyan tehettél te ily lépést, elhagyván a halhatatlan isteneket?*“ Azután tette szomorú következményeit rajzolta előtte. De Palmatius állhatatos maradván, Simplicius tanácsosnak adatott át, hogy szelid módon visszavezesse őt az istenek tiszteletére. Mig Palmatius ezen tanácsfő házában volt, naponkint meglátogatta ez őt, esedezvén, hogy beteg nejeért imádkozzék. Palmatius forró imája meghallgattatott, s ezzel a nő a hitnek megnyerett.

Palmatius kívánságára eljött a sz. pápa, s ezen családot is, összesen 68 személyt, a keresztény hitre vezette. *Calepodius* áldozár az új megtérteknél maradt, megerősítette őket a hitben, s a következő napon velök együtt elvérzett Jézusért. Tetemeiket sz. Calixt *Calepodius* temetőjében takarította el, mely sokáig ennek nevét viselte. Ezen temető az *aureliai uton* vágyon, s sz. Calixt által, kinek nevéből most neveztetik, megnagyobbíttatott; de már a 2-dik század közepe felé létezett, s valószínűleg még az 1-ső században sz. *Lucina* által állíttatott, ki az *ostiai uton* sz. Pál sirjáról gondoskodott. Ugy tartják közönségesen, hogy idő folytán összesen mintegy 174,000 vértanu takaríttatott itt el. Valóban oly nagy volt e temető, hogy ily roppant számú martyrokat, sőt még többet is befogadhatott.

Ezen sz. Calixt által megnagyobbított temető jelenleg sz. *Sebestyén katakombájának* neveztetik, mivel az utóbb említett szentnek temetése volt e helyen az első, és ő a czimszentje a katakomba bemeneténél álló templomnak, mely Róma főbb egyházainak egyike. 1612-ben újra építtetett és felségesen felékesítettett *Borghese Scipio* bíbornok által, ki az itteni szolgálatra a diszes s érdemes cisterci-rénd tagjait vezette be. A jámbor és tudós *Bona* ezen kolostor apátja volt. A templomot szép festmények díszítik, s sok becses ereklyét bir, mint a többi között sz. *Sebetény, Fábán* és az itt szóban levő Calixt pápa temeit. A katakombák bemeneténéli templom felirata a következő:

„Ez sirkertje a híres Calixt pápának és vértanunak. Ki öt igazi törődött szívvvel felkeresi, elvégzett gyónása után minden bűneinek bocsánatát nyerendi az itteni 174,000 szent vértanu s 46 híres püspök dicső érdemei által, kik mindnyájan igen sokat állottak ki, s hogy Isten országának örökösei lehessenek, Jézus neveért halált szenvedtek.“

Legalább is 17 pápa tetemei porlanak e temetőben, mint ez *Vignali* és *Blanchini* „*Pontificale*“—jaiban említették. Sz. *Prudentius*, sz. *Paulin* s egyéb írók szerint roppant számú vértanuk földi maradványai nyugszanak ezen katakombákban, sőt más hívekéi is, mivel e hely minden hívek temetője volt. — Sz. Calixt katakombájában egy kööltört mutatnak, melyet a hagyomány ezen pápáénak tart. — E jeles egyházfő 224-ben a maig is fenlevő „*Santa Maria Trastevere*“ nevű egyházat állította azon helyen, hol a római hadsereg rokkantainak háza (*Taberna meritoria*) állott. Ennek közelében van egy másik templom, melynek czímszentje „sz. Calixt pápa“. Ezt azért említjük, mert az előbb egy római katona háza volt, melybe a sz. egyházfő az Alexander Sever alatti üldözéskor menekült. Még ma is mutatnak e helyen egy eisternát, melybe üldözői által a ház ablakán át vettetett; de valjon abban halt-e meg, bizonyosan tudni nem lehet. Mivel eisternába vettetett, ebből némely írók azt akarják következtetni, hogy Calixt nem bírói ítélet folytán, hanem valami rögtön támadt néplázadásban vesztette életét. Ez utóbbi tűnik ki szenvedése történetéből is. Ily zendülés Sever alatt nem egyszer tört ki, minőnek lett áldozata a praetorián-sereg feje is.

I. Pál és ennek utóda, kik a temetkezési helyeket befalazatlatul és a barbarok beütése óta elhagyatva találták, kivétették azokból a leghiresb martyrok tetemeit s Róma főtemplomaiba szállíttatták. Calixt és Calepodius ereklyéi pedig a Tiberen túl levő Mária-egyházba vitettek. 854-ben gr. *Eberhardt* IV. Leo pápától megnyerte sz. Calixt tetemeit az általa *Cisoin*-ban alapított apátság részére, mely *Tourney*-től 4 órányira fekszik; miért a kolostori templom is ezen sz. pápa tiszteletére avattatott fel. E körülmények azon levélben említettnek, melyet *Fulro* rheimsi érsek 890-ben *Formosus* pápához menesztett. A normannoktólí félelem miatt sz. Calixt tetemeit *Rheimsba* szállíttatták. Mondják, hogy azok egy részét a „*Santa Maria Trastevere*“ templomban maig is fentartották, valamint sz. Calepodius egy ereklyéjét is.

Sz. Calixt a római *Domitius* fia volt, s mint ilyen a híres *Domitia* nemzetséghez tartozott, és az örökváros „*Revennat*“ nevű részében született. Látván a korabeli pogányok rendellenkedéseit, utálatos kicsapongásait, forró ima, böjt és sűrű könyvek által igyekezett az Istent kiengesztelni s mindent elkövetett, hogy az égi haza elnyerésére érdemeket szerezhessen. — Mint a régi *Sacramentarium*-ok s egyéb emlékekből kitéjük, rendelte, hogy a *kántor-böjtöket*, mint az apostoli kor egyik hagyományát szigorúan megtartsák a hívek, s akarta, hogy azok folyton növekedő száma miatt ezen négy időpont körül szolgáltatassék ki az egyházi-rend szentsége, míg azt ő előtte csak decemberben lehetett felvenni. Akarta egyszersmind, hogy a papszentelést a hívek imával, böjttel és egyéb vezekleti gyakorlatokkal kísérik. Már a legelfogulatlanabb protestáns írók is akadnak ezen pápa alatt nyomaira a *papi-nötlenségnek*. Rendelte ugyanis, hogy a szent rendeket felveendők nejeiktől magukat megtartóztassák. A vérrokonok közti házasságot a szentírás nyomán ő is határozottan tiltotta. Kárhóztatta azon állítást, hogy a papok töredelmes bűnbánat után sem viselhetik előbbi hivatalukat. E pápa alatt a keresztények már nyilvános gyülekezeti helylyel — templommal — bírtak.

Sz. Calixt az egyházat oly apostoli erélylyel kormányozta, hogy, mint említők, a császár által is becsültetett; de a keresztényekre nagyon agyarkodott *Ulpian* jogtudós ármánya folytán keletkezett népzendülésben több írók szerint börtönbe vettetett, melynek alakából 226-diki okt. 14-én egy cisternába vettetett. Az egyház, melyet csak 4 év-, 2 hó- és 12 napig oly apostoli buzgalommal kormányzott, mint szent vértanunak emlékét halála évfordulati napján üli. — Bizonyos Benedek nevű püspökhöz és Gallia minden főpásztoraihoz intézett decretál-leveleit némelyek alácsusztatottakul tekintik. Emlitendő még, hogy sz. Calixt 8 püspököt, 16 áldozárt s 4 szerpapot adott az Ur szölleje művelésére. A következő versek is működésére s halálára vonatkozván, figyelemre méltók:

Unde aliis hausto dederat baptismate vitam

Callistus, mortem praecipitatus habet.

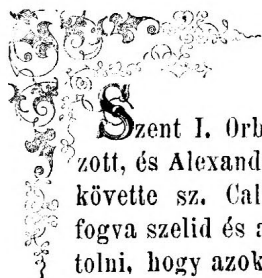
Per breviora via petiit compendia cultum,

Cui puteus summos iunxit ad astra gradus.

(Andr. Marian.)

XVII.

Sz. I. Orbán. 226—233.

Szent I. Orbán Róma egyik tekintélyes családjából származott, és Alexander Sever császársága 3-dik évében, 226-ban, követte sz. Calixt pápát az apostoli széken. A természeténél fogva szelíd és a keresztényeket tűrő császár nem bírta meggátolni, hogy azokat helytartói s a pogány nép ne üldözzék. Ez eset kiváltképp Rómában merült fel, hol Ulpian Praefectus a hiveket embertelenül bántalmazta, mit ő annál inkább tehetett, mert a polgári és büntető ügyek elintézése képezte hivatali teendőjét. Mivel a keresztények az üldözéstől félelem miatt magukat elrejtették, az említett *keresztény-faló* Carpasius pogány főnöksége alatt Jézus híveinek felkutatására igen finom szaglászú titkos csendőr-személyzetet tartott.

Több időn át viaszaltta sz. I. Orbán a martyrokat, bátorította őket, és mint jeles hitszónok, bölcs és jámbor egyházfő többeket térített a keresztény hitre, még pedig a tekintélyesh római családok közül is. Ezek kebeléből itt csak sz. Cecil szüzet, *Valeriant* és *Tiburtiust* említjük, kiknek megható életrajzai az egyház és vértanuk történetében, valamint a „*Szentek élete*“ czimű könyvekben is tüzetesen közöltnak. De midőn az üldözések bösz fergetege mindig több és több áldozatokat kezdte elragadni, kénytelen volt maga sz. Orbán is a martyrok sirjait felkeresni a katakombákban, hova a vész idején menekülni szoktak sz. Péter utódai. Ott az *Egeria-forrásnál*, a völgyben, melynek megható magánya *Numát* lelkesíteni szokta, és hol még maig is fön van a kisedő „*San Urbano, alla Caffarella*“

nevű templom, mely azon helyen épült, hol sz. Orbán elrejtve lévén, egy csendes imodában oktatta és megkeresztelte a hitjelölteket. Itt mutatta ő be a sz. áldozatot, talán egy kőbe vágott oltáron, távol az üldözőktől, a világ szabadságaért; egy köszékről vigasztalta a hiveket, 2 áldozár- és 3 szerpaptól környezve. Itt fogadta Valeriánt, kit sz. Cecil Jézus hitére térített, és férjének fivérét Tiburtiust. A két új keresztény sz. Cecil társaságában élt buzgó ima és jótékony-ságban gyakorolván magukat míg őket a martyrság véres szava az égbe hívta.

Azon ház, melyben sz. Cecil, férje és Tiburtius laktak, az akkori szokás szerint I. Orbán által templommá alakíttatott. 621-ben Pascal pápa által újból építtetett, megnagyobbíttatott és a három szentnek, kiknek földi maradványai a Calixt-temetőben felemeltettek, ereklyéivel gazdagíttatott. Ezen egyház még ma is felséges és díszteljes; de a szép előcsarnok, mely a templomhoz vezet, a gazdag, ezüst koporsó, melyben sz. Cecil drága tetemei nyugosznak (VIII. Kelemen ajándéka), az alabastrom-talapzat, melyen ez áll, a jáspis, agáth és a keleti kövek, melyek azt körülveszik, az előtte folyton égő 90 lámpa, — mindez elenyészik az e helyre vonatkozó kegyeletos emlékek mellett. Az első kápolna jobbján mutatják a fürdő-szobát, melyben a város főnöke a nevezetes három szentet megfojtatni akarta, s hol valóban vértanui halállal multak is ki, valamint a martyr-eszközöket, melyek az egyház ama küzdelmes gyászos korára emlékeztetnek minket.

Azonban sz. Orbán tartózkodása felfedeztetvén, a Praefectus elé vezettetett, ki különös gyalázások- és szidalmazásokkal illette a szent férfit, azután sokak elcsábítójának nevezte, kit az előljáróság már annyiszor megintett, megbüntetett és a ki most a keresztények feje! Sz. Orbán válaszolá: *„Igen, én arra csábítom őket, hogy az istentelenség, gonoszság útját elhagyván, az igazság ösvényén járjanak.”* A praefect válaszolá: *„De ők megbecstelenítik az isteneket, megvetik az áldozatokat, és így megtagadják az előljáróknak az engedelmisséget.”* Mire a főpásztor megjegyzé: *„Mint keresztények mi nem tiszteljük, nem tisztelhetjük isteneiteket, de különben mi minden egyéb tekintetben hódolunk a törvényeknek.”* Sz. Orbán erre, mint az istenek megvetője, társaival együtt börtönbe vettetett.

E szomorú esemény mély gyászba borította a főpásztoron szere-

tettel csüngő hiveket. Bármily nagy volt is a vész, nem rettegtek ők éjjel felkeresni ezen dicső foglyokat, hogy velök sirjanak, áldásukat elvegyék, buzgó imában s Isten dicsőítésében töltvén el az éjt, s reggel a hitben megerősödve térjenek vissza. A társak s a szent egyházfővel bebörtönözött keresztények a bíró előtt ép oly állhatatosak maradtak, mint sz. Orbán; kinek az mindazokat megnevezte, kiket családjaikkal együtt boldogtalanokká tett. Elmondá a praefectus, hogy mint mételyezte be tanításával Cecilt, ennek férjét, Valeriánt és ennek testvérét, kiket mind megrontott. Mire Orbán válaszolá: *„Cecil és övéi örökre meg vannak mentve. Ők nem nekem, hanem a szegényeknek adták vagyonukat, miért most már az örök jutalomnak örvendenek.”* Midőn a kinzás nem birta a fiatal áldozárokat elpártolásra indítani, a Praefectus ismét a pápa ellen kezdte buzgólkodni, mondván: *„Te öreg vagy és a halál után vágyódsz, hogy nyugalomra hajthasd fejedet, de sajnálom, hogy te ezen fiatal embereket elcsábítottad.”* De János áldozár főpásztorát védelmezé, mondván: *„Már mint ifju Krisztusban találta fel a mi szent atyánk Orbán életét, s már akkor kész volt magát Mestereért feláldozni. Azért vezetteté magát oly odaengedéssel a bíró elé. Azért szenvedett ő, s azért tette ki magát oly gyakran nyájáért a veszélynék.”* A hitvallók visszavezettettek börtöneikbe.

A keresztények számosan jelentek meg a börtönökben, még a tömlöczört is megajándékozták, hogy annál inkább bejuthassanak a sz. férfiakhoz. Még a hadsereg három főparancsnoka is megjelent ott, s könyvek közt vetették magukat sz. Orbán lábaihoz, mondván: *„Áldj meg minket sz. Atya, és esedezzél érettünk az Istennek, hogy segílyt s erősséget nyerjünk, mert igen kemény üldözés fenyeget minket „keresztényeket!”* A szent egyházfő megáldotta az érzékenyen zokogókat s így vigasztalta: *„Gyermekeim! azért ne sirjatok, hanem inkább örvendjetek; mert csak szenvedés és súlyos nyomorok békés elviselése által érdemelhetjük meg a mennyet!”*

Azután ezen szent emberek az egész éjt zsoltárok zengedezése-, Isten dicséretével, buzgó imákkal s az Isten irgalmaérti esedezéssel töltötték, és sz. Orbán a vigasztalás és keresztény állhatatosság szívet ható szavaival buzdította az üldözötteket. Mindez oly hatást tett a börtönnagyra, hogy ez is keresztény hitre tért, és a következő nap nagy ünnep levén, maga sz. Orbán mutatta be a szent áldozatot, s a megtért börtönört megkeresztelte, gyóntatta s megáldoztatta. E meg-

térés tudtul adatott a Praefectusnak, ki miután *Anatolius* nem akarta megtagadni Jézus hitét, őt lefejeztette. Lucián szerpappal s minden ekkor Rómában bebörtönözött kereszténnyel is e történt, kiket sz. Orbán állhatatosságra buzdított és vigasztalt.

A hitvallók elítéltettek, kivégeztettek és sz. Orbán összegyűjtötte a vértanuk drága tetemeit, s a Calixt-temetőben eltakarította.

Az egyházjavarokat illetőleg rendelte sz. Orbán: „*A hivek birtokai, melyek az Urnak áldoztatnak fel, semmi másra nem fordíthatatnak, mint egyházi célokra, a hivek közszükségei- s a szűkölködőkre; mert azok úgy tekintendők, mint a hivek szentelt ajándékai, a bűnökérti engesztelő-áldozatok és a szegények öröksége.*“ — Akarta, hogy a már elődei alatt kelt rendeletek nyomán, mennyire a körülmények engedik, az isteni-szolgálat sz. edényei ezüstből vagy aranyból készíttessenek, hogy a püspökök az egyházban mindenki által látható emeltebb helyen külön székekkel birjanak. — Meghagyta, hogy a keresztelteket apostoli hagyomány nyomán *szentelt chrismá*-val a hitben megerősíttessenek, s pedig a püspöki kezek feltétele által; valamint a chrisma is csak püspökök által szenteltethetik meg, kik az apostolok törvényes utódai Jézus egyházában. Mert az apostolokról mondatik a szentírásban, hogy: „*a megkereszteltekre kezeiket tevék és elnyerék a Szentlelket.*“ Azért Orbán pápa nyilatkozata szerint, a bérmlás szentségét — a sz. írásra építvén szavait — csak a püspökök adhatják fel.

Mint *Sandini* s egyéb tekintélyes írók állítják, az újabb korbeli eretnekek igehirdetői nagyon szeretnék elhitélni hivaikkal, hogy Orbán pápa rendelte a bérmlás szentségét: de a legszemtelenebbül hazudik az, ki ezt vitatja; mert a bérmlás annyival régebb Orbánnál, mennyivel éltek előtte Krisztus és az apostolok.

Sz. Orbán ötször tartván papszentelést, 9 áldozár-, 5 szerpappal és 8 püspökkel szaporította az Ur szolgáinak számát.

Ezen buzgó egyházfő s a vele elvérzettek történelmi emlékei elbeszéli, hogy Orbán és társai, a keresztények ezen dicső bajnokai, mily lelkesültséggel s az örök élet utáni hő vágygyal léptek a pogányok templomába, s mily bátran tagadták ott meg az áldozat-tételt; miért a templom bemeneténél lefejeztettek. Ezen sz. pápa és vértanu-társainak tetemei a „*Praetextatus*“ nevű temetőben tétettek le nyugalomra, az appiai uton, hol később sirja fölött tiszteletére egy templom keletkezett.

Csak 821-ben találtattak meg sz. Orbán, Cecil, Valerian és Tiburtius drága tetemi, és Paschal pápa által sz. Cecil templomába szállítottattak át. IV. Leo I. Lothár nejének Irmengard császárnőnek ajánldekozá sz. Cecil fejét, sz. Sixtus és Orbán pápák és vértanuk ereklyéivel együtt, ki ezeket az általa 849-ben Ersteinban (Elsasz) állított apáca-kolostor templomában nagy ünnepélylyel elhelyezte. IV. Károly császár, ki 1353-ban e vidékre jött, Ersteinban az ereklyetartót, melyben sz. Orbán tetemei feküdtek, felnyitatta, és a szent tetem egy részét megnyerte, hogy azt Prágában elhelyezze. Sz. Orbánt, ki 233-diki máj. 25-én szenvedett vértanui halált s az egyházat 6 év-, 7 hó- s 4 napig oly törhetlen erélylyel kormányozta, a szőlőmivesek mint véd-szentjüket különös kegyelettel tisztelik. — Orbánnak az egész kereszténységhez menesztett decretál-leveleket is tulajdonitanak, melyek azonban később irattak s neki alácsuszattak.

XVIII.

Sz. Pontian. 233—237.

Calpurnius Pontianus, római születés, a római *Calpurnius*nak fia, 233-ban követte sz. I. Orbánt az egyházkormányzásban. Ekkor még *Alexander Sever* volt a császár, kinek szelid természete meglehetősen oszlopa volt az egyháznak. De ezen oszlop nem sok idő múlva igen nagy szálla Sever utóda szemében, s azt le-dönteni igen kedves foglalatossággal tűzte hi magának. Sever a jó rend és hadi fegyelem fenntartását illető buzgólkodásaért, bár a polgárság előtt nagy tiszteletben állott, a hadsereg kegyét elvesztette, melytől kormányzása 14-dik évében, 235-ben, utóbb meg is öletett. Hasonló sors érte ugyanakkor anyját *Mamaeát*, s közelebbi környezete néhány katonáit, kik a császárt védelmezni akarták. Utóda lett a thraciai eredetű *Maximin*, az összecsküvés feje, ki mihelyt a trónon magát megerősítette, minden törekvését oda fordította, hogy maga körül mindenütt félelmet és rettegést idézzon elő. Gyanus tiszteket, valamint mintegy 4000 embert, kiknek egyéb bűnök nem volt, mint hogy a jó császárt *Alexandert* megsírátták, minden törvényes vizsgálat és ítélet nélkül kivégeztette.

Azonban még több okuk volt a keresztényeknek siratni a jó fedelelem elvesztését, kinek gyilkosa gyűlölete tárgyaul a már ugyanis sokat szenvedett egyházat s a keresztényeket választotta. Jézus hívői ezen nyers természetű, tudatlan és buta uralkodó alatt a 6-dik véres üldözésnek voltak kitéve. Ő a birodalom minden csapását a keresztényeknek tulajdonította s irta fel bűnül. Elvesztett csaták, dőghalál, terméketlen esztendő, földindulások, esetleges bajok, szó-

val minden rossz, egyedül tőlök származott. Gyilkos parancsa legelőször a püspököket érte, mert a hívek, mint Tertulliantól tudjuk, már mindenütt igen számosan voltak, és mint *Athenagoras* írja: „*A birodalom nálok nélkül pusztasággá lenne.*“ Azért parancsát a püspökök s a tekintélyesb hívek ellen adta ki.

A Maximin által három évig szakadatlanul folytatott üldözésben szenvedett Nicomediában az Origenes által oktatott s a görög egyház által is tisztelt sz. *Borbála* szűz. — Ezen tudományszörnyet, mint egyhangulag írják, sz. Pontián kizárta az egyházból, mivel saját püspöke Demeter az alexandriai egyházból kiközösítette, s mint ilyent a római sem fogadhatta be. Mondják, hogy ezen ügyet illetőleg az említett pápa egy zsinatot is tartott volna Rómában. Origenes ezen büntetésének okaiul állítják, hogy magát tulzott buzgóságból megcsonkította és hogy nem saját püspöke az alexandriai, hanem *Theoktistus* caesareai főpásztor által szenteltette magát áldozárrá. Ide járult még, hogy az eretnekek által meghamisított iratai valamint sz. Pontiánt, úgy a többi püspököket s ezek tanácsát is a roppant tudományu férfiu ellen ingerelhették. — Sz. *Jeromos* határozottan rosszalotta Origenes kiközösítését, s következőleg irt sz. Paula tanítványához:

„*Mily jutalmat nyert Origenes oly nagy munkák és izzadságért? Ő Demeter püspöktől kárhoztatik. És kivéon Palaestina, Arabia, Phoenicia és Achája püspökeit, kárhoztatik az egész földkerekség belecgyezésével. Maga Róma is egybegyűjti ellene senatusát (a papi tanácsot), nem mintha új tanokat adott volna elő, vagy eretneki véleményeket táplált volna, mint azok akarják velünk elhitetni, kik mint a dühös ebek vigyorgatják rá fogaikat, hanem, mivel tudománya és ékesszólása fényét el nem viselhették, és mivel mindnyájan elnémultak, ha ő beszélt.*“

Azonban e megrovás tulajdonképen az alexandriai zsinatot illeti, nem pedig sz. Pontián pápát, ki Demeter nagy tekintélye és más egyházak által hangoltatott Origenes ellen. Rendelte, hogy a sz. misét végzendő áldozárok az irás ezen szavai szerint: „*Az igaz előbb önmagát vádolja,*“ előbb bűneikről töredelmes vallomást tegyenek. Némely írók azonban ezen rendeletet I. Damáz (366—384.) pápának tulajdonítják. — *Platina*, *Oldoin*, *Burio*, stb. írják, hogy, mivel az üldözések alatt a zsoltár-zengedezések megszakadtak, rendeletet bocsátott ki, hogy az egyházzal egyidős zsoltár-éneklés mindenütt gyakoroltassék a gyülekeze-

tekben. — Két levelet irt, egyet *Sacribonus Felix*hez az uj-szövetség papjait megillető köteles tiszteletéről, másikat a kereszténységhez a kölcsönös testvéries szeretetről, s a rosznak elkerüléséről.

Sz. Pontján kétszeri papszentelése 5 szerpapot, 6 áldozárt és 6 püspököt adott az egyháznak. — Pápasága alatt több *platói bölcsész* a *Platonismusnak* Jézus tanaival némi öszhangzásaért a kereszténységre tért. Különösen megtetszett nekik sz. János apostol evangéliuma, melyről azt állították, hogy fenséges tartalmaért csak arany-betűkkel kellene azt írni. A Jézus hitére tért számos *platonicus* példait követték *Osodatevő-Gergely* és *Athenador*, mindkettő Origenes tanítványa, s az egyház egén fényes csillagok. Az egyház ily örvéndetes gyarapodásán a derék pápa szívből örvendett; de örömet a nemsokára kitört üldözés miatt szomorúság követte. Annak fürgetegét Pontján sem kerülhette ki. Maximin által Hypolit áldozárral együtt Sardinia szigetétől nem messze fekvő „*Tavolato*“ nevű szigetre száműzetett, hol, mintán Jézus egyházát 4 év-, 4 hó- s 25 napig törhetlen erélylyel igazgatta, a sok szenvedéstől és nyomortól kimerülve, 237-ki nov. 19-én kimult. Mint sz. vértanuról halála évfordulati napján emlékezik az egyház. Tetemei a Calixt-temetőben, az appiai uton, Rómában takarítottak el, hova azokat 2-ik utóda *Fábián* pápa alatt a papság szállította.

* * *

Stella János a pápákról irt művében, melyet II. Gyuláig vezetett, említi, hogy sz. Pontján után valami „*Cyriacus*“ nevű egyéniség ült volna az apostoli széken egy évig. Azonban mivel ez leköszönt, s sz. *Orsolya szűz* kíséretében *Kölne* ment, szerinte a pápák néysorából kihagyatott, s mint szűzies erényű férfiú, Orsolya szűzeivel együtt vértanui pálmát nyert. Stellának ezen meséjét még *Ciaconius* is felhossa, melyet pedig már maga a kor és történelem is megczáfol, s csakugyan a mesék világába utasít. Ugyanis az említett híres sz. Orsolya szűzeivel együtt Pontján után még 200 év múlva szenvedett martyr-halált. Hogy azonban Orsolya szűz kíséretében (hol fő- és alrendű papok is voltak) lehetett valaki a többinél tekintélyesb és tiszteletreméltóbb, kit *Cyriacus* pápának (azaz atyának) neveztek, meglehet; mert e néven a kereszténység I. századaiban a püspökök, s még főbbrangu papok is hivatnak. De ebből épen nem lehet következtetni, hogy sz. Pontját az apostoli széken *Cyriacus* követte, kiről az idézett két írón kívül kisésem tesz említést.

XIX.

Sz. Antér. 237—238.

Sz. Antér születésére nézve görög volt s sz. Pontiánt követte az apostoli széken 237-ben, mint *Özséb*, *Damáz*, *Optatus*, sz. *Ágoston* s más régibb írók bizonyítják. Születési helyeül közönségesen *Petiliá-t* (Nagy-Görögország) tartják Caláabriában, mely némelyeknél *Policastro*-nak is neveztetik. Atyja *Romulus* Sardiniából származott, hova sz. Antér is egy remeteségbe vette magát, midőn sz. Pontián egy közeli szigeten számkivetésben élt. Menyire hangzik össze ezen adat Antérnak Pontián halála után az apostoli székre történt emeltetésével, arról hallgat a történelem, mely őt ismét Rómában mint pápát tünteti elénk, hova szent buzgalommal sietett megválasztatása után, hogy a Maximin és helytartója által keményen üldözött hiveket vigasztalja, lelkesitse, miszerint így a fogásban a legnagyobb gyötrelmek daczára se tagadják meg a hitet.

Elődje sz. I. Kelemen határozata nyomán rendelte, hogy a vértanuk szenvedésére vonatkozó történelmi adatok gondosan egybegyűjtessenek s az egyházak irattáraiban őriztessenek, mert, mint állítá, nagy igazságtalanság lenne, ha Isten egyházának hőseik hitvallói emlékéit az utókorra nézve a halál megsemmisítené. Azonban az idők viszontagságai miatt kevés ily hiteles adat jutott el hozzánk. Mondják, hogy M. T. Cicero „*Tiro*“ nevű szabadosa különös jegyeket talált fel, melyeket Antér a martýrok szenvedése gyorsabb feljegyezhetése végett elfogadott, s jegyzői által szép sikerrel alkalmazott. — Továbbá egy hozzá intézett kérdésre: vajon szabad-e a püspöknek azon megyei székről, melyre felszenteltetett, másikra áthelyeztetni, — igen-

nel felelt, ha azt fontos okok, a közjó ugy kívánják; de saját önkény, rangkór, uralkodni-vágyás, vagy anyagi haszon kedvéért tilos azon püspöki szék elhagyása, melyre valaki felszenteltetett.

Sz. Antér rövid pápasága alatt támadt *Julius Afrikanus* nicomediai püspök s *Origenes* közt az ismeretes levelezés *Susanna története* fölött, melyet *Dániel* látnok könyve végén beszél el. *Julius Afrikánus* ugy vélekedett, hogy mivel ezen történet a zsidók szent könyveiben nem foglaltatik, nem egyéb költeménynél. *Origenes* ezen érvet alaptalannak s nem kielégítőnek találta, mondván: „Azért nem szabad valamely szent könyvnek részét vagy azt egészen a Canon-ból kitörölni, mert nem tanulhatjuk mi azt a zsidóktól, hogy melyek a sz. könyvek. Így vannak több könyvek, melyek nálunk keresztényeknél canonszerűek anélkül, hogy a zidóknál is azok volnának, mint például *Eszter* könyve. Valószínű ugyanis, hogy a zsidók néhány történetet szándékosan eltakarni akartak, mivel őket azok pirulni kényszerítenék.“

Sz. Antér még nem végezte be a martyrok szenvedésének adatai fölötti művét, midőn a kegyetlen *Vitalián* praefectus és *Sabinus* bírói széke elé huzdoltatott, és mivel sem fenyegetésekkel, sem kínzásokkal Jézus megtagadására nem birathatott, elítéltetett. Martyrhálálának neme ismeretlen előttünk. Pápasága 237-ki dec. 3-tól 238-ki jan. 3-ig, tehát egy hónapig tartott. A hívek tetemeit sz. Calixt temetőjében tették le nyugalomra. De VIII. Kelemenről földi maradványai felemeltetvén, „*San Sylvestro in campo Marzo*“ nevű egyházba szállították. Hol következő feliratot olvashatni: „*Haec est notitia Natalitiorum Sanctorum, hic requiescentium. Mense januario, die III. Natale S. Anteri Papae et martyris.*“ *Beda*, *Ado* és az új római Martyrologium is „*vértanu*“-nak nevezik őt. Az egyház 3-ik januárban emlékezik róla. A *fondi*-i egyház részére egy püspököt szentelt, mi pápává választatása után történt, midőn székét elfoglalandó Calabriából Rómába sietett. *Binius* egy decretál-levelet tulajdonit neki, melyet Ráthia püspökeihez s a tolosa-i főpásztorhoz intézett.

XX.

Sz. Fábían. 238—253.

Ezen vértanu-pápának megválasztatásához, mint a történet-író Özséb beszéli, valóságos csoda van kötve. „Sz. Fábían Antér pápa halála után többekkel a mezőről jöven, váratlanul a szent tisztségre hivatott. Mert midőn a testvérek a püspök választása végett egybegyültek, s sokan különö hires emberekre gondoltak, de a jelenvolt Fábiant ki sem vette tekintetbe, rögtön egy galamb szállott le a magasságból, s az ő fejére ült, . . . mire az egész nép isteni sugallattól megragadva, egy szí- s lélekkel felkiáltott, hogy ő a legméltóbb, s azonnal a püspöki székre helyezte.“

Sz. Fábían pápa *Julius Verus Maximin*, *Pupienus* és *Balbus*, *M. Antoninus Gordianus*, *M. Julius Philippus* és *Trajanus Decius* alatt kormányozta az egyetemes egyházat. Ezen császárok közül leginkább üldözte Jézus híveit az utóbbi, kinek a keresztények elleni kibocsátványát alexandriai Dénes „borzasztó és kegyetlen törvény“-nek nevezi. Ennek tartalmával még jobban megismerkedtet minket *nyssa-i Gergely*, ki írja, hogy Decius meghagyta az előjárásnak, miszerint a kereszténység terjedését minden módon gátolják, s eszközöljék, hogy a keresztények az isteneket tiszteljék. A legszigorubb büntetésekkel fenyegette a hatóságokat, ha parancsa végrehajtásában hanyagok leendenének. Mig az előbbi császárok, kik Jézus híveit türték, csak akkor kívánták büntettetni azokat, ha bevádoltatván, hitöket meg nem tagadják; addig Decius keményen megparancsolja, hogy a keresztények az egész birodalomban mindenütt felke-restessenek s minden kimélet nélkül kinoztassanak. Joggal nevez-

ték hát el ezen vérszopó, kegyetlenkedő uralkodót a „keresztényk-
ostorá“-nak.

Jézus egyháza, leszámítva a Maximin alatti nem sokáig tartott üldözést, Sever halála óta 15 évig örvendett a békének. Az üdvös tan mind a három világrészben mindig inkább s inkább hirdettetett, több új egyház alapított, sok új templom emelkedett. Különböző tartományokban szent férfiak állottak az egyházi megyék élén. Így *Cyprián* Carthago-, *Dénes* Alexandria-, *Csodatevő-Gergely* Neocaesarea- (Pontusban), *Alexander* Jerusalem-, *Babylas* Antiochia- és *Firmilian* cappadociai Caesareában, kik mindnyájan sz. Fábiánnal, az egyetemes egyház legfőbb pásztoraival Rómában, az élő Isten egyházának támoszlopait képezték. — Az igen érdemdús Origenes is élt még. Már 60-dik évéhez közelgett, de előrehaladott kora mi hátrányára sem volt szellemi erejének, buzgalma folyton oly lángoló, tevékenysége még mindig oly ernyedetlen volt, mint ifjúságában. Minden nap homiliát tartott a néphez, s előadása oly becses volt, hogy szavai a gyorsírók által móhon kapattak le s szállítottak a könyvkereskedésbe. Életének ezen utolsó szakában sz. Fábián pápasága alatt irta műveinek legnevezetesebbikét, 8 könyvét Celsus ellen, sz. Máté evangéliuma fölötti magyarázatát 25 könyvben, valamint a kisebb látnokok hasonló kiterjedésű commentárokkal láttattak el általa. Az arab eredetű Fülöp császárral s neje Severával is levelezésben állott, mely oly becses s fontos lehetett volna a történelemre nézve, de fájdalom, elveszett. Valószínűleg ez második megtérés volt a császári családban, s pedig ezen tudományszörny működésének tulajdonítandó. Valjon Fülöp császár Fábián pápasága alatt valóban keresztény lett-e, erre nézve halljuk mit ír Özséb:

„Miután *Gordian* hat egész évig kormányozta a római birodalmat, az uralkodásban Fülöp követte őt fiával együtt. Erről, tudniillik az atyjáról beszélnek (*Κατεχει λογος*), hogy keresztény volt, s az utolsó husvétii éji ünnepélyen megakart jelenni s az egyház imáiban részesülni. De az egyház püspöke addig meg nem engedte neki a templomba lépést, míg bűneit meg nem vallotta, s magát a vezeklők közé nem soroltatta. És mondatik (*λεγεται*), hogy önkényt engedelmeskedett, és igazi jámbor érzetét tettleg is bebizonyította.“

Sz. Jeromos a keresztények üldözését Decius azon gyűlöletének

tulajdonítja, melylyel ez Fülöp religiója iránt viseltetett. — *Orosius* írja, hogy Fülöp császár a *sacculárjátékokat* Jézus Krisztus s az egyház tiszteletére megtartotta. — Ezen uralkodónak a keresztény hitre térését illetőleg legtekintélyesb érvet látszik adni alexandriai Dénesnek egy levele, mert ez Fülöpnek kortársa volt, és Valerián császárról írja, hogy az, mielőtt a keresztényeket üldözte, irántok oly jóakaró, s oly igen kegyes volt, mint az előbbi császárok közül egy sem, sőt még azok sem, kikről mondatik, még pedig nyilvánosan, hogy keresztények voltak. — Végre az *alexandriai chronika* is említi, hogy Fülöp keresztény lett volna, melynek szerzője mondja, hogy azt *Leont* antiochiai püspöktől (347—348.) hallotta. — A későbbi írók, mint *Zonaras*, *Nicephor*, *Cedrenus*, *Syncellus*, *Baronius*, stb. egyhangulag kereszténynek tartják Fülöpöt. Sőt *Baronius* megtérése helyeül Rómát említi.

Egyébiránt annyi egészen bizonyos, hogy Jézus hívei Fülöp uralkodása alatt a birodalomban mindenütt háborítatlan békének örvendettek, mely az utolsó évben, de tudtán kívül, Alexandriában zavartatott meg.

Kormányja alatt sz. Fábián 7 felszentelt püspököt küldött s több áldozárt Galliába (245), kik ott hét egyházat állítottak, melyeknek ők lettek fejei. Így *Gratian* Tours-, *Trophimus* Arles-, *Pál* Narbonne-, *Saturninus* Toulouse-, *Dénes* Páris-, *Stremonius* Clermont- (Auverges) és *Martial* Limogesban; oly férfiak, kik mindnyájan mint szentek tiszteltetnek.

De térjünk vissza Origenesre ismét. Nemcsak Fülöp császárral s ennek neje Severával állott e tudományszörny levelezésben, hanem az egyház fejével Fábiánnal is. Kihez 249-ben levelet intézett, hogy hitéről számot adjon, némely kisiklott nyilatkozatok miatt mentegette magát, állítván, hogy azokat nem szándékozott ő közzétenni, hanem egyik barátjának, *Ambrus* szerpapnak írta, ki tévedésből azokat kiadta. A *Decius*-féle üldözés (250) alatt az agg Origenes elfogatott, anélkül azonban, hogy halált szenvedett volna. A hit állhatatos megmegvallása után a börtönből is több vigasztalás- és kenetteljes levelet intézett hitsorsosaihoz. Visszanyerte ugyan szabadságát, de, gyaníthatólag a ráhalmozott szenvedések miatt, nem sokára, 69-ik évében *Tyris*-ban (254-ben) kimúlt.

Sz. Cyprián carthagói főpásztor elődje *Donatus* püspök alatt

Privatus lambese-i püspök (Numidia) eretnekfő, kit sz. Cyprián igen komolyan megintett, egy afrikai zsinat által, melyre 90 püspök jelent meg, az egyházi közösségből kizárattott, mely ítéletet Fábián pápa annál inkább is megerősítette, mivel eredetileg az afrikai egyház a római által alapított, melyet az ezen oknál fogva is mint anyját tekintette. Sz. Fábián és Donatus igen komoly tartalmu leveleket intéztek az említettnek tévtanai ellen. Azonban tulajdonkép mily konkolyt hintett Privatus az evangéliumi jó magvak közé, nem tudhatni, mert arról hallgat a történelem.

Az első keresztények legnagyobb részét a jámborság és istenesség példányképei voltak. De az egyház folytonos gyarapodásával felburjánzottak a vétiségek is. A Decius-féle üldözés alatt többen elpártoltak a hittől, s midőn bennök az öntudat felébredt, és az egyházzal ismét közösségre lépni óhajtottak, a 4 vezekleti fokon (*fientes, audientes, substrati, consistentes*) kelle áthaladniuk. Az elesettek ezen vezeklése igen szigorú és hosszadalmas levén, felkeresték a börtönökben szenvedett sz. vértanukat, kik többnyire már halálra voltak ítélve, s ajánló-leveleket (*libellus pacis*) kértek tőlök. Ezeket azután előmutatták a püspököknek vagy áldozároknak, s az egyházbai felvételért esedeztek. S mivel néhányan az áldozárok közül az ily levelekkel ellátottakat a vezekleti szabályzat ellenére minden vezeklés nélkül a közösségbe felvették, sőt az angyalok eledelében is részesítették, panaszkodtak, s sz. Cyprián megyéjében joggal buzgólkodott az egyházfegyelemnek aláásása ellen. És hogy hangját annál hatékonyabbá tegye, összeköttetésbe tette magát Rómával, a minden egyházak anyyával, s 251-ben zsinatot tartott, melynek végzéseit Fábián pápának megküldötte.

E jeles egyházfő nemcsak az üldözés alatt, hanem főkép, midőn annak vihara lecsendesedett, s az egyház kívülről is békét élvezhetett, tevékenysége által igen kitüntette magát. Így rómát 7 egyházi kerületre (*Rioni*) vagy szállásra osztotta (240), melyeket külön szerpapokkal látott el, s ezekre (*diaconi regionarii*) bízta a szegények s betegek intézeteinek felügyelését a hozzájuk tartozó imaházakkal (*Diaconiae*) együtt. — Ezek utóbb a „*diaconi cardinales*” czimnek kezdtek alapul szolgálni. Augustus óta az örök-város 14 politikai kerületre volt felosztva. — A sz. I. Kelemen által vértanuk történelmi adatainak egybegyűjtése- s feljegyzésére rendelt 7 szerpap

mellé még ugyanannyi alszerpapot rendelt, kiket amazok főnöksége alá helyezett.

Ép így rendelte, hogy minden évben zöld-csütörtökön új *chrisma* szenteltessék, s a régi megégetessék. Akarta, hogy a szent *chrisma* olaj és balzsam vegyületekből legyen, mint ez a keletiekhez írott leveléből kitűnik, s állítja, hogy Jézus az említett napon rendelte a bér-málás szentségét. S ezt illetőleg ily értelemben van *Bellarmin* is. Valamint az első körlevelében, a többi közt, írja, hogy a hivek *Novatus* eretnokségétől óvják magukat, annak követőivel ne érintkezzenek, ne egyenek, zsoltárokat velők ne énekeljenek, azokkal ne is beszéljenek: úgy a keletiekhez menesztett második levelében még szót tesz a papok védelmére, kijelentvén, hogy az áldozárokat nem kell bevádolni, megkorholni; mert az ő ügyöket Isten magának tartotta fenn; inkább szeretettel tünni kell botlásaikat, semmint azokért szemrehányásokat tenni, és mint a polyvát a gabonával utolsó szelelésre hagyni, vagy mint a jó és rossz halakat a tenger partján elkülönítésig együtt hagyni, azaz Isten ítéletére bízni őket.

A 3-dik, *Hilár* püspökhez intézett iratában pedig a következők foglaltatnak. Tüzetesen értekezik a papok elleni vádak-, felebbezési joguk s ennek alakjáról. Azután rendeli, hogy mindenki évenként a karácsoni, husvéti és pünkösti ünnepek alatt az Oltáriszentséget magához vegye, kivévén a súlyos bűnökkel terhelteket, az ilyenektől megkívánja, hogy előbb a bűnbánati állomásokon vezekeljenek, s csak azután járuljanak az angyalok eledeléhez. — Továbbá, hogy 30-ik éve előtt kisémet szenteltessék áldozárrá, bármily méltó volna is arra; mivel Üdvöztünk is ezen korban kezdte tanítói hivatalát teljesíteni; — hogy elegendő papi képzettséggel nem bírók a sz. áldozatok bemutatásától tiltassanak el. Ezen intézkedése által bizonyosan a papság disztét s tekintélyét akarta emelni. — Hogy vásárnaponként férfiak és nők kenyeret s bort ajánljanak fel az Urnak, mert ezáltal bűneik maradványától megtisztulnak . . . stb.

Hogy a hivek az üldözés alatt gyülekezeteiket jobban megtarthassák, a katakombákban építkezések által alkalmas helyekről gondoskodott.

Sz. Fábían *Ciaconius* szerint a római *Fabius*-nak fia volt. Az egyházat 238-diki jan. 17-ke óta 253-diki jan. 20-káig, tehát 15 év s 3 napig, apostoli erélylyel kormányozta. Többszöri papszentelésével,

7 szerpapot, 22 áldozárt és 11 püspököt adott az egyháznak. Mily kitűnő feje volt ő Jézus egyházának, kitűnik sz. Cypriánnak a római szerpapokhoz intézett leveléből, melyben mondatik: *„Ép akkor, midőn a derék férfinak, sz. Fábiánnak haláláról kétségtelen hír nálunk elterjedt, vettem szeretett testvérek amaz iratokat, melyből az ő dicsteljes haláláról teljesen értesültem; és igen örvendek, hogy ő hivatala feddhetlen kezelését oly dicső kimulással zárta be.“*

Ezen szent pápa a Decius által támasztott üldözés első áldozatainak egyike volt, s mint vértanu jan. 20-án mult ki. Az üldözés vihara vele együtt ragadta el *Moses* és *Maximus* áldozárokat, *Nicostratus* és *Rufin* szerpapokat s igen sok más hitvallókat. Fábián földi maradványai a Calixt-temetőben az appiai úton takarítottak el.

Sz. Fábiánnak a szent vértanuk iránti kegyelele és tisztelete egyrészt bizonyosságot tesz arról, hogy az egyház a legrégibb időkben is tisztelte a szentek erekljeit, másrészt pedig a hit ezen dicső bajnokainak kegyeletes tiszteletére minket is felhiv.

XXI.

Sz. Kornél. 254—255.

Sz. Fábián pápa vértanui halála után a római egyház nem választhatott azonnal utódot az apostoli székre, mert a folyton dühöngő üldözés erős vihara a szomszéd püspököket és áldozárokat elszélesztette, vagy pedig ezek bilincsekre verve, a börtönökben szenvedtek; másrészt meg azért is, mivel az nem látta jónak ily körülmények közt pápaválasztással a császárt ingerelni. Azért az egyház mintegy 16 hóig fő nélkül maradt. Azonban a római papság amennyire tehette, nemcsak saját, hanem az egész kath. egyház ügyeit vitte. A római papság ekkor 46 áldozár, 7 szer-, 7 alszerpap, 42 acolithe, 52 exorcista s ostiariusból állott összesen. Hosszu várakozás után belátták az illetők, hogy az egyház már tovább nagy kellemetlenségek és veszély nélkül főpáosztort nem nélkülözhet. A római egyház és kat-holikus világ is már igen ohajtotta a pápaválasztást s a befolyásosak oda törekedtek, hogy semmi emberi tekintetet sem véve figyelembe, hanem

egyedül Istenbe helyezett bizalommal a választás megtörténjék. 254-iki június 4-én a római nép s papság, 16 püspök, kik ekkor Rómában időztek, köztük 2 afrikai főpásztorral, a választásra egybegyűltek. Ez sz. Kornélra esett. Ő e méltóságra nem egyszerre, hanem a szent rendekkel járó tisztkedések fokozatos teljesítése után jutott. Továbbá a püspökséget ő nem kívánta, nem akarta, mint mások többen, kik kevélységtől és rangvágytól felfujva ragadták azt magokhoz; hanem szerény és alázatos lévén, erőszakkal kellett csak őt az egyház ezen legfőbb méltósága elfogadására indítani. — A választók közt volt püspökök Kornélt leveleikben méltó dicséretekkel halmozák el, mint a ki az egész nép, a papság nagy része által, mint odáig még kivel sem történt, emeltetett a Fabiusok dicső sarja sz. Fábían által dicsőített s vértanúságával üresedésbe jött apostoli székre.

Mit tanusított, midőn püspöki jogkörébe lépett, mily lelki erőt, mily szilárdságot a hitben, s mily erélyességet főnséges hivatala betöltésében? sz. Cyprián írja, hogy ama gyászos időben, midőn Decius az Ur papjait minden módon üldözte, Kornél rettenthetlennek mutatta magát.

Ezen választás Baronius szerint áprilisban történt, mert a 254-ki májusban tartott afrikai zsinat előtt Kornél már pápa volt.

Pápaságának kezdete a szent férfiúra nézve nem volt örvendetes. A sz. Cypriánnak visszatérte után kiközösített *Felicissimus* a már előbb Rómába költözködött *Novatus* után szintén az örök-városba vette magát. Rómában is nyugtalanságot okozott, de ott egészen más hangon szólt, mint Carthagóban, hol az *elesetteket* sz. Cyprián ellen izgatta, mivel ez őt az egyházi fegyelem aláásása, s bűnös engedékenységeért Rómában keményen vádolta. Szinlelt buzgóságával sikerült neki többeket elámitani, kik közül itt leginkább említendő *Novatián*. Ez pogány szülőktől eredett, nagy tudományos készültséggel birt s valószínűleg a *stoicusok felekezetéhez* tartozott. Mint ilyen megkereszteltette magát, midőn épen a tisztátalan lélektől szabadult meg s súlyosan megbetegedett. Azért a szokásos keresztelés szertartásai nem is végeztettek, melyeket később is, midőn már teljesen felgyógyult, magán végre nem hajtattott. Egy ily keresztelés tökéletlennek tartott, s a kik így keresztesztettek meg „*Clynikusok*“-nak (ágyban keresztesztetteknek) neveztettek, s szabály szerint hivatalt nem viselhettek. De egy római püspök (közönségesen Fábiónak vélik) kegyeibe,

be tudta magát fészkelni, ki őt a papságra méltatván, áldozárra szentelte. Azért többen, főkép sz. Kornél, sok gáncsolni valót találtak benne.

Novatián, kinek nagyravágyó törekvései nem minden követői előtt maradtak titokban, úmbár sokakat tettetett buzgóságával a szigorú fegyelem követésére ragadott, iszonyu esküvésekkel állította, hogy a püspöki méltóságra nem törekedett. — De mihelyt Kornél az apostoli székre emeltetett, Novatus által felbátorítva mindent elkövetett ezen választás megsemmisítésére, rágalmakat hintett a szent férfit ellen, a többi között, hogy Kornél *libellaticus* s közösségben van a szakadár püspökökkel, kik a bálványoknak áldoztak. Őt áldozárt pártjára vont, sőt hitvallókat is, kik közül néhányan a szent hitért hajmeresztő kínzásokat állottak ki, s csak kevéssel előbb bocsáttattak börtöneikből szabadon.

Igy Kornélnek több keserűséget okozott s kettős szakadást idézett elő, mivel az ő híveit az egyházfőtől közösségtől elvonta, és kijelentette, hogy azok, kik a keresztség után a hit megtagadására indíttatnak, soha, még a halálos ágyon sem vétethetnek vissza az egyházba. Sőt eretnokségbe is esett, s egy tévfelekezet feje lett, mely szerint az egyháznak nincs joga és hatalma az ily elesetteket a büntől feloldozni. De nem akarta, hogy ezek üdvé kétségbe vonassék, hanem hogy egyedül Isten irgalmára bizassanak. Tanítványai tovább mentek s ezen szigort a gyilkosokra és házasságtörőkre is kiterjesztették és kárhoztatták a második házasságot.

Eretnokség nélkül nem sikerült volna Novatiánnak nagyravágyó törekvései célpontjához követőket vonzani. Hogy mint sz. Kornélnek vetélytársa felléphessen, püspöki rendre volt szüksége, melyet miután Rómában vagy a vidéken lakott vagy tartózkodott püspököktől, kik mindnyájan Kornél felemeltetését örömmel fogadták, felvehetni nem reméllett, igen ravasz s egyszersmint nagyon vakmerő kísérletre határozta el magát. Ugyanis két gonosz ember által három püspököt, kiket tervének megnyerni vélte, magához hivatott Rómába, s ezen körlátolt elméjü püspökök, kik azonfölül még anyagilag is szorult helyzetben s pórias öntetűek voltak, csakugyan a két gonosz ember által vezetve Novatiánt felkeresték lakában, ki leitatta őket s a püspöki kezek feltétele által feladatta magának ezen rendet. — A püspökök egyike nem sokára megvallotta bűnét s a hívek közösségére bocsátta.

tott (*communio laicalis*), a két bűntárs pedig méltóságának elvesztésére ítéltetett.

Igy jutott Novatián a püspöki rendhez; még nagyobb szemtelenséggel s gonosszággal, mely egész az örülésig ragadta őt, törekedett magát méltóságában föntartani. A szentség kiszolgáltatásakor minden követőjétől ezen esküt csikarta ki: *„Én esküszöm az Ur Jézus Krisztus teste- és vérére, hogy téged soha el nem hagylok, s Kornélhoz vissza sohasem térek!”*

Erre Novatián a tartományok püspökeihez nagy sietséggel iratokat intézett, melyekben értesíti őket, hogy kényszerítettett az egyház legfőbb méltóságát átvenni, és azután sz. Kornélt iszonyuan gyalázta. Alexandriai Dénes így válaszolt neki: *„Dénes Novatián testvérnek üdvözlését ajánlja. Hogy erőszakkal vezetettél be hivatalodba, akkor fogod bebizonyítani, ha azt önkényt elhagyod. Mindent el kellett volna inkább tűrnöd, mint Isten egyházában szakadást idézned elő. Nem kevésbé volna dicső vértanunak lenni, hogy szakadás ne történjék az egyházban, mint nem áldozni a bálványoknak. Mert az egyik esetben vértanu lenne az ember saját lelkéért, egy lélekért; a másikban az egész egyházért. Ha te még most rábeszéled a testvéreket, vagy őket kényszeríted az egységre visszalépni, akkor nagyobb lesz érde-med, mint ballépésed. Ez akkor neked nem számítatik be, amaz pedig magasztaltatik. Ha az egységre vissza nem vezetheted őket, úgy mentsd meg saját lelkedet. Jólétet és békét kívánok neked az Urban!”*

Midőn Cyprián Kornélnek az apostoli székre emeltetéséről s a Rómában keletkezett szakadásról értesült, követeket küldött Rómába Kornélhoz s a többi püspökökhöz, kik annak választásába beleegyeztek; sőt a Novatián által tévutra vezetett római hitvallókhoz is menesztett egy szivindító levelet a jeles főpásztor, melyben a többi közt így ír: *„Nyomja, áthatja, sőt megtöri a szívet az, hogy ti beleegyezéseketek adtatok ahhoz, hogy az egyház intézménye, az evangelium törvénye, a kath. tan egysége ellen egy másik pápa tolassék fel . . . hogy Krisztus tagjai szétszaggattassanak . . . Ne higgyétek, hogy ti Krisztus evangeliumát az által védelmezitek, ha az ő nyájától, békéje s egységétől elszakadtok; mert a dicső és bátor katonákhoz jobban illik a táboron, házájokon belül maradni, s ebben azt tenni és arról gondoskodni, mit közösen intézni kell . . . !”*

Sz. Cyprián erre Mettiuszt Rómába küldötte, az afrikai egyház ál-

tal nyilvánosan elismert Kornél pápához és a római egyháztartomány püspökeihez egy levéllel, melyben a carthagói zsinat határozatait közli velök. Ezen hamarosan szerkesztett, de többször félbeszakasztott zsinat a már említett Felicissimust s a hozzá szító 5 áldozárt megidézte, s az egyházból kizárta. Az elesettek ügye gyöngéd gondoskodással tárgyalatott és határozatba ment, hogy a szokásos vezekleti szabályok töredelmes megtartása után az egyház közösségébe fölvétessenek. Különféle *Canon*-ok (sza'ályok) állapítottak meg, melyek az egyház által elfogadtatván, zsinormértékül szolgáltak, még pedig jó ideig; ezek „*Canones poenitentiales*“ név alatt ismereteseek.

A Novatián által támasztott szakadás miatt a római egyház egy nagy zsinatot tartott, melyre 60 püspök, sokkal több áldozár és szerpap gyülekezett egybe. Novatián minden követőivel együtt elvetemültséget tanúsított tettei s embertelen tana miatt, mely szerint az elesettek igazi bűnbánat után, sőt még a halálos ágyon sem fogadtathatnak vissza az egyházba, a keresztség csak a 8-ik évet meghaladottaknak adathatik fel, stb. valamint az általa okozott szakadás miatt is az egyházi közösségből kizáratott. Ezen ügyet a tartományok püspökei is meghányván, a római zsinat végzéseit elfogadták, kivéve néhányat, kik Novatián levelei, de kiváltkép a vele tartott hitvallók tekintélye által elesábittatni engedték magokat. Mi az elesettek ügyét illeti, a zsinat a carthagói határozakat fogadta el.

Az elesettek visszatérését illetőleg Kornél pápa igen örvendetes tartalmu levelet intézett a carthagói főpásztorhoz, melyből kitétnik, hogy az áldozárok gyülekezetében *Maximus*, *Urbanus*, *Sidonius* és *Macarius* számos testvéreikkel megjelenvén, esedezve szólottak, hogy a mi történt, elfeledtessék, róla többé szó ne tétessék s úgy vételessék, mintha mi sem történt volna, hogy kölcsönös bocsánat adatván, Istennek szeplőtlen szív ajánlathassék fel.

Erre a gyülekezet megnyílt az egész népnek, s midőn a határozat kihirdettetett, a testvérek közt igen élénk mozgás támadt. Egyhangulag adtak hálát az Istennek, szívök édes örömét bőven ömlő könyeik mutatták, átölelték egymást, mintha most szabadultak volna meg a börtönök gyötrelmeitől. És hogy saját szavaikat idézzük: „*Mi tudjuk — mondák ők — hogy Kornél a hatalmas Istentől s a mi Urunk Jézus Krisztustól választatott a szent kath. eggház fejévé, pöspökévé. — Mi megismerjük botlásunkat; mi megcsalattunk, a hűtelenség cselszö-*

vényes beszéde által félrevezettünk. Mert ámbár a szakadárokkal és eretnekekkel közösséget tartani látszottunk, de a mi szívünk tisztán megmaradt az egyháznak. Mi tudjuk ugyanis, hogy csak egy Isten, egy Krisztus van, az Ur, kit megismertünk, egy Szentlélek, — s hogy csak egy püspök (pápa) lehet a katholika egyházban . . .“

Sz. Kornél levelét, mely oly szép fényt derít e pápa jellemére, Nicephor acolythusnak adta kezébe a szent egyházfő, kit már különben is több ügyben szándékozott Carthagóba küldeni. Ezen egyházbai visszatérés fölött sz. Cyprián örömét a pápához menesztett levelében oly meghatóan tolmácsolja. Ugyanekkor a hitvallóknak is küldött egy iratot, mely a szakadás miatti éles fájdalmának, de egyszerűsmind a visszatérés fölötti édes örömének oly hű tükörét képezi. Sz. Cypriánnak ezen s az esetekhez intézett irata, nem téveszthette el az ohajtott hatást, mit nagy mérvben növelt az egység érkeében irt „*Unitas Ecclesiae*“ czimű igen velős dolgozata is, melynek alaptétele az, hogy az egyházon kívül nincs üdvösség.

Eszerint Novatián első *ellenpápa* s felekezete meglehetősen megtöretett; az annyi botrány okozója II. Sixtus pápa korában megöletett s utódai a püspökségben majd 200 évig megmaradtak, míg I. Czelestin pápa a nyilvános püspöki hivatalt nekik betiltotta. Ezen eretnecség mély sebet vágott az egyház testén, melynek földében e tévtanok annyira elgyökerestek, hogy maradványai még több század múlva is szemlélhetők voltak; sőt mint sz. *Eulog* beszéli, Novatián-féle eretnekek még a 6-ik századon tul is találtattak Egyptben.

Vessünk most egy pillanatot ezen kor világi oldalára. Azon véres üldözésen kívül, mely Decius emlékét szennyezi, ki alatt sz. Kornél az egyházat kormányozta, a történelem ezen kegyetlen császár idejéből keveset őrzött meg számunkra,

A gothok harczkedvelő királyuk *Kniva* alatt a római birodalom tartományaiba berontottak. A császár Caesar-rá kinevezett legöregebb fiát küldötte ellenök, midőn már Illyriát, Thráciát és Macedoniát előzönlöttek. Változó szerencse után a gothok eldöntő csatát nyertek az ifju Decius seregén, meghódították *Philippopolist* Thráciában, sok foglyot magukkal vittek s e város lakói közül sok ezret, *Ammián Marcellin* szerint 100,000-et öltek le. Erre a császár maga vezérelte nagy seregét s az ellenséget a Dunán átützte. De győzelme felett, örvendezésében meglepte a halál. Az ellenségnek ugyanis elárultatván,

mivel a vidékeni tájékozást eltévesztette, egy mély mocsárhoz került, hol rögtön a gothoktól megtámadtatván, fiával együtt abban lelte halálát.

Mindjárt halála után *Caius Vibius Trebonian* a maesiai és panoniai legiók által császárrá kiáltatott ki. Ámbár ő Decius a gothoknak elárulta, mégis az istenek közé iratta őt, fiát gyermekének fogadta s leányát férjhez adta. — Kormányzását egy gyalázatteljes szerződés kötésével kezdte meg, mely szerint minden hadi ragadományt a római foglyokkal együtt a gothok birtokában hagyott, s még a birodalmat nem háborgatják, évi adót is ígért nekik. Azután Rómába sietett, a senatustól elismertetett, és lomhaságnak meg méltatlan kényelemnek engedte át magát. Uralkodása oly szerencsétlen, mint disztelen volt. A vészskór, mely két év előtt ütött ki, most nagyon elhatalmasodni kezdett, igen sok embert ragadott el a tartományban, s kiváltkép a tobzódó Rómában pusztított. E csapás a keresztény-üldözés megújítását, mely alig szűnt meg, határozattá érlelte, mit annál örömeztőbb hirdetett ki, mivel ezáltal Róma tetszését s az istenek kiengesztelését reméllette. Ide járult még egy más csapás is; t. i. a birodalom még nagy szárazsággal is meglátogatott, mely iszonyu drágaságot és éhséget szült.

Egyszersmint a gothok más harcos hordákkal szövetezve, a Dunánál ismét becsaptak a birodalomba, de a maesiai legiónak feje Aemilián által legyőzettek és visszanyomattak, mire ez a sereg által császárrá kikiáltatott.

Felébredvén *Gallus* a lomhaság álmából, Valeriánnak parancsot adott, hogy Gallia és Némethonból Aemilián ellen vonuljon a legiókkal. ez azonban gyorsan átutaztatván katonáit, Olaszországban *Terni* mellett. találkoztak. Gallus csapatai Aemiliánéin átvágták magokat. A senatus az utóbbit ismerte el. Ő mérsékletet és kiméletet tanusított, — talán a közelgő Valerián miatt, kit a sereg császárrá kiáltott ki. *Spoletó* mellett megütköztek, Aemilián katonáitól megöletett, kik Valeriánhoz mentek át, s ezt most a senatus s egész birodalom császárnak kiáltotta ki.

Ez volt a római birodalom állapota sz. Kornél pápa korában. — Bizony elég szomorú! Külről Decius dühös üldözése, belülről az eretnecség pusztított az egyházban, melyet az elesettek meggyaláztak s a hitetlenek szorongattak. Az üldözés alatt mily rendíthetlen bátorsággal viselte hivatalát, saját és sz. Cyprián leveleiből bőven kitűnik. A Ró-

mában Novatus ellen tartott zsinatról következőleg tudósít minke Euseb: „Novatus eretneksége miatt Róma városában zsinat tartatott, melyre 60 püspök, ugyanannyi áldozár és még több szerpap jelent meg. Határozatba ment, hogy Novatus követőivel együtt az egyházból kizártnak tekintendő, s kik az üldözés alatt elesetek, üdvös vezeklettel a közösségre elkészíttessenek.“ Sz. Kornél irt az antiochiai egyháznak, melynek ekkor püspöke *Fabius* volt; ezen irat az olaszok, afrikaiak és a többi Nyugaton lakóknak is szólott.

Mi azon rágalmakat illeti, melyeket Novatus, Novatián és a többi eretnekek ezen jeles egyházfő ellen hintettek, azokat sz. Cyprián egy levelében tüzetesen elősorolja s költött híreknek mondja, irván: „Hogy Kornél közösségben lett volna az elesettekkel, ez a roszakaratu elszakadtak koholmánya. Mert azok, kik tőlünk elszakadnak, nem dicsérnek minket, s mi nem várhatjuk, hogy ilyeneknek tessünk, kik mint lázzadók az egyház ellen makacsul küzdenek, s annak hiveit elszakadásra ingerlik“

Egy más levelében tudósítja sz. Cyprián Kornél pápát az afrikai pöspökök által tartott zsinat határozatairól, melyek az elesetteknek a közösségrebocsátás előtti vezeklésére vonatkoznak. Mily állhatatosan vallotta meg Krisztust az üldözés alatt hiveivel együtt e pápa, bizonyítja a carthagói főpásztornak hozzá intézett levele.

Sz. Kornél egy *Lucina* nevű istenfő nő segítségével sz. Péter és Pál apostolok tetemeit a katakombákból biztosabb helyre vitette. *Lucina* sz. Pál földi maradványait az ostiai országúthoz közeli mezei jószágán eltakarította, azon helytől nem messze, hol lefejeztetett. Szent Kornél pedig az apostolok fejedelmének tetemeit közel ama helyhez, hol megfeszítettett, temette el. Az ó-római *Bucher* által kiadott naptárban 29-ik juniusra tétetik az „*Apostolok a katakombákban*“ nevet viselő ünnep.

Sz. Kornél pápasága alatt Rómában egyedül az üldözés korában 46 áldozár, 7 szerpap, 42 akolyth, 52 exorcista, olvasnok és ostiarius végeztetett ki. E szomorú időben a szerpapok főteendői abban állottak, hogy az elfogottakat felkeresték, nekik segítségökre voltak és hozzájuk áldozárokat vezettek. Ha püspök vagy áldozár került a börtönbe, hogy az áldozat bemutatathassék, s a foglyok az Oltári-szentségben részesíthetessenek, mindent elkövettek, hogy a börtönökbe juthassa-

nak a szent edények- s egyéb szükségeseikkel. Itt asztal hiányában a szertapok kezein consecralt a miséző.

Novatián követői még az üldözés alatt sem voltak tétlenek, bebarangolták egész Afrikát, követőket toboroztak, sőt bizonyos *Nikostros* nevűt ezen tartományuk egyháza püspökévé választották — s *Maximust* carthagói püspökké tették, a numidiai kiközösített püspökökkel egyesülve sok rosszat okoztak volna, ha Felicissimus pártja ellenök nem működik. Ezen utóbbi párt *Fortunatus* választotta ellenpüspököül, ki azonnal Kornélnak írt, hogy vele közösségre lépjen. Ezen követség élén *Felicissimus* állt. Sz. Cyprián nem mulasztotta el a pápát a két afrikai álpüspökről értesíteni. Azért Rómába szintén követeket küldött, és sz. Kornél is tudósította a carthagói főpásztort e dolgok menetéről.

De midőn az említett eretnek párt követői fenyegetődztek, ha ki nem hallgattatnak, s a sz. Cyprián ellen magukkal hozott gyalázó iratot felolvasni akarták, sz. Kornél egykissé megrettent, határozatlannak látszott, s e hangulatában írt Cypriánnak, panaszolkodván, hogy az Afrikában történekről nem tudósította őt kielégítőleg. Mire a ritka erélyű főpásztor egy erőteljes nagy levél által nyitotta fel a pápa szeméit.

Ezen irat vétele után sz. Kornél bizonyára Fortunatus követségét egyszer mindenkorra elutasította, s valamint ezt, úgy Felicissimust is pártjával együtt kizárta az egyházból; mert ezekről nem emlékezik többé a történelem, bár tévtanaik egy ideig még fönmaradtak.

Azonban az új üldözés fergetege viharzott már s villámai legelőször Rómában csaptak le, hol a két császár *Gallus* és fia *Volusián* tartózkodtak. Sz. Kornél volt az első, ki Rómában börtönbe vettett, s a bírák előtt bátran megvallotta a hitet. A hivek közül számosan követték dicső példáját, kitsem birtak elesésre indítani, sőt többen azok közül, kik a Decius-féle üldözés alatt félelemből Jézust megtagadták, megjelentek az ítélő-szék előtt, s magukat keresztényeknek vallották, hogy előbbi hitszakadásukat jóvá tegyék, s az egyházba visszafogadtassanak. Kitűnik ez sz. Cypriánnak Kornélhoz intézett leveléből, melyben az a pápának szíve teljéből szerencsét kíván. Örvend, hogy mindjárt az üldözés elején pásztor és nyáj csak egy hangot hallatnak, tudniillik a hitnek megvallásaét.

Valjon sz. Kornél a *Centum-Cella* (ma Civita-Vecchia) nevű helyre száműzetett, itt természetes, vagy vértanui halállal mult-e ki, bizonyosan meghatározni nem lehet. Ugy látszik, hogy a hit bátor megvallása után, ámbár rövid ideig, szent tisztét még szabadon végezte. De még ugyanazon nyár-folytán meghalt az üldözésben, börtönben, vagy erőszakos halállal. Cyprián egy levelében, melyet nem sokára Kornél halála után ennek utódához intézett, boldog vértanunak nevezi. Sz. Jeromos is szól ezen pápának martyrságáról. — Sz. Kornél meghalt 14-dik szeptemberben, ugyanazon napon, melyen 6 évvel később sz. Cyprián is a vértanui koronára jutott. A római Martyrologium mind a kettőt szeptember 16-dikán említi. *Liberius naptára* szerint sz. Kornél a *Centum-Cellákrai* számkivetése után szeptember 14-én az Urban elnyugodott. Sz. Jeromos írja ezen pápa életrajzában, hogy Rómába visszavezettetvén, ott szenvedett martyrhálált. Földi maradványai előbb a Calixt-femetőben takarítottak el, melyeket I. Adorján a tiszteletére állított új templomba szállított át. Később, Jámor-Lajos fia, Károly kormánya alatt *Compiègne*-be kerültek, és legnagyobb tisztelettel sz. Kornél benzés apátsága templomában őriztettek. Egy rész abból később *Rheims*-ba, s azután a *bosnay-i* (Flandria) társodába származott.

Sz. Kornél születésére nézve a híres Corneliusok nemzetségéből eredett Rómában. Atyját *Castinus*-nak nevezték. Ezen pápa az egyházat 1 év-, 5 hó- s 14 napig törhetlen erélylyel kormányozta. Kétszer tartván papszentelést, 7 püspököt, 4 áldozárt s 4 szerpapot adott az Ur szölejének.

Némelyek szerint a keleti püspökökhez menesztett levelében rendelte, hogy a püspökök és áldozárok csak „*pro confirmatione verae fidei*,” mint magát kifejezte, esküdjenek, s kinek esküdni kell, azt éhgyomorral (ieiunus) tegye, s legalább 14 évesnél idősb legyen. Azonban, mint alább látandjuk, ezen levele alácsusztatott.

A keresztény irodalmat szent Kornél több becses tartalmu levéllel gazdagította, melyeket *Fabius* antiochiai s sz. Cyprián carthágói püspökökhez menesztett. Különösen igen fontos ezen pápa s az utóbb említett püspök közti levelezés. E levelek egyrészt a római *primatust* illetőleg elvitázhatlan érveket tartalmaznak, másrészt meg az egység azon gyönyörű szelleméről tanuskodnak, mely a két szent egyházi férfit oly lelkesé s dicsővé tette. Összben szerint Fá-

biushoz 3. Jeromos szerint 4 levelet intézett Kornél. Az első a római s azon időben tartott afrikai meg olasz zsinatokról, a második ezek határozatai-, a harmadik Novatián gonoszságai-, s a Jeromos szerinti negyedik, Novatiánról s az elesettekről szól. Ezek, legálább az első és harmadik, görögül irattak; de csak az utóbbiból mentett meg egy igen hosszadalmas kivonatot egyháztörténetében, melyben ezen eretnek és szakadár püspöknek felszentelése előtti s utáni viselete rajzoltatik.

Sz. Cypriánhoz több latin levelet írt; melyekből jelenleg a *Cyprián-féle levélgyűjteményben* csak kettő van fön. Ezek egyike Novatián pártosaira, a másik a hitvallókra vonatkozik, kik az egyházzali közösségre visszatértek. Ezen utóbbi meglepően szép.

Álizidornál két decretál-levél, azután *Epistola ad Lapicinum*, melyet Bellarmin, és „*De disciplina et bono pudicitiae*“ czimű dolgozat, melyet meg Tillemont származtat tőle, tulajdoníttatnak ezen pápának. Azonban mindezeket az ítések későbbi időkben írottaknak, tehát alácsusztatottaknak, tartják.

XXII.

Sz. I. Lucius. 255—257.

Sz. Lucius pápasága Gallus, Volusián és Valerián kormánya alatt dicsőítette az apostoli széket. Ő Porphyrius Lucinus nevűnek fia volt. Mi születésének helyét illeti, ebben nem egyeznek meg az egyháztörténeti írók. Némelyek s a Martyrologium szerint Rómában az *appiai út* körül, mások szerint meg *Luccában* született, s azért nevezetik rómainak, mert ifjúságától fogva itt neveltetett. Annyi azonban bizonyos, hogy Fábián és Kornél pápák alatt az egyháznak fontos szolgálatokat tett. Azért az utóbbinak vértanui halála után az apostoli székre emeltetett. Midőn Gallus előde Decius által támasztott üldözést megújította, a többi főbb keresztényekkel ő is száműzetett, de hova, bizonyosan tudni nem lehet. Alexandriai Dénes mondja: „*Igy fosztotta meg magát Gallus az ég segítségétől, mivel azokat üldözte s száműzte, kik naponkint az Istenhez imádkoztak birodalmának békéje- s jóléteért.*“ Mindjárt pápa-

sága elején történt számkivetésének okait nem tudjuk; csak az bizonyos sz. Cyprián egyik iratából, hogy az egyház fővárosábai visszatérés nem sokára megengedettett neki, még pedig hivei leírhatlan örömeire, kik őt mint szeretett atyjokat tárt karokkal örömujongva fogadták, s nagy tömegekben hullámozottak elébe a városon kívül. Megtudván a jeles carthagói főpásztor a pápának székhelyére történt visszatérését, ismét egy gyönyörű tartalmu levelet intézett hozzá. Ezen irat s egy másik István pápához menesztett levél, valamint sz. Luciusnak az előbbire sz. Cypriánhoz küldött válasza legtöbb fényt vet ezen egyházfő életére.

Sz. Cyprián a többi között így ír Luciusához: *„Te a vértanúság pálmáját nem vesztetted el, mert a Jézus Krisztusérti halálra el voltál határozva, mint ama három gyermek a babyloni tüskemenczében kész volt Isten törvényeért meghalni, de az Isten megszabadította őket. Te a papi méltóságot új fényvel dicsőítéd. Saját példáddal erősített szavaid annál hatékonyabbak leendnek azokra, kiket a hit megvallására életed feláldozásával is bátorítani kész valál. Megmutatta az Ur, hol az igazi egyház, midőn oly kegyelmet adott a pásztornak, hogy az kész elvérzeni a hitért. Ki látta szenvedni Novatián eretnekeit? Jézus Krisztus ellensége az igazi egyház szolgáit támadja meg, míg a tévelygőket megkíméli, mert hisz ugyanis azokhoz tartozik, s csak azokkal harczol, kik ellene vannak.“*

Ezen levélre, melynek rövidség okaért mi csak egy töredékét közöljük, s a mely sz. Lucius életére oly szép fényt vet, ez szintén oly meghatóan válaszolt, hogy ha ezen vértanu-pápáról épen semmi tudósításunk sem volna is, ezen válaszirata teljesen kielégítene bennünket, mert ez többet ér, mint a hosszadalmas életrajzok. Azonban térszűke miatt ennek is csak némi részecskéjét közölhetjük:

„Midőn az Urban örvendettünk, hogy az ő kegyelme minket a harcra felfegyverzett, s a küdelemben győzőkké tett, érkezett leveled szeretett testvér! Ennek olvasása a bilincsekben enyhülést, a gyötrelemben vigasztalást, szükségben segítséget nyújtott, felbátorított s szilárdabb lélekkel látott el azon kinokra, melyeket még ki kell állanunk....

Hogy egy főpásztor, ki oly tartalmu levelet ír, mint Lucius, hivatását apostoli örökódással és hűséggel teljesíti, könnyű elgondolni. Szigoruan korbácsolta a mértékletlenség undok bűnét, s maga is igen szegény, szigoru s sanyaru életet vitt. Minden jóvedelmét a nyomor

enyhítésére, a szűkölködőkre fordította, s minden szomorkodó vigaszt, minden elhagyott nála segílyt talált. Hogy a hivek lelki üdvére annál nagyobb gond fordittassék, s az Ur igéje minden időben hirdetessék, 7 püspököt, 4 áldozárt s 4 szerepapot szentelt. Hogy az egyházfő s püspökök az eretnekek roszakaratu gáncoskodásától megmenekedjenek, s a rágalom ellen védve legyenek, rendelte, hogy a pápa és püspök működésekor 3 áldozár s 3 szerepaptól környeztessék, kik azok élete s működésének tanui legyenek. Ily rendeletet már sz. Evarist pápa is adott ki. Akarta, hogy a papok és oltár szolgálai a legerényesb és legtisztább életű emberekből szemeltessenek ki. Az egyháziak erkölcsiségét illetőleg a legszigorubb fegyelmi szabályokról gondoskodott. Az isteniszolgálatot új intézkedéseivel emelte, ő levén az első, ki a szerepapoknak a most is használtatni szokott *levitaöltönyt* (Dalmatica) viselni meghagyta. Ép oly szigorun örködött a hit tisztasága fölött is. Sz. Cyprián István pápához intézett levelében érinti Luciusnak a Novatián-féle eretnekek elleni tekintélyét. Irván a többi közt:

„Te, szeretett testvér, mint Lucius a boldog vértanu helyettese és utóda, méltóságoddal és tekintélyeddel annak dicsőségét és tiszteletét megőrizd. Mert ő, ki teljes volt Szentlélekkel, és dicsteljes martyrhallállal mult ki, akarta, hogy az elesetteknek béke adassék, és sajátkezűleg irtt is, hogy, ha az elszakadtak vezekletet tartanak, a béke és közösségre bocsátás ne tagadtassék meg tőlök.“

Némely írók szerint még rendelte sz. Lucius, hogy az egyház javai elidegenítői annak közösségéből kizárassanak. — Valamint elődét Kornélt, úgy őt is a pápai hivatal súlyos teendői viselésében bölcseségével s lankadni nem tudott buzgalmával István római főszerepap (Archidiaconus) tevékenyen segítette; a kemény üldözések alatt vigasztalta, s még akkor sem hagyta el, midőn Jézus szent hitének megvallásaért a pogány bíró elé, onnét meg a sötét börtönbe hurczoltatott. Ragaszkodását meghálálni s az egyháznak alkalmas ügyismerő főt adni óhajtván sz. Lucius, Istvánt óhajtotta utódaul.

Anasztáz könyvtárnok szerint ezen István földiakont hatalmazta fel fogsága alatt a pápai helyettességre, és Valerián császár alatt 257-ben lefejeztetett. *Sandini* szerint is ezen évben mult ki márczius 4-én, miután Jézus egyházát 1 év, 4 hó és 12 napig apostoli erélylyel kormányozta. Tetemei a Calixt-temetőben takarítottak el. Midőn később földi maradványait a nevezett katakombában feltalálták, a

legnagyobb ünnepélyességgel Rómába sz Cécil egyházába szállították át, hol VIII. Kelemen rendelete folytán közszemlére kitétetvén, nagyban növelték a hivek áhitatát.

XXIII.

Sz. I. István. 257 – 260.

Sz. István pápasága P. Licinius Valerián uralkodásának utolsó szakára esik, ki 60 évesnél már korosb lévén, uralkodása nem elégithette ki alattvalóit. A *frankok* és *alemannok* Galliába, *gothok* Macedonia- s a *perzsák* Cappadociába rontottak be. Gallia- és Macedoniában a római hadvezérek sikerrel működtek, mert a barbárok a *Dunán* és *Rajná*n ismét átűzettek. *Sapor* perzsa király ellen maga Valerián vonult, de legyőzetett, elfogatott (259) és fogságban mult ki. Ezen császár nemcsak türte a keresztényeket kormányra első éveiben, hanem annyira kedvezett nekik, mint elődei közül még egy sem. Alexandriai Dénes írja, hogy Valerián udvarában *igen sok keresztény volt; de egy alacsony származásu Macrián által*, ki a birodalom legmagasb méltóságaira fel tudta magát küzdeni, s a császár teljes bizalmát bírta, Valerián Jézus hivei ellen ingereltetett. Ot a legvérengzőbb törvények, parancsok kiadására bírta, sőt utóbb arra vette, hogy mindketten megölt kisdedek beleiből akarták a jövőt kitudni. Egy ily babonáskodó s varázsló szavaira hallgatván Valerián, azok üldözését rendelte meg, kiket előbb oly igen becsült, szeretett és áldott, mint jó alattvalóit.

P. Licinius Gallianus császárról, kinek uralkodása elejére esik sz. István pápasága, alább szólandunk.

Sz. István a római *Julius*-nak fia volt. Valjon keresztény vagy pogány volt-e atyja, erről hallgat a történelem. Annyi bizonyos, hogy szép tehetségekkel megáldott gyermekét igen gondosan neveltette, ki-ből buzgó keresztény lett, s az alsóbb rendeket felvevén, egyházi tisztét oly hűséggel teljesítette, hogy *fődiakon*-nak megválasztatott, s sz. Kornél a vértanui halálra vezettetvén, az egyház kormányát rá izta. A haldokló Lucius is helyettesének nevezte ki, mint Anasztáz bkönyvtárnak írja a 9-dix században, mig ezen egyházfő ohajtása

szerint 257-ben az apostoli székre emeltetett mint olyan, ki az egyház ügyeit s helyzetét igen ismervén, annak a főnforgott körülményeknél fogva csak javára működhetett.

Viharos idők busiták ekkor az egyházat. És ha a Valerián alatti üldözés dühe kissé csillapult is, más bajok zavarák meg az egyház békéjét. Ugyanis a spanyol és galliai egyházakat nagy veszély fenyegette. *Martian* arelate-i (Arles Franciaországban) püspök Galliában elszakadt az egyháztól, mivel a sz. Kornél pápa alatt Rómában Novatían ellen tartott zsinatot, melyet az egész kath. egyház elfogadott, tekintetbe nem vevén, az említett eretnekfő tévtanaihoz szított, állítván, hogy az elesettek a legtöredelmesb s legigazibb vezeklet után sem bocsáttathatnak az egyházzali közösségre, s azért többen ezen vigasztalás s a szentségek vétele nélkül haltak meg.

Faustin lioni püspök ez ügyben azonnal irt István pápának Rómába, valamint sz. Cypriánt is tudósította arról. Az előbbihez fordultak Gallia többi püspökei is; de úgy látszik, hogy a pápa keveset gondolt arra, bizonyos, hogy *Faustin* levelére vonakodott válaszolni. Kitől másik levelet is vévén, sz. Cyprián ismét irt a pápának, sürgetvén őt, hogy Gallia püspökeinek írjon, s tovább mi kimélett l se viseltessék *Martian* mint az isteni irgalom s a hivek üdvének ellensége iránt. Erre István az arlesi egyházhoz egy iratot intézett, s gondoskodott arról, hogy más püspök választassék. Nem tudjuk, mi kimenete lett ezen ügynek; de mivel erről többé említés nem tétetik, s az érdemdus *Mabillon* benczés által kiadott arlesi püspökök lajstromában *Martian* neve elő nem fordul, nem kételkedhetünk, hogy a méltatlan püspök letétetvén, székére más emeltetett.

Spanyolhonban *Basilides* meridai, *Martial* lioni s astorgai püspökök a libellatiusok vétségébe süllyedtek; mivel hogy életüket megmentsék az üldözésben, lelketlen hatóságoktól pénzért iratot vásároltak, mintha az isteneknek áldoztak volna, bár azt nem tették. Mivel *Martial* ezen s egyéb vétségekben elmarasztaltatott, a zsinat által letétetett. Ettől *Basilides* előre félvén, önkényt elhagyta püspöki székét. Mire *Sabinus* meridai, *Felixet* meg leoni s astorgai püspökké választották. De *Basilides* lépését nem sokára megbánván, honába ment, s ravasz fogásaival sikerült neki a pápát annyira elámitani, hogy ez őt leoni és astorgai püspöknek elismerte; ez annyiival inkább ehetséges volt, mivel semmi ítéltszerű letételi okmányról

sem volt még tudomása Istvánnak. Spanyolhonba visszatérvén, előmutatta a pápa által írott levelet, s néhány püspök mint ilyent el is fogadta őt. Martiál büntársának sikerült terve által felbátorítva, ugyanazon joggal bírónak tekintette magát.

Most Spanyolhon püspökei a legnagyobb zavarba jöttek; mert a történetknél fogva a pápától tanácsot nem kérhettek, azért sz. Cypriánhoz fordultak, ki nissai sz. Gergely szerint, nemcsak a carthagói és egész afrikai egyházat, melyre ő oly ragyogó fényt derített, hanem az egész nyugoti s majd minden keleti egyházat, melyek mindnyájan csodálták nagylelkét s erényeit, boldogította a legbonyolodottabb ügyekben is böles tapintatot s üdvös tanácsot tanusító tevékenységével. E ritka férfit kérdték tehát meg, hogy Martiál és Basilides ellenében mit teendjenek. A jeles főpásztor azt válaszolta, hogy oly bűnös emberek, mint ezek, az egyházi törvények szerint méltatlanok arra, hogy Isten egyházában székkal birjanak és az Istennek áldozatot mutassanak be; hogy Sabinus és Felix választása és felszentelése törvényes lévén, ezeknek hivatalukban meg kell maradniok; hogy az István pápától kicsalt levelet, mintha nem is adatott volna, kell tekinteniök. „Basilides, írja ő, Rómában Istvánt, tisztársunkat elámitotta, kit könnyű volt megcsalni, mivel a helyi körülményeket s az ügy mibenlétét még nem ismerte, sőt ezeket előtte még gondosan el is titkolta Basilides.....“ A derék carthagói főpásztor nem gáncsolja a finom ravaszsággal rászedett egyházfőt, hanem azt, ki gonoszságra akarja építeni állapotát. Ez az egész, mit ezen ügyről tudni lehet. Azonban nincs kétség benne, hogy a pápa később az egész ügyről világos tudomást szerezvén, a spanyol püspökök intézkedését megerősítette.

Mig a Martiánnal Galliában s Pasilidessel meg Martiállali vitatkozások a nyugati egyházat háborgaták, Fábían antiochiai püspök halála után a keleti egyházban egy az eretnekek által feladott kereszttség érvénye fölötti hitvitály foglalkoztatta az egyháznagyokat. A nyugati egyház nem osztotta e tekintetben a keletinek nézetét. István pápa az egyház állandó tanításának azon szempontjából indulva ki, hogy a kereszttség érvénye Jézus rendelete szerint nem az azt feladónak méltóságától vagy érdemétől függ (non ex opere operantis, sed ex opere operato), hanem attól, valjon az egyház szándéka és szokása szerint adatott-e fel ezen szentség; — az eretne-

kek által az Atya, Fiú és Szentlélek nevében vízzel tett keresztelest érvényesnek tartotta s nyilatkoztatta ki. De *Cilicia, Cappadocia* és *Phrygia* püspökei, *Firmilian* caesareai és *Helenus* tarsusi püspökkel élükön az afrikai főpásztorokkal egyesülve ellenvéleményen voltak s azt állították, hogy mindazok, kik az eretnekek által kereszteltettek meg, ha az egyházba visszatérni akarnak, újra megkereszteltetendők. E kérdés eldöntése végett tartományi zsinatok tartattak, és pedig először *Carthagóban* 200-dik év körül *Agrippin* ezen tekintélyes város püspökének elnöklete alatt; később (235) *Iconium*- és *Synnadában* (Kis-Ázsia). Hol az eretnekek által feladott kereszttség érvénytelensége mellett nyilatkoztak az atyák. Ellenben a nyugati egyházban, főkép Rómában, megelégedtek azzal, ha az ily tévelygők közül visszatértekre csak kezeit tette fel a pap a kiengesztelés és vezeklés jelekül, de a kereszttség nem ismételtetett. A keletiek nézete s gyakorlata mellett nyilatkozott maga sz. Cyprián is két zsinatában, melyeket 255. és 256-ban tartott, s ezen zsinatok határozatait felterjesztette István pápának. Ki azonban a keletiek gyakorlata ellenében minden személy- és méltóságrai tekintet nélkül az apostoli hagyományt megtartatni kívánta, és határozottan kijelentette, miszerint az eretnekek által az egyház szándéka és szokása szerint feladott kereszttség érvényesnek tekintendő, s azért az apostoli hagyomány ellenére semmi újítást vagy változtatást a hitben meg nem enged. Szelidség, szeretet s Jézus békéje győzött minden szíven, mint sz. Ágoston ezen huzamos hitvitály befejezését illetőleg megjegyzi.

István pápa utóbb törekvései célját elérte, mert sz. Cyprián, Firmilián, Helenus és a többi püspökök is a nyugati egyház gyakorlatát elfogadták. A *niceai I. közzsinat* ez ügyet véglegesen eldöntötte.

Ámbár ezen pápa igen sok üggyel volt elhalmozva, mégis ernyedetlen buzgalommal fáradozott a római hívek üdvét illetőleg, mint egy igazán buzgó lelkészhez illik. Hirdette az Ur igéit, kiszolgáltatta a szentségeket, nagyszámu pogányokat keresztelt meg, némely napon többet száznál, *Nemesius* hadi főnök leányát, ki vakon született, meggyógyította, megkeresztelte mind a kettőt, s a leányt ezen eseményre vonatkozólag *Lucillának* nevezte, kik nem sokára több megtértekkal együtt mint vértanuk végezték jámbor életüket. Két papszentelést tartván, a külső egyházmegyék részére 5 szerepapot, 7 áldozárt s 3 püspököt szentelt, a Valerián által támasztott üldözésben 9 áldozárral, 2

püspökkel (*Castus* és *Honorius*) és 3 szerpappal (*Xistus*, *Dénes* és *Gaius*) együtt bebörtönöztetett, hol zsinatot tartott, földiakonára, Xistusra bízta az egyház szent edényeit a többi kincsekkel együtt. A császár parancsára Mars templomába vitetett, hogy a bálványáldozat és martyrhalál közt válaszszon. Egy régi Legenda szerint a jelen volt keresztényeket intette, hogy inkább az Istent, mint az embereket féljék. Mire a katonák kivezették őt a vesztőhelyre. Hova eljutván, égre emelte szemeit és imádkozott:

„Mindenható Isten! ki a babyloni tornyot szétromboltad, döntsd halomra ezen bálványtemplomot annak megmutatására, hogy kivüled nincs más igaz Isten.“ — Erre a villám rögtön lecsapott a templomra, s a katonák a néppel együtt megrettenve rohantak ki abból.

Azután sz. István a hivekkel sz. Lucina vagy Lucilla temetőjébe vette magát, hol bemutatta a sz. áldozatot, bátorította püspöki székeről a hiveket, midőn a katonák rajtok ütöttek s a pápát lefejezték 260-dik aug. 2-án, miután Jézus egyházát 4 év-, s majd 3 hóig oly feláldozó szeretettel igazgatta. A hivek kivégeztetésének helyén temették el földi maradványait. Vele temették el a széket is, melyről oly hatékonyan hirdette az Ur igéit a szorongatott hiveknek, s a melyen lefejeztetett. Itt ma mi sincs, mi az eseményre emlékeztetne a helyen kívül. III. Cosmus toskánai nagyherczeg elkérte ezen széket s a pisai sz. István-templomba szállította át, hol eredeti környezetétől megfosztva, azt mutatja, hogy jobban illett oda, hol a hajdankor, vér, s egy nagyszerű visszaemlékezés hármas pecsétje által megerősítve szilárdan állott.

E szent pápa tetemei I. Pál pápa alatt 762-diki augusztus 17-én sz. István és Sylvester egyházába vitettek, melyet ezen pápa építtetett s ma „*Sylvester in capite*“ név alatt ismeretes, mert keresztelő sz. János feje őriztetik benne. — Ezen szent pápa a galliai püspökökhez az arlesi szakadás ügyében több levelet intézett, valamint a keleti egyházak és Cypriához az eretnekek keresztségét illetőleg. Ezekből azonban már mi sincs meg.

Álízidor gyűjteményében következő rendeletek tulajdonittatnak neki: hogy az oltár szolgálói világi dolgokba ne avassák magukat; — az isteni szolgálatnál használni szokott öltönyök megáldassanak; — ezeket az áldozárok és szerpapok csak az egyházban használhat-

ják, a világiak pedig soha és semmi szín alatt. Ne hogy úgy járjanak, mint *Boldizsár király*, ki a szent edényeket lakmározásai alkalmával megfertőztetvén, az Istentől keményen megbüntettette, stb.

XXIV.

Sz. II. Sixtus. 260—261.

II. Sixtus születésére nézve görög volt s athenei bölesész. Isten egyházát Gallián császár alatt igazgatta, ki 260-ban bocsátotta ki üldözési parancsát. Eleinte nem igen dühöngtek a pogányok; az üldözés első szakában csak arra szorítkoztak, hogy a keresztényeknek megtiltattak az isteni szolgálatok tartása végetti összejövetelek; a püspököket és áldozárokat hitszakadásra csábították, s ha állhatatosságot tanusítottak, száműzetettek. A császári parancs kibocsátása után mint jártak el annak teljesítésében a hatóságok, kitűnik sz. Cypriánnak *Aspasius Paternus* afrikai proconsul előtti kihallgatásából. Ez a derék főpásztort maga elé hívatta, s Gallián császár nevében kijelentette, hogy mindazokon, kik a birodalom vallását el nem fogadják, annak kibocsátványa azonnal végrehajtatni fog. Azután nevére kérdé a nagy főpapnak: „*Te vagy a Thaskius Cyprián?*” — „*Én vagyok.*” — „*Püspökük voltál te az istenek ellen gonoszkodó embereknek?*” — „*Igen.*” — „*A szent császárok parancsolják, hogy áldozatot mutass be az isteneknek.*” — „*Azt nem teszem.*” — „*Gondold meg, mit cselekszel.*” — „*Tedd, válaszolá Cyprián, mit neked meghagytak.*”

Miután a proconsul a birói szék ülnökeivel még néhány szót váltott, ismét megjelent, s az ítéletet következőleg hirdette ki: „*Már rég istentelen érzeteket ápoltál, gonosz összeesküvésedbe sok embert vettél fel, a római törvények és szent császárok ellen kikeltél; és a kegyes szent császárok nem birtak téged az ő vallásukra visszatéríteni. Mivel tehát te ezen gyalázatos gonoszság okozója s alapítója vagy, intésül fogsz szolgálni azoknak, kiknek a gonoszságban társuk valál. A te vérednek kell föntartani a fegyelmet.*” Mire a halálítéletet felolvastatta. „*Eldöntetett, hogy Thaskius Cyprián kard által veszítse életét.*” Cyprián válaszolá: „*Hála Istennek!*”

Mire egyhangulag kiálták társai: „*Mi le akarunk fejeztetni vele együtt!*“ Roppant néptömeg kísérte őt, mellette katonai méltóságok lépdeltek. A sz. férfiú után hullámozó sokaság miatt többen fákra másztak fel, hogy őket, tudniillik Cypriánt és társait, láthassák. Kiérven a vesztőhelyre, leveté felöltönyét, letérdelt s imádkozott. Azután felállott, levonta alsó ruháját, melyet a szerpapok kezeibe adott, s állva várta a bakó gyilkos-csapását. Midőn az eljött, barátai által 25 darab aranyat adatott neki. A keresztények gyoics-kendőiket már készen tarták, hogy a szent martyrnak vérét felfogják. Szemeit maga kötötte be, míg *Julían* áldozár s egy hasonnevű alszerpap kezeit köték össze. Remegve fejezte őt le a bakó. — Mivel e ritka erényű főpásztor levelei a korabeli pápák történetére nagy fényt vetnek, illőnek találtuk, hogy halála e helyen kissé körülményesen adassék.

Az üldözés bajaihoz még az is járult, hogy az eretnekek által feladott kereszttség fölötti vitály megint előtérre tolatott. Szent Sixtus természetére nézve szelidebb levén mint István pápa, védelmezte ugyan előde nézetét, de a tévelygők ellenében került a kifejezés szigorát. Hogy sz. Dénes alexandriai püspök nem helyeselte az ujrakeresztelést, kitűnik a pápához intézett leveléből. Sixtus helyeselte a sz. püspök jóakaró tanácsait, s az ellenvéleményen levő egyházak gyakorlatát meghagyta, míg ez ügyet illetőleg egy általános zsinat véglegesen határozni fog. E böles határozatot üdvös eredmény követte; mert mihelyt a vitály első heve elmúlt, s a komoly megfontolásnak hely adatott, a keletiek be kezdték látni, hogy tévuton vannak s egyik egyház a másik után fogadta el a rómainak gyakorlatát.

Alexandriai Dénes egyéb ügyben is felkereste levelével a pápát. Így a többi közt tudositotta őt, hogy *Ptolomaisban* bizonyos *Sabellius* nevű tévtanokat hirdet. Tagadja a három isteni személy közti különbséget, s állítja, hogy az Isten azért neveztetik Atyának, mert a világot teremttette és föntartja; ugyan ő neveztetik Fiúnak, mert az emberi nemet a kárhozattól megmentette; és ugyan ő neveztetik Szentléleknek, mert az emberek szíveiben jámbor és szent érzéseket gerjeszt; stb. Sabellius tana alapján véve nem volt egyéb, mint *Praxeas* és *Noetus* eretnekségének megújítása.

Nemcsak a tévelyek ellen küzdött II. Sixtus, hanem az üldözés vészzeinek dacára, melyek őt minden oldalról környezték, önmagáról egészen megfeledkezve, a kereszténység terjesztésére is komolyan gon-

dolt. Az Urnak galliai szöllejébe több új munkásokat küldött. Ezek közül említendők: sz. *Peregrin*, első auxerre-i püspök és vértanu; sz. *Memmius*, chalons-i (sur Marne), sz. *Sixtus* rheims-i, és ennek tanítványa *Sinicius*, ki *Soissonsban* hirdette az üdv igéit. Ezek voltak ama szent telepítvények fejei, melyek tagjai és apostoli fáradaimaik *Frankhonban* örökké áldott emléken maradnak. A VII. században sz. *Memmius* tetemeit rothadatlan állapotban feltalálták, melyek azóta a hálás tisztelet tárgyát képezik.

Mig II. Sixtus a hitvitályok kiegyenlítése s a hit terjesztésével foglalkozott, a császár Keletről egy levelet intézett a Senatushoz, melyben valószínűleg Macrián által felbujtogatva, kemény rendelet foglaltatott a keresztények ellen. Megvolt ugyanis abban parancsolva, hogy a püspökök, áldozárok, szerpapok azonnal elítéltessenek. A keresztény senatorok, kitűnő férfiak (egregii viri) és római lovagok méltóságai elvesztésére s vagyonaik behuzására ítéltettek, sőt ha keresztények maradnak, halállal lakolnak állhatatosságukért. A tekintélyesb római asszonyok száműzettek, a császári udvarokban hivatalnokoskodott keresztények, kiknek az egész birodalom ügyeire nagy befolyásuk volt, szintén elvesztették birtokaikat s tisztviselői állásaikat, azonfölül még a császári gazdasági helyiségekre hurczoltatván, szolgai munkákkal gyötörtettek. — A császár ezen iratnak a tartományok helytartóinak szóló hason-tartalmu másolatait is megküldötte a Senatusnak.

E vérparancs megjelenése után II. Sixtus azonnal (jun. 29.) sz. Péter és Pál apostolok tetemeit nagyobb biztonság okáért a katakombákba szállította. S ott a szent tetemek mellett szent zsoltárok és dicsénekek zengedezése közt tartották Jézus hivei emelkedett áhitattal az isteniszolgálatot.

Még mielőtt Gallién császári parancsa sujtotta volna a legfőbb pásztort, más egyházmegyék részére sz. Sixtus 7 szerpapot, 4 áldozárt és 2 püspököt szentelt.

Rómában most azok között, kiknek a hitért szenvedni kelle, az üldözési ítélet legelőször a szent egyházfőt érte, II. Sixtust. Papsága legnagyobb részével együtt elfogatott. Mivel végét közelegni sejtette, az egyház fölötti felügyeletet sz. *Lőrinczre* bízta. — Közbevetőleg mondvá, Sixtus még pápasága előtt az egyház ügyében Spanyolhonba küldetvén, midőn onnét visszatért, sz. *Lőrinczet* és *Vinczét* hozta ma-

gával az örök városba. A jámbor Lörinczet pártfogásába vette, a szent könyvek olvasásában vezérelte, s midőn 260-iki aug. 24-én, tehát 22 napi székkür mulva, az apostoli székre méltatott mint római főszerpap, nemsokára szerpappá szentelte, s nem tekintvén ifju-korát, a római egyház első diákonására emelte. Mint ilyen felügyelt az egyház kincseire s az ő tiszte lett, ezeket a vész alatt felosztani a szegények között. Midőn II. Sixtus a vesztőhelyre vezettetett, sz. Lörincz hozzá közeledett, mondván: „*Atyám! hova mégysz te nélkülém, fiad nélkül? — miben hibáztam én ellened? Te még soha sem mutattad be az áldozatot anélkül, hogy én melletted ne lettem volna! Mi által érdemeltem meg bizalmatlanságodat, vagy mikor találtál engem hűtlennek hivatalomban?*“ „*Én nem hagylak el téged, vigasztalá őt a főpásztor, édes fiam, rád, nehezebb küzdelem vár. Három nap mulva követni fogsz engem. Őrizd meg az egyház kincseit s gondoskodjál a szegényekről.*“ Erre Sixtus egy temetőbe kísértetett s 4 szerpappal együtt kivégeztetett. Halála nemét kétféleképp állítják; — a *martyr-actá*-k szerint lefejeztetett, a spanyol költő és dalnok, Prudentius, szerint meg keresztre feszítettetett. Többek véleménye szerint lefejeztetett.

Sz. Sixtus a Kálixttemetőben, vértanusága helyén, takarítottatott el, mint a római Martyrologium mondja. Az egyház, melyet Sandini és egyéb írók szerint 11 hó s 12 napig valódi apostoli buzgalommal kormányzott, halála évfordulati napján, aug. 6-án, emlékezik róla. Sz. Pontius, sz. *Cyprián életrajzában*, jó és békeszerető papnak, meg boldog vértanunak nevezi.

Erre sz. Lörinczet a római helytartó megrohanta, hogy az egyház kincseit neki kézbesitse, mondván. „*Mutasd meg nekem egyháza-tok kincseit, az arany edényeket, az ezüst kelyheket, melyekbe az áldozatok vérét felfogjátok, az értékes gyertyatartókat, melyek éjjeli összejövetellekkor használatnak.*“ (Lám! a hatalmasok már ekkor is szerettek adnectálni) „*Jőj, látni fogod*, mondá Lörinc, *hogy a mi egyházunk nagyobb kincseket bir, mint maga a császár.* És a szent földiakon előhívtá az egyház kegyadományaival taplált szegényeket, vakokat, sántákat és betegeket. kik a hívek által vezettettek, istápoltattak és vigasztaltattak, mint szeretett testvéreik; „*Jőj*, mondá a szent a kincs-só-vár pogánynak. *jőj, s lásd a mi Istenünk guzdagságait*“ Az első-nyűködött pogány látván, hogy az egyház drága edényeit nem adnectálhatja, isszonyuan fenyegetődzött. „*Hogyan!* kiáltott f. l. Lörincz.

hát ezen a kegyességgel s jótékonyssággal ápolt s isteni hit által felvilágosított szerencsétlenek nem érnek többet minden aranyból? Használd ezen gazdagságokat Róma, a császár s önmagadért!”

Most kezdődött ama véres jelenet, melyet a szentek történetei s a művészet mesterművei örökítettek. A kivégeztetés a hagyomány szerint a *Viminal* magaslatán egy feketés börtönben történt azon helyen, hol ma a „*San Lorenzo in Panisperna*“ nevű egyház áll. A vértannuak teste dorongokkal eléktelenítettén, azután izzó rostélyra tétetett. Még a hus megégett, elhamvadott, a helyet egy igen ragyogó fénykoszoru világította meg s nagyön kedves illat terjedt szét. Sz. Lőrincz Róma megtérése- s jóléteért végleheleteig imádkozott. Földi maradványai a hivek által összegyűjtettek, s a városon kívül a *Tiburba* vezető uton eltakarítottak egy sirboltban, mely sz. *Cyriaca* jámbor nőé volt. A IV-ik században sirja fölött a maig is létező pompás basilica emeltetett, s tisztelete az egész egyházban elterjedt. Az ő tiszteletére épült hajdan a világhírű *Escorial* is, a kolostorok legszebbike.

Ugyanazon sz. *Cyriaca*-féle katakombában tétettek le sz. *Hypolit* tetemei is, ki igen tudós térfü s a császár barátja volt, de Jézus hiteért színién halálra ítéltetett. Hogy hittagadásra indítsák, egész családját szemei előtt ölték le, de ő állhatatos maradt, azután vad lóra kötötték lábainál fogva, hogy *Theseus* fiának halálával haljon meg. A VI-ik században az imaház romjai közt, mely sirja fölött állott egykor, találták a híres *husvéti cyclust*, melynek szerzője sz. *Hyppolit* volt. E szentnek szobra a cyclussal együtt még maig is látható a vaticáni könyvtárban mint az első egyház fontos emléke.

Azonban messze vezetne célunktól, ha az ezen üldözésben áldozatul esettek történeteit mind elbeszélni akarnók. Itt csak azon mártyrokról tartottuk illőnek röviden emlékezni, kiknek életök II. Sixtus pápáéval összeköttetésben volt. *Rufinus* egyháztörténelmi író ezen pápát, ki *Xystus*-nak is iratik, *Sextus* görög böles sententiái írójának vallja. Bár sz. Jeromos és Ágoston ezen véleményt eléggé megdöntötték, mégis a jelenkor tudósaitól is az szintén elfogadtatott.

Rövid pápasága alatt két körlevelet bocsátott ki, s pedig az egyiket *Gratus* püspökhöz, a másikat Spanyolhon főpásztoraihoz intézte. Az elsőben határozottan és körülményesen nyilatkozik a Szent-

háromság tanáról, mely egy idő óta az Istenség titkaiba behatni akaró felfuvalkodott főeknek bő anyagot nyújtott a vitatkozásokra. Az utóbbiban pedig érzékenyen panaszkodott az egyháznagyok üldözése miatt.

II. Sixtus korában a hivek két szín alatt áldozván, az áldozár Urunk szent testét, a szerpap pedig vérét osztotta ki. E jeles egyháztő az Oltáriszentség méltó vételére kitűnő gondot fordított. — Álizidor némely rendeleteket tulajdonít e pápának is, melyek a későbbi korban keletkeztek.

XXV.

Sz. Dionysius. 261—272.

Sz. Dionysius görög származású, míg *Smeth* s még néhány író őt rómainak tartják. Eredetét ismeretlenszülöktől vette; előbb remete volt, s a jámbor *karmelita-rend*, mint sz. Telesphor pápát, ezt is elég helytelenül sajátjának vallja. Tudományossága s erényei a római áldozárság ékességévé tévék, s alexandriai Dénes tiszteletét s barátságát szerzik meg neki. Az afrikaiakkal s keletiekkeli vitatkozások kitörésekor István pápával tartott; de II. Sixtus alatt őt s egy másik *Philemon* nevű áldozárt szelidebb eljárásra birni törekedett alexandriai Dénes. II. Sixtus halála után az igen dühösen viharzott üldözések miatt majd egy évig volt az apostoli szék üresedésben, míg 261-diki jul. 22-kén *Licinius Gallienus* uralkodása alatt arra sz. Dionysius emeltetett, s *Maximus* ostiai püspök által felszenteltetett. Mindjárt pápasága elején megszüntette Gallien az üldözési parancsot. Még birunk egy az alexandriai Dénes- s más egyipti püspökökhez menesztett határozatot, melyben a császár azt mondja, hogy ők is, mint birodalma többi püspökei az általa már előbb kibocsátott vallási szabadságot élvezhetik, a tőlök elvett szent helyeket visszakapják, s őket többé kinek sem leendő szabad háborgatni. Még az ugy nevezett *Tyrannok* alatt sem igen történtek a keresztények ellen fellépések. Azonban hogy az általános zavargáskor, mely elleneiket felbátorította, valamit szenvedniök kellett, könnyű elgondolni. A kor nyilvános viszontagságai is nyomással voltak a keresztényekre. Sz. Vazul tudósít minket, hogy sz.

Dionysius pápa a caesareai (Kappadocia) egyházhoz köriratot intézett, mely minthogy elveszett, helyén lesz az említett szent férfiú után, ki azt műveiben megőrizte, belőle némi töredéket főlemlíteni:

„Mi tudjuk emlékezetünk folytán atyáinktól s a levelekből, melyek még nálunk föntartattak, hogy Dionysius ama legáldottabb püspök, ki nálatok valamint igazhitésége, úgy egyéb erényei által is kitüntette magát, egyházunkat Caesareában iratával felkereste, s atyáinkat leve-lével megvigasztalta, és embereket küldött, kik az elfogott testvéreket kiváltották.“

Ha együtt kelle is Jézus hiveinek szenvedni a pogányokkal a közös csapásokat, minők voltak a barbarok beütései, az annyi zsarnok által előidézett s a birodalmat erősen megingatott beharczok, törvénytelenység, mely az állam mográzskodtatását szokta eredményezni, drágaság, a több évek óta borzasztóan dühöngött vész-kór, melyek a római világot meglátogatták, mégis ezen csapásokat a keresztények mint ilyenek békével viselték el, nem úgy mint a pogányok, kik azok feltüntekor zugolódtak, káromkodtak s még nagyobb kicsapongásokra engedték magukat ragadtatni. A kor ezen viszontagságai Jézus országának terjedését csak elősegítették. Azok között, kik Gallien s utódai alatt a római tartományokra ütöttek, megjelenésük- s elköltözésükkor keresztény foglyok s ezek közt papok is voltak; mert a barbarok temérdek embert vittek magukkal rablánczra verve hazájukba. És így az üdv ígéje a Rajna-, Ebro-, Tajónál, a Dunán túl, a sarmatak-, scythák- és gothoknak is hirdettetett. A tanítást, mely annyi helyen hangzott, csudák kísérték; Jézus Krisztus nevében, mely üdv és élet, betegek gyógyítottak; Jézus nevében, mely a világot és poklot is megremegetteti, ördögök üzettek ki.

A kereszténység ezen terjedése mellett sz. Dionysius pápa alatt Sabellius tévtanai is, mint sz. Athanáz írja, nemcsak a hivek, hanem még a püspökök közt is követőkre találtak. — *Cyrenaiika* tartományban, melynek egyházai az alexandriai szék főnhatósága alatt állottak, szakadás történt. *Pentapolis- s Felső-Lybiában* néhány püspök Sabellius nézeteit osztotta, kik annyira vitték erőködéseikkel, hogy az Isten Fia az egyházakban már nem hirdettetett. Midőn Dionysius pápa erről értesült, jeles egyházi férfiakat küldött hozzájuk, hogy az eretnecség fejét s előmozdítóit nézeteik elhagyására indítsa. De mivel ezek kárhuzatos tévtanaikat nemcsak hogy el nem hagyták, hanem azokat még

nagyobb szemtelenséggel mindenütt hintegették, egy megható tartalmu levelet intézett hozzájuk, melyben tévtanaikat megczáfolta, s őket intette, hogy a Fiu igazi istenségét megismerjék s a Szentháromság tanát egészen elfogadják. A hittisztaságot védő pápa Sabellius eretnekségének magát határozottan elenvetette, s midőn épen ez ügyben Rómában zsinatot tartott (261.), sz. Dénes alexandriai birneves püspök, kit az összes egyház fejénél bevádoltak, mintha azt tanítaná, hogy a Fiu más lényegű, mint az Atya, 4 könyvnyi iratott küldött a pápának. Ezen, elleneinek megczáfolása végett irott tekintélyes műben alexandriai Dénes a Fiut az Atyával egy-lényegűnek (*ὁμοούσιος*, consubstantialis) nevezte. Ezen műszót azután a *nicaei-zsinat* is elfogadta s hitvallásába felvette. Csalódnak tehát az ősi egyház ellenei, kik azt állítják, hogy ezen kitejezés az említett zsinat találmánya; mert annak eredetét az alexandriai főpásztor műve szerint az apostoli időkből kell származtatni.

Alig kárhoztatta Dionysius pápa Sabellius eretnekségét, midőn egy más tévtanról értesítés busította hívő szívét, melynek szerzője *Samosata Pál* püspök volt Syriában. Miben állott tulajdonkép ezen tévtanító eretneksége, előlött megoszlanak a vélemények; mert azon zsinati iraton kívül, mely a 269-iki év végén, vagy a következőnek elején Antióchiában tartatott ezen ügyben, s melyet őszeb egy töredékig megőrzött s a mely sz. Dionysius pápához felterjesztetett, egyebet nem birunk. E töredékben mondatik, hogy Pál Urát és Istenét megtagadta, s az ő eredeti hitét nem tartotta, nem őrzötte meg. Ő nem ismert el, hogy az Isten Fia az égből jött le, hanem állítja, hogy ő csupa ember volt, ki a természet közönséges rendje szerint származott. Ezen Dionysius pápához intézett irat sz. Athanáz műveiben lévő szétosztott tudósításokkal, milyenek sz. Ágoston- és Theodoret-nál is találhatunk, képezik Samosata Pál eretnekségének főkutforrásait. Ezen eretnekeftő a legnagyobb rész az *Antitrinitariusok*- vagy *Unitariusokhoz* tartozónak mondja.

Pál tévtanaiért kérdőre vonatott, és miatta 264-, 268- és 296-ban Antióchiában zsinatokat tartottak; de mivel valódi véleményét két értelmű szavakba burkolta, le nem győzethetett. Azonban az utóbbi zsinaton *Malchion*, a híres szónok, kitűnő bölcsész s hittudós oly fényes sikerrel küzdött Pál ellen, hogy ez tökéletesen lefegyvereztetett. Erre kárhoztatott s püspöki székének elvesztésére ítéltetett, melyre azután

Domnus emeltetett. Az említett Malehion irta a zsinat nevében a két synodál-levelet, melyek egyike a pápához Rómába, a másik pedig Maximus alexandriai főpásztorhoz intéztetett. — Ezen tudósítvány igen borzasztónak festi a leléptetett püspököt. Hogy lássuk, minő erkölcsűek azok többnyire, kik az ősi, apostoli egyház tiszta tanai ellen kikelnek, jónak véljük az említett rajzot részben közölni:

„Ezen ember eredetére nézve szegény, ki templomrablások-, zsarolások- s csalásokkal akar gazdagságra jutni. Pártfogását pénzzel meglehet vásárolni; az együgyűeket elámitja, s a mivel bírnak, kiszívja. Nála a hit jövedelmes kincsforrás. Hiu s felfuvalkodott ember, ki a világi, püspökhöz nem illő pompát igen szereti; ha kimegy, számos szolga kíséri őt, mint valami testőrsereg. Az egyházi gyülekezetben mint valami bohóc tűnik fel, hogy magát nevezetessé tegye, s a gondolkodni nem tudókat elámita, megvakítsa. Magának nagyszerű trónt állított, mi Jézus alázatos tanítványai szellemével épen nem öszhangzó. Nyíltszívű, egyenes-lelkű férfiakat, kik nem hizelegnek s hazudnak, kiengesztelhetetlenül gyűlöli; ki beszédét nem bámulja, tapsokkal nem kíséri, s rabszolgainak nem hódol neki, mint női s udvaroncjai teszik, az kiesik kegyéből. Ki úgy viseli magát, mint Isten házában illik, azt gyalázza, pirongatja. A megholt püspököket rágalmazza, míg önmagát a legszemtelenebbül dicséri; a Krisztus dicsőítésére írott egyházi énekeket elnyomja, s azok helyett saját dicsőítésére másokat készített, melyeket jámbor ember füle pirulás nélkül nem hallgathat. . . . És mit mondjunk továbbá nőiről, kiket alattomban tart; mit papjai, diakonai ágyasairól, kiket borzalom nélkül tűr? Sőt gazdagságokkal halmozza el őket, hogy azt engedjék tennie, mi neki tetszik! Hogy inthetne meg azután egy ily püspök másokat, miután ő maga a legirtózatosabb bűnök moesárában fetreng?! stb.“

Azonban Pál *Zenobia* királynőre támaszkodva a püspöki lakot elhagyni s hivatalát letenni nem akarta. De *Zenobia* Aurelián császár által legyőzetvén, a keresztények Pál ellen a győztes uralkodóhoz folyamodtak, hogy karhatalommal támogassa a méltó és jogos egyházi intézkedést. Ez következő nevezetes módon döntötte el ezen ügyet: „*Az legyen a püspök, ki az olasz püspökökkel s főkép a rómaival közösségben van*“.

De hogy sz. Dionysius életrajzát tovább folytassuk, említést érdemel, hogy ő Róma templomait s temetőit papjai közt felosztotta, a

városon kívül pedig egyházmegyéket szervezett, melyek mindegyikében bizonyos meghatározott számú lelkeszi állomások voltak, hogy kiki saját hivatali körében foglalatoskodjék, s mások joghatóságát ne zavarja. A bold. Szűznek nagy tisztelője volt. Kétszeri papszentelése 7 püspököt, 12 áldozárt és 6 szérpapot adott az Ur szöllejének. A hit-s egyházért lankadatlanul fáradozott, míg 272-diki dec. 26-án 11 év, 3 hó s 14 napi pápaság után kimult. Halála nemét adatok hiányában bizonyosan tudni nem lehet. Az említett napon az egyház róla is mint szent vértanúról emlékezik. Tetemei a Kalixttemetőben tétettek le nyugalomra. Mivel sz. Athanáz szerint a nicaei atyák a kath. tan védelmezésében azon kitételekre szorítkoztak, melyeket elődeik püspöki hivataluknál fogva használtak, és a kik kiváltkép sz. Dionysius pápa szavait irták után műveikben, midőn valamely hitigazság előadására vagy védelmezésére léptek fel, illő hogy ezen pápa három fontos leveléről, melyek főpásztori buzgalma, hűsége s tudományos-sága megannyi tanui, megemlékezzünk.

Az első, *epistola encyclica*, a Sabelliánok ellen az egyipti egyházakhoz intéztetett, melyben az akkori, a Szentháromságot illető különféle tévtanok megezáfoltattak, fényesen legyőzettek. — A második alexandriai Déneshez volt küldve, kit figyelmeztetett Dionysius pápa, hogy a pentapolisi főpapok által nála bevádoltatott, mintha a Szentháromság tanát illetőleg tévonton volna és felvilágosítást kért tőle a már említett kifejezés jelentéséről. A harmadik a caesareai egyházhoz menesztett irat, melyet vigasztalt, a barbarok beütése által okozott csapások, szenvedések békés elviselésére buzdítván annak hiveit. Sőt mint már említettük, embereket is küldött, hogy ezen egyház fogságba hurczolt keresztényeit kiváltsák. Még Vazul korában az érintett város hálás tisztelettel őrizte ezen atyai iratot. A két utóbbi levél egészen elveszett.

Az Álizidornáli Orbán városfőnökhöz intézett állítólagos decretálok s a Sever püspökhöz *de ecclesiis parochianis* menesztett irat, nem ezen korból valók. Müller a pápákról írott tekintélyes művében Dionysius pápának az egyipti egyházakhoz menesztett körirata némely pontjait közli, melyekből bőven kitűnik, hogy mint Smeth is állítja, ezen pápa kora leghíresebb hittudósainak egyike volt.

Sz. Dionysius pápával egy időben végezte pályafutását sz. Gergely is, kit kora „Csodatevő“ disznévvel tisztelt meg, s Origenes

egyik híres tanítványa volt, kiről Rufin írja: „*Dicsősége Keletet és Nyugatot betöltötte,*“ és Nagy-Vazulról: „*Tetteit minden egyház, minden ajak emlegette, és a keresztény hit ellenei is csodái nagysága- és sokaságaért második Mózesnek nevezték őt.* — Az előbbi Origenes a bölcsészet minden ágán, ész-, természet-, mennyiség-, mér- és csillagászatban átvezette, mit a hittudomány nagy eredményű tanulmányozása követett. Számos iratai közül említendő a *Symbolum*, mert sz. Dionysius pápának hitéről ez oly nagyszerűleg tanuskodik, s a mely a már többször idézett Müllernél is olvasható.

XXVI.

Sz. I. Felix. 272—275.

Sz. Felix a pannoniai eredetű *C. Domitius Aurelián* császár alatt kormányozta Isten egyházát. Ez uralkodó ötödfél év alatt nagy dolgokat vitt véghez. Így a többi közt *bevégezte a gothokkali 20 éves harczot*; megszabadította Olaszont az *alemannok* beütéseitől; *Spanyolhont, Galliát és Britanniát Tetricus-tól visszafoglalta*, *Syria, Egyipt és Előázsia uralkodónőjét Zenobiát legyőzte*. Dáciát egy szerződés szerint a gothoknak engedte át, belátván, hogy a birodalom minél nagyobb terjedelmű, annál nehezebben tartható fön. Rómát körfallal látta el; a katonákat s polgárokat szigorú fegyelem alatt tartotta, s főkép a senatus előtt igen nagy tekintélye volt, mely remegett Aurelián előtt. Ő igen jeles uralkodó leend volna, ha szép tulajdonait és tehetségeit kegyetlenségei hajlama, mely őt gyakran elragadta, be nem szennyezi. Azonban a nagylelkűség némely vonásai is észrevehetők voltak benne. Pályája ragyogó és tettdús vala, és erőteljes uralkodása igen erős támaszlópa volt a süllyedő birodalomnak, melynek erre már kiáltó szüksége volt.

Egy oly császárról, ki mindenféle bálványimádás s a római vallási és polgári törvények nagy tisztelője s azonfölül a kegyetlenségre hajlandó volt, könnyen feltehetjük, hogy a keresztényeket

nem tűrte. Őzséb, Lactantius és Tillemont szerint az üldözési véres parancs még nem hatott el a távolabbi tortományokba, midőn ő maga saját vérében feküdt a földön, barátaitól megöletvén.

Sz. I. Felix, *Constantin* fia, Rómában született; élete előbbi körülményei ismeretlenek előttünk. Magas erényeiért 272-diki december 28-án az egyház legfőbb pásztorává választatott. A még főnálló eretnekségek ellen apostoli erélylyel küzdött, melyek Keleten főképp Samosata Pál működése eredménye által előhaladva, mindig tovább terjedtek. Ezen említett tévfő eretnek-tanait illetőleg sz. Felix Maximus alexandriai püspökhöz és papságához levelet intézett, melynek egy töredeke maig is fönvan. Az ephesus-i zsinat és *alexandriai Cyrill* igen magasztalólag nyilatkoznak ez iratról, melyben, midőn Jézus megtestesülését, a bold. Szűz istenanyai méltóságát oly rop-pant hittudományi készültséggel adja elő, nemcsak kora tévtanait küzdötte le, hanem az V-dik században kitört *Nestoriusféle* eretnekség ellen is leghatalmasb érveket nyújtott. Mi által valóban nagy érdemet szerzett magának.

Sz. I. Felix az egyházi fegyelmet és hivek üdvét illetőleg sok üdvös intézkedést tett. Így a többi között törvénybe iktatta azon szokást, hogy a sz. mise-áldozat a vértanuk sirjain mutattassék be, hol pedig ilyenek nem volnának, azok ereklyéi az oltárookban helyezettetnének el. Mi maig is történik oltárszenteléskor, a s a hely, hova az ereklye rejtetik, „*Confessio*“-nak neveztetik. — Rendelte továbbá, hogy, ha valamely templom felszenteléséről régisége vagy az arra vonatkozó okmány hiánya miatt kétség támadna, az újra felszenteltethetik. Sz. *Pongrácz* tiszteletére az aureliai uton templomot állított. 5 szerpapot, 9 áldozárt s 5 püspököt szentelt az egyház több megyéi/számbára.

Midőn Aurelián császár rendeletét a keresztények ellen kiadta, minden veszély s félelem fölé emelkedve, szívet indító beszédeivel leikesítette hiveit, hogy a szent hithez tántoríthatlanul ragaszkodván, minden kínzást elviseljenek, még a halált is. Majd hitjelölteket keresztelt, a gyöngéket bátorította, a szenvedőket vigasztalta, s buzgal-mával a pogányok közül többeket megnyert az evangeliumnak. Példája erőt s bátorságot öntött a hivekbe.

Az üldözés fergetege dacára is szent lelkesedéssel szónokolt a korában keletkezett tévtanok ellen. Értjük a Manichaeusok tévelyeit,

melyek szerzője *Manes* volt. Ezen eretnekfő eleinte skláv volt, s *Curbicusnak* nevezetett. Perzsiában egy dús özvegy megvevén őt, fiának fogadta s az akkor ismert minden perzsiai tanokban kiképez-tette. E nő a *Terebinth* nevű eretnek több könyveit öröklötte, melyekből s a perzsa tanfogalmakból merítette kárhozatos és rajongó téveszméit. Midőn ezeket hinteni kezdé, említett nevét *Manes*-re változtatta. Az Ur szöllejében már nagy dulást tett, midőn a perzsa király őt elfogatta, elevenen megnyuzatta, s testét az állatok elé vettette.

Ezen tévfő a perzsa bölcsészet- s keresztényelemből következő hitrendszert alkotott: *„Két örök lény van, a jó és gonosz, vagyis a világosság és sötétség. A világosság lényé folyvást jó szellem, s mindig a jóra hajlandó, ellenben a sötétség lényé mindig gonosz szándékkal teljes. S ezek egymással folyton küzdenek. Az emberi test gonosz anyagból van összeszerkesztve; de két lélek lakik benne, az egyik a világosság szelleme műve, másik pedig a sötétség szelleme. Krisztus küldetett Istentől ezen gyötrött lelkek nyomora enyhítésére. Ő eljött.“* De *Manes* oly ember volt, ki mindent jobban értett Krisztusnál; mert ő magát „*Paraclet*“-nek adta ki, s tanait Krisztusénál tökéletesebbeknek tartotta. *„A lelkeknek, mondja ő, meg kell tisztulni itt Krisztus és Manes törvénye által, vagy pedig a halál után egyik álból a másikba vándorolnak s keményen kínoztatnak.“* A földművelést tiltotta, mert ez által a növényekbeni lelkek háborgattatnak, sőt megöletnek. Felekezetét *hallgatók-* és *kiválasztottakra* osztatta; amazoknak meg kelle magokat tartoztatni a bor-, hústól s mindentől, mi husból származik; az utóbbiaknak minden birtokról lemondva szegényeknek kelle lenniök, és mégis titkos összefőveteleikkor a legiszonyubban kicsapongtak. A kiválasztottak élén 12 mester, s egy legfőbb felügyelő állott, a *Paraclet*, *Manes* utóda, ki alatt 72, a mesterek által felavatott püspök volt, kik meg papjaikat s diakonaikat avaták fel.

Ily szervezet mellett nem csoda, hogy e különös öntetű eretnekség egész Keleten, India-, China-, Egyiptomban, Afrika tartományai-, Gallia-, Olasz- és Spanyolhonban is talált magának még pedig számos követőket. — *Manes* hitrendszere fölött egy tekintélyes író korunkban következőleg nyilatkozott: „Első tekintetre azt hinné az ember, hogy ezen tévezikkek józan és ép észszel bíró emberek közt követőket nem

találnak; de tudjuk a történelemből, hogy azok roppant tért foglaltak el, s kiirtásuk egész a 11—12-ik századig foglalkoztatta az egyház fejeit. Az utóbb érintett században még mutatkoztak némi nyomai a nyugati tartományokban, míg a *Manicheismus* utolsó gyökerét is sikerült a mulandóság feneketlen örvényébe vetni.“

Midőn az egyház kívül az üldözés, belül pedig az eretnekségek által keményen ostromoltatott, sz. I. Felix pápa Aurelián császár parancsára elfogatott, s felhivatott, hogy a hamis isteneknek tömjénezzon; de ő inkább vértanui halált szenvedett 274-diki év év utolsó hava 22-kén, miután Jézus egyházát Sandini s egyebek szerint 2 év s 5 hónapig példás buzgalommal kormányozta. Nem hiányoznak írók, kik sz. I. Felixet 5 évig ültetik az apostoli széken. Az ephesus-i zsinat, alexandriai sz. Cyrill és Iyrini sz. Vincze is vértannak nevezik ezen egyházfőt, kinek Álizidor négy levelet csusztat alá.

XXVII.

Sz. Eutychián. 275—283.

Sz. Eutychián 275-diki jan. 5-, vagy 6-án jutott a pápai székre, tanuja volt tehát azon eseménynek, melynél fogva Aurelián császár kegyetlenkedése méltó büntetését elvette. A császár ugyanis *Menestheus* nevű titkos irnokát erősen fenyegette. Ez jól tudván, hogy uralkodója szavát szokta tartani, hogy a rákövetkező vészt megelőzze, társakat gyűjlött, kik a császárt 275-ben, a thraciai hadjárat alkalmával megrohanták és mint már főnebb is említők, megölték. Hosszu tanakodás után sept. 25-én a híres *Tacitus Cornelius* történész rokonát *Tacitust*, ki Consul, a Senatusban első s 75 éves aggastyán volt, választotta a senatus a megölt császár utódául. Ez igen nemeslelkű s mértékletes életű császár volt, ki egész vagyonát az álladalom javára áldozta, 100 szolgát és leányt szabadsággal ajándékozott meg, s egész eseléségét szabaddá teszi, ha ebben őt a törvény nem akadályozza. A barbárok ellen vonult, kik *Kolhis*-ből a birodalmat fenyegették, s ezeket *Florián* tesvérevel visszanyomta. Azután *Tarsusba* (Cilicia) ment, hol vagy hideglelés, vagy a katonák vetettek véget életének. Az egész birodalom meggyászolta

öt, mert igen szép reményeket kötöttek hozzá. Uralkodása 6 hóig tartott, s utána 276-ban *Florián* a sereg által kikiáltatta magát császárnak. A keleti sereg pedig a nép legnagyobb része s a Senatus beleegyezésével a pannoniai születésű *Probus* kiáltotta ki, ki hadi tetteivel korán kitüntette magát. A szerencse karjai közt sem bízta el magát, a Senatusnak nagy előjogokat engedett, egy hatalmas sereg élén Galliába vonult, mely frankok, burgundok, vandalok és egyéb német népek által árasztatott el, e szép föld meghódítása levén kedvencz tervök. *Probus* hadjáratát fényes siker koronázta, mint a Senatushoz menesztett levele mutatja, melyben a római harczosok vitézségét igen kiemeli; 9 német király, 70 város és 400,000 megölt ellenség tévök az ő s a Senatus lábaihoz rakott *győzelmi-trophaeumokat*. 16,000 német ifju a római legiókba soroztatott, a béke *Rhaetiában* helyreállított, *Illyridből* a sarmaták és egyéb vad népek elűzetek, *Thracia* a geták ellen védelmeztetett, *Lybia* és *Pamphilia* az isauri rablóktól megszabadított, stb. Ezen s több győzelmek után a világon uralkodó *Probus* Romába diadalmenetben vonult be, de mégis később a katonáktól megöletett. Az egész birodalom meggyászolta a legjobb császár halálát, maga a hadsereg is visszaborzadt gonosz tettétől s következő felirattal pompás siremléket állított neki:

„Itt nyugszik *Probus* császár,
ki valóban becsületes, minden barbár népek és zsarnokok meggyőzője vala.“

Valamint a birodalomnak annyi külellenséggel kelle küzdenie, ugy ezen időben az egyház is sok kül- és belbajoknak volt kitéve. Ugyanis *Probus* uralkodása második évében a még *Eutychián* előde alatt keletkezett Manes-féle eretnekség roppant haladást tett; de az említett egyházfő nagy örömeire támasztott az Isten bátor, jól felszerelt harczosokat, kik a Manicheismus ellen sorompókba léptek. Ilyen volt *Archelaus*, caschar-i püspök, vagy mások szerint *Carrae* főpásztora Mesopotamiában, ki mint hátragyott iratai mutatják, lángelmével, nagy tudományos készültséggel s finom dialecticával bírván, ezen eretnekség alapítóját dicsően legyőzte. Manes egy ünnepélyes vitatkozásban is lefegyvereztetvén, Caschar vidékére *Diodorisba* vette magát, hol egy *Diodorus* nevű áldozár lakott, ki ugyan jámbor, de nem volt annyi tudományos készültséggel megáldva, hogy Manessal vitatkozásba ereszkedhessék. Azért püspökéhez Arche-

laushoz fordult, ki ismét lefegyverzette Manest. Mire ez visszatért Perzsiába, hol egy királyi hercegnek sikertelen gyógyítása miatt *elevenen megnyuzatott*, mint főnebbb is említettük.

Nyugaton, hol sz. Eutychián sz. Péter trónján folyton méltóság- teljesen ült, ezen eretnkség csekély előmenetelt tett. — Keleten, mint már szintén említettük, 269-ben a letett Samosata Pál antiochiai püspök székére *Demetrianus* fia *Domnus* emeltetett. Ennek 275-ben történt halála után *Timaus* lett antiochiai püspök, ki mintegy 5 évi tisztkedés után kimulván, helyére *Cyryll* lépett, kinek mint szent- nek emlékét ajánlja nekünk az egyház. — Sz. Maximus alexandriai főpásztor 282-ben földi pályáját megfutván, sz. Márk székén sz. *Theonás* követte őt. — Még fontosabb esemény sz. Eutychián pápasága alatt az, hogy 277-ben *Mesopotamiában* zsinat tartatván, Manes tévtanai s követői kárhoztattak.

Már mi sz. Eutychiánt illeti, erről keveset örzött meg számunkra évlőiben a történelem. Ő *Luni*-ban született, egy *Savona* melletti ma már csak romokban szemlélhető városban. Sz. Damasus szerint aty- ját *Marinus*- vagy *Martinus*-nak nevezték. Hogy az egyházkormány- zatban sz. I. Felixet követte, özséb történetiró bizonyítja, valamint Optatus és sz. Ágoston is. Sz. *Damáz* írja, több mint 342 vértanút teme- tett el, mivel a római Martyrologium is megegyez. Ezen pápáig fehér, saját vérökkel meghintett öltönyben volt szokás eltemetni a marty- rokat. De szent Eutychián rendelte, hogy azok *Dalmatica*-, vagy bi- borszínű *Colobiumban* (ujjak nélküli testhez simuló Dalmatica-szerű öltöny) temettessenek el. S hogy ezen kitüntetés annál nagyobb hatás- sal legyen a hivekre, őket a szent vértanuk iránt annál forróbb tisz- teletre indítsa, az említett 342 vértanút mind ily diszöltönyben taka- ritotta el. Buryo szerint ezen pápa volt az, ki azon régi szokást, mely szerint a szent áldozat bemutatásakor a mezei s kerti termények az oltárra tétetvén, megáldattak, mint például a gabona, szőlő, alma stb., törvénybe iktatta a Manicheismus ellensúlyozására, mely mi- dőn az Isten adományait megveti, kárhozatosan téved. Szintén ren- delte ugyanazon Buryo szerint, hogy a keresztényeknek nem szabad pogány nőkkel házasságra kellni; de ha a házasság e rendelet előtt már létezett, szabadságában áll a férjnek pogány nejét elbocsátani vagy megtartani.

Sz. Eutychián a részegség ellen következőleg irt: „Mivel az

nagy véték, melyet minden más vétkek anyjának kell tekinteni, azért meghagyom minden kereszténynek, hogy attól magokat őrizzék: ki azt nem teszi, hanem inkább a részegség bűnének adja magát, ilyen-től a teljes megjavulásig meg kell tagadni az áldozást. Püspökök és Isten többi szolgálói kerüljék a nyilvános lakmározást és vendégeskedéseket, tekintetbe vévén az Urnak eme szavait: *„Meg ne részesedjétek a bortól, miben kicsapongás van: legyetek mértékletesek az evésben, s csak a legszükségesbet vegyétek magatokhoz, hogy az apostol szavai szerint józanok s az isteni-szolgálatra készek legyetek.”*

Decemberben tartott 5 papszentelése 5 szerpapöt, 6 áldozárt s 9 püspököt adott az egyháznak. Sz. Eutychián 8 évi, 5 havi s 3 napi buzgó pápasága után 283-diki 8-ik decemberben kimult. Földi maradványai előbb a Kalixt-temetőben takarítottak el, azután szülőföldre Luni-ba vitettek át. S midőn ezen város elpusztított, a szomszéd Sarzanä-, vagy Savonába szállítottak át, hova a luni-i püspöki szék is áttételezett.

Sz. Eutychián a történészek szerint becsületes, jámbor, tanult és Szentlélekkel teljes férfiú volt, mit említett intézkedései is bizonyítanak. Két levelet irt; egyet *hispaniai János*hoz s *Bütica* minden püspökeihez, hogy Samosata Pál mótelye ellen működjenek; másikat *Sicilia* püspökeihez, hogy a papok vádlását illetőleg mihez tartsák magokat. *Vasaenus* ezen pápának három, mások pedig még több levelet tulajdonítanak. Ellenben *Baronius*, *Joverius*, *Grüter* s *Caraffa* bi-bornok csak a *Binius*-nál két említett levelet ismerik eredetinek, s a többit mint a későbbi idők szüleményét elvetik.

XXVIII.

Sz. Cajus. 284—296.

Sz. Eutychián 283-dik év vége felé kimulván, a következő év első napjaiban sz. Cajus választatott az egyház fejévé. Pápasága *M. Aurelius Carinus*, *M. Aurelius Numerianus*, *C. Val. Diocletian*, valamint a hárezkedvelő *Maximianus*, kit Diocletian 286-ban tett uralkodó-társsá, császárok uralkodására esik. Ezek közül Jézus egyházát főképp *Diocletian* és *Maximian* császárok üldözték. Ekkor szenvedtek martyrhalált: a híres *thebai legió*, melynek 6666 tagja később

volt *Móricz*, *Eruperius* és *Candidus* főtisztjeivel inkább meghalni, mint a hitet megtagadni. Továbbá *Claudius*, *Asterius* és *Neo* testvérek, *Domina* és *Theonilla* nők Ciliciában; valamint *Kozma* s *Domény* orvosok Arabiából. A főrangú *Donatán* és *Rogatán* testvérek Bretagne-ban; Agde-ban szenvedtek *Tiberius*, *Modestus*, *Florentius*, *Rufinus* és *Valerius*; és a birodalom egyéb részeiben is oly sokan vértettek el, hogy helyszüke miatt mind el nem sorolhatjuk. Midőn 286-ban a római tanács intézkedése folytán az üldözés vihara pusztítóbban mint egyébkor kiütött, Cajus pápa s a hívek közül igen sokan a császári palotában rejték el magokat egy udvari hivatalnok buzgalma folytán, ki Jézus hitéhez szilárdul ragaszkodott. Legelőször *Zoe* bebörtönöztetett, midőn sz. Péter sirjánál imádkozott. Lábai alatt fogva azután tűz fölé akasztatott, melynek füstjétől megfojtatott; majd meg *Tranquillin* nő, *Nicostrat*, *Claudius*, *Castor*, *Victorin*, *Tiburtius*, *Castulus*, *Marcus*, *Marcellinus* végeztettek ki irtózatot kinok közt, s sz. *Sebestyén* a praetorián-gárda egyik szakaszának tekintélyes kapitánya agyonnyilaztatott s csontjai dorongokkal törettek össze, stb.

A vértanuk roppant lelki ereje bámulatra ragadta a pogány bírákat, kik közül azért többen Jézus hitére tértek; örömük határtalan volt, midőn szerencsések voltak a pápa oktatását hallani s tőle a keresztséget fogadni. Ekkor öntötte vérét Jézus hiteért az első *lorch-i* püspök sz. *Miksa* is, ki az evangeliumot a mostani Felső-Magyarhon vidékein, Osztrákhon, Noricum és Karinthia tartományaiban is hirdette. *Zsuzsannát* is, ki Cajus pápának unokahuga és Diocletiannek rokona volt, látta áldozatul esni. A nemes gondolkodásu, istenfélő és tekintélyes *Chromatiusnak*, kinél ő és az üldözött hívek magokat elrejtették, tanácsolta, hogy campaniai mezei jószágára meneküljön, ott várván be a vihar lecsendesedését. Cajus pedig Romában maradt *Castulus*nál, ki lángoló szeretettel karolta a szent hitet, s kinek háza a szorongatott keresztények általános gyűlhelye lett, hol a főpásztor által vigasztaltattak, s példája által felbátorítva magasabb tökélyre törekedtek.

Most az üldözés oly magas fokra hágott, hogy Rómában nyilvános helyeken, boltok-, sőt kutaknál is fegyveres örök állítottak fel, kik minden közlekedést, még a vízellvezetést is betiltották azoknak, kik előbb a mindenütt felállított bálványoknak áldozni nem akartak. A pápa ekkor is hívei s az új megtértek közt tartózkodott, s bár-

menyt szenvedett is, szent hivatala kötelmeit pillanatig sem feledé. Megújította a következő egyházi rendeletet, hogy a püspöki rend felvevői előbb az ismeretes 4 kisebb és három nagyobb rendekre felszentelve legyenek; és hogy minden fokára az egyházi-rendnek csak jámbor és tudományosan képzett férfiak emeltethessenek. Elődei dicső példáit követve, meghagyta a külön területekre utasított szerpapoknak, hogy kiki saját körében a vértanuk szenvedési adatait hiven följegyezze.

Nemcsak a pogányok üldözése nyugtalanítá ezen korban az egyházat, hanem Manes és tanítványainak tévelyei is. Ide járult még a *Hieraciták* felekezete a leontopolisi (Egyiptben) *Hierax*-tól alapítva, mely csak növelte az egyház szenvedéseit. Némelyek ezen eretnekséget a Manicheismus egyik ágának tartják, mit azonban nem igen lehet állítani, mert Hierax igen sok tekintetben eltér Manestől. Így a többi közt állította, hogy *Melchisedek* salem-i király a Szentlélek, tagadta a halottak feltámadását, az eszökkel még nem élő gyermekeket Isten országából kizárta, Krisztus szerint csak azért jött, hogy Móses törvényét tökéletesítse és szigorítsa, miért követőinek a húst, bort s mindent mi a test- és érzékiségnek kedves, megtiltott.

Sz. Cajus *Dacia*, mások szerint meg *Dalmáthon* egyik legtekintélyesebb családjából vette származását, s *Salona* nevű községben született. Atyját *Caius Maximusnak* nevezték, ki Diocletian császár fivére volt; anyja *Serena*, Fülöp római hercegnek leánya volt, ki mint császár első keresztény uralkodónak tartatik. Ritka okosságú, bátorlelkű s mértékletes férfiú volt. Fivérét *Gabinusnak* hitták, kinek egy rendkívüli szépségű leánya volt. Neje halála után testvére Cajus pápa tanácsa folytán megmaradt özvegyységében, s Zsuzsanna nevű leányát a keresztény tökéletesség ösvényén mindig nagyobb előmenetelre vezette, végre áldozár lett, s mint ilyen a keresztény egélyt a legbátrabban védelmezte. Midőn Diocletian Maximiant társ-császárrá tette, nemzetségében nem volt senki más, mint Zsuzsanna unokahuga, kit annak nőül ajánlhatott volna. Azért atyját és ennek testvérét Gabinust sürgették, hogy ezen házassági összeköttetéshez beegyezősöket adják. De a szüz vonakodott egy pogánynak, ha mindjárt a világ leghatalmasb uralkodója lett volna is az, nejévé lenni. Az atya és egyházfő csak megerősítették a szüzet határozatában.

Az e ekintetbeni alkudozások azt eredményezték, hogy a császári követ *Claudius* keresztény lett, a pápa lábaihoz vetette magát s azokat megcsókolta. Később éjjel a pápához fiaival együtt visszatért, kitől a nyert oktatás után mindnyájan felvették a keresztséget. Később Diocletianus Maximust Claudius testvérét küldötte, magának ezen házassági ügyről végleges tudósítást szerzendő. Midőn az Gabinus házába lépett, azonnal előhivatott Cajus pápa. Ez a *Sallustius-féle palota* közelében lakott. Megérkezésekor a házban levők mind térdre borultak, s minekutána szólott hozzájuk: „*Az Urnak nevében kérek titeket, legyetek állhatatosak,*“ így imádkozott Cajus pápa: „*Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, kit Te mindenek üdvé- s örök életéért küldöttél, hogy minket ezen világ sötétségéből kiragadnál, adj nekünk szolgálódnak állhatatosságot a hitben, a ki élsz s uralkodol örökkön örökké.*“ A többiek felelének: „*Amen.*“ Maximin azon hírt vitte a kíváncsi császárnak, hogy Zsuzsanna vonakodik, de 5 nap múlva visszatért a pápához, s szintén a szent keresztséget kívánta, mit Cajustól meg is nyert. A haragra lobbant Diocletianus Claudius s kereszténynyé lett társait elégettette s hámvaikat a légbe szóratta. Zsuzsanna pedig és atyja egy őrnek felügyelete alá adattak, s midőn vonakodásukban állhatatosak maradtak, kivégeztettek. Sz. Cajus a kryptában misézett érettők, lakásukat, mely a *Forum Salustii* előtt a *vicus Mamuri*-nál a 6-dik kerületben feküdt, imaházzá alakította át. A szent pápa által megtérített kitünő rómaiak, *Claudius*, neje *Praepedigna*, fiaik *Alexander* és *Cutias*, valamint *Maximius* ünnepe Ostiában maig is megtartatik február 11-én.

Sz. Cajus négyszer tartván papszentelést, 8 szerpap, 25 áldozárnak és 5 püspöknek adta fel az egyházi-rend szentségét. Akarta, hogy elődei rendelete tolytán egy világi pogány vagy tévtanító se merészeljen papot világi hatóság ítélőszéke elé idézni.

Azon üldözési düh, mely Zsuzsannát, Gabinust s a többi martyrhalálra juttatta, elérte végre a pápát is, ki 12 éves pápasága alatt ki tudta kerülni az üldözés fergegét, hogy az egyháznak annál inkább szolgálhasson. Mint látszik Rómát soha el nem hagyta, hanem a katakombákban rejtőzött, bemutatta a szent áldozatokat s sok pogányt a keresztény hitre térített. A martyrhalált sz. Damasus szerint 8 évi félrevonulása után szenvedte, (mivel sz. Zsuzsanna Istennek szentelt unokahugát határozatában megerősítette, s így Diocletianusnak

szándoka meghiusult az említett házasságot illetőleg, melylyel ő birodalma megszilárdítását czélozta) 296-diki apr. 21-kén. S így Diocletian terve dugabádölésének okozóit mind megölette; ah, mert a zsarnokok legcesekélyebb tervök nem sikerülteért képesek nem ennyit, de ezeket mérsároltatni le, pedig a legnyomorultabb parányi féregnek sem birnak életet adni! Személyes érdekeiknek milliokat készek minden megindulás nélkül feláldozni, s a nagy néptömeggel szolgálékek által szeretnék elhitetni, hogy az a roppant véráldozat az ő boldogságaért taszittatott a hideg sirba!! Sz. Cajus tetemei a Kalixt-temetőben takaritattak el az appiai uton, hol azok 1622-ben megtaláltattak. A sirját záró kövön ezen felirat vala: „CAIO,“ s a két PP., pálma, mi vértanúságát bizonyítja. Az ónlapon, melyen tetemei feküdtek, egy gyűrűt s Diocletiannek egy darab rézpénzét is találták.

Sz. Cajusnak régi templomát teljes leroskadása után VIII. Orbán ismét visszaállította előbbi alakjában, és azon helyen fekszik, hol Diocletian korában Cajus pápa háza állott. 1631-ben az említett Orbán pápa ezen templomot *Statio*-vá emelte, s a szent pápa tetemeivel gazdagította.

Az ezen pápának tulajdonított, bizonyos Felix püspökhöz menesztett Decretál-levél a későbbi korból eredett.

XXIX.

Sz. Marcellinus. 296—304.

Ki számlálhatná meg, mondja Özséb, a Jézusért elvérzettek roppant sokaságát, s ama különféle kinokat, melyeket szenvedtek, valamint a sokféle halálnemeket ki írhatná le?

Igy némelyek, főkép *Arabiában*, bárdal fejeztették le; másoknak, mint *Cappadociában*, csontjait törték össze, *Mesopotámiában* fejfel lefelé függesztették fel őket s alájok rakott tűz gőzével megfojtattak, *Alexandriában* orraik, füleik és kezeik levágattak, vagy más módon megcsontkittattak. *Pontusban* ujjaik átszurattak, körmeik leszakittattak, vagy csipeikre folyó ónt öntötték, s oly iszonyuan bántalmaztattak, hogy a részletezést tiltja az illem és szemérem, *Antiochiában* rostélyra fektettettek, s alattok égő tűzzel lasankint kinoztattak

halálra. Sokan inkább az oltáron égő tűzzel hamvasztották el karjaikat, semmint a bálványoknak áldozzanak.

Ez azon borzasztó kor képe, melyben sz. Marcellin élt, kinek itt rövid életrajzát adjuk. A római birodalom ekkor négy uralkodó birtokában volt; *Diocletian* császár Egyipt s Ázsia legdúsabb tartományait választotta magának; *Maximian* Olaszhont s Afrikát birta; *Galerius* Thracia- s a Dunánál feküdt tartományokon uralkodott; *Constantius* Galliát, Spanyolhont, Britanniát és Mauritániát vette át. *Diocletian* tekintélye ezen uralkodókat egyességben tudta tartani. A keresztényeket az államra nézve veszélyeseknek tartotta, de eleinte az állam érdekében tűrte őket. A Manicheismus elleni intézkedése kitűnik leveléből, melyben rendelte, hogy egy új vallásnak sem szabad a régit gyalázni, s hogy nagy vétség azt vizsgálgatni, mit az ősök a religiót illetőleg határoztak. Egyszersmint megparancsolta *Julian* afrikai Proconsulnak ezen iratában, hogy ezen felekezet tagjai a legkeményebben üldöztessenek, főnökei tanaikkal együtt elhamvasztassanak, a többiek elítéltesse, kivévén a magas rangukat, ezek javai behuzassanak, ők pedig bányamunkákra kárhoztassanak.

Midőn 302-ben *Diocletian* császár parancsa kibocsátott, hogy a környezetébeni pogányok és keresztény katonák is azonnal áldozzanak az állam isteneinek, s az utóbbiak ezt tenni vonakodtak, a felbőszült császár rögtön rendeletet bocsátott ki a keresztények üldözésére. A 303-diki feb. 20-kán kelt kibocsátvány pedig a keresztények templomai ellen intéztetett, melyben meghagyatott, hogy az egész birodalomban az egyházak leromboltassanak, s a szent könyvek a pogányok hatóságainak adassanak át megégetés végett. A hitben állhatatos főrangúak méltóságaik, s a császári udvar keresztény tisztviselői szabadságuk elvesztésére ítéltettek. Ezen rendelet kibocsátása előtt már korán reggel a *pompás nicomediai templom* igazi vandal dühösséggel leromboltatott s a földdel egyenlővé tétetett. A keresztényeknek megtiltatott bármily sérelemért vádat emelni, tanuskodni. Ők ki nem hallgattattak, hanem ellenök a legcsekélyebb panasz is érvényesnek tekintetett.

Nemsokára a császári palotában tűz ütött ki, melyet *Galerius* maga vettetett az épületbe, hogy alkalma legyen a keresztényeket még dühösebben üldözni. Ekkor az üldözés oly borzasztó fokra hágott, hogy *Usuard* s egyéb martyrologisták szerint az egész birodalomban csak

egy hónap alatt 15–17.000 ezerre rugott az elvérzett keresztények száma, mint Őzséb, Lactantius s más tekintélyes írók is bizonyítják.

Ekkor sokan nem bírván elegendő lelki erővel elszenvedni az iszonyu kínzásokat, többen a hivek, sőt püspökök, áldozárok és szerpapok közül is kiadák az üldözőknek a szent könyveket és innét „*traditores*“ névvel bélyegeztettek meg. Az elesettek közt voltak Diocletian neje *Prisca* és leánya *Valeria*, kiket sz. Marcellin pápa oktatott és keresztelt meg. Ezeknek a Capitoliumoni áldozását legenda-hangon meghatóan beszéli el Müller. De később mindkettő martyrhalált szenvedett Krisztusért. Egyébiránt az elesettek száma élenyészik a vértanuk mennyisége mellett.

Itt s ott, sőt még a római Breviariumban is állittatik, mintha maga sz. Marcellin pápa is az elesettek közé tartoznék. Az említett könyvben az állítólagos elesési esemény így adatik elő: Marcellin a Diocletian alatti borzasztó üldözéskor a legkegyetlenebb kínzásoktól félelmében a bálványképeknek tömjénezett; de erre nem sokára a hittagadás miatti bánat annyira gyötörte őt, hogy bűnbánati ruhába öltözve a *sinuessa*-i zsinat előtt, melyen sok püspök (állítólag 300) volt jelen, hibáját sűrűen omló könyei közt megismerte. De az atyák közül kisért merte őt kárhoztatni; hanem mindnyájan egyhangulag felkiáltottak: „*Önmagad ítéld meg magadat; mi semmi ítéletet sem mondhatunk fölötted; mert az Isten egyházának első pásztora egy földi hatóság alá sem tartozik! Péter, mondák ők, hasonló gyarlóságból tagadta meg az Urat, kitől bűnbánata által kisajtott könyeivel kért bocsánatot.*“

Petilius donatista eretnek előtt ki-sem tudott Marcellin eleséséről, még a korábbi donatisták sem, mint sz. Ágoston bizonyítja. Hogy pedig még a római Breviarium is ezen pápa eleséséről, mint valóban megtörtént dologról szól, az csak azt mutatja, hogy a Breviariumba is csuszhatnak be történeti hibák. Ezen véleményt osztja *Lampertini* is, ki Marcellin tömjénezését mesének nevezi, annak daczára is, hogy az a Breviariumba hecsuszott; mert 1) arról mélyen hallgat minden pápai történelem írója ezen korban, s a későbbiek is; 2) mert a donatisták kifogyhatlanok voltak oly hamis állításokban, miket bebizonyítani nem tudtak. Ide vonatkozólag írja *Baronius* is: „*Soha sem volt szokása a kath. egyháznak oly hitelességet tulajdonítani a szentek történeti adatainak, mint Jézus evangéliumának.*“ És sz. Geláz a

a szentek életiratait illetőleg mondja : „*Ide illik sz. Pál ezen szabálya : vizsgálgatok meg mindent, s a mi legjobb, azt tartásotok meg.*“

Sz. Marcellinnak ezen megrágalmazása a gonosztságot még feketébben tünteti fel, ha a költött 303-dikban tartott sinuessa-i zsinatra gondolunk, melyre az említett pápa ügyében 300 püspök, 30 áldozár és 3 szerpap jelent volna meg. Ily viharos körülmények közt zsinatot tartani, melyre annyian jelennének meg, lehetetlen ; s ezen állítólagos eset még jobban bedől a mesék világába, ha a sinuessa-i (Olaszbon) zsinat aktáit olvassuk, melyek csak úgy hemzsegvén az ellenmondásoktól, a csaló tudatlanságáról és colossalis ügyetlenségéről nagyban tanuskodnak.

Az említetteken kívül Márcellin kitisztázása mellett a sorompókba léptek még nagyszámu tekintélyes férfiak, kik közül rövidség okáért csak a következők említendők : *Schelstrat, Roccabeerti, Marca Péter, Constant Péter, Papebroch, Natalis Alexander, Pagi, Aguirre Langallo, Marco Xaverius*. Ezen utóbbi egy igen tekintélyes műben mutatta meg, hogy Marcellin pápára az eretnekség által kent hiba nem egyéb, mint a legszemtelenebb hazugság. — Ime mily nagyszerűen utasítja ezen állítólagos eseményt a tekintélyes ítézet a költemény világába, s fájdalom, mindennek daczára nem hiányoznak az újabb korban is számos oly tévtanokat követő írók, kik Petilius meséjét oly örömetst léptetik elő történetnek, csakhogy alkalmat találhassanak az apostoli hit örének gyalázására!! Különös, hogy míg az ily ellenségei Jézus egyházának az egy vagy más pápára mázolt hibát vagy tévelyt annyira kiemelik, egész életökben nem látják be, hogy ők meg nem egy, hanem tetőtől talpig eretnekséggel vannak undokitva!!

Végre Marcellint is elragadta az üldözés vész hulláma, kiről *Theodoret* írja, hogy e gyászos korban igazi egyházfőhez ilölleg viselte magát. Ezen pápa Rómában született, atyja *Proiectusnak* nevezte-tett. Jézus egyházát 8 év- s néhány hóig kormányozta. Ez idő alatt kétszer szolgáltatta ki az egyházi-rend szentségét decemberhóban, 4 áldozárt s 5 püspököt adván a hivek vigasztalására. Működéséről keveset őrizett meg számunkra a történelem. S ez az oka annak is, hogy több görög és latin írók is Marcellint utóda *Macell* pápával összetévesztik, emezt nem is említvén, csak Marcellint nevezik és hozzák fel. Annyi azonban történetileg bizonyos, hogy Marcellin 296-diki május 3-kán követte Cajus pápát az apostoli széken, s 304-diki ápr. 26-

kán, mely napon üli emléket az egyház, mátyrhalált szenvedett. Mint ezt a pápák életirói bizonyítják.

Marcellin pápát nemcsak az busította, hogy híveit a föld hatalmasai oly igen üldözték, hanem az is, hogy a keresztény hitet korábban, mint *Lactantius* írja, némely bölcsészek műveikben megtámadták.

Ezen pápa idejében tartatott (301) a híres *elvirai zsinat*, a mely által hozott s hozzánk is eljutott 81 fegyelmi cikk a legrégiebbek közül való. Már ezekben parancsoltatik, hogy a püspökök, áldozárok, s általában kik az Urat szolgálják, nejeiktől magokat megtartóztassák.

Sz. Marcellin alatt tombolták ki magokat utoljára a pogányok Jézus egyháza ellen. Mint látni fogjuk, Nagy-Konstantín nemcsak kegyes volt Jézus hívei iránt, hanem a keresztény hitet államivá is emelte. Így az *egyház áldása Nagy-Konstantinban* már növekedett, mint Móses, Izrael népének szabadítója, már megszületett, midőn ezen nép szorongatása a legfőbb fokra hágott, — Így igazolja a történelem is, hogy Isten akkor áll hozzánk legközelebb, midőn a veszély legnagyobb. Azért egész bizodalommal elmondhatjuk mindenkor a szorongatások s szenvedések napjaiban az irás szerint: „*Az Ur az én segítőm; mitsem félek, mit tehet ellenem az ember?*“

Sz. Marcellin pápa zárja be a kereszténység III-dik századát, s egyszersmint megnyitja a következőt.

XXX.

Sz. I. Marcell. 304—309.

Diocletian császár a római Senatus hatalmát megtörte, valamint a köztársaság maradványát is, hogy a *Monarchiát* szilárd alapokra fektethesse. A testőrséget is megfékezvén, föltette a diademát, s mint egyeduralkodó keleti fényvel övedzette magát körül. De már 305-ben valószínűleg kora elgyengülés miatt, lemondott az uralkodásról, ugyanezt tetette Maximiánnal is, s a legfőbb méltóságot az

eddig *Caesároknak* engedte át. Ilyenek voltak *Constantius*, ki *Severust* vette fel társesászáru, *Maximin Daja*, ki *Syria Palaestina* s *Egyipt* felett uralkodott. Kisázsziát, Illyriát és Thráciát *Galerius* tartotta meg. Ennek az előbbi unokaöcse s a leghajmeresztőbb zsarnokság példányképe volt.

Mig *Galerius* Keleten dühöngött, a népétől méltán szeretett *Constantius* 306-diki jul. 25-kén *Eboracum*-ban (*York*) kimult, miután az uralkodást *Constantin* nevű fiának átadta. A hadsereg *Britanniá*-ban örömtől ujongva kiáltotta őt ki *Imperatornak*; de *Galerius* csak *Caesárnak* ismerte el, s *Severust* tette *Augustussá*. Azonban még ugyanazon évben (306) *Maxentius* *Maximián* fia, használván a zavarokat, magának s atyjának küzdte ki a legfőbb méltóságot. Annyira küzdöttek többen az uralkodói rangért, hogy 307-ben a birodalomnak hat következő császára volt: *Galerius*, *Maximinus*, *Licinius*, *Maximianus*, *Maxentius* és *Constantinus*.

Mig ezek Nyugaton történtek, Keleten a keresztények iszonyuan üldöztettek, mint ezt *Fleury*, *Stollberg*, s *Berault de Bercastel* körülményesen leírják műveikben. Többen nem bírván elegendő erővel elviselni a kínzásokat, megtagadták félelemből a hitet. De később sz. *Péter* alexandriai püspöknek esédeztek az egyházbai visszafogadásért, ki az ily elesettek vezekletét illetőleg 17 canon-t írt. — Ezen időre esik az említett főpásztor által egybehívott zsinat is, melynek atyái *Meletius* lycopoli-i püspököt, ki egyéb vétségein kívül az istennek is áldozott, letették, *Meletius* azonban nem vetette magát alá az ítéletnek, se nem felebbezte ügyét más zsinatra, hanem több püspököt maga részére vonván, elszakadt velök a Péterreli közösségtől. Ezen szakadás egész a nicacai zsinatig tartott, mely az *Alexandriá*-ról czimzett egyházhoz s az egyipti, lybiai meg pentapolisi hivekhez *Synodáliratot* intézett, melynek tartalma a még akkor élt *Meletius*t követőivel együtt rendreutasította s tőle a püspökséget elvette.

Ily körülmények közt Istentől lelkesített apostoli erélyű férfiúra volt szüksége az egyháznak. És ime ép ilyen volt sz. I. *Marcell* pápa a *Savelli* nemzetségből. Atyja *Benedeknek* neveztetett, s mint *Damáz* bizonyítja, *Róma*-ban lakott a „*Via lata*“-n. *Marcellin* pápa alatt a római egyház áldozára volt, kinek 304-diki nov. 24-kén utóda lett, de mint ilyen az egyház üldözése miatt azonnal fel nem léphetett. Alig kezdett ugyanis a szent egyházfő működni, az egyházfegyelmet

erélyesen föntartani, főkép a vezekleti szabályokra felügyelni, midőn minden oldalról szorongattatott. A szent férfiú Maxentius kormányja alatt a rómaiak nyilvános mulattatására szánt állatok őrzésére állítatott ki gúnyból. Ily szomorú állapotában 9 hónapot töltött az istállóban. Honnét a római papság által éjjel kiszabadítottván, sz. *Lucina* házába, mely a „*Via-lata*“ utczában állott, vette magát, mely már rég a szegények és betegek biztos menhelye volt. Ezen *Lucina* azon híres családból eredett, melyhez amaz első *Lucia* is tartozott, ki mezei jószágán sz. Pál tetemeit eltakarította az Ostiába vezető országút mellett, s a másik *Lucina*, ki Cornél pápa alatt sz. Pál megmentett földi maradványait ismét az előbbi helyre visszaszállította. Ezen család háza s temetője a századokon át üldözött hivek közvagyonaul tekintetett. Marcell pápa alatt pedig a ház s családi javak az egyháznak birtokába bocsáttattak. A lakás imaházzá alakítatott át, melybe csakugy tódultak a hivek, hogy a jámbor pápa intéseit hallhassák, az isteniszolgálaton jelenlehessenek, tőle vigasztalást s a sz. *Lucina* asszonyág vagyonából segítséget nyerhessenek. Itt ezen szentélyben írta a sz. pápa a *római egyház elsősege fölötti* azon *nevezetes levelet*, mire ezen pápa életében *Platina* is hivatkozik. Alkalmul szolgált erre az egyház akkori szomorú helyzete, mely minden világrészben üldöztetvén, a martyrság s állhatatosság legszebb példáit, de egyszersmint a benső szakadozás kékét is tüntette fel. Az apostoloktól öröklött primatusrai figyelmeztetés tehát igen korszerű volt, s a pápa éber örökösét bizonyítja. Innét intézte levelét Maxentius császárhoz is, hogy a keresztények üldözésével felhagyjon. Itt készítette oktató és vigasztaló leveleit azon hivek számára, kiket az üldözések által gördített akadályok miatt személyesen nem vezethetett; innét menesztetett a főpásztori parancs a hivekhez, s adatott tudtul, hogy Romát 20 cím- vagyis lelkésziségre osztotta fel, hogy a Jézus hitére tért pogányok annál könnyebben oktattathassanak s a sz. keresttséghez juthassanak. Innét adta ki Marcell azon rendeletét a római plebániáknak, hogy a yértanukat tisztességesen eltakarítsák.

Midőn erről Maxentius értesült, azonnal meghagyta, hogy ezen imoda istállóvá alakíttassék át, s így másodszor kényszeríté a sz. férfiut, hogy az állatörzők foglalkozása legyen gyötrelmei s megaláztatása kutforrása. A sz. pápa másodszor száműzetvén az állatok

közé, ezek őrzésére szabad idejét buzgó ima-, virrasztással, elmélkedés- s böjtöléssel töltötte. De végre a nyomor sulya alatt leroskadott, a szenvedett méltatlanságok megtörték szívét, s 309-diki évben jan. 16-kán kimult, miután Jézus egyházát 4 év-, 1 hó- s 25 napig apostoli erélylyel kormányozta. Ő volt az utolsó pápa, ki pogány császár alatt vértanuhalált szenvedett. A helyen, hol mint vértanu mult ki, maig is a „*San Marcello al Corso*“ című egyház áll, melyet istállóvá változtatása után Nagy-Constantin állíttatott helyre.

Sz. I. Marcell pápa 2 szerpapot, 25 áldozárt s 21 püspököt szentelt fel. Tetemeit sz. Lucina takarította el a sz. *Priscilláról* nevezett temetőben, Lucina *Marcus Falconius Pinianus* hátrahagyott özvegye volt, ki Ázsiában proconsuli méltóságot viselt, s Lucina kezével a keresztény hitet is megnyerte. Ezzel 15 évig élt boldog házasságban, s a tisztos matrona már 19 évig volt özvegy, midőn birtokát az egyháznak adományozta. Sz. Priscilla temetője egyike a római egyház legrégibb emlékeinek. Ezen család első korszakából három kitűnő nevet említ a történelem. Az első *Priscilla Aquila* neje és sz. Pál tanítványa volt, kiről az utóbbinak levelei s az írásnak „*Apostolok cselekedetei*“ czimű része említést tesznek. A második *Punicus Pudens* neje volt, ki sz. Pétert Romában házába befogadta ; s a harmadik *Priscilla* sz. Marcell pápa kortársnője volt. Itt is oly nevekkel foglalkozunk, melyekre mindenütt akad az ember, ha a kereszténység őstörténetében lapozunk. Ez a nemzetségnek, melyhez *Lucina* és *Priscilla* tartoztak, kitűnő rangot kölcsönöz. Az ilyenek képezik a kereszténység „*Patricius családja*“ czimű méltóságát.

Ezen család sirboltjában, mely a három *Priscilla* által megnagyobbíttatott, temetgette el sz. Marcell, midőn még a római egyház áldozára volt, a szent martýrok tetemeit, valamint előde Marcellin, s az ezzel szenvedett *Claudius, Cirinus,* és *Antonius* földi maradványait is a katakombá egyik legszebb boltjában, melyek 36 napig Diocletian parancsa folytán eltemettetlenül hagyatván, a keresztényeknek elrettentő példának voltak a zsarnok nézete szerint szolgálndók. A sirirat, melyet e helyen sz. Damáz I. Marcell pápa tiszteletére állított, eredeti nyelven következőleg hangzik :

„*Veridicus Rector lapsos quia crimina flere
Praedixit miseris, fuit omnibus hostis amarus.*”

Hinc furor, hinc odium sequitur, discordia, lites,
 Seditio, caedes, solvuntur foedera pacis.
 Crimen ob alterius, Christum qui in pace negavit,
 Finibus expulsus patriae est feritate tyranni.
 Haec breviter Damasus voluit comperta referre,
 Marcelli populus meritum cognoscere posset.

XXXI.

Sz. Eusebius. 309—311.

Tertullian szavai szerint az igazság mindenütt utat tört magának. De mielőtt a béke szép napjai az egyházra felderülnének, Isten a pogány császárok vérengzéseit iszonyu csapásokkal torolta vissza. Vészkór, gyakori jégeső, földindulások pusztításain kívül barbár népek áraszták el a birodalmat mindenütt, melyek idáig annak csak egyes részeibe ütöttek be; meghódíták tartományait és új országokat állítottak. A pusztítások oly iszonyuak voltak, hogy századok múlva is az egykor virágzott pompás városok romjai közt csak elszórt kunyhókat lehetne látni. Lázadások, polpárháborúk végre még azt is elpusztították, mit a barbárok megkiméltek.

A vérengzés vége felé roppant szárazság állott be, mit természetesen drágaság és éhség követett, milyent még soha sem szenvedett a birodalom. Az utcákon szülők, gyermekek, urak és szolgák a nyomortól elgyötörve mint valami tulvilági árnyak lézengtek. A nyilvános helyeken és utakon sokan roskadtak össze a végelerőtlenedéstől, s mindenütt számos hullákat lehetne látni, melyek hetekig is eltemetetlenül heverték és iszonyu látványt nyújtottak az élőknek. Ide járultak még különféle betegségek; a zsarnokok egyike sem kerülte ki az ég büntetését. Így *Diocletian* a kereszténység diadaláról értesülvén, annyira felbőszült, hogy önmagát verte, a szobapadlaton hentergett mérgében, mint valami vadállat; ordított, míg a lelkiismeret iszonyu mardosásától is üldöztetve, önkénytes éhhalállal vetett véget

életének, melyre oly igen méltatlan volt. — *Maximian Hercules* dics- s uralkodási vágytól ösztönözten, mindig több kegyetlenkedést és árulást követett el. *Nagy-Constantin* élete ellen törekedett, de terve kinyilvánulván, tetszése szerinti halálnemre ítéltetett. A megfojtást választotta. *Galeriust* mint az egyház dühös ellenségét is utolérte az Isten büntetése; mert oly betegséggel látogatott meg, mely valamennyi orvos ügyességét és tudományát kijátszotta. Végre találkozott egy orvos, ki bátor volt a zsarnoknak ezen nyilatkozatot tenni: „*A te betegséged nem természetes, azért lehetetlen azt a természet szokott gyógyszerével eltávolítani. Jól emlékezel még, mit tettél az igaz Isten szolgálói ellen; a baj eredetében kell a gyógyszert keresned.*” Az orvos keresztény volt. Kimondhatlan fájdalmak által megtörve, elismerte végre a kevély zsarnok, hogy ő is csak halandó ember, és hogy nálánál végtelenül hatalmasabb lény is van, ki előtt neki meg kell hajolni. Azért 311-ben maga, *Constantin* és *Licinius* nevében a keresztényeknek szabad vallásgyakorlatot, személy- és vagyonbiztonságot engedett.

*Nagy Constantin*ről tudjuk a történelemből, hogy atyja halála után *Galeriustól* fogadta a bibort, mint *Caesar*, s a keresztényeket mi bántalmazással sem illette. *Maximian* szomorú vége után az egyház Nyugaton majdnem általános békének örvendett. De Keleten még folyvást tartott az üldözés. A 309-diki *marcius* 7-én elvérzett *Cabulus* mátyrsága után a keresztények *Palaestinában* egyideig oly békét élveztek, hogy még a bányamunkákra ítelt hitvallók is templomokat építettek. Mit megtudván az új praefectus, annál dühösebben tört ki Jézus hívei ellen, s számos vértanúval növelte a hitbajnokainak már különben is roppant számát. Ekkor vértettek el Egyiptben Jézusért *Peleus* és *Nilus* püspökök, *Illés* áldozár és *Paternuthius*, mint a kereszténység megannyi ritka példányképei.

Ily körülmények közt jutott sz. Euseb 309-diki február 5-kén a pápai székre. *Cassano*-ban (Calabria) született, s egy orvosnak fia volt. Mint ilyen ő maga is az orvosi tanulmányokkal foglalkozott, s gyógyította a betegeket, míg végre az apostoli székre jutott. Az egyetlen *Genebrard* írja, hogy mint egészen világi emeltetett volna az említett székre, de nem nevezi meg a kufföt, honnét ezen állítást merítette. Legvalószínűbb, hogy a gyógytant atyjától tanulta, s mint áldozár is gyógyított, mi ezen korban közönséges volt. — A pápai

könyv, *Anasztáz, Muratori, Palatius, Platina* stb. állítják, hogy Jézus keresztje ezen pápa alatt találtatott volna meg. Mi azonban eltér a valótól; mert *Helena* csak fia Constantin után vette fel a keresztény hitet, s Euseb idejében Constantin még pogány volt, s következésképp anyja mint szintén pogánynő nem törődött Krisztus keresztjével. Ide járul még az is, hogy az atyák és történészek egyhangu állítása szerint a szent kereszt a niceaei zsinat (325) előtt még nem találtatott meg. Azért a neki tulajdonított levél is (*ad episcopos Tusciae et Campaniae*), melyben a szent kereszt feltalálása felhozatik, nyilván alácsusztatott, nem is említve, hogy azon a későbbi kor nyomai nagyon világosan mutatkoznak. Ugyanez áll két más levelét illetőleg is, melyek egyike a *galliai*, a másik pedig az *egyipti* püspökökhez intéztetett, melyek szintén a későbbi időben keletkeztek. Mint már *Martene* is megjegyzi, az Eusebnek tulajdonított különféle rendeletek az utolsó-kenetet, fegyelmi törvényeket s eljegyzést illetőleg, nem ezen pápa alatt hozattak.

Mi ellenben a vezekleti szabályokat illeti, az *elesettek, könyvadatok és szakadárok* iránt, kik az egyházzal ismét közösségre lépni akartak, az üldözések korában szigorún bánt el Euseb. Ezen buzgalma sok ellenséget szerzett neki. Azt vélték, hogy a Kornél pápa alatti zajos viták az elesetteket illetőleg ismét megújulnak. Különösen tüntette ki magát az ellenzék élén bizonyos *Heraclius*, ki mindenütt ellenséget toborzott, kiket azonban a szent pápa türelmével lefegyverzett,

Buzgalmát azzal is kitüntette, hogy *vercelli-i Özsébet*, ki Sardiniából Rómába költözött, megkeresztelte s az egyházi pályára emelte. E jeles pap igen kitüntette magát az Ariánféle tévelyek elleni működése- és szent életével. Közönségesen az „*Ariánusok porölye*“ disznévvel tiszteltetett meg kortársaitól. Később a *vercelli-i püspöki székre* jutván, azért innét is neveztetik. — Ezen pápa alatt másik Özsébet is ismert az egyház, ki *caesarea-i* püspök volt. Ez nagy hirre kapott azáltal, hogy számos műveiben az egyház állapotát az utókor részére körülményesen leírta.

Euseb szeptemberben tartott papszenteléseit 3 szerpappal, 13 áldozárral és 14 püspökkel növelték az Ur szőlőjébeni munkások számát. Ezen buzgalomról értesülvén Mexentius, Euseb pápát Sicília szigetére száműzte. Meghalt 311-diki szeptember 26-kán, mintán Jézus

egyházát 2 év-, 7 hó- s 16 napig buzgón kormányozta. Tetemei a sz. Calixt-temetőben az appiai uton takarítottak el. *Palatius* szerint csak hét napig élte túl Constantin győzelmét, miért Constantinról csak utódja életrajzában fogunk szólni. A *Bucher* által kiadott régi naptárban halála napjául 17-ik aug. hozatik fel; de a régi *Martyrologiumok*ban az 26-ik szeptemberre van téve, valószínűleg azon nap ez, melyen tetemei a katakombákban letétettek.

XXXII.

Sz. Melchiades. 312—314.

Szent Euseb pápa halála után sz. Péter széke 9 hónapig maradt betöltetlen anélkül, hogy bizonyosan tudni lehetne, mi akadályozta az utódnak megválasztását, míg végre 312dki jul. 2-án Melchiades, ki *Milciades*-nek is neveztetik, választatott meg egyházfőül. Származására nézve *afrikai* volt, némelyek azonban Spanyolhonból származtatják s ezek szerint *Madridban* született. Ő már boldogabb volt mint előde, ki szintén édes örömmel szemlélte a Galerius császár által áprilban Sardikában kiadott kibocsátvány hatását. A börtönök megnyitlak s a szabadon bocsátott keresztények az egész birodalomban nem beszéltek másról, mint a szabadság örvendetes híréről. A helytartók nemcsak rendeleteket bocsátottak ki az alattok lévő hatóságokhoz a császár levele szellemében, hanem magok is e szerint működtek. Eusebius megőrzött egy ily levelet, melyet *Sabinus* Praefectus Praetorio a helytartókhoz menesztett, s a melyet Müller egész terjedelmében közöl. (II. Bd. 145—146.)

Ez időtől fogva minden városban számosan kezdtek a hívek az isteni-szolgálatokra összegyülekezni s a szokásos kegyadományok gyűjtése a szegények részére sikerrel folytatott a hívek közt.

A pogányok álmélkodtak a dolgok ezen nagy és rögtöni fordulatán, mondván: „*A keresztények Istene az egy igaz Isten.*“ A hitvallók, kik a küzdelmeket bajnokul kiállották, nagy örömmel jelentek meg hitsorsosaik közt. Azok ellenben, kik a kínzásoktól félelmökben a hitet megtagadták, bántódtak tettökön, s amazokat kérték, hogy az Isten irgalmát részökre kiesdeni segítsék.

A hitvallók, kik a bányai fáradságos munkák súlya alatt évekig görnyedeztek, vidámságtól s örömtől ragyogó arccal tértek vissza hazájokba, az országutakon s nyilvános helyeken szívet-ható hálaénekeket zengedezvén. Magok a pogányok is, kik előbb ezek vérére pedevé szomjuhozták, részt vettek a keresztények örömeiben.

Mig ezek a roppant világbirodalom térein történtek, Constantin 312-ben egy olaszthoni hadjáratra határozta el magát, s ezen évi okt. 27-én 160,000 főből álló tábora a Tibernél csatakészzen állott Maxentiussal átellenben. Milvius hidja (ma Ponte molle) választotta el a két ellenséges tábornok. Maxentius a sereg élére állt, hogy megczáfolja a római népet, mely azt vetette szemére, hogy gyáva-lelkű, s mivel a *Sybila-könyvek* kétértelmű jóslatát saját előnyére értelmezte. Az egész római világ, kiváltképp Nyugat, *Britanniától Numidiáig, Tajótól a Dunáig* feszült figyelemmel várta oly harc kimenetelét, melynek egy bölcs, nemeslelkű fejedelem s egy zsarnok közt kelle eldőlni. A keresztények mindnyájan buzgó imákat röpitettek az irgalom Atyjához, az irántok oly kegyes Constantin győzelmeért. Nagy volt a veszély és nagy a pályabér, de ki sem sejdítette azt, mi az örökkévalónak tanácsában elhatározva volt. Constantin ugyan még pogány volt, de mégis belátta, hogy egy a hadseregnél hatalmasabb segítőre van szüksége, azért imájával az egy igaz Istenhez fordult, kit már atyja is, bár nem a kinyilatkoztatás oly jótékony s üdvös világánál, hanem a teremtetés- és emberi dolgok intézésében, elismert. És nem hiában fohászkodtak a keresztények s ő az Istenhez, mert a derék fejedelem az Istentől mutatott jelben sikerrel harczolt. A csata véres és eldöntő volt. Maxentius részéről a győzelmet bizonyosnak tartván, felfuvalkodottságában *Milvius hidját* elpusztította, hogy a visszavonulást lehetetlenre tegye s így mint teljesen legyőzött, nem hátrálhatván, serege és ő maga is a Tiber hullámaiban lelte halálát, melyeket ő annyiszor festett pirosra az ártatlan keresztények vérével.

Kevés órával ezen esemény előtt, mely a világ állását megváltoztatta, alkonyat felé a *Marius-hegy* fölött ismét a már többször látott jelt pillantotta meg az égen Constantin. Minek emlékeül most az érintett hegyen egy kápolna áll.

Erre megnyiltak a kereszt előtt az örök-városnak kapui. *Nege-rius* pogány történész ezen diadalmenetet felségesen rajzolja, kinek szavait bármennyire sajnáljuk is, rövidség tekintetéből nem közöl-

hetjük. Egyébiránt az egész rajzot olvashatni Müllernél. (II. Bd. 49.) És ki írja le a keresztények örömeit? Az élő Istennek templomai mindenütt újra kiemelkedni kezdettek a romok közül, vagy a bezártak kinyitlaltak, s szent kéjjel özönlöttek azokba az annyit üldözött hívek; csupa hálaének hangzottak, s a püspökök velős beszédekben buzdították a híveket hálaadásra s a szent hit kötelmeinek lelkiismeretes teljesítésére. Minden nem-, kor- és rangon levők örömmel vettek részt a fényes hálaünnep megülésében. S ah! mint örültek a szülők, hogy most már békében nevelhetik fel gyermekeiket az egyház s a kedves haza díszére.

A diadalkapun, melyet Constantiunak a halás római nép állított, maig is látható a *lapidár-irat*, melynek tartalma prózában a következő: „*C. Flavius, Constantin császárnak, a legnagyobb, jámbor, szerencsés Augustusnak a senatus és római nép; mert az Isten segítése, szellemi nagysága s hadserege által a köztársaságot a zsarnokon és ezek követőin igaz fegyverekkel meghoszlalta, ezen győzelmi jelvényekkel díszített ívet ajánlotta.*“

Alig vonult be Constantin a világ fővárosába, midőn ezen magas hitjelölt komolyan föltette magában, hogy az *evangeliumnak* a szó leggyönyörűbb értelmében *civilizáló szellemét* mindenütt meghonosítja. Határozatot bocsátott ki, melynélfogva a keresztényeknek háborítatlan vallásgyakorlatot engedett, valamint azt is, hogy mindenütt egyházakat alapíthassanak. De nehogy az ezen határozat folytán bekövetkező változások miatt elégedetlenkedő pogányokat magától elidegenítse és felingerelje, 313-ik év kezdetén egy kibocsátványt tett közzé, melynélfogva a más-vallásnak lelkiismereti szabadságát elismerte, kivéven az eretnekeket, kik a kereszténységben újításokat akartak életbeléptetni. Ezen a keresztényekre nézve oly igen kedvező törvények közt volt a *papok mentessége is*. Katonáinak meghagyta, hogy minden vásárnapon az egy igaz Istenhez buzgón imádkozzanak. A pogányok becstelenítő kicsapongásait a legkeményebb büntetések alatt megtiltotta, és az erkölcstelenséget tetteleg előmozdító profán és egyéb ünnepeket megszüntette. A rómaiaknál igen divatos gyermekölést szigorúan tiltotta, rendelve, hogy a szegények gyermekei nyilvános költségén neveltessenek. A rabszolgák felszabadítását isteni-szolgálat közbeni szertartással akarta végrehajtatni. A gonosztevők jóságainak eldobása nem terjedt ki többé azok nejei és gyermekeire; a foglyokat

nem volt szabad többé bűzhödt börtönökben senyveszteni s tagjaikat súlyos békókkal elnyomorítani. Özvegyeknek és árváknak megengedettett folyamedni a császárhoz, de nem azok elnyomóinak, stb.

Alig hittek a valóságos eseménynek is, midőn a zsarnok Diocletian s Maximian Hercules kormányja után nem sokára a legmagasabb civilisatio ezen alapjai mint a birodalom törvényei kihirdettettek. Mi lett most *Jupiter, Venus, Flora és Priapus*ból? Mint az ékesszóló Lactantius írja, „*az Ur megtisztította tőlök a földet.*“ És ezért kevés idő múlva a világ egészen megváltozott. Azonban hasonlíthatlanul többet eredményezett a kereszténység mindenütt oly jótékonyan működő szelleme, mint a törvények.

Az evangelium szellemétől áthatott uralkodó *Melchiád* pápa iránt oly kegyes volt, hogy az egykori *Plautus Laterán római patricius* házáat, kit Neró a keresztények iránti gyűlöletből megöletett, neki és utódainak adományozta. Ezen szent egyházfő örömmel szemlélte az egyház híveinek szépen növekedő számát, és az Isten országának terjedésén korlátlanul működött. De nem sokáig tartott öröme, mert ha már nem harczolt is többé a pogánysággal, annál tüzesb csatákat kelle vívnia a hatalmaskodó eretnek-felekezetekkel. Így *Melchíades* pápának nagy tevékenységet kelle kifejtetni a *Donatisták* ellen, kik szakadárok, s mivel a keresztiséget ismételték, eretnekek is voltak. Carthagóban ugyanis összegyűlekeztek a püspökök, hogy ezen hatalmas város új főpásztorát, *Caecilánt*, felszenteljék; de a numidiai püspökök (70) ezen ünnepélyre meg nem hívván, bizonyos *Majorin* nevűt választottak meg mint egyszerű olvasnokot ellenpüspöknek. S így a megsértett hűség szakadást idézett elő az afrikai egyházban. A szakadárok feje *Donatus casa-nigra-i* (Numidia) püspök volt, ki azt tanította, hogy a római egyház Jézustól elszakadt; hogy Jézus Isten-ségére nézve is kisebb az Atyánál, a Szentlélek pedig még a Fiúnál is kisebb; kik a római egyházból, vagy más tévfelekezetből hozzájuk átmentek, azok újra megkereszteltettek; stb. Ezen hatalmas és igen makacs eretnekfelekezet követői „*donatisták*“-nak neveztetnek.

A szakadárok, mint minden eretnekség története eléggé bizonyítja, midőn céljokat az egyházzali közösség útján el nem érhatték, Constantinhoz folyamodtak, ki akkor Galliában tartzkodott, és kérték a császárt, hogy három általok kijelölt galliai püspök hatalmaztatnak, kik *Caecilian* elleni vitájakat megvizsgálják. A császár kívánsá-

guknak engedett ugyan, de a három püspököt a pápához utasította Rómába. Egyszersmint ő maga is írt Melchiádesnek, kérvén őt, hogy a szakadás okát a galliai 3 főpásztorral közösen vizsgálják meg, és azután jogosan és igazságosan döntsék el az ügy. A kérdéses ügy elintézését püspökökre bízta, mert az püspökököt illet. A császár levelét Müller egész terjedelmében közli. (II. 155—156.)

Nem tekintve azon sokoldalu botrányt, melyet a donatista-párt a szakadás által okozott, már az is megrovandó tett volt, hogy a császárt is bevonta a merőben egyházi ügybe; valamint szintén törvényellenes dolog volt, hogy a carthágói püspök elleni vádlók az afrikai püspökök s a minden főpásztorok feje, a római pápa nélkül egyedül a galliai püspökök biráskodása által akarták ezen ügyet a donatisták részére eldöntetni.

Melchiades pápa 313-diki okt. 2-kán a Lateránpalotában egy zsinatot nyitott meg, melyre 19 püspök jelent meg. Szigorú vizsgálat után a 3-dik ülésben Caecilián méltósága- és jogaiban meghagyatott; Donatus pedig, mint eretnek- és szakadárfeje s annyi pusztítást okozott lázadás élesztője egyhangulag kárhoytatott. A Majorin által behelyezett püspököknek pedig azon választást adta az egyházi gyűlekezet, hogy vagy mondjanak le a szakadásról, hogy méltóságaikban megmaradhassanak, vagy ha azt teni nem akarják, a szokásos egyházi ítélet alá esnek. Sőt még tovább is terjedt a zsinati atyák fegyessége, rendelvén, hogy a hol ugyanazon püspöki székre Caecilián és Majorin által is történt felszentelés, az előbb felszentelté legyen azon székek, a másik pedig más püspöki székre emeltessék.

Sz. Ágoston, kinek mi ezen tudósítást köszönjük, írja, hogy ezen böles és békés eljárási mód Melchiades pápát igen szépen jellemzi, s e tárgyra vonatkozólag felkiált: *„Óh a derék férfi! Óh a keresztény béke fia! Óh a keresztény nép atyja!”* Valóban Melchiád pápa mindent elkövetett a szakadás megszüntetésére, mint épen emlitettük, a legkedvezőbb feltételek s ajánlatokat tette az ellenfélnek; de hasztalan, mert a kevély és makacs eretnekek inkább szerették az egyenetlenkedést, mint az egyességet. Donatus halála után annyira ment követőinek rajongása, hogy hatalmasan felfegyverkezve járták be a városokat, s falvakat, mindenütt isszonyu dúlásokat követvén el. A IV-ik század vége felé azonban megúván a rendetlenkedéseket, kissé lecsendesültek, s a békefeltételeket elfogadták.

Ezen hatalmas felekezet némi szikrái az V-dik században még mutatkoztak, míg végre sz. Ágoston azokat is teljesen kioltotta.

Melchiád pápa a vasárnapi és csütörtöki böjtöt megszüntette, amazt Urunk feltámadása, emezt pedig a mennybemenetele iránti hálás emlékezetből; mert az ősi egyházban Urunk mennybemenetele iránti tisztelet kifejezésére a csütörtök minden héten különösen szent s mintegy ünnepi nap volt. A testvéries szeretet s egység szilárdítására rendelte, hogy a nagyböjti 5-ik vasárnapon az *egyházfő kenyeret szenteljen meg* (Eulogia), melyekből a lelkészi álmások papjait akarta részesíteni, hogy azokat híveik közt osztánák ki; ez alkalommal őket az egymás iránti szeretetre buzdítani el nem mulasztván. Ezen szent szokás jó sokáig főtartotta magát az egyházban. Némely írók az *oltári gyertyatartókat* is ezen pápától származtatják, de mint *Sandini* is megjegyzi, ezek sokkal előbb már használtattak az egyházban. Szent Melchiád 5 szerpapot, 6 áldozárt és 11 püspököt szentelt az Ur szöllejének művelésére.

Az említett római zsinat bezárása után néhány nap múlva 314-diki január 10-kén meghalt, mitán Jézus egyházát 2 év-, 6 hó- és 8 napig oly diesteljesen kormányozta. Tetemei az appiai uton sz. Calixt temetőjében tétettek le nyugalomra, honnét sz. I. Pál pápa (757—767) korában a „sz. *Sylvester in Capite*“ című egybázba szállították át, mely a *Marstéren* állott. Neve a római Martyrologiumban is előfordul, valmint *Beda*, *Adó*, *Usuard* s egyébek által írott vértanu-könyvekben is, de bizonyosan azért, mivel az elviharzott utolsó üldözésben sokat szenvedett a hitért. Sz. *Bernárd* ezen pápa életrajzát megírta, mely a *cambridgei bevezések* könyvtárában kéziratban őriztetik.

Daczára azon dicséretnek, melyet sz. Ágostonnal az egész ősi egyház ezen derék pápára méltán halmaz, nem kerülhetette ki később azon párt koholt rágalma, mely iránt oly kegyességet tanusított. Majdnem egy század múlva arról vádolták őt a donatisták, hogy az üldözés alatt, midőn ő Rómában áldozár volt, sz. *Marcellinus* kívánságára, ki 304-ben mint pápa halt meg, *Sylvester* és *Marcellus* papokkal a szent könyveket kiszolgáltatta és a báltványoknak tömjénezett. *Sylvester* és *Marcellus*, valamint *Melchiades* is pápák lettek.

De min alapul ezen egész rágalom? Két oly iraton, melyet a donatisták sz. Melchiád halála után száz év múlva koholtak, hogy a velök oly szeliden bánt pápa iránti háladatlanágukat annál feketébbnek tüntessék fel. Igen jól jegyzi meg gr. Stollberg: „*Alkalmazni lehet ezen szent pásztorra, mit a nagy főpásztor mondott: Boldogok vagytok, midőn titeket az emberek érettem gyaláznak és üldöznek, minden roszt hazudván ellenetek.*“ Azon vádat, melyet a donatisták Melchiades pápa ellen fölhoztak, egyéb tekintélyes írók is szintén *eretneki gonoszságból* származtatják és méltán; mert ha ezen egyházfő az üldözés alatt oly gyáván viselte volna magát, úgy bizonyosan nem emeltetett volna az apostoli székre.

XXXIII.

Sz. I. Sylvester. 314—335.

A világ állása megváltozott; ama mennyei jelre, mely Constantin császárnak Milvius hidjánál Maxentius fölötti győzelmét hirdette, igen jótékony világosság kezdte a római Campagna fölött derengeni. Az első békés eseményt *Socrate* nevű hegy hozza emlékezetünkbe, mely Róma környékén figyelmünket ki nem kerülheti. Ezen hegyre vonult vissza Sylvester pápa, mivel még nem tudta, valjon biztonságban leendhet-e Rómában. Pápasága néhány tagja követte őt, kikkel ezen hegy üregeiben lakott. Ezen fegyveres embereket vett észre, kik a hegyre feltörekedtek s a vadonban valakit keresni látszottak. Egy ily helyeni látogatás azon gondolatot ébresztette benne fel, hogy a vértanui koronával jönnek utána. Azért így szólott papjainak: „*Ime a kedvező idő, ime az üdvösség napjai!*“ A katonák Rómába Constantin császárhoz vezették őt, s erre rövid idő múlva a socrate-i menekvő a császári palotában, *Lateránban* időzött. Mintán Sylvester a császárral értekezett, azon örvendetes hírrel lepte meg hiveit, hogy Constantin kijelenté neki, miszerint a keresztények szabadon gyakorolhatják vallásukat, mert az üldözések vész-fellegeit a kegyes uralkodó elűzte, s azért az Isten népe *Socrate* megpillantásánál felkiálthat: „*Mily kelemetese a hegyeken lábai azon követnek, ki békességet hirdet, ki jó*

tudositást hoz, ki üdvösséget hirdet, és mondja Sionnak: Istened uralkodik.“

Ez volt a pápa első összejövetele Constantinnal, s nem sokára ezen összejövetel után történt a római Forum-on az események azon legnagyobbika s legszebbike, melyet Róma s a világ valaha látott. Tudniillik ezen téren állott *Ulpian basilicája*, melyet a császár arra szemelt ki, hogy abban birodalma részére ama nagy szellemi forradalmat kikiáltssa, hova azért a római nép összegyülekezését meghagyta. A császár azon emelvényen foglalt helyet, melyen a tanács szokott ülni. A szószék magaslatairól Constantin következő beszédet tartott a gyülekezethez.

„Az eszmék harcainak mindaddig nem leend szerencsés kimenetelek, a szellemi szomorú szakadások mindaddig nem szűnnek meg, míg az igazság tiszta fényének sugarai az elméket föl nem világosítják, melyeket a vastag tudatlanság homálya takar. Ki kell tehát nyitni a lelkek szemeit. Ily módon a bálványozás tévelyének meg kell szűnni. Mondjunk le ezen babonás hitről, melyet a tudatlanság fogadott el, s az oktalanság megőrzött. Az egyedül igaz Ur, ki a menyben uralkodik, imádtassék tőlünk.“

„Mi minket illet, kik itt egybegyűltünk, Krisztusnak, a mi Istenünknek segítségével a tévelyt elhagytuk. És hogy mi titeket hosszadalmas beszéddel ne untassunk, röviden kijelentjük azt, mit lelkiismeretünk sürgetésénél fogva rendelni szükségesnek tartottunk. Mi akarjuk, hogy a keresztények egyházai ismét megnyitassanak, még pedig úgy, hogy a keresztény törvény püspökei azon előjogokkal birjanak, melyek a pogány papok előnyére elismertettek.“

„És hogy az egész római világ tudja, hogy mi az igaz Isten Krisztus előtt fejűnket meghajtjuk, elhatároztuk, hogy az ő tiszteletére palotánkban egy templomot állítunk. Ez megfogja mutatni a világnak, hogy a kétely-, vagy előbbi tévelyeknek mi nyoma sem maradt szívünkben vissza.“

Mily látványt nyújtott ezen beszéd alatt, mely a pogányság valódi halotti beszéde- s a keresztény polgárisodás üdvözlétéül tekintendő, *Ulpian basilicája*, könnyen elgondolható. A szószék közelében ültek a Senatorok, kik még majd mindnyájan a vak bálványozáson csüngtek. Constantin borús arcokat s fellegetes homlokokat látott, mintha előadása alatt *Traján pompás szobra* dőlt volna romba. A rop-

pant sokaságban, mely a basilica belsejét s bemenetét betöltötte, a pogányok is nagy számmal voltak. De mégis a legnagyobb részt keresztények képezték. Alig hangzott el a császár utolsó szava, midőn a nép szózata megeredt s majd két óráig a legérdekesebb fölkiáltások hangzottak a tágas basilicában s annak környékén:

„Jaj azoknak, kik Krisztust megtagadják! A keresztények Istene az egyedüli igaz Isten! A pogányok templomait be kell zárni, a keresztények egyházait pedig kinyitni!”

Ezen felkiáltások közben a nép mozgása mindig hevesebb lett, mint a tenger növekedő áradása, és a fenyegetések mindig erősebben ismétlődtek a pogányok ellenében.

„Kik Krisztust nem tisztelik, ellenségei a császárnak; kik Krisztus előtt nem hajolnak meg, ellenségei a rómaiaknak! Az, ki a császárt megszabadította, az igazi Isten!”

„Ki Krisztust tiszteli, mindenkor győzedelmeskedni fog ellenei fölött!”

A népcsoport dűhe míg így mindig főlebb fokozódott, a következő fölkiáltás legjobban megragadta a közfigyelmet:

„A pogány templomok papjait Rómából száműzni kell! A kik még áldozni akarnak a bálványoknak, távolíttassanak el Rómából! Parancsoljátok, hogy még ma kiűzessenek a városból!”

Hasonló fenyegetések Constantin tervezetét csak elősegítették, s csak örvendhetett, hogy a keresztényellenes párt, melyet a senatus képviselt, a fenyegető tüntetés által megrendítettett, de nem akart beleegyezni azon szigorú elbánásba, melyet az utóbbi viharos fölkiáltás követelt, s a melytől az Ulpian-basilica mennydörgött. Erre ismét hallgatást parancsolt Constantin, s következőleg szólott: „Az Isten és embernek szolgálata közt az a különbség van, hogy a második kényszerített, az első pedig önkénytes. Ha az Isten meggyőződés- és őszinte érzettel tiszteltetik, akkor az ő szolgálata önkénytes. Nem az emberi hatalomtól félelem, hanem érett benső meggyőződés vezessen minket az Isten tiszteletére, s csak olyanok emeltessenek a keresztények rangjára, kik azoknak szent törvényeit elfogadják. Büntetésre méltó volna, azoknak a fölvetelt megtagadni, kik azt óhajtják; igaztalanság volna ellenben azokat erőszakolui, kik keresztények lenni nem akarnak. Ez legyen a jog s igazság szabály-

zata. Kik vonakodnak keresztényekké lenni, azért ne féljenek, hogy kegyünket elveszítik. Ha mi azt kívánjuk, hogy ők jámbor utunkon minket kövessenek, ez csak a szeretet öhajtása. De egyszersmint kijelentjük, hogy mindazokat benső barátságunkkal ajándékozzuk meg, kik önkényt a kereszténységre térnek.

Constantin ezen beszéd alatt a legfőbb és legképebb egyikét mutatta, minőt a történelem valaha rajzolhatott. A tekintetbeni nyugalom s vidámság egyszersmint ellentétben állott a Senatorok komor hallgatagsága s a nép szenvedélyes örömkialtásaival. De a császár szavai valamint a győztesek reményeit élteték, úgy a meggyőzötteket is megnyugtatók. A hatás gyors és általános volt. Keresztények és pogányok egyiránt magasztalták a császár bölcs intézkedését, s korszerű határozatáért hosszú életet kívánva békésen oszlott szét a gyülekezet. Constantin palotájába tért vissza nagyszámu tisztelői kíséretében, mint ez ünnepélyes alkalmakkor szokás volt, ha a nép lelkesedését valamely nagyobb szerű esemény föllángitá.

Constantin ily ünnepélyesen a keresztény hitet elismervén s elfogadván, a szép művet tovább folytatta, és a vallás szolgálai iránt tiszteletet s szeretetet tanusított. Asztalához hívá meg őket s utazásaiban mindig kelle papnak környezetében lenni. Ő egyházakat állított, nagyobbított vagy feldiszített. A keresztény hit iránti szeretetét bizonyítja annak ünnepélyes elismerése után kiadott törvényei is. Maxentius és kedvenceinek kegyetlensége nagyszámu szabad embert tett rabszolgává; 314-diki rendelete által ezeket szabad lábra állította. 315-ben kiadott rendeleteinél fogva pedig eltörölte azon babár szokást, mely szerint a gladiatori viadalmak- s bánya-munkákra ítélt homlokai tüzes vassal bélyegeztettek meg. A kereszt-halál s tagok összezuzatása is eltöröltettek. Meghagyta, hogy a szegény gyermekek a császári hivatalnokoknak adassanak át, hogy így nyilvánosan az állam költségén neveltetvén, a megöletéstől megmentessenek. Akarta, hogy többé adósság miatt kisésem veszítse el szabadságát, és a szolgák házasságát uraik önkényűleg ne gátolják, a házasságokat el ne válaszzák. Ide tartoznak még a vasárnapok megütlése- s a házasság életre vonatkozó rendeletei, valamint a jóslók ellen kiadottak stb. Mindezen s még egyéb rendeletei, melyek 313—321-ig kiadottak, csak emelik a kereszténységet, és az említettekben is láthatni, mint emelkedett föl teljes erejével a pogány császárok alatt

oly igen üldözött kereszténység, s hatott be a társas élet minden ereibe, melyeket egészen betöltvén, a régi törzsnek korhadásba kelle átmennie, bár a népség nagy része még a bálványozáshoz ragaszkodott is.

Constantin az által is igen emelé a kereszténységet, hogy több szent épületet állíttatott. Így sz. János tiszteletére emeltetett egy *keresztelő-kápolnát*, ebben szándékozáván az első és legszükségesebb szentséget felvenni Ezen kápolna *Plautius Lateranus* régi kertjében, hol akkor *Fausta* császárnő palotája állott, pompázott. E keresztelő-kápolnán kívül a Megváltó, keresztelő s evangelista sz. János tiszteletére egy nagyszerű basilicát emeltetett. Ez a *lateráni sz. János temploma*, „a világ anyja és minden egyházak feje.” Nov. 5-kén Sylvester pápa által szenteltetett fel. Ezen kívül Rómában még egyéb basilikák is köszönik a kegyes császárnak eredetöket. Így, a többi közt, sz. Péter basilicája 323-ban azon helyen építtetett, hol a vaticáni hegy lábánál, Neró kertjeiben s a Circusban, annyi keresztény szenvedett vértanu-halált, hol sz. Péter tetemei nyugodtak, és Anaclet imaházat állított. E templomot is sz. Sylvester pápa avatta föl 323-ban az isteni-szolgálatra. Ide tartozik még sz. Pál „*Fuori le mure*” című egyháza Rómában, a *jerusálemi kereszt* és sz. *Lőrinczről* czimzett egyházak. Sz. *Ágnes*, sz. *Márton* (mely Sylvester imahelye volt) templomai is említendők. Mindezen Isten háza a császártól gazdagon meg is adományoztattak. *Anasztáz könyvtárnok* irataiban a drága sz. edények és a jövedelmek is, melyekkel azokat a császár bőkezősége ellátta, fel vannak jegyezve. Sz. János lateráni templomának jövedelme 17,717 aranypénzt tett. Sz. Péter temploma Tyrus-, Alexandria-, Antiochiában s Euphrát partjain házakat birt, melyek előbb a szent vértanukéi voltak, de jogtalan birtokosoktól elvétetvén, az említett egyháznak adományoztattak. Ivet lehet betölteni azon egyházak leírásával, melyek Constantin császár alatt keletkeztek.

Bár egészen boldog lehetett volna az egyház ily császár alatt, ki azt kegyességével annyira elhalmozta, de a kor képét mégis annak árnyoldalaival kell behomályosítanunk!

Constantin s Licinius társ-császár 5 évig éltek egymás közt békében. De mintegy 5 év múlva a 314-ben tartott értekezlet után az utóbbi bánni kezdette, hogy Constantinnak a keresztények illető né-

zeteibe beleegyezett. A régi boszu fölébredt benne. Licinus félt a keresztényektől, kik mivel véleménye szerint Constantinhoz inkább ragaszkodtak, mint hozzá, adandó alkalommal igáját könnyen lezárhatnák. Azért az üldözést azzal kezdette meg, hogy udarából, minden keresztény hivatalnokot és szolgát elbocsátott. Sokan száműzetettek, mások magas rangpolezaikról a legalábbvaló szolgálattételre alacsonyítottak le. Minden katonát elbocsátott birodalma városaiból, kik áldozni nem akartak. De még tovább ment, megtiltotta a püspököknek a kölcsönös látogatást és zsinatok tartását, mivel, mint Euseb megjegyzi, jól tudta, hogy az egyház legfontosabb ügyei csak a zsinatokon intéztethetnek el. A keresztény egyházakat bezáratta, vagy lerontatta, s mindazokra halálos ítéletet mondott ki, kik keresztényekké lennének.

És most még egyszer megújulni látjuk a püspök s hívek üldözésének véres drámáját, míg végre Constantin mint a keresztények szabadítója lépett fel. 120,000 gyaloggal s 10,000 lovassal Hadrianopólnál Thráciában és Chrysopolisnál Bithiniában Chalcedonhoz közel Liciniust megtámadta, és csapatai harczi kiáltásai „*Isten az Üdvözítő*“ alatt azt legyőzte, s mint egyeduralkodó az isteni gondviselés tervét háborítatlanul követhette. Ugyanezen gondviselés oly főpásztort állított oldala mellé, ki maga helyén nem kevesebbé ragyogott, mint a császár az ő trónján. Sylvester Rómában született, *Rufinus* és *Justa* nevű szülöktől származván, atyjától korán megfosztott. De erényes anyja nevelését a jámbor és tudós *Charitius* vagy *Carinus* nevű papra bízta, ki őt az isteni félelem és tudomány ösvényén jó messze vezette. Utóbb a római papságba vétetett fel, s *Marcell* pápa által, még mielőtt Diocletian a keresztények elleni vérparancsát kibocsátotta volna, pappá szenteltetett. A viharos idő alatt tanusított magaviselete általános szeretetet és tiszteletet szerzett neki. 314-diki jan. 31-kén sz. Melchiades után az apostoli székre emeltetett, és az üldözés miatt, mely a birodalom egyes részeiben még folyvást fölmerült, néhány pappal, mint már említettük, *Socrate* hegyére menekült. Ezen félrevonulás alatt Constantin ellenfelét legyőzván, Sylvester pápát visszahívta.

A sz. atya a császárral beszélgetvén, úgy látszik, hogy a *donatista-küzdelmek* is szóba jöttek. Mert tudjuk a császárnak *Probian*-inhoz tézett leveléből, melyben Constantin meghagyja, hogy bizonyos

Ingentius nevűt, ki mint nyilvános író egy, ezen vitára vonatkozó levelet meghamisított, hozzá kísértesse, hogy ennek vallomása folytán *Caecilian* elleneinek, kiktől ez még mindig megtámadtatott, szájait betömhesse. Hogy tehát a béke helyreállíttassék, *Sylvester* pápa alatt *Arelate*-ban (Arles) Galliában egy zsinatot igyekezett egybehívni. Sajátkezűleg írt *Ablavius* nevű afrikai keresztény császári hivatalnoknak, hogy *Caecilian*nak s minden afrikai kath. és donatista püspöknek leveleket adjon, hogy Arles-ban első augusztusra megjelenjenek.

A meghatározott időben Gallia-, Olasz-, Spanyol-, Angolhonból és Keletről, Afrikából, mintegy 100 püspök jelent meg a kitűzött helyen. Sz. *Sylvester* nem jelent meg személyesen, hanem 4 követet, 2 áldozárt s 2 szerpapot küldött, kik helyette elnökköltek. A császár sem volt jelen. — Ez alkalommal kárhoztatta a zsinat a donatisták szakadárságát és tévelyeit, melyek Jézus igaz hiveinek nagy botrányára már 7 évig mételyezték az egyház tiszta légét; valamint a *quartodecimánok* eretneksége is elvettetett. Azonkívül az egyházi fegyelem föntartására 22 canon hozatott, melyekből rövidség okáért csak a következő nevezetesebbeket említjük föl. Hogy a husvéti ünnep mindenütt ugyanazon napon, melyet a római főpásztor a többi püspököknek tudtúl ad, ülessék meg. — Minden püspök azon megyében lakjék, melyre fölszenteltetett; ha idegen püspök érkezik valamelyikhez, egy oltár jeleltessék ki részére, melyen a sz. áldozatot bemutatthassa. — Püspökszenteléskor 7, vagy legalább 1 püspök legyen jelen. — Uzsorázskodó papok kiközösíttessenek. — A szerpapok ne avassák magokat az áldozárok foglalatosságába. — Csak azon püspökségben, hol valaki az egyházi közösségből kizárattott, fogadtathatik abba ismét vissza. — Színészek és kocsiversenyzők, kik mint ilyenek a színházban működnek, az egyházi közösségből kizárandók, mert ezen játékokkal a bálványozás is összekötve vagyon. — Tartományi helytartók is kizárathatnak a hűvek közösségéből, mihelyt mint keresztények az ily vétségeket elnézik. — Kik a Szentháromság nevében kereszteltettek meg, ha visszatérnek Jézus igaz egyházába, a keresztséget nem kell ismételni, hanem a kezeket rájuk tenni, hogy elvegyék a Szentlelket. Könyvátadók (*traditores*) s feladók, ha a papi álláshoz tartoznak, hivataluktól megfosztandók. — Elesettek, kik csak a halálórájában akarnak az egyházba visszafogadtatni, csak akkor fogadják az Oltáriszentséget, ha felépültek be-

tegségökből, s a bünbánat méltó gyümölcseit mutatják. — Pogányokhoz nőkül ment szűzek egyideig a hívők közösségéből kizárva legyenek. — Nejeiket házasságtörésen kapó férfiak, intessenek meg, hogy addig házasságra ne lépjenek, míg a házasságtörő nő él. stb.

Ezen canonok hozása után elhatározta a zsinat, hogy azok megerősítés s az egész egyházbani kihirdetés végett egy tiszteletteljes zsinatiratban Sylvester pápának megküldessenek. Igen sajnáljuk, hogy a gyönyörű tartalma *Synoddál-levelet* helyszüke miatt nem közölhetjük, melyet Müller többször idézett tekintélyes művében különben olvashatni. A pápa megerősítette az arelati zsinat határozatait, s kihirdette, hogy az egész egyháznak zsinormértékül szolgáljanak. A császár nagyon meg volt elégedve a zsinat végzéseivel. Sokan a donatisták közül visszatértek az egyházba, míg mások még makacsabbakká lettek, zugolódtak a zsinat miatt s a császárnak tovább is alkalmatlankodtak folyamodásaikkal. Constantin az atyákhoz intézett iratában megrója a donatisták nyakasságát, kik a zsinatot becsmérlik. Ezen eretnekek megmaradtak sz. Ágoston és Optataskoraig makacsságukban; sőt Rómában a pápa szemei előtt is voltak donatisták, s mivel egy templomot sem volt szabad bírniok, sziklaüregekben tarták gyülekezeteiket honnét *rupistáknak* és *hegyieknek* (monteases) is neveztettek.

Azonban ama boldog kornak, melyben sz. Sylvester űlt az apostoli széken, nemcsak a donatista-harczok, hanem a próbáltatás sokkal keserűbb fájdalmai is zavarták örömeit. Ugyanis ki ne tudná, hogy az egyházra nézve mi-sem volt gyászosabb, mint az *Arjanismus* heves mozgalmi káros következményeivel? Az Árius által elhintett magvak oly sok rosztat eredményeztek az emberiségre nézve; mert hisz az egész roppant birodalmat majd egy századig pusztító lángba borították, s valamint Nyugaton, úgy Keleten is az ismeretes harcokat idézték elő!

Ezen lybiai születésű tévfő igen éles elmével, nagy vitatkozási ügyesség- s hatásos szónoki tehetséggel bírt, s e mellett igen fölfutalkodott gögös egyéniség volt. A *Meletius*-féle szakadáskor ő is elpártolt az egyháztól, de Péter alexandriai püspök kegyeibe, kinek ő szerepje volt, be tudván magát hizelegni, az egyházi közösségbe visszavéttetett. Eleinte *Achilles* püspökkel, ki az előbbinek utóda lett, jó egyességben volt, általa áldozárrá is szenteltetett, s ékesszólásaért

hitszónoki tisztkedéssel, meg egy alexandriai templom felügyelésével bízott meg. S bár mesterileg tudta magát tétetni, mégis a 317-iki év vége felé tévtanai feltűnni kezdettek, melyek közül említendők a következők: Isten Krisztust minden teremtmények fölött nagyinak és dicsőnek alkotta ugyan de öröktől fogva nem való, s nemcsak nem hasonló az Atyához, s vele nem egy-lényegű, hanem mint puszta teremtményt Istennel párvonalba hozni sem kell; — Krisztus szabadakaratanál fogva szinte képes volt gonoszt és jót cselekedni stb. Sz. Sándor alexandriai püspök, Achilles utóda, az Arius-féle tévtanok ellen kétszer, tudniillik 319. és 321-ben, tartott zsinatot, melyekre mintegy 100 püspök gyülekezett egybe, s Arius követőivel együtt az egyházból kizáratván, tévtanai elvették. Miről Sándor azonnal tudósította Sylvester pápát. Arius ekkor Palaestinába vette magát, honnét számos leveleket menesztett a püspökökhez, ezeket türekedvén leginkább pártjának megnyerni. Köztök volt Őzséb nikomediai püspök is, ki Arius tévtanait igen tapintatosan tudta terjeszteni. Így a többi közt énekeket szerzett, melyek Arius minden tévelyeit tartalmazták, hogy ily uton ezek annál jobban elterjedjenek a nép között is. Az arianismusi törekvések mindig feltűnőbbek lettek, a tévtanok igen nagy előtérbe jutottak, s a mozgalmak már a császár figyelmét sem kerülhették ki; de az ő meghagyása folytán a 324-ben Alexandriában tartott zsinat sem volt már képes a surlódásokat kiegyenlíteni.

S midőn mindezen intézkedések a küzdő pártok közötti béke helyreállítását illetőleg meghiusultak, Nagy Costantin kívánsága szerint 325-dik évre *Nicaeába* zsinat hirdettetett. — Az egész kereszténység nagy várakozással csüngött ezen zsinaton, mivel az apostolok gyűlése óta egyetemes zsinatot tartani nem lehetett. 318 püspök jelent meg. Sz. Sylvester, kit mint pápát illetett az elnöklés, hajlott kora miatt meg nem jelenhetvén, maga helyett egyháza két leg tudosabb áldozárát *Vitust* és *Vinczét* küldötte Nicaeába, kik a híres *Hosius* cordovai püspökkal a pápa nevében elnököltek, mint Geláz írja. Arius is megjelent, valamint Sándor alexandriai püspök, ki magával hozta jeles szerpapját Athanázst is, kit az Ur különösen kiválasztott arra, hogy Jézus istenségeért küzdjön; továbbá számos szent és tudós férfiak az egyházi és világi állásból, sőt többen olyanok is, kik az áldozések nyomait nagyon is láthatólag magukon viselték. A zsinati

atyák uti költségeit a császár fedezte, valamint az ételmezés is az ő rovására történt. Constantin maga is megjelent a zsinaton; de valjon az első vagy utolsó ülésen lépett-e fel ünnepélyesen, bizonyosan tudni nem lehet. Az első ülés június 19-én, s az utolsó aug. 25-én tartott. Ezen tanácskozások eredménye lett az ugynevezett, híres *nicaei hitvallás*.

Több mint 300 igazhitű püspök irta alá örömmel ezen apostoli hitvallást. Arius követőivel együtt az egyházi közösségből kizáratott. tévtanai elvették, s az „*egy-lényegű*“ (ὁμοούσιος) kifejezés elfogadtatott. Miletiuszal elég kegyesen bánt el a zsinat, Lycopolisban megmaradhatott, püspöki czimét megtarthatta, de annak teendőit teljesíteni letiltatott; mindazok, kik általa szenteltettek papokká, hivatalaikban meghagyattak, de még egyszer kelle a kezeknek rájuk tétetni s egy fokkal alábbvalóknak tekintettek azoknál, kik rendes püspököktől avattattak fel. — A husvét ünnepének kérdése is véglegesen eldöntetett, egyhangulag elhatároztatván, hogy az egész katholika világban a tavaszi nap-éjegyenlőségre következő ujhold utáni vasárnap ünnepeltessék. Végre az egyházi fegyelem fönntartására is üdvös intézkedések tétettek.

De hagyjuk el már az ezen közzsinat által örökre nevezetessé lett Nicaeát s kövessük az Ariust kárhoztató okmányt magukkal vivő atyákat Rómába, a hegyeni városrészbe. Itt volt — mint régi iratok bizonyítják — sz. Sylvester pápának temploma, mely azon házból képződött, mely az ő *Equitius* nevű barátja s híres papé volt. Ez Domitián fürdője mellett emelkedett, s Titus- és Trajánról is neveztetett. Ezen egyház Sylvesternek a Socrate hegyére történt menekvése előtt csak igen egyszerű imahely volt, de az üldözések után a szó legszebb értelmében templommá alakíttatott át s valószínűleg feldiszíté- és szereléséről is Sylvester gondoskodott, mivel azt, mielőtt sz. János laterani pompás temploma állíttatott volna, székesegyházzá emelni akarta. Ebben gyülekeztek egybe az atyák, kiket a nicaei zsinat a synodál-akták- és iratokkal Sylvesterhez küldött s itt adták át a pápának azokat. Sylvester 325-ki év végén, vagy a következőnek elején ezen egyházban zsinatot tartott s ez alkalommal következőleg szólott: „Mi nyilatkozatunkkal megerősítjük mindazt, mi a nicaei zsinaton 318 püspök által a hittisztaság- és a szent anya, a katholika és apostoli egyház jóléteért határoztatott. Mindazo-

kat, kik ezen egyetemes zsinat végzéseit, mely a jámbor és tiszteltetreméltó Constantin jelenlétében Nicaeaban tartatott, megtámadni merészelik, átkunkkal sujtjuk, és erre mindnyájan felelék: ugy legyen.”

A nicaei zsinatra következett évben Nagy Constantin sajátkezüleg irt *Macarius* jeruzsálemi püspöknek azon felséges egyházat illetőleg, melyet ő a Kálvária-hegyen állítani akart. — De nem volt könnyű azon helyet, hol Jézus keresztje állott, megtalálni, mivel mintegy két század előtt Hadrián császár Jézus Krisztus halála és eltemetésének szent helyeit nemcsak megfertőztetni, hanem ismeretlenné is tenni törekedett. A szent sír ürege elhányatott s fölőtte meg a Golgothán Venus és Jupiter tiszteletére templom és szobrok állítottak. — Akközben Constantin anyja *Helena* is Kelet szent helyeire irányozta szemeit, sőt bár 80 éves volt már, oda el is utazott s *Macarius* püspökkel egyesülve megkezdték az események ezen legnagyobb s legfontosabbikának tulajdonképeni helyét kutatni. A pogány templom elpusztíttatván, megtalálták a *szent-sír sziklaüregét* s ennek közelében a *három keresztet*, valamint a *szegeket*, melyekkel az Üdvözítő kezei és lábai átfurattak, Pilátusnak egy deszkatáblácskán ismeretes feliratával együtt, mely azonban a fakeszt törzsétől elválva volt. De mivel biztosan meghatározni nem lehetett, hogy a három kereszt közül melyikre volt szegezve ezen felirati táblácska, ezt a következő csodának kelle eldönteni: *Macarius* előbb bensőleg imádkozott Istenhez, azután mind a három kereszttel egyenkint megérintett egy igen súlyosan beteg nőt. A két első kereszt által mi fájdalom-nyhülést sem érezett; de midőn a harmadikkal megérintetett, rögtön meggyógyult. (326).

A császár jámbor anyja *Ilona* a szegeket és a kereszt egy részét fiának küldötte el; annak legnagyobb részét pedig ezüstbe foglalva átadta a jeruzsálemi püspöknek, hogy azt az utóvilág részére őrizzze meg.

Üdvözítőnk keresztje és sirja feltalálása annyi régi tanuk által erősítettik, hogy ezt tagadni, merő esztelenség volna. Tanuk erre *jeruzsálemi sz. Cyril*, ki Palaestinában, hihetőleg Jeruzsálemben született, hol 350-ben püspök lett; *sz. Paulinus*, *Sulpitius Severus*, *sz. Ambrus sz. Chrysostom*, *Rufin*, *Theodoret*, *Socrates*, *Sozomenus*.

Erre *Macarius* Constantin parancsa folytán azonnal a munkához

fogott, hogy azon helyen, hol Üdvöztőnk föltámadott, oly templom keletkezzék, mely fényre minden egyéb egyházat meghaladjon. A jámbor anya-császárné maga is tevékeny részt vett ezen műben. 335-dik évig dolgoztak e templomon, melyet Őzséb oly nagyszerűnek rajzol.

Constantin keresztelését illetőleg különbözők az állítások. Így némelyek szerint ezen császár Rómában belpoklosságban sinlődvén, a sz. Sylvester pápától fogadott keresztség által meggyógyult. Mások pedig írják, hogy kevéssel halála előtt Nicodemiában ezen város püspöke, Őzséb által több főpásztor jelenlétében kereszteltetett meg. — A levégzett szent ténykedés után fehér öltönyt adatott rá, s egy fehér ágyra helyeztetett. A bibort nem akarta többé érinteni. Constantin keresztiségét illetőleg ezen utóbbi állítás valószínűbb, mint azt a kortan Őzséb, *Theodoret*, *Socrates* és *Sozomén* állítják. Ezt a rimini-i zsinat püspökei is bizonyítják. Nem hiányoznak írók, kik állítják, hogy Constantin a római egyháznak vagy a pápának nagyszerű adományzásokat tett volna, egész Olaszhont, Rómát s a nyugati tartományokat Sylvester főnhatósága alá helyezvén. Ezen adománylevél nyilván hamis, mely először a VIII. században látott világot. Már a XI-dik században kétségbe vonták annak eredetiségét; a XV-ben pedig *Cusai Miklós* és *Valla Lőrincz* ezen okmányt alácsusztatottnak jelentették ki, s ilyennek tartja azt az újabb ítézet is.

A keresztelő-kápolna s az e fölött épült lateráni egyházon kívül, még mint már említettük, több nagy basilica is köszöni eredetét Constantin és Sylvester hitbuzgalmának. A vaticáni hegy lábánál, Neró kertjeiben a Circusban szenvedték az első keresztények a martyrhálált. Itt temettettek el az apostolfőnek földi maradványai is; azóta ez mint szent hely tiszteltetett. Anaclet, mint már többször említettük, e helyen imaházat, sz. Sylvester pedig Nagy-Constantin által gyámolítva 323-ban egy pompás templomot emeltetett, melynek 5 hajóját 313 láb hosszú és 280 lábnyi széles tér képezte s 86 pompás márványszobor által díszítettet. Touri Gergely nagy álmélkodással szól ezen templomról. Az oltár alatt volt sz. Péter sirja, melynek oldalán egy ablak volt hagyva, s az ájtatos hivek itt végzik szent imáikat. Az ezen sirhoz zárandoklók száma valóban roppant volt; még uralkodók, királyok és császárok is gyakrabban megfordultak e sz. helyen, koronáikat mély és kegyeletes tisztelettel rakván le a ti-

beriazi halász lábaihoz. A történelem ezek közül említi *Totilát*. Nagy-Károly ezen szentély lépcsőit csókjaival illette. E sirra tette le *Fulrad* st.-dénisi apát az adományactát, mely szerint *Pipin* az apostolfejedelem utódának városok- és tartományokat ajándékozott hódolata jeleül. Sok király koronáztatott ezen egyházban; sok *canonizatio-i ünnepély* tartatott itt; az első századokban kevés püspök volt, kik kötelességöknek nem ismerték volna életükben legalább egyszer a magok s híveik imáit e szent sirnál bemutatni az irgalom s minden tökéletes adomány Atyjának. „*Mily munkák és akadályok temének téged egykedvűvé sz. Péter sirja iránt*, írja VII. Gergely a rouen-i érsekhez, hisz évenként a legtávolabbi világrészekből férfiak és nők, sőt népek, melyek csak most tértek a hitre, fáradnak ide.“

A pogány Róma csak súlyos rabláncokkal terhelt leigázott népeket látott a capitolumi templomba fölmenni; ellenben a keresztény Róma örömmel szemlélte, mint tolongtak sz. Péter domja pompás ívei alatt tarka vegyületben minden népek és nemzetek.

Ezen sz. Syvester által állított felséges egyház tizenegy századig létezett.

A pápai könyvek, meg a római Breviarium is több hasznos rendeletet tulajdonítanak ezen pápának. Így a többi közt meghagyta, hogy a chrizma csak püspök által szenteltessék, melylyel keresztelekor az áldozár a megkereszteltnek fejét kenje meg. A szerpapok az isteni szolgálatnál dalmaticát viseljenek, s balkarjokon manipulus függjön. Az egyházi rendfokokra bizonyos éveket határozott meg s akarta, hogy kiki a fölvett rendek kötelmeit teljesítse, mielőtt a nagyobb rendeket megnyerné; hogy papot valami vétségért egy világi sem vádoljon, s semmi egyházi embernek sem engedtetik meg a világi bíró előtt peres ügyet védelmezni. Kivevén a vasárnapot és szombatot, a hét többi napjai neveit illetőleg az egyház régi szokását akarta megtartani. Papjait többször intette, hogy elvetvén a hozzájuk nem tartozó dolgok gondjait, egyedül az Isten szolgálatában s lelkek üdve keresésében buzgólkodjanak naponként. Akarta, hogy a sz. miseáldozat csak lengyolccsal takart oltáron mutattassék be. Több tekintélyes író szerint az egyházak, oltárok felszentelésének szertartásai is ezen pápától erednek. Bölcs tapintatú egyházkormányzásának egyik legragyogóbb tette a szegényekről ernyedetlen buzgalmű gondoskodása. Hétszer tartván papszentelést, különféle me-

gyék részére 20 szerpap, 40 áldozárt s 65 püspököt szentelt föl. A pápák közül első használt *mítrát*, melyet azután utódai még ékeesebb s nagyobbsszerűvé tettek. Azért a régi pápák közül ő az első kipápai süveggel rajzolva jelenik meg sz. Péter utódainak arczkép-csarnokában.

Sz. Sylvester az első századok legnevezetesebb pápáinak egyike volt, ki főpásztori teendőinek buzgó teljesítése folytán nagyszámu pogányokat vonzott Jézus egyházába. Bölcsesége oly hirben állott halála után is, hogy, ha valamely főpásztor ezen tulajdonát kiakarták emelni, közönségesen sz. Sylvesterhez hasonlították. Meghalt 335-iki dec. 31-én, miután Jézus egyházát 21 év s 11 hónapig oly apostoli buzgalommal kormányozta. Földi maradványai sz. Priscilla temetőjében takarítottak el, mely a várostól nem messze a salariai uton feködt. Ezen igen egyszerű sirirat jelölte nyughelyét: „Catholicus et Confessor quiescit.“

Nagy Gergely pápa az evangeliumok fölötti 9-ik homiliáját sz. Sylvester napján tartotta a *Symmachus* tiszteletére szentelt templomban. II. Sergius pápa a szentnek tetemeit azon templomba szállította át, melyet Sylvester *Equitius* címe alatt állított, s a főoltár alatt helyezte el, hol maig is a következő siriratot lehet olvasni.

„Temporibus Domini Sergii Junioris Papae
Recondita sunt in hoc sacro altari corpora
B. Sylvestri, et Martini pontificum.“

Régibb történelmi írók egy Istennek szentelt oltárról beszélnek, mely 500-dik év körül Veronában sz. Sylvester nevét viselte. Ezen dicső egyházfő a sz. Jeromos nevét viselő s Florentius által kiadott régi Martyrologiumban, valamint Beda, Adó, Usuard s egyebek martyrkönyveiben is előfordul. IX Gergely 1227-ben ünnepét minden latinszertartásu egyházra kiterjesztette. A görögök január 2-án ülik s tisztelik emlékét. — Ő az egyedüli minden pápák közt, sz. Pétert kivéve, kinek halálnapja mint ünnep az egész egyházban megületett IX. Gergely rendelete folytán, még pedig négy és fél-századig, mig végre IV. Pius ezen rendeletet eltörölte.

Combeffis Ferencz görög és latin nyelven sz. Sylvester pápának életét megírta, mely nevezetes mű Párisban 1660-ban 8-adrétben jelent meg.

XXXIV.

Sz. Márk. 336.

Nagy Constantin még 330-diki május 11-én *Byzanc*-ba tette át székrét, hogy azt mintegy második, új Rómát fölavassa. A nagy köztársaság, Caesarok, Augustusok, s Romulus városa pedig a pápaság világ végeig fönmaradó széke lön. Constantin keresztény császár azon gondolatát, hogy a népek, nemzetek s Jézus hite megvallóinak vérével, valamint a bálványozás minden iszonyatossága, fajtalankodása s igazságtalansággal moeskitott második Babilont elhagyván, egy új Rómát alkotand, mely azután a birodalom központja lenne, s a bálványozástól tisztán megőriztetnék, már némely elődei is kezdék forgatni elméjökben. Az ő agyukban is megfogamzott azon gondolat, hogy Rómát, mely önmagában önmaga által mint istennő imádtatik, elhagyják.

A második Róma püspökei közt szentek is találtattak, de fájdalom! nem hiányzottak oly dicsvágyó főpásztorok is, kik az ő nagyságukat székek tekintélyétől mérvén, örvendezve emelték fel fejeiket testvéreik fölé, kik pedig az apostolok és evangelistáktól alapított egyházak élén állottak, sőt kancsal szemekkel tekintgettek sz. Péternek Rómábani utódaira is, kit ugyan mint az egyház fejét elismerték, de utóbb mégis az alárendeltség kötelékét lassanként egészen föloldották, és végre azon szomorú szakadást idézték elő, mely majd az egész keresztény Keletet már annyi századon át az egész katholika egyháztól elválasztja. Ha a bálványozás száműzve volt is *Byzancból*, de a lakosok tekintélyesb része mi tisztelettel sem viseltetett a kereszténység iránt, és mennyi tévelynek, szakadásnak lön színhelye ezen város. A régi Rómában minden ottani rendetlenkedések s gonoszságok daczára is az apostolfő utódainak éber őrködése megőrizte Jézus szent hitének tisztaságát. Konstantinápoly több mint negyedfél század óta egy hitetlen császár s hamis vallás székhelye; a római püspök pedig maig is az egész katholika világ feje. — Jézus reliógiája államivá tétetvén, s egyházának feje, mintán Constantin trónját

Rómából Byzanc-ba helyezte át, saját székhelylyel birván, az egyház jólétét háborítatlanul mozdíthatta elő. Ezen állapot már sz. Márkkal kezdődött.

Sz. Márk a római *Priscus*-nak fia volt, s a III. század vége felé született. Ifjúságát a tudományok elsajátításában, az erények s keresztény tökélyekrei törekvésben töltötte, még pedig oly sikerrel, hogy midőn a meghatározott kort elérte, a római papságba felvétetett. Tiszta feddhetlen élet, a hívek üdveért lángoló buzgalom s a szegények, nyomorékok iránti különös részvéte által igen kitüntette magát. — A keresztények üldözése nyugaton megszűnt; és a pogányság részéről az egyház egyideig békét s nyugalmat élvezett; — de alig erősítette meg magát a kegyetlen Maxentius a római birodalom részének birtokában, midőn az Isten egyházát tűzzel és vassal pusztította, a hívek kiölésére vérparancsát kibocsátotta. De minden kínzások, sőt még a haláltól félelem fölé emelkedve, örködött sz. Márk a hívek üdveért, a hitbeni állhatatosságra intette, bátorította őket, sőt a börtönökben is fölkereste a hitvallókat, hogy szenvedéseikben őket megvigasztalja. Ragyogó erényeiért sz. Sylvester utódává emeltetett, kinek pápasága alatt az egyháznak oly kitünő szolgálatot tett. 336-ki január 18-án lépett ünnepélyesen az apostoli szék birtokába. Ugy látszott, hogy e ritka tulajdonokkal ékeskedő pápától az egyház igen sokat várhat s erős reményében nem is csalatkozott volna, ha az már ugyanazon évi október 7-én csak 8 havi és 20 napi pápasága után ki nem mulik az életből.

Két, Rómában maig is létező templom köszöni létét sz. Márk rövid pápaságának. Az egyik sz. *Balbináé*, mely hasonnevű halmon fekszik s mint plebániai egyház legelőször Nagy Gergely pápa alatt fordul elő, melyet az említett egyházfő és III. Leo pápa, mint Anasztáz említi, megajándékoztak. 1448-ban roszkatag állapotából kiemeltetett, s 1600 körül megújíttatott s főkép belülről igen ékessé tétetett. Közönségesen zárva tartatik s csak sz. Balbina, meg a szentek napján nyílik meg az ájtatoskodó hívek sokaságának. A másik a capitoliumi hegyen emelkedik, és a Symachus alatti zsinaton mint szintén lelkeszi templom említettik; Nagy Gergely egy zsinatán: „*Titulus Sancti Marci*“ név alatt fordul elő. I. Adorján ezen egyházat kijavíttatta, és midőn sz. Márk evangelistának földi maradványai Velencébe szállíttattak, IV. Gergely (827—844) az épület jelenlegi alakját létesítette.

Az építés csak a XV. században végeztetett be teljesen. Még ma is lelkeszi egyházul szolgál, melyhez káptalan is van kapcsolva. Az előcsarnokból 7 lépcső vezet föl a templomba, melynek igen izlètes kinézése van. A főoltár alatt nyugszanak sz. Márk pápa tetemei egy *porphir-kádban*, melyek ide sz. Balbinának az ardeatini uton fekvő temetőjéből szállítottak s a melyet egykor sz. Márk pápa díszített föl, nem gondolván, hogy majdan az ő tetemei is fognak ott egykor porlani.

Ezen kitünő egyházfő még mint áldozár, vagy a római egyház cardinálja *Donát* ügyében Constantin által mint döntő bíró léptettetett föl. Az Ariussali küzdelmekben is tevékeny részt vett, s megérte még ezen eretnekfőnek szomorú végét. Arius ugyanis a Jeruzsálemben egybegyült püspököktől az egyházi közösségbe ismét fölvetetett, de reményében megcsalódott; mert nemcsak Alexandria, hanem Alsó- és Felső-Egyipt, Lybia és Pentapolis minden katolikusai, papok és világiak igaz hitökhöz, tehát száműzött patriarkájokhoz, Athanázhoz is rendületlen hűséggel ragaszkodtak, és az álzsinat határozatával nem törődtek. A császári meghívás folytán Konstantinápolyban megjelent Özséb-pártiak itt is, mint Jeruzsálemben egy álzsinatot eszközöltek ki, mely alatt Arius is e városba érkezett, részint, hogy az említett párt segítségével az udvarnál pártfogolást kísértsen meg, részint, hogy a császárt, ki az általa Alexandriában okozott új nyugtalankodások miatt boszankodott, arra meghívja.

Az itteni legnagyobb részt Ariánokból állott gyülekezetnek szándéka volt őt ismét az egyházi közösségbe fölvenni s ezen cselekvénynek a lehető legnagyobb fönnépélyességgel nagy hatású tekintélyt szerezni. De ezen szándékkal sz. Sándor konstantinápolyi püspök ellenkezett, kit a fenyegetések sem voltak képesek a nicaei zsinat megvallásától eltántorítani. Hét napig buzgó imák és bűjtölések közt esengett biveivel együtt segélyért onnan-fölről. Constantin ekkor Ariust magához hivatván, kezdé: hiszi s vallja-e a nicaei zsinat *Symbolumát*? Arius igennel felelt, s a császárnak egy határozatlanul szerkesztett hitvallást nyújtott át, melyet Constantin, ki ekkor még katechumen sem volt, s így a hit lényegét nem tudta, következőkép a kitételeket meg nem ítéelhette, helyesnek találta, s Ariust meghagyta esküdni, hogy ő oly tanokat nem hirdetett, melyek az eddigi nyugtalanságokat s az egyház szakadását okozták.

Constantin, ki a katholika hitet becsülte, de abban tudatlan lévén, be nem látta, hogy annak ügyeibe avatkozva, csak az egyház szent jogait sértegeti; s azért gyakran megtörtént, hogy midőn a legjobb szándékkal annak javát akarta, ép akkor ártott hivatlan beavatkozásával. A császár azon meggyőződésben lévén, hogy Ariussal jogtalanul bánnak s mint ártatlant üldözik, sz. Sándor püspököt magához hívatta egy szombatesztve, a melyre következő vasárnap Arius a templomba ünnepélyesen bevezetendő volt. Constantin igen hatalmasan zaklatta a szent aggastyánt, hogy Ariust a közösségbe fölvegye; a püspök ez ellen erős tárnokokkal harczolt, de a melyeket a császár haragosan visszautasított. Mire Sándor a palotát nehéz szívvél elhagyta; az Őzsébpártiak Ariussal együtt találkoztak vele, kik a tévfőt győzelmitassan a város legpompásabb utcáin át mintegy diadalmenetben már most a templomba vezetni akarták. Sándor intette őket, mire Őzséb következőleg szólott: „Ha te őt most fölvenni nem akarod, akkor én holnap mégis a templomba vezetem, és mint fogod te ezt akadályozni?” A zavargók elmenvén, Sándor azonnal a templomba sietett Macarius pap s egy világi kíséretében. Hol a szent aggastyán az oltár előtt leborulva szívet-indító zokogás közt így imádkozott, *„Uram, ha meg akarod engedni, hogy Arius az egyházba ismét fölvetéssék, úgy, mielőtt ez megtörténék, szólítsd ki szolgádat e világból! Ha azonban kesergő egyházad iránt irgalommal viseltetel, amin én nem kételkedem, úgy ne engedd meg, hogy az a guny és megvetés tárgya legyen, — vedd el Ariust, nehogy a tévely vele együtt az egyházba bevezetessék!”*

De az Eusebiának örömjajos menetöket a városban folytatták, és Arius, ki a szó legteljesebb értelmében egészséges volt, hiu örömnak engedte át magát, midőn egyszer csak elhalaványult, és a testi kiűritésnek rögtöni szükségessége által rohantatott meg. Azonnal egy szükséghely után tudakozódott, s azok közül, melyek ezen tekintélyes s igen népes városban a közkényelemre igen sok ponton állottak, egybe utasíttatott; melybe bement, de sokáig elmaradván, néhányan utána mentek, s a legiszonyúbb meglepetésökre vérével elboritva s egész belsejét kiadva találták, mely a természeti kiűritéssel szintén kidőlt. Ily büntetés érte az áruló Judást is, Isten büntetése utolérte az egyház ezen kevély gyalázóját (336-ban), mint Heródest s a keresztény-üldözések okozóit is.

Az ezen eseményre következett vasárnapon sz. Sándor ugyanazon templomban, melyben ezen napon Ariusnak ünnepélyesen fel kellett volna az egyházi közösségbe vétetni, a hívek roppant толongása közt mutatta be a szent áldozatot. Egy Arius-féle eretnek sem merte jelenlétével a szent helyet megfertőztetni. A 100 éves szent főpásztor s hívei a legforróbb hálaimákat rebegték az oly nagy botrány elhárítása, a nyilvános ótolom s az Isten Fiának oly látható örököségeért, melyet ezen kiáltó szükségben egyháza iránt tanusított.

Constantin Arius csufos halálában fölismerte az isteni büntetést, s azt úgy tekintette, mint az apostoli egyháztól elpártolt esküszegő eretnekfőnek méltó büntetését s a katolika hitben még inkább megerősödött. Nikomediai Őzséb épen nem tartotta tanácsosnak a császárt a városbaui további tartózkodásával boszantani, hanem eltűnt önnét, hogy barátjának tévelyeit másutt titokban minél sikeresebben terjeszthesse.

Sz. Márk pápa ekkor azon vigasztalást remélte, hogy az eretnekfő halálával annak tévelye is elenyészik, mit azonban ő már meg nem ért; mi pedig még többször visszatérendünk arra. Az is igen nagy fájdalmára volt a szent pápának, hogy, mint értesült, ezen eretnekség leghatalmasb ostora sz. Athanáz a császár kegyelméből kiesvén, *Trier*-be száműzetett, mely a *belgiumi Galliának* már ekkor is igen tekintélyes városa volt. Hova azonnal el is utazott a szentférfi, s Maximin püspök meg ifjabb Constantin, a hadsereg parancsnoka által nagy tiszteleti tündetésekkel fogadtatott. Szerencsétlenségében azonban legnagyobb vigasztalása az volt, hogy egyháza határozottan vonakodott az Arianismus követőivel közösségre lépni.

A pápa igen fájlalta, hogy a császár az apostoli szék mellözésével egyedül az eretnek püspökök hamis vádjaira, kik Constantint Athanasius iránt oly igen elfogulttá tették, kárhoztatta a derék patriarchát, s mit sz. Márk bekövetkezett halála miatt ez ügyben nem lendithetett, megtette azt utóda I. Gyula, mint ennek életében látandjuk.

Némelyek állítják, hogy ezen pápa rendelte volna, miszerint a nicaeai vagy apostoli hitvallás: „*Credo in unum Deum*“ a szent miseben az evangelium után a pap s nép által énekeltetnék. Ez azonban nem valószínű; mert bizonyos, hogy ez Nagy-Károly korában sem volt szokásban Rómában, mivel ezen nagy uralkodó a hitvallás ének-

lése ügyében tett kérdésére következő feleletet kapott: „*Róma, az eredeti hit há megörzője, ezt tenni nem látta szükségesnek.*“ VIII. Ince is írja, hogy Damáz pápa hozta be a szent misébe a „*Credót*“-t. Burio, Kolb, s egyebek szerint az ostiai püspök, kinek előjogaihoz tartozik Róma püspökének felszentelése, ezen pápától nyerte az érseki palástot. Mit azonban *Marcel Kristóf* coreyrea-i érsek Özséb vizkereszti beszéde nyomán egyenesen sz. Péter utódától caesareai Linustól származtat.

Sz. Márk 7 püspököt, (mások szerint meg 27,) 5 áldozárt (néhányek szerint 25, mások szerint 27) s 5—6 szerpapot szentelt. A 7-ik októberben meghalt pápa sz. Balbina temetőjében, melyet életében oly széppé tett, takarítottatott el. Itt nyugodtak tetemei VII. Gergely koráig, melyeket a capitoliumi halmon önmaga (Márk) által emeltetett templomba szállíttatott át ezen nagy pápa, mint már említettük. Sz. Damáz pápa sz. Márk tiszteletére következő síriratot készített:

„Vita fuit Marci quam novimus omnes,
Ore Dei posset qui temnere mundum —
Oravit populus, quod diceret omnis
Honor vitae grandis centeptus habendi.
Virtus tenuit penetralia cordis
Te custos Christi perfectus amicus
Et Damasus tumulum cum reddit honorem
Hic Marcus Marci vita fide nomine consors
Et meritis.“

Sz. Márk pápa az egyház jólétéért szíves készséggel fáradozott, s istenes élete által nagy hatással volt az egyházas érzet ápolása s a vallásos szellem föntartására. Kortársai következőleg írnak ezen egyházfőről: „sz. Márk jó, igaz, istenfélő s erényekkel ékeskedő tevékeny pápa volt.“ Damáz írja: „Rendkívüli önzéstelensége minden világi javak tökéletes megvetése és ritka imabuzgalma által az ég áldását Isten nyájára lecsodálta s e szép tulajdonaitól ragyogott a pápai székek.“ Azért olvasható neve is a Libérius-féle naprárban, mely nem sokára halála után szerkesztetett, valamint a nyugati egyház minden vértanú könyvében. II. Pál azon egyház mellé, melyben maig is földi maradványai őriztetnek, egy pompás palotát állíttatott, melyben utódai V. Sixtusig székeltek, mivel azt a *Quirinál* vagy *Monte-Cavallo* hegyeni pápalaknak elébe tették.

XXXV.

Sz. I. Gyula. 337—352.

Sz. I. Gyula, a római *Rusticus*-nak fia volt, s már sz. Sylvester által áldozárrá szenteltetett és sz. Márk pápa halála után 4 havi székür mulva 337-ki február 6-án Nagy Constantin kormánya utolsó évében pápává választatott. Tehát akkor állíttatott az egyház élére, midőn Constantin fiai atyjok akarata szerint a birodalom fölötti uralmat megosztották. Nagy-Constantin 337-ki május 22-én kimult. Tetejéi aranykoporsóban Constantinápolyba vitettek, és ott a császári palotában biborköpenyben, fején koronával, díszágyra tétettek; a nagyok számos őreikkel környeztették, és azután az általa sz. Péter tiszteletére emelt templom pompás sírcsarnokában közel az ajtóhoz eltakarították. Mire sz. Chrystom azon megjegyzést teszi, hogy még halála után is azon halászok ajtóőre, kiknek ezen templomot állította.

Nagy Constantinnak az egyház ügyeibei jogtalan beavatkozása, mint világi uralkodónak a katholika tanok elleni tényei nem sokára megtermék a keserű gyümölcsöket. Mindjárt halála után feloszták egymásközt fiai *Constantin*, *Constantius* és *Constans* a birodalmat. — Constantin, a három testvér legöregebbike kapta: Brittaniát, Spanyolhont, Galliát s mindazt, mi az Alpeken innen feküdt. Constantius kapta: Thraciát, Ázsiát, Egyiptet s a többi keleti tartományokat; — Olaszhon, Afrika, Görögország s Illyria pedig Constansnak jutottak. Az első, kinek uralma alá Gallia esett, Áthanasiust visszahelyezte székébe, egy sajátkezüleg irt levéllel küldvén őt Alexandriába vissza, mely 338-ki junius 17-ről volt keltezve. Áthanaz Syrián át jutott el végre megyéjébe s oly ünnepélyességgel, meg kitörő örömjazzal fogadtatott, minővel egy hatalmas császár diadalát szokták ünnepelni.

Áthanáz visszahelyeztetése az Áriánismus követőit nagyon bosszantotta s erre elhatározták, hogy a patriarcha végleges megbuktatására mindent elkövetnek. Evégre kiváltkép Constantiust, ki Keleten uralkodott, törekedtek megnyerni. Azért valódi eretneki szemte-

lenséggel az említett uralkodó előtt a szent férfit mint nyugtalan veszélyes lelkűt festették le, ki visszatérése óta csak lázadásokat indított, erőszakoskodásokat és gyilkosságokat követett el. Továbbá vádolták, hogy saját hasznára vásárolta össze a gabonát, mely az özvegyek eltartására s azon papok számára volt szánva, kik oly tartományokban laknak, hol gyümölcs és gabona nem terem. Ezen vádakkal Constantin és Constans előtt is felléptek; de ezen fejedelmektől követek megvetéssel utasítottak vissza. Constantius pedig az utóbbi vádat elhítte, s magát elámíttatni engedte. Ezen vádtól igen könnyű lett volna a patriárchának magát a lybia-i püspökök bizonyítványával, mint a kik a szokott mennyiségű gabonát hiány nélkül megkapták, kitisztítani. Ámbár e vád csakhamar rágalomnak bizonyult be, mégis Constantius elfogultságával föl nem hagyott. A szerencsétlen fejű uralkodó tovább is nicomediai Őzséb s egyéb tekintélyesb Áriánusok által hagyta magát vezettetni, kik őt érzületőknek egészen megnyerték, sőt annyira vitték, hogy megengedte nekik egy új patriarcha választását az alexandriai székre.

Mihelyt ezen engedély megadatott, az eretnekek Antiochiában egybegyülekeztek, Athanáz letették s helyére pártjuk kebeléből egy *Pistus* nevű egyipti áldozárt választottak meg. S midőn ez nekik nem tetszett, bizonyos cappadociai *Gergelyt* emeltek fegyverhatalommal az alexandriai püspöki székre. Sőt annyira ment szemtelenségök, hogy I. Gyula pápához 3 követet, 1 áldozárt (*Macariust*) s 2 szerpapot küldöttek, hogy azt Athanáz ellen hangolják, s Pistust az egyházbat fölvételre ajánlják. De szerencsétlenségökre a magokkal hozott vádiratból csak a szent férfiú büntelensége ragyogott elő.

Mire sz. Athanáz is küldött papjai közül néhányat a pápához. Midőn az Ariánusok egyik követe a már említett *Macarius* megtudta, hogy Athanáz követei már utban vannak, ámbár betegen feküdt, mégis nehogy hazugsága kiderüljön, éjjel Rómát elhagyta, midőn épen a következő napon a pápával beszélnie kellett volna. Ha az Eusebiának ezen pápát ismerték volna, úgy bizonyosan nem fordultak volna hozzá. Ő bölcs, erőteljes és istenfélő volt s az egész ügyről világos fogalommal, teljes ismerettel bírt. Pistus ajánlása annál csekélyebb hatású volt, mivel Martyrius szerpap sem tagadhatta annak igazságát, mit Athanáz követei Pistusról a pápának mondtak.

Mivel a patriarcha vádlói a pápát kérték, hogy egy zsinatot

hivna egybe, s ezen ügyet ő maga vizsgálná meg, kérelmökbe beleegyezett és sz. Athanáz maga elé kívánván, szabad választására bízta a helyet, hol a zsinat tartatnék. Bizonyára ez a legfőbb megtiszteltetés, melyet I. Gyula a magas vádlott iránt tanusíthatott! Ezen zsinat Rómában 341-ben tartatott, melyre bár az Eusebiánok is sürgetve hivattak meg, de meg nem jelentek. A zsinaton maga a pápa vizsgálta meg sz. Athanáz ügyét, ki őt mindazon vádak alól fölmentette, melyeket az Eusebiánok emeltek ellene, s az alexandriai szék birtokában megerősítette; ancyra-i Marcell igazhittségét is megismerte, ki egy orthodox hitvallást nyújtott át a zsinatnak; azután a keleti püspököket haza bocsátotta, ellátván őket erő- s apostoli méltóságúteljes levelekkel, s mind visszahelyezte azon egyházak jogaiba, melyektől az Ariánok által megfosztattak. Így gyanakorolta I. Gyula azon joghatóságot, melyet székének elsősége az egész kath. egyház fölött adott neki. Meg nem állhatjuk, hogy ne közzöljük e helyen gr. *Stollberg* után egy görögnek, I. Gyula pápának az említett zsinati eljárásra vonatkozó nyilatkozatát; mert ő mint görög bizonyosan nem jöhet azon gyanuba, hogy több jogot tulajdonít a római püspöknek, mint azt megilleti. „Midőn a pápa Rómában, írja ő, minden püspök ügyét megvizsgálta, és hitöket a niceai tannal összehangzónak találta, fölvette őket az egyházi közösségbe, és mivel széke méltóságánál fogva őt illette a minden egyház fölötti gondoskodás, mindegyiket visszahelyezte egyháza vezetésére.“

A levelek, melyeket a szent pápa a keleti Arián püspökökhez menesztett, kik ámbár egyetemes zsinatot sürgettek, de mégis arra meg nem jelentek, az alexandriai egyházhoz intézett irata, hogy törvényes főpásztorát ilyennek ismerje, valamint a császár levele is igen jeles egyházfőnek tüntetik föl sz. I. Gyulát. Ennek leveleit sz. Athanáz védíratába fölvette. Az első körirat, mely *Gabianus* által jutott el az Eusebiánokhoz, és a melyek *Danius* caesareai püspök-*Flaccillus*, *Narcissus*, *Maris*, *Macedonius*, *Theodorhoz* s a többihez menesztettek, Antiochiából küldettek szét, a hajdankor legbecsesb emlékeit képezik. Gyula pápa ezen irataiban igen feltűnik a férfias szellem, alapos fölfogás, józan ítélet, rendithetlen szilárdság, szelidség és szeretet. Igen sajnáljuk, hogy e leveleket, melyeket Müller kivonatban közöl helyszüke miatt mi nem adhatjuk.

Sz. I. Gyula pápának az Eusebiánokhoz intézett iratában, a többi

közt, mondatik: „*Hát nem tudjátok ti, hogy minden fontos ügyben legelőször hozzánk kell fordulni, hogy ímért határozassék meg, mi legyen abban igaz!*“ Az apostoli széknak az egész egyház fölötti joghatóságát bizonyítják a pápa ezen szavai; mi ha már ekkor mindenütt általánosan elismerve nincs, bizonyosan nem mer I. Gyula a császár s az ő uszályvivői, az Arián püspökök ellenébenszékének főhatóságáról oly határozottan s jogkövetőleg írni. *Socrátes* és *Sozomen* görög írók is elismerik ezen jogok érvényét, s az ellenpárt sem emeli az ellen hangját, hanem arról szándékosan hallgat. Igen, I. Gyula pápának levelei hangosan tanuskodnak, miszerint az apostoli szék tekintélye már ezen korban is mindenütt el volt ismerve.

Igen megható tartalmú ezen pápának azon levele is, melyet sz. Athanázra vonatkozólag az alexandriai áldozárok, szerpapokhoz s a hívekhez intézett, melyben üdvözli őket, hogy szilárdságukért imájok meghallgattatott, és hogy sz. Athanáz a hosszú távollét által megpróbáltatván, most ismét visszatérhet.

Az ügynök azonban ezzel még nem szakadt vége. Az Eusebiának nagy befolyással lévén Constantius császárra, kivítették, hogy Athanáz s a többi püspökök székeik birtokából kizárattak, melyekre aztán a pártoskodók fegyverhatalommal hamis pásztorokat toltak föl. Ily körülmények közt I. Gyula pápa nem maradt tétlen. Azért az igazhitű Constanshoz fordult, ki meg fivérének Constantiusnak írt, kérvén őt, hogy néhány püspököt Trierbe küldjön hozzá, hogy Athanáz letételéről számoljanak. Ezek bizonyosan Constans is félrevezették volna, ha a trieri-i püspök sz. Maximin a dolgok valódi mibenlétéről az uralkodót föl nem világosítja (343). Erre Kölnben és Milánóban zsinatok tartattak. Az utóbbira az Eusebiának Anthiochiában készült hitvallomásukat elküldötték. Constans is megjelent arra, honnét az Ariának fölhívása folytán írt Constantiusnak, Athanáz is meghívta Milánoba, vigasztalta őt, s azután vele Galliába utazott, hol 347-ikig időzött s onnét a híres Hosius cordovai püspökkel a sardica-i zsinatra utazott.

A zsinat 347-iki májusban *Sardiciában* (Illyria) nyitott meg, 35 tartományból jelentek meg a püspökök, nem számítva a keleti-eket. Socrates és Sozomen szerint 300 nyugati és 70 keleti püspökből állott a gyülekezet. Sz. Gyula pápa személyesen nem jelent meg, hanem *Archedamus* és *Philoxenus* áldozárok, meg *Leó* szerpap által képviseltette magát. Sz. Athanáz, ancyra-i *Marcell* és gaza-i *Askle-*

pas is jelen voltak a zsinaton, melynek elnökévé a pápa Hosiust emelte. Az Eusebiánok vagy Ariánok észrevévén, hogy előtérre nem jutnak, több magánösszejöveteleket tartottak, s mielőtt Sardiciába utaztak volna küldötteik, abban állapodtak meg, hogy a törvényes püspökökkel nem fognak egyetérteni. Hiába hívták meg a zsinatra; ők Athanáz jelenlétét és egyéb súlytalan okokat hoztak fel elmaradásuk mentegetésére. S midőn végre láták, hogy komolyan fenyegettetnek, ha még tovább is vonakodnának megjelenni s az ellenök felhozott vádakra felelni, éjjel futásnak eredtek, és Philippopolisban egy zugösszejövetelet tartottak. A sardica-i atyák pedig megerősítették a nicaei hitvallást; az Ariánok által elűzött püspököket bünteleneknek nyilvánították; az Arián püspökök pedig kárhoztattak s méltóságaiktól megfosztattak. Egyszersmint Constantinus két követet küldötték, hogy azt határozataik végrehajtására indítsák. Maga Constantinus császár is egész hangnyomattal irt az említett uralkodóhoz; még haddal is fenyegette őt, ha Athanázt székére vissza nem helyezné, s az ő gonosz rágalmozóit meg nem büntetné.

Azután az atyák egy Synodál-levelet szerkesztettek a kath. egyház minden püspökei részére, mely mindazt pontosan tartalmazta, mi a zsinaton történt. Ezen irat legelőször az agg Hosius püspök által iratott alá, kinek dicső neve után a pápai követekéi állottak, ámbar csak áldozárok (sőt egy csak szerpap) voltak, s csak azután következtek a püspökök nevei. A pápához is menesztettek egy levelet, melyben alaposnak találják azon okot, melynél fogva I. Gyula személyesen a zsinatra meg nem jelenhetett, és egyhangulag elismerik, hogy az egyházmegyék ügyei az apostolok fejedelmének székéhez terjesztendők fel.

Ezen nevezetes zsinat 20 vagy 21 canont is alkotott az egyházi fegyelem emelésére s az egyháztól soha sem tartatott egyetemnek; mert a nicaei közzsínat után ilyenül a konstantinápolyi tartatik (381).

Mint már érintettük, az Eusebiánok is tartottak Philippopolisban valami zsinatfélélt, s a sardicai határozatokkal ellenkező végzéseket hoztak; elvetették és kárhoztatták Athanázt, új hitvallást szerkesztettek, s esztelen fölfuvalkodottságunkban annyira mentek, hogy I. Gyula pápát kiközösítették, mivel Athanázt a közösségbe fölvette:

A sardicai zsinat után 4 hó múlva cappadociai Gergely meghalván, ez által sz. Athanáz visszatérése megkönnyítettett; mert Constantiusnak többé mi ürügye sem volt őt abban gátolni, s még tovább is a számkivetésben visszatartani. Ide járult még az is, hogy ő a perzsákkal veszélyes háborúba bonyolodott, s ezen szomorú helyzete ragyon is megkívánta, hogy testvérével ne ellenkezzék. Azért a megszorult erőszakoskodó háromszor is irta sz. patriarchának, hogy epedve óhajtja őt Alexandriában ismét meglátni. Anasztáz Constans császártól, ki akkor Galliában tartózkodott, elbucszúván, Rómába vette magát, hogy a pápától s híveitől is bucsút vegyen. Azután a lehető leggyorsabban Antiochián át Egyiptbe utazott. Constantius, ki ekkor ezen városban tartózkodott, igen kegyesen fogadta őt s barátságáról biztosította; csak azt kívánta, hogy az Ariánoknak egy templom engedessék át Alexandriában. Mire a szent válaszul adá, hogy ha igazságtalanok nem akarnak lenni, úgy a szorongatott katholikusoknak szintén át kell egy templomot engedni Antiochiában. Ezen válasz az Ariánokat igen felbűszítette, s azért a császár kívánságának teljesítésére többé szót sem tett. Azonnal megtette a szükséges intézkedéseket, hogy Athanáz az egyipti. helytartótól jól fogadtassék. Alig érkezett meg a szent patriarcha egyházába, már is Alexandriába zsinatot hirdetett. Ez alkalommal több Arián püspök visszavonta az Athanáz ellen fölhozott rágalmakat, s nyilvánosan elvetették tévelykeit. — Midőn Constantius 351-dikben Sirmiumban időzött, egy zsinatot hívott össze, mely legnagyobb részt keleti, és pedig többnyire Arián püspökökből állott. Ezen zsinat a galatii születésű Photint, ki a sirmiumi egyház feje volt, mivel *Sabellius* tévtanait ismét föllelevenítette, kiközösítette és méltóságától megfosztotta. Ez a többi között tanította, hogy Krisztus születése előtt nem létezett, következésképp nem öröktől-fogva-való s nem isteni személy, hanem csak ember, stb.

Photin tévtanai ellen több zsinat tartatott, melyeken azok szerzője kárhoztatott s száműzetett s mint ilyen nyomorban mult ki. Polgári törvények is hozattak metelye s tanítványai ellen.

Akközben *Ursacius* és *Valens* is, kik a milánói zsinaton az Árius-féle tévelyeket (külsőleg) elvetették, Rómában személyesen a pápához fordultak, az egyházbai fölvételért esedezvén. Mit azonban a szent pápa addig nem teljesített, míg ők Róma egyik templomában az egy-

házfő és római papság jelenlétében egy irományt nem nyújtottak át, melyben a sz. Athanáz elleni rágalmakat visszavonták.

Sz. I. Gyula pápa ezen tevékenységén kívül, mely az egyetemes egyház minden ügyeire kiterjedt, a régi épületek és emlékek rómjából a „*Santa Maria Trastevere*“ czimű templomot emeltette s pompás oszlopzatokkal díszítette. Ezen épület igen nagyszerű s díszes volt. 1139-ben helyreállíttatván, *Dominichino* műbecsű képeivel, nevezetes mozaik-művekkel s egy igen pompás előcsarnokkal láttatott el. Ezen maig is fönálló egyházban sz. *Cecil* és sz. *Ferenc* gyakran merültek buzgó imába. Azonkívül még két basilicát állított, egyet a Forumon, másikat azon helyen, mely „*via flaminia*“ név alatt volt ismeretes; ezek neveit azonban Anasztáz könyvtárnok nem említi. Szinte ezen tudós férfiú írja, hogy sz. I. Gyula *Calepodius* temetőjét sz. *Pancratius* templomával együtt megújította. A másik általa felszított temető a flamini uton létezett; hova a *Claudius* alatt lefejezett sz. *Bálint* tetemei takaríttattak el febr. 14-én *Sabinella* asszony által. Sz. *Marius* és *Mártha* actái szerint sz. I. Gyula az említett temetőben sz. *Bálint* tiszteletére templomot is állított. A történelem *Theodort*, II. *Benedeket*, I. *Adorjánt*, III. *Leót* s IV. *Gergelyt* nevezi ezen egyház megújítóíul; miből következik, hogy e temető igen nevezetes s a templom nagyon látogatott volt. Ma ez a temetővel együtt pusztulásnak indult s nem látogattatik. A híres régiségbuvár *Bossio* fedezte föl ezen temetőt.

Hogy a szent-széket illető emlékek és okmányok az utóvilág részére megőriztessenek, megújította a jegyzőkre vonatkozó régi intézkedéseket, azoknak a *Primiceriust* vagy *Protonotariust* adván igazgatóul. — *Pagi* szerint ezen pápa *Vizkereszt* ünnepét a karácsonytól elválasztotta, s ezt december 25-kére tette. — Háromszori papszentelése 5 szerpapot, 18 áldozárt és 10 püspököt adott az egyháznak. — Roppant tevékenységéről eléggé-kezeskedik ama 16 zsinat, mely az ő pápasága alatt tartatott.

Néhány régi történelmi író szerint Gyula pápa *Constantius* császár által egy ideig száműzve volt; ugyanezt állítják némely pápai könyvek is. Ez azonban alaptalan állítás; de hogy ezen uralkodótól, ki magát oly igen engedé az *Ariánok* által vezetett, sokat kelle tűrnie, nagyon is valószínű.

A sz. pápa, mintán Jézus egyházát 15 év-, 2 hó- s 6 napig oly szép apostoli lelkülettel kormányozta, 352-diki apr. 12-kén földi pályáját bevégezte. E napon emlékezik róla a vértanuk könyve: *„Rómában az appiai úton sz. Gyula pápának születési napja, ki az Ariánusok ellen a katholika hitért legtöbbet küzdött, s jelesen viselt dolgai után szentség hírében mult ki.“* A legszebb emléket ezen pápának gr. Stollberg állította, midőn így ír felöle: *„Gyula pápa az egyház hajóját viharos időkben fölvilágosítva onnan-földről bölcseséggel, erőteljes szilárdsággal, apostoli buzgalommal és szelid evangéliumi érzülettel kormányozta. Emléke szent leend az egyháznak, míg csak állni fog, azaz a napok végéig.“*

Földi maradványai Calepodius kryptáiban takarítottak el az aureliai úton. II. Inceze pápa fölemelte azokat, s a *„Santa Maria Trastevere“* czimű egyházba szállította át, melyet a szent pápa, mint már említettük, ujttatott meg s diszítettett föl. II. Gyula megujtotta emlékét, rendelve, hogy ünnepe a katholika egyházban apr. 12-én ülessék. Neve a római egyház legrégebb naptáraiban is előfordul.

Soha-sem bizonyult be jobban, hogy az Isten ép akkor támaszt hatalmas, nagy embereket, midőn a legnagyobb vész fenyegeti egyházát, hogy a szent ügyért hősieleg küzdenek, mint ezen szomorú időben, melyre sz. Gyulának pápasága esik. Nyugaton az egyetemes egyház fejével együtt a derék trieri püspök sz. Maximin harcolt, Keleten, Alexandriában, sz. Athanáz, a termékeny szellemű férfiú küzdött, ki úgy látszik, hogy ezen században a fellázadt szenvedélyek, rágalmak és császárok ellen a Katholicismus védszellemé volt. Elűzetvén székéről, ismét győzelmesen emeltetett arra fel; ép oly hatalmasan, mint leverőleg állott Galliában elleneivel szemben. Nagy volt ő Egyipt pusztáin s egyháza szószékein, valódi erős lelkű férfiú, ki Istenre támaszkodva, nagy dolgokat vitt végbe. Kétszer látogatta meg Rómát. Először, midőn az Ariánok őt Gyula pápa széke elé idézték, máskor, midőn az Arián püspök Gergely az ő székére föltolatván, Alexandriát elhagyni kénytelen volt. Ekkor néhány egyipti szerzetest vitt magával Rómába, s a világ ezen fővárosában ima, testsanyargatás, böjt, elmélkedés közt folytak napjai, mint a thebai pusztában. Így volt ő egyszersmint a szerzetességnek nyugatrai bevezetője. Sz. Antal első remetének életét megirván, e felséges könyvet Rómában elterjesztette, s sz. Marcellal az elmélkedő elvonult életet megkedveltetvén,

ez leányával együtt elhagyta Rómát, hogy a magányban egyedül Istennek s lelkeknek éljenek. A sz. *Anastasio* egyház tán azon helyen áll Rómában, hol a szent élt; mert ezen korban még szokás volt ily lakásokat templomokká változtatni át. Sz. I. Gyula és sz. Athanáz korából való az *Athanázról nevezett* s igen ismeretes *Symbolum* is, mely ha nem tőle eredt is, de az ő szelemét, hitét s hatását mutatja.

XXXVI.

Liberius 352—366.

XXXVII.

II. Felix.

Sz. I. Gyula halála után 1 hó s 10 nap múlva a római *Augustusnak fia Liberius* emeltetett hitbuzgalma s kitünő jámborságaért 352-diki jun. 21-kén az apostoli székre, még pedig akarata ellenére. A császárhoz intézett egyik levelében ugyanis Istent hívja bizonyossággul, hogy minden világi dicsőséget Istenbeni hiténél fogva megvetni tud; hivatásának teljesítésében soha nem vezéreltetett dicsvágy által; a pápaságot kényszerítve fogadta el, s a római székek jogait, meg az annyi mátyr vérével megszentelt hitet csorbíttatni nem engedi, stb.

Az ariánok által támasztott vihar egész Keletet megrázkódtatta s Liberius pápa alatt már Nyugaton is nagyon megzavarta az egyház békéjét. — Ezen nagybuzgalma egyházfő nem szűnt meg a császárt, Constantiust, kérni, hogy Athanáz ügyének megvizsgálására s végeldöntésére egy közzsínat tartását ne ellenzené. Az ezen célból összehívott *arelati* (Arles) *zsínat* után, mely 353-ban minden eredmény nélkül végződött, kivéve tán, hogy az apostoli követek utasításukat megszegték, s néhány a római székekhez hű püspök számkivetésbe küldetett, — Liberius a milánói zsínatot eszkölte ki 355-ben. Ennek folyamában történt, hogy *Ursacius* és *Valens* az arián-párt szájas kolomposai, a nicaei hitvallást aláírni vonakodván, Constan-

tíusnak egy levelét a templomban fölolvasták, mely telve volt eretnekséggel, s azért tartalmát a jelen volt nép főnhagon rosztalta. Ekkor a császár parancsára a zsinat az ő palotájába szállíttatott, hol az arián-érzelmű püspökök szabadon garázdálkodhattak. A császár látván, hogy a katolikus püspökök az Athanáz ellen felhordott, sok tekintetben nevetséges vádakát megczáfolták, helyéről fölemelkedvén, mondá: *„Én vagyok, ki Athanázt vádolom, higgyetek azoknak, kik nevemben beszélnek!”* Mire Euseb vercelle-i, *Lucifer* calaritan-i és Dénes milánói püspökök komoly szavakat intéztek Constantius-hoz, ki felbőszülvén, Athanázt elítélteti, az említett három püspököt számkivetésbe küldi, a követek egyike, *Hilarius* szerpap, megveszszóztatik, s a császári tisztek rendeleteket visznek a tartományokba, melyeket mindenki számkivetés, börtön, vagy birtokelkobztatás büntetése alatt aláírni kénytelenítettik. — Ime, mint szokta a jogbitorló zsarnok az igazság bajnokait és híveit sujtani! —

Ekkor irta Liberius a számkivetésben sinlődő püspök-társaihoz ama nevezetes levelet, melyben atyailag gyöngéd szavaival vigasztalja őket, hogy nemcsak magok, hanem ő is szenved, és szintén várja a számkivetést. Kéri azután őket, hogy imádkozzanak érte, esdjék le rá az Ur kegyelmét, melynek oltalma alatt a naponkint növekedő viharokat kiállhassa, s a katolikus hitet csorbitatlanul megőrizhesse. Ezen, az említett három püspökhöz menesztett levél minden tekintetben méltó az egyház fejéhez. Ha Liberius *„emberileg bölcsen”* számított volna, nem irandotta ezen levelet, mely a császárnak boszuvágyát újra fölingerelte. Ki gyűlölte a pápát, nemcsak mint az Arianismus hatalmas ellenségét és Athanáz személyes barátját, hanem még inkább mint Sylvester pápa életiróját. Liberius ugyanis ezen biographiában Constantin császár családi dühöngéseit, poklosbetegségét (lepra) és egyéb oly körülményeket is irt le, melyek fiának gögjét nagyban megsértették.

A pápa nemsokára az érintett levélre Constantius császár haragjának egész súlyát érezte. Az utóbbi heréltjét Eusébet fenyegető levelekkel Rómába küldötte; de a pápa válaszul adta, hogy Athanáz elítéltetésébe nem egyezhet, mivel az kihallgatatlanul kárhoztatott. Egyszersmint udvari hivatalnokokat is küldött a helytartóhoz, hogy Liberiuszt valami ravasz fogással félrevezessék, vagy ha ez nem sikerülne jó móddal, erőszakoskodással ejtsék őt a törbe, s ha ez

sem lehetne a körülményeknél fogva sikerrel használni, úgy a helytartó szállítsa a pápát hozzá a táborba. Constantius a nép mozgalmától tartván, titokban hurczoltatá a pápát Milánoba. Itt volt ama nevezetes találkozás a két főhatalom-viselő közt, melyet Athanáz csak röviden említ, és elbeszélésében ugrást tesz, míg *Theodoret* a pápának Constantiuussali beszélgetését egész terjedelmében följegyezte. Mi az utóbbinak szavait követjük.

A császár a maga elő vezetett pápának mondá: „Elhatároztuk, hogy éretted küldjünk, és figyelmeztessünk téged mint városunk püspökét, miszerint egységedtől a gonosz Athanáz vétkes esztelenségeért kizárjad; mert az egész világ ezt igazságosnak találja, és őt a zsinat határozata által az egyházi közösségből kizárja.“

Liberius: „Az egyházi ítéleteknek, oh császár, igazságosoknak kell lenni. Ugyanazért, ha jámborságnak tetszik, rendeld, hogy az ítélet megkezdessék és ha Athanáz vétkesnek találta-tik, akkor az ítélet az egyházi szabályok szerint fog ellene kimondatni; mert mi nem ítéltünk el oly embert, kinek ügyét meg nem hallgattuk.“

A császár: „Istentelensége fölött az egész világ már régóta kimondotta az ítéletet.“

Liberius: „Mindazok, kik az ítéletet aláírták, a vádként felhordott tetteknek szemtanúi nem voltak; s vagy hiu dicsőségből vagy félelemből írták alá az ítéletet, hogy általad legyalázó bántalmakkal ne illettessenek.“

A császár: „Mit szólsz dicsőség-, félelemről vagy gyalázatról?“

Liberius: „Mindazok, kik Isten dicsőségét nem szeretik, kedvezésedet többre becsülvén, elítélték azt, kit sem nem láttak, sem ki nem hallgattak; mi keresztényekhez nem illik.“

A császár: „De jelenvolt, midőn a tyrus-i zsinaton elítéltetett, és a földkerekség minden püspökei kárhoztatták őt.“

Liberius: „Soha jelen nem volt, midőn elítéltetett. Mindazok, kik ott egybegyűltek, csak akkor ítélték el Athanáz, midőn már eltávozott, vonakodván őket bírakul fogadni.“

Ekkor *Euseb*, a herélt, közbeszólott: „A niceai zsinaton elismertetett, hogy a katholika hiten kívül áll.“

Liberius: „Csak öten ítélték fölötte azok közül, kik Egyiptusba mentek *Ischyra*-sal, és ezek csak azért küldettek, hogy bizony-

ságokat szereznének a vádlott ellen. Ketten e küldöttek közül nincsenek többé (*Theognis* és *Theodorus*), a többi három: *Mares*, *Valens* és *Ursacius* még élnek; és Sardiciában ítélet hozott, mely a kiküldöttek ellen szólott. Azóta ezek írásban nyilatkoztak a zsinaton, bocsánatot kérvén az adatokért, melyeket Egyiptben Athanáz ellen koholtak. Ezen irat kezecink között van. Már most, oh császár! kikkel értünk egyet, kikkel legyünk közösségben? Azokkal-e, kik miután Athanáz elítélték, bocsánatot kértek, vagy azokkal, kik emezeket károztatják?“ — Ekkor megszólal a császárnak egy készséges fővezélyvivője az emberek azon gyönyörű fajából, kik rangvágy s anyagi haszonért Jézus egyházát mindenkor szívesen megtagadják, tudniillik:

Epictetus püspök: „Nem a hit ügye, sem az egyházi szabályok föntartása végett szól így Liberius pápa, oh császár, hanem, hogy Róma tanácsnokai előtt dicsekedhessék, hogy a császárt megvetette.“

A császár: „Mi vagy te a világon, hogy egymagad támogatd a vétkest, és a császárral, meg az egész világgal békességet megszakaszad.“

Liberius: „Ha egyedül állanék is, a hitnek ügye ez által nem gyengülne. Egykor is csak hárman találattak, kik a király parancsainak ellenállottak.“

Euseb: „Hát te császárukból *Nabuchodonosort* csinálsz?“

Liberius: „Semmikép. De te vakmerőn elítélsz oly embert, ki fölött ítéletet még nem tartottunk. Mindenekelőtt kívánom, hogy mindenki írjon alá egy köznyilatkozatot, mely a nicaei hitformulát megerősítse; azután, hogy minden testvéreink a számkivetésből visszahivassanak, és székeikre visszahelyeztessenek, ha azok, kik most az egyházban zavarokat okoznak, az apostoli hitvallást elfogadják, akkor mindnyájan Alexandriába költözvén, az ügyet a vádlottak, vádlók és védelmezők jelenlétében megvizsgálván, egyetemben és nyugodtan hozunk ítéletet.“

Epictetus: „De a nyilvános előfogatok nem lesznek elégségesek a püspökök átszállítására.“

Liberius: „Az egyházi ügyeknek nincs előfogatokra szükségök; az egyházmegyék saját költségeiken szállítandják a tengerre püspökeiket.“

A császár: „A mi elítélt dolog erejével bír, az többé meg nem semmisíthetetik. A püspökök legnagyobb része ítéletének állani kell. Te egymagad vagy, ki barátságodat főtartod ama gonosz részre.“

Liberius: „Soha, óh császár! távollevő vádlottat gonosznak nyilatkoztatni nem hallottunk; ez ellenségeskedésnek jele.“

A császár: „Ő mindnyájunkat megsértett, de kltsem annyira mint engemet. Nem elégedve meg idősb testvérünk halálával, ő nem szünt meg boldog emlékü Constans testvérünket ellenünk ingerelni, és csak hátártalan szelidségünknek tulajdonítandó, hogy a fölingerlő és fölingereltnek örökődésin győzedelmeskedlünk. Mi győzelem sem oly drága előttem, még *Magnentius* és *Silvanus* legyőzetése sem, mint ha az egyház kormányából ama gonoszt (*Athanázt*) kiűzhetném.“

Liberius: „Őrizkedjél, óh császár! ellenségeskedéseidet a püspökök mint eszközeid által hajtani végre; mert az egyházi férfiak kezei csak áldásra és szentelésre valók. (A császár püspökök ítélete által kívánta a nagy hitvallót megsemmisíteni, a katholika egyház ezen nagy oszlopát ledönteni.) — Parancsold tehát, ha tetszik, hogy a püspökök székeikre visszahívassanak, és ha ezek egy véleményen vannak azzal, ki most az igaz tant védelmé alá veszi, egyetemben intézzék el a világ békéjét, hogy ne mondat hassék el, miszerint egy ártatlan ember gyalázattal illetetett!“

A császár: „Itt csak egyről van szó; ha a többi egyházakkal közösségre lépsz, úgy elbocsátalak téged; egyezz a békébe, ird alá, és térj vissza Rómába.“

Liberius: „Én már elbúcsúztam Rómában testvéreimtől. Az egyház törvényeit a római lakásnak elébe teszem.“

A császár: „Három napot engedek a gondolkozásra, hogy aljegyzésed után visszatérni kívánsz-e Rómába, vagy ellenkező esetben számkivettetni fogsz.“

Liberius: „Három nap vagy három hó nem változtatja meg elhatározásomat; küldj, hová akarsz.“

Két nappal ezen nevezetes beszélgetés után *Liberius* ismét fölhivatott az aláírásra, de mivel állhatatos maradt, kimondatott a rendelet, melynélfogva *Berod*-ba (*Thracia*) száműzetett. Alig távozik el azonban a császár elől, midőn ennek nevében az uti költségek fődőzésére 500 aranytallérral kínáltatik meg. Mire *Liberius* válaszolá: „*Vidd ezen aranyat a császárnak vissza, neki szüksége van e pénzre,*

katonáinak számára.“ A császárné is hasonló összeget küldött a pápának, ki ismét feleletül adá: „*Add e pénzt a császárnak, mert erre szüksége van, hogy katonái zsoldját fizethesse; ha pedig erre szüksége nem volna, ossza fel a pénzt Auxentius és Epictetus között, kiknek bizonyos szükségök van pénzre.*“ A herélt még egyszer megkísérté a pápát, de keményen elutasított: „*Te az egyházakat megfosztottad, és elpusztítottad, és most mint egy vétkes embert alamizsnával kínálsz meg; törekedjél mindenekelőtt keresztény lenni.*“ Szózen az említett találkozást le nem írja, de a pénz visszaküldéséről így emlékezik: „*Mondd neki, (a császárnak) hogy ezt hízelgői és bohócsai közt osztassa ki, kiknek pénzsomjuk kiolthatatlan; mi minket illet, Krisztus, ki az Atyával mindenben egyenlő, ellát minket minden javakkal.*“

A főpásztor tehát számkivetésbe vezetettvén, a római papság rettegett azon gondolatra, hogy most már az Ariánok ellenpápát tölnek fel az apostoli székre, azért mindnyájan megesküdték, hogy mindaddig, míg Liberius él, senki-mást pápául el nem ismernek. — De e város lakóitól félelmében nem merészelt idegent tolni Liberius székére, bár az elvetemült ariánok közül többen ásitottak ezen méltóságra. Azonban volt a római papok közt egy diakon, kit Liberius bizalmával tisztelt meg s ki valószínűleg főszerpap volt, ki az apostoli székre lépett, ámbar a többi papok közt ő is letette az esküt, hogy ál-pápát elismerni nem fog. A császár a jámbor Dénes száműzött milánói püspök székére bizonyos tudatlan és istentelen *Auxentius* nevűt emelt, kappadociai Gergelyt pedig mint egészen világít, az alexandriai patriárcha-székre tolt fel. Ezekhez adta még az elvetemült Epictet neophytust, hogy Rómában az istentelenség művét végrehajtsák, minő odáig ott hallatlan volt.

Mivel a római nép, a még életben volt Liberius pápa szeretett püspöke utódaul épen senkit sem akart, és nem tűrte volna, hogy *Félix* valamelyik római templomban fölszenteltessék; azért Constantius római palotáját alakíttatta ez alkalomra templommá, a nép helyett három herélt (udvari szolgák) jelent meg; azután az ő meghagyása folytán a három erkölestelen életű kém (kataskopen) által, mert püspöknek nem lehet őket nevezni, Felix a palotában püspökké szenteltetett.

Igy látott Róma először világi hatalom által fölerőszakolt ellenpápát, k sz. Athanáz szerint „*az arianokhoz méltó volt.*“ Felix el-

ismerte ugyan a nicaei hitvallást, de az arianismus követőivel jó barátságban állott, bár azok tévelyeit megvetette. S ez tán az oka, hogy a papság őt eltűrte. Egyébként a dolgok helyzete oly kényes volt ekkor, s az eseményeket oly kevéssé ismerjük, hogy a papság önviselése fölött a feltölt pápa ellenében pálczáat nem törhetünk. A nép azonban Felixet pápának el nem ismerte, tőle és párthiveitől elkülönöz magát. Ezen ellenpápa erényei tiszták lehettek ugyan, de hogy magát oly püspököktől felszenteltetni és mint bérénez a pápának, az ő ura és főpásztora életében magát az apostoli székretolatni engedte, ez mint maradandó bélyeg tűnik fel az ő életében.

Ha ezen kort csak felületesen is tekintjük, úgy könnyen azt hiszszük, hogy az egész világ, vagy legalább az egész Kelet árián lett. A pápa a katholika egyház legállhatatosabb hitvallóival számkivetésben volt, s a császár az ariánokhoz hajolt. És mégis az akkor általánosan uralkodott eretnek-felekezet már magában hordta a pusztulás csiráit, valamint minden, a mi nem isteni intézményen alpul, s az emberi szenvedélyekre támaszkodik, előbb vagy utóbb eltűnik az isteni előtt. — A császár még nem volt Rómában, azért elhatározta, hogy a városok ezen királynéját is meglátogatandja. A tiszteletreméltó hitvalló pápa 1 év s 6 hóig volt már számkivetésben, midőn Constantius Eusebia császárnő- s Helena nővérével, drága kővek s aranytól ragyogó kocsiiban egyedül ülve, 357-ki ápril 28-án Rómába ünnepélyesen bevonult.

Constantius császárnak Rómába érkezése nem segithetett a bajon, az iszonyu zavaron. A senatorok és tekintélyesb rómaiak nejeik s leányaiktól arra kérték, hogy a császárt Liberius pápának a száműzésből visszahívására indítsák. De azok nem mertek ezen kéréssel Constantiushoz járulni, hanem tanácslik nejeiknek, hogy ők maguk forduljanak a császárhoz, ki a gyöngéd és szép-nem kérésére tán több tekintettel léend, mint a férfiakéra. A nők karolák tehát föl az ügyet sajátosságos buzgalomukkal. A legmeghatóbban feldíszítve jelentek meg a császár előtt, kérvén őt, könyörülne s a nyájától elragadott pásztort bocsátaná székhelyére vissza. Mire a császár erőtetett nyugalommal válaszolá: *„A városnak nincs más pásztorra szüksége, — mert ügyes püspöke van, ki azt kormányozhatja, minthogy a nagy Liberius után szerpapjainak egyike avattatott fel, ki a nicaei atyák hitét széptőltenül megőrizte, s ki mindazonáltal azokkal is közlekedik, kik ezen tant el-*

vetették.“ — „*De épen ez a főök — feleltek a hölgyek — hogy a nép l'elicet el nem ismeri, mint ki az ariánokkal közösségben van.*“

A császár, ki Rómában mindenki iránt igen leereszkedőleg viselte magát, valóban megis hagyta, hogy Liberius visszahivassék és Felixxel közösen viselje a főpásztori tisztelet. Rendelete a „Circus“-ban a nép tapsai közt elvasztatott fel, de midőn a záradékot hallotta, egyhangulag felkiáltott: „*Csak egy Isten, egy Krisztus és egy pápa van!*“ Azonban Constantius nem hívta vissza Beroa-ból a pápát, ki itt a város püspöke Demophilus, egy vad arián felügyelete alá volt rendelve. Ez, s a már korábban elpártolt Fortunatus aquileai püspök mindent elkövettek, felsőbbi meghagyás következtében, hogy Liberiusat megtörjék. Utóbb a pápától Urbicus nevű szerepapot is eltávolították a császári szolgák, ki egyedüli vigasztalója volt. Eutrópius áldozárt, és Hilárius szerepapot is bántalmazták; az utóbbit lemeztelenítették, hátát megkorbácsolták, és azután e szavakkal száműzték: „*Miért nem ellenkeztél Liberiusossal?*“

Végre Liberius visszatért, Felix pedig elhagyta Rómát.

Theodoret és Sozomen tiszta előadásában ezen elbeszélés után nevezetes hézag következik, melyet sz. Athanáz és Hilár leveleiből lehet kipótolni. Constantius császár Rómából visszatérván, 357-ik július vége felé Sirmiumba ment, hol titkos cselszövény következtében, a közzsínat ürügye alatt 300 nyugati s valamennyi keleti püspökök egybegyültek. Az arianusok többségben voltak, s kétes értelmű formulákat terjesztettek a zsinat elé. Verések s egyéb kínzások által Hosius cordubai püspököt a százados aggastyánt az eretnek-forma aláírására birták, de nem arra, hogy Athanáz kárhoztassa. A pápa ellenben Athanáz ügyét elhagyta volna, de csak oly formulát irt alá, melyben a „*Consubstantialis*“ kifejezés hiányzik ugyan, de eretnekséget nem foglal magában.

S ime már ezennel Liberius pápa kettős botlásához jutottunk. Annak daczára is, hogy a legtekintélyesebb írók szerint ezen egyházfő roppant hitbuzgalmu volt, legio azok száma, kiknek fejeibe a „*Liberius pápa botlása*“ felőli meggyőződés magát annyira befészkelte. Állítólagos botlását kettős tény képezi: az ariánok által üldözött sz. Athanáz ügyének elhagyása s a „*Consabstantialis*“ szónak elvetése.— Az arianok 2 évi kínos faggatások után a szenvedő aggastyánt arra birták volna, hogy Athanáz védelméről s a vele való közösségről

mondjon le, meg az említett kifejezést elvesse. E gyengeség minden esetre szármalómra méltó, de az eretnokség mellett keveset nyomna. -- Maga sz. Áthanáz óriási nagy lelkénél fogva semmi jelentőséget sem tulajdonít a pápa elcsüggedésének. Épen az, hogy kizárták, mutatja, hogy melyik részen volt. Athanáz az ariánok által terjesztett hamis levelek nyomán hitte a pápa elestét, de épen e körülménynél fogva, annak, miután erőszakkal kicsikartatott, semmi súlyt nem tulajdonított. „Az eszme, ugymond Áthanáz, mely erőszakos kizárások által kicsikartatik, a kizáróké, nem pedig a meghajlóké.” — A nagy és szent férfinak ezen nyilatkozatára minden e tárgy körüli vitatkozásoknak megkellendett szűnniök, de az ősi egyháznak ellenségei a szentszék megtámadásában örömmel zsákmányolták ki az állítólagos gyengeséget. Szerintök Liberius pápában, az egyház fejében, az egész egyház tévedett. De még az egyháznak jóakaratu, azonban mindenestre korlátozott ítélőü védői is, a pápa elestét mint bevégzett tényt hitték és kürtölték a nélkül, hogy annak nyomozásába ereszkedtek volna, főleg ha ezen elesési példában történeti adatot láttak a pápai székhatalatlanságának megdöntésére.

Az állítólagos botlást illetőleg megjegyzendő, hogy az csemény-nyel egykoru írók egyike sem volt Sirmiumban, vagy Beroában, — a pápa számkivetési helyén. *Sulpicius Severus* csak akkor született; *Jeromos* legfőlebb 26 éves volt s Galliában a profán irodalommal foglalkozott; sz. *Hilár* 356 óta phrygiai számkivetésben volt, s csak 360-ban tért vissza; sz. Athanáz 355 óta magányban bujdosott, és csak Constantius halála után tért vissza 361-ben. A mi tehát Liberius bukását illeti, azt csak azon három levélből tudjuk, melyeket ő írt volna (egyét a keleti püspökökhez, egyet Ursacius, Valens és Germinius püspökökhez, egyet végre Vincze capuai püspökökhez.) E leveleket Athanázról korunkig hiteleseknek tartották a történészek; de az újabb ítézet az említett leveleket alácsnsztatottaknak, az ariánok koholmányainak tartja, kizáról bizonyos, hogy céljaik kivitelére több íráshamisítást is követtek el, mint ezt *Dumont de Maistre* bőven megmutatja. A nagy történelembuvár *Müller* is, ki az ítézet terén döntő tekintéllyel bír, állítja, hogy azon levelek Hilár töredékeiből vétettek. De ezek alácsnsztatottak, melyeket szent Hilár soha sem írt. Franciaországnak jutott a dicsőség, hogy tudósainak egyike, Dumont, a kitünő tulajdonokkal ékeskedő pápáról az igazságtalan vádat el-

háritani megkísértse s egy második *Hercules*-ként az egyháztörténet raktárát az igazságot elhomályosító és elrutító tizenhat-százados szennytől megtisztítsa. Ezen francia tudós értekezése nyomán az ékestellu derék *Ráth J.* is gyönyörű védvekkal igazolja Liberius, s ártatlanságát a napfénynél tisztábban és világosabban bizonyítja (a „*Religio*“ 1853-diki évfolyam 49., 50., 51., s 52-ik számaiban.) Egyébiránt, kik Liberius korával bővebben megismerkedni akarnak, azokat az antwerpiei jezsuiták következő terjedelmes és roppant történelmi jártasságot tanusító művére figyelmeztetjük: „*Dissertatio P. P. Antwerpiensium Societatis Jesu de Liberio summo Pontifice nulli formulae fidei ab Arianis compositae subscribente, nec contra S. Athanasium.*“ — Ezekkel öszhangzanak *Orsi* bibornok valamint *Sangallo* és egyéb tekintélyes írók is.

Liberius tehát visszatért Rómába, valószínűleg a rómaiak kívánsága folytán, melyet végre a császár teljesített. Az örök-város lakói által igen nagy örömmel fogadtatott. Felix pedig a Tiber torkolatánál falusi jószágára vette magát, hol mint egy egyház püspöke még 8 évig élt. A pápai hatalmat Liberius távollétében 2 évig viselte Rómában, vagy mint annak helyetese, ha Liberius beleegyezésével választatott meg, vagy jogtalanul, mint ki az áriánok által tolatott fel az apostoli székre. S ez a legvalószínűbb. Azután visszavonult a már említett helyre, s keresztény erkölcsök gyakorlásában töltötte napjait. Liberius számkivetése alatt Felix 19 püspök-, 27 áldozárt és 5 szerpapot szentelt fel. Ámbár az Arián-párt által emeltetett az apostoli székre, mégis meghasonlott a császárral, Ariánnak nevezte őt, s kizárta az egyházi közösségből. Miért Liberius visszatértkor Constantius által Cori-ba száműzetett, mely helyiség az aureliai utnál feküdt, hol sok bántalmazás után boszúból a császár által lefejeztetett. Tetemeit a hivek Rómába vitték, s Traján fürdői mellett eltemették. Honnét azokat Damáz pápa a maga Felix pápa által állított basilicába szállította, mely Rómától mintegy 2 mérföldnyire emelkedett. Innét ismét sz. Kozma és Dömény egyházába kerültek földi maradványai. Csak XIII. Gergely alatt 1582-diki jul. 28-kán találtattak itt meg ereklyéi egy márványkoporsóban, melynek felirata a következő volt: „*Hic corpus S. Felicis Papae et Martyris, qui Constantium haereticum damnavit, iacet.*“

Ugyancsak ekkor találtattak meg sz. Márk vértanu, *Marcelli-*

inus, *Tranquilinus*, *Abundius* áldozár és *Abundantius* szerpap tetei egy oltár alatt. Ez alkalmul szolgált ama nyomozásra, hogy Felix mint pápa és vértanu felvélethetik-e a római Martyrologiumba. *Baronio* és *Santorio* bibornokok vették fel az ügyet, s az épen említett sirirat, mely őt mint pápát és vértanút tünteti föl, eldöntötte az ügyet, s így neve az érintett könyvbe fölvétetett. A leghirnevesebb írókat, mint Bellarmin, Natalis Alezandert, Sangallót, Baroniust, Fleuryt, Tillemontot, s röviden mindazokat, kik a római pápák történeteivel foglalkoztak, még a híres *Borgia* bibornokot is, foglalkoztatta ezen dolog. Azok, kik Liberius bukását állítják, II. Felixet törvényes pápának ismerik, mások pedig ellenpápául tekintik. De ha az újabb ítézet világánál tekintjük Liberius történetét, úgy ő az állítólagos kettős botlást illetőleg teljesen igazolva van, s akkor Felix ellenpápa. De e mellett meg kell ismerni, hogy Felix hibáját belátta, a hitet megőrizte, s mint vértanu halt meg. Erről a fölíratok s a történelmi adatok is kezeskednek. II. Felix emlékét hát megüli az egyház (jul. 29-kén), kinek Álizidornál 3 levél tulajdonittatik; egyet Athanáz-, a másikat később szintén e nagy férfiú-, s a 3-dikat az Ur papjaihoz irta volna. A pápai könyv szerint, Anastasius nevűnek fia volt, s az egyházat 1 év-, 3 hó- s 3 napig igazgatta.

De térjünk ismét vissza Libériushoz. Mig ő Rómában tiszte teljesítésével buzgón foglalkozott, azalatt az egyház szentélyébe is benyukáló császár 359-ben 2 zsinat tartását rendelte meg, az egyiket tudniillik a nyugati püspökök részére *Rimini*-be (Ariminium) hirdette, a másikat a keletiek részére *Seleuciába*. Ez ismét az Ariánok terve volt, kik ügyöket a közszinattól féltették. Követek járták be az egész birodalmat, kik az állam költségén szállíttatták a püspököket a zsinati helyekre. Constantius szokása szerint nemcsak ntasításokkal látta el a püspököket, hanem még egy császári megbizottnak atyáskodó felügyelete alá is kegyeskedett őket helyezni. Már a zsinat megnyitásakor a katolikusok és ariánok külön isteniszolgálatot tartottak. Amazok püspökei a hit alapjául a Szentírást tekintették, az ariánok pedig a sirmiumi eretnekségtől hemzsegő hitvallással állottak elő. Midőn ez felolvastatott, a katolikusok fölemelkedvén helyeikről, egyhangulag ezt mondták: *Mi nem szükségünk uj hitvallást; nem e czélból gyülekeztünk mi ide. Nekünk igaz hitünk van. Mi egybegyűlünk itt, hogy megszégyenítsük és csáfoljuk azokat, kik az igazságot*

megtámadják és újításokat tanítanak. Egyhittűek vagytok ti mivelünk? úgy kárhoztassátok velünk együtt Árius téttantait! Tartsatok velünk az atyák tanait illetőleg, melyek Nicaeában oly határozottan kifejeztettek, hogy arra nézve nincs többé szükség zsinatra. Nevetséges és botrányos, annyi hitvallást szerkeszteni, mintha most derült volna föl ránk először a hit világa; nevetséges és botrányos elvetni akarni az apostoli hagyományokat, melyekért a martýrok elvérzetek.“ — Erre az atyák az Ariánok valamennyi hitvallását elvetették, s azokat kárhoztatták. Az ítéletnek minden kath. püspök aláírta magát. A zsinat ezzel megtette a magáét. Mind a két rész követeket küldött levelekkel a császárhoz, ki zavarba jövéen, egy ideig határozatlan maradt. Az Ariánok izgatásaikat az egyház ellen tovább is folytatták, azután Nicaeában gyülekeztek egybe s egy új hitvallást koholtak, minek aláírására a nyugati követeket erőhatalommal kényszerítették, s azután ismét Riminibe utaztak. A császár írt az itteni püspököknek, hogy az aláírást ők is megtegyék. Ezek az elpáitoltakat közösségeikből kizárták. De a visszatért Ariánok ravasz fogásaikkal oda vitték a dolgot, hogy a nyugati püspökök magokat elámittatni engedék, és a pápa nélkül kezdett, beleegyezése nélkül folytatott zsinat véget ért, mint minden alzsinat, csak a zavart növelvén. Jeromos beszéli, hogy a Riminiben volt püspökök 2 év múlva mind kijelentették, hogy ők az igaz hitet meg nem tagadták, hanem ravaszul félrevezették, s készek aláírásaikat az Ariánok minden tévelyeivel együtt kárhoztatni.

Ugyanezt tanúsítja hét év múlva az esemény után kevéssel halála előtt a keleti püspökökhez menesztett körlevelében Liberius pápa is, hogy a Riminiben egybegyült püspökök majd mindnyájan viszszavonták aláírásaik és szavaikat s a nicaei zsinatot elismerték. — Liberiusnak tehát semmi része sem volt a rimini-i püspökök botlásában, hanem kezdettől fogva elvetette azok hibás hitvallását. — Ő buzgó védelmezője volt az igazi hitnek, miért is többen a szent-atyák közül a legnagyobb tisztelettel „*maximianus*“ (boldog, kegyes, áhitatos, vallásos) díszcímmeel illetik.

A selenciai, konstantinápolyi és antiochiai zsinatok sem végződtek jobban. A római világ trónján együtt ültek Constantiussal a legundokabb tévelyek, és kivévén az apostoli széket, a tekintélyesb püspöki székek többnyire Ariánok birtokában voltak. Csak az említett császár halála után, ki ezelőtt kevéssel engedte magát megke-

reszteltetni, Julián trónraléptével tértek vissza székeikre a száműzött főpásztorok, és a 306 vagy 361-ben tartott párisi zsinat a *Fiúnak az Atyávali egyenlőségét* megismerte. Jóvián alatt is tartatott a katholikusok és arianusok közt Antiochiában zsinat (363), melyen a nicaei zsinat határozatai nem fogadtattak el tisztán. Valamint *Lampsacus*-ban 365-ben Valens császár alatt sok püspök gyült egybe; kik *Eudoxius* arián tanait kárhoztatták ugyan, de mivel nem egészen, azért *félarianoknak* neveztettek. Valens és Eudoxius, kik kezdetben kedvező hangulattal voltak az egyház iránt, üldözték a macedoniai és félarian püspököket, hogy az egész arianismust elfogadják, mitől azok irtoztak. Elhatározták tehát, hogy a nyugati császár és Liberiushoz fordulnak Rómába. Követekül *Eustachiust*, *Silvanust* és *Theophilust* küldötték; de mivel ezek Valensiniánt Olaszthonban nem találták, Galliába pedig utána utazni kedvök nem volt, egyenesen Rómába mentek Liberiushoz, kinek 64 püspök által aláírt iratot kézbesítettek, kérvén mindnyájan a pápát, hogy az ő és a nyugati püspökök közösségébe fogadná be őket. Liberius vonakodott ezt tenni, a nicaei zsinat elvetését vetvén szemökre, mire kijelentették, hogy az eretnekséget elhagyták; és egy hitvallást nyújtottak át, melyben a nicaei közzsínatot a „*ὁμοούσιος*“ (consubstantialis, *egylényegű*) szó határozott fölvetelével együtt elfogadták.

Erre Liberius felvette a folyamodókat az egyházközösségbe s 64 püspöknek szóló körlevelet küldött, a követektől oly jelentéssel, hogy mindazon nyugati püspököket, kik a rimini-i zsinat aláírására engedték magokat ragadtatni, ha botlásukat elismerik, s az első közzsínatot elfogadják, az egyházzal közösségre bocsátja. *Smyrna*, *Pamphilia*, *Isauria* s *Lydiából* is több püspök hasonló folyamodvánnyal járult Liberiushoz s nem kételkedünk azon, hogy szintén kedvező választ nyertek az anyaszentegyház fejétől. Liberius pápávali értekezés után az említett követek Siciliába utaztak, hol egy zsinaton 61 oly püspöktől fogadtattak, kik szintén elvetették a tévelyt s ezektől leveleket is kaptak. — Ah, mily benső örömet okozott mindez a hitbuzgó pápának!

Liberius pápasága alatt keletkezett a pompás „*Santa Maria Maggiore*“ című basilica, mely az ismeretes csodás eseménynél fogva később „*Maria ad nives*“-nek kezdett neveztetni. Mivel ezen szentegyház az Isten anyjának tiszteletére szentelt templomok közt a leg-

nagyobb volt, azért „*Santa Maria Maggiore*“ nevet nyert. „*Santa Maria al presepio*“ név alatt is ismeretes, mivel benne őriztetik Jézus jászola. Első nevét Liberiustól nyerte és „*Basilica Liberiana*“-nak neveztetett.

Kétszer tartván papszentelést, 19 püspököt, 18 áldozárt s 5 szerpapot adott az Ur szöllejének. — A többi között rendelte, hogy böjti napokon a versengések s perlekedések megszűnjenek, s kiki az Isten dicsősége s dicséretében buzgolkódjék. Hogy ezen időszak alatt a házasok tisztán és istenesen éljenek, míg elérkezik a husvéti ünnep; mert mit sem ér a böjt, mely testiséggel fertőztetik meg, és a melyet ima, virrasztás és alamizsna nem ajánlanak. Innét veszi eredetét az ugynevezett „*zárt idő*“, midőn házasságok nem költethetnek. — Leveleit Constant gyűjteményébe fölvette.

Mivel a *rimini-i arián-hívtallást* kárhoztatta, Constantius császár által elűzetett, s a katakombákba menekült, honnét 366-diki sept. 24-kén bekövetkezett halálaig igazgatta az egyházat, melynek legfőbb méltóságát 14 év, 4 hó és 2 napig szent buzgalommal viselte. A hajdankor legtekintélyesebb férfiai egyhangulag magasztalják Liberius, kinek pápasága ama viharos időre esett, midőn Arius tévtanai a düh legfőbb fokát érték el. Sz. Ambrus őt Jézus születése ünnepén sz. Péter templomában tartott beszédében *szent emlékü férfinak* mondja, Vazul *legboldogabbnak*, Epiphanius pedig *boldognak*. Azért is sz. Mór benezés társulata az Usuard fölötti jegyzetekben, s Beda Martyrologiumában Liberius nevét a szentek lajstromába kívánta iktattatni. Hosius Bellarmin, Victorellus Ciaconius fölötti észrevételeiben írja: „*A számkivetés után az orthodox Liberius jámborságban töltötte napjait, s az igaz hit föntartására minden erejét megfeszítette.*“

XXXVIII.

Sz. I. Damáz 366—384.

A pápai könyvek sz. Damázt spanyolnak mondják, mi tulajdonkép csak annyit jelent, hogy családja spanyol eredetű volt. — Ő *Bimaranó*-ban (Portugálban) született, mely akkor Spanyolhonnal egy országot képezett. *Tillemont*, *Merenda* és *Remedelli* hírneves tör-

ténet-buvárok Rómát állítják születése helyett, kik szerint *Antonius* nevűnek fia volt. Ez az egyházi pályára szentelte magát, de bizonyosan tudni nem lehet, valjon neje megegyezésével, vagy már özvegy-állapotában történt-e ez. — Annyi bizonyos, hogy egymásután olvasnoki, szerpapi és áldozári minőségben működött Rómában a sz. Lőrinczről czimzett lelkészi templomban, hova mint még gyermek vette magát, vagy tán éppen e városban született. Sz. I. Damáz ugyan-ezen egyházban teljesítette papi tisztét, s mint sz. Jeromos írja, a leg-tökéletesebb önmegtartóztatásban töltötte napjait. Midőn *Constantius* 355-ben *Liberiust* Beroa-ba száműzte, Damáz a római egyház főszerpapja volt, s részese azon eskünek, melyet az örök-város papsága tett, hogy míg *Liberius* él, semmi más egyházfőt el nem ismernek. Némely írók szerint egy ideig *Liberiussal* osztotta a számkivetés keserveit, de azután visszatért Rómába.

Ezen idő alatt igen nagy része volt Damáznak az egyház kormányzatában, s mint írják, *Liberius* hitbuzgalmának növelésére sokat tett. Ennek halála után (366-diki sept. 24-kén) 60 éves korában Damáz az apostoli székre emeltetett, s a sz. *Luczindáról* czimzett basilicában, mely sz. Lőrinczről is neveztetett, fölszenteltetett. — Damáz volt tehát a törvényes pápa. De *Ursinus* vagy *Ursicinus* szerpap, megboszankodván, hogy ő elmellőztetett, föltette magában, hogy a papság és nép legnagyobb része által választott törvényes egyházfőt megbuktatja. A népet csakhamar fölizgatta, mely a *Sicinusegyházban* (*Basilica Liberiana*, *Maria ad nives*, *ad praesepe*, *Maria Maggiore*) egybegyült, s az uralogni vágyó *Ursinust* pápának kikiáltotta. Ez a *tibur-i* (ma *Tivoli*) föltünően tudatlan s bárgyu püspököt rávette, hogy őt püspökké szentelje. Mi az egyház canonai ellen volt, melyek szerint három püspök által kell a püspökszentelésnek végrehajtani, valamint az meg, hogy *Ursinus* Pál tibur-i püspökkel szenteltette fel magát, ellenkezett a római egyház hagyományos szokásával, melynek püspökei az ostiai főpásztor által szenteltethettek föl.

Iuventius római helytartó *Ursinust* néhány híveivel száműzte a városból. Pártjabeli hét áldozár bebörtönöztetett, hogy szintén számkivettessenek, de barátaik által erőhatalommal kiragadtatván, *Liberius* bazilikájába vitettek. Damáz pártja körülvette a templomot, hogy *Ursinusnak* oda menekült követőit elfogja s a helytartónak átadja. A bazilika ajtai sarkaikból kivették, a tető lehordatott; azután az épü-

let felgyújtatott, s 137 személy lett áldozata azon jogtalanságnak, melyért a dics- és rangvágyó tolakodónak kelle Isten előtt felelni. A következő évben Valentinián császár megengedte Ursinusnak a Rómában visszatérést. Ezen engedély a vele száműzött két szerpapra (*Aman-tius* és *Lupus*) is kiterjedt, kik a szakadást előidézni igen segítették. De mivel nem szűnt meg az egyenetlenkedés magvait tovább is hintegetni, ugyanazon évi novemberben ismét száműzetett hét tekintélyesb pártosával Galliába.

Ursinus pártja még két év múlva is vonakodott Damázzal közösségre lépni. A város falain kívül 1 templomot birt, mely a közvélekedés szerint sz. Ágnesé volt; itt és a vértanuk sirjai közt tartották gyűlekezeteiket. Mivel Valentinián kijelentette egyik rendeletében, hogy ő mint világi bíró nem akar az egyházi ügyekbe avatkozni, az ügy elintézését Damázra bizta, meghagyván neki, hogy a nevezett egyházat Ursinus hiveinek engedje át. Mi ismét új vérontásra szolgált alkalmul; de a pápának ebben mi része sem volt, sőt a kegyetlenkedéseket határozottan rosszalta. Ursinus s a vele Galliába száműzöttek néhány év múlva engedélyt nyertek ott lakni, hol nekik tesszik, csak Rómában nem. Még 380-ban igényt tartott a római székre s Gratian császárnál is tolakodott annak valósitásaért, de a kitől az az aquileai zsinat kérése folytán annál inkább is elutasított, mivel az ariánokkal szövetségbe, a milánói egyházban is zavargást idézett elő. Damáz pápa néhány versezetéből a többi között az is kitűnik, hogy Ursinus legbuzgóbb párthivei az egységre visszatértek, őszinte szívvél ismervén el Damázt az egyház törvényes fejének. Tizenhárom évi szakadás után Ursinus, Burio szerint, lemondott, s kárpótlásul a már akkor virágzó nápolyi püspökségre emeltetett. Valóban Damáz törvényességét kétségbe vonni nem lehetett; mert az ő pápává-választása Ursinusét megelőzte, s az egyházi meg császári rendeletekkel is öszhangzó volt. Azonkívül a 381-ben tartott aquileai zsinat által is, melyen a tekintélyesb nyugati püspökök is jelen voltak, jóváhagyatott. Sz. Jeromos, ki a választáson jelen volt, Rufin kortanu, Socrates és Sozomen állítják, hogy Damáz előbb volt megválasztva, mint Ursinus. Szent Ambrus Damáz kortársa is írja, hogy ezen egyházfő Isten akaratánál fogva emeltetett a római székre azaz törvényszerűleg. De az egész keleti és nyugati egyház által is törvényes római püspökül ismertetett.

Mintán Damáz pápa törvényességét röviden előadtuk, s a tola-
kodó Ursinus gonoszkodását érintettük, menjünk át azon kornak rajzo-
lására, a melyben Damáz élt. Ha az említett szakadás történetét ol-
vassuk, könnyen azt hinné az ember, hogy ez egy igen gonosz idő-
szak volt. De oly emberek, mint Ursinus, csekély számmal voltak;
ellenben ezen boldog században egész családokat lehetett látni, melyek
a szentek seregét növelték. Így, sz. Ágoston sz. *Mónika* fia s sz. Ambrus
sz. *Marcellina* fivére volt, ki Liberius pápa kezeiből fogadta a szent
fiát, és sz. *Soteria* unokája; a nagy sz. *Vazulnak* anyja volt *Em-
melia*; *nissai Gergely* fi- és nővére, *sebasté-i sz. Péter* és sz. *Mak-
rina*. Két *Gergely* atya és fiú egymást követték a nazianzi püspöki
széken. Közülök a leghíresebbnek anyja sz. *Nonna* volt, sz. *Caesarius* és
Gorgonius nővére; sz. *Teréz* nölai sz. Paulinnak neje, stb. Ah, az atyai
lak valódi szentély volt még ekkor!

Az egyház védelmezői és szentjei közül a legszellemdúsabb fér-
fiakat volt képes fölmutatni. A vad galloknak sz. *Paulin-* és sz. *Hi-
larius*-ok volt; Spanyolhonban, a nagy *Osius* tündöklött, Afrika büsz-
kén vallotta magáénak sz. *Ágostont* és *Lactantiust*, Keleten sz. *Vazul*,
nazianzi Gergely, *Chrysostom*, *caesareai Özséb* és sz. *Athanáz* ragyog-
tak. Az egyház igen sokat köszönhet e nagy férfiak tevékenységének,
melynek Julián császár minden kigondolható módon gátot vetni töre-
kedett. Ő ugyanis trónralépte előtt a pogány bölcsészetet tanulmá-
nyozván, mint ilyen, a régi világot szerette s midőn császárrá vá-
lasztatott, törekvéseinek célpontja volt, a pogányság visszaállítása.
Mig Nagy-Constantin fiai uralkodtak, külsőleg hűnek kellett maradni
a kereszténységhez; de bensőleg annál inkább csüngött a bálvány-
szolgálaton. — A legkárosabb hatású volt azonban az, hogy Nagy-
Constantin családjának a pogányság elleni parancsát eltörölte, —
a pogányok templomait ismét visszaállította, s mindenütt nagyon
számos áldozatokat mutatott be a hamis isteneknek. Halála után a
kereszténység ismét visszenyerte jogait. Jovián azt melegen pártfo-
golta. Sz. I. Damáz I. Valentinián s Valens alatt lépett az apostoli
székre, s Gratián, II. Valentinián meg Nagy Theodosius alatt igazgatta
az anyaszentegyházat. Mint főnebb említettük, megérte azon örö-
met elődje, hogy a keleti püspökök igen nagy része közösségre lépett
vele.

Ha Liberius az arianismus ellen fáradhatlanul küzdött, úgy Damázról is elmondhatni, hogy lángbuzgalommal működött minden eretnekség gyökeres kiirtásán. Ezen szent törekvéseiben a kor tekintélyes egyháznagyjai által is hatalmasan támogatott. Így keleten, hol az ariánok Valens császár pártfogásának örvendettek, Athanáz alexandriai és Vazul caesarea-i szent püspökök rettenthetlenül küzdöttek a hit tisztaságaért, míg nyugaton maga Damáz bámulandó tevékenységet fejtett ki a tévtanok terjedésének gátolásában. 368-ban Rómában egy zsinatot tartott, melyre a két illyricumi püspököt *Ursaciust* és *Valenst* is meghívta, mint az ariánok legtekintélyesb előharczosait, s 370-ben ugyanott ismét zsinatra gyülekeztek az atyák, kik *Auxentius* milánói püspököt, mint Arius eretnekségéhez szitót, követőivel együtt kárhoztatták. Hasonló gondot fordított ezen ritka erélyű egyházfő az antióchiai szakadás megszüntetésére; az *Apollinár*-, *Semiarin*- és *Macedon*-féle eretnokségek gyökerestől kiirtására is. Ezen törekvésének kifolyása az I-ső konstantinápolyi közzsínat, mely 381-ben tartatott 150 katholikus püspök s igen számos egyéb egyháziak által. Az *apollinaristákat*, kik Jézus emberségéről tévtanokat hirdettek, s a *macedoniánokat*, kik meg a Szentlélek istenségét tagadták, ezen egyetemes zsinat az egyházi közösségből kizárta. Az ezen tévelyekkel ellenkező tiszta katholika hitigazságok a niceaei hitvallásba felvették s így keletkezett az ugynevezett „*nicaea-konstantinápolyi hitvallás*,” mely a szent miseáldozatban majd mindennap elmondatik. Ebben azonban mi új sem foglaltatik, hanem csak az ezen korban felburjánzott eretnek-tanok elleni hitigazságok bővebben s világosabban kifejtetnek s kijelentetnek. Egyébiránt az egész lényegében ugyanaz, mit az egy, szent, katholika és apostoli egyház Krisztus és az apostolok idejétől fogva mindenkor és mindenütt közönségesen hitt és tanított. A fegyelemre is kiterjedt ezen számszerint II. közzsínat; mert hét igen üdvös canont hozott.

Valamint a konstantinápolyi közzsínat Apollinaris és Macedonius tévtanait kárhozlatta, úgy nem kisebb buzgalommal vetette magát ellen Damáz *Meletius*, *Vitalis*, *Timotheus* és a *Luciferiánok* eretnokségeinek is. Igen, oly lángbuzgalommal küzdött ő a hit tisztaságaért, mint az Jézus Krisztus egyházának fejét méltán megilleti, és felségesen díszíti; azért ezen szent pápának emléke mindig tisztelet-

ben fog tartatni. A chalcedoni zsinat „*Róma dísze s dicsőítőjének*“ nevezi Damázt.

Rómában a tanács-teremben a győzelem istennőjének (Victoria) egy oltára állott, melyen annak áldozatok mutattattak be s a melynél a pogány senatorok esküiket tették le. Gratián ezen oltár elpusztítására parancsot adott. Mi a pogány senatorokat igen kellemetlenül érintvén, követséget küldöttek a császárhoz Milanoba, melynek élén *Symmachus* szónok volt. A keresztény senatorok pedig főnhangon fenyegetőztek, hogy ha a császári parancs nem teljesíttetnék, a tanács-terembe többé nem lépnek; mert az lelkiismeretöket sértené, ha a pogány áldozatokon jelen kellene lenniök. — Ők egy folyamodványt készítettek, melyet Damáz pápa sz. Ambrus által juttatott 382-ben a császár kezeibe. Mire ezen utóbbi a pogány követeket nem is méltatta kihallgatásra, hanem kérelmöktől is elűtötte.

Valamint ezen időben a bálvány-szolgalat Nyugaton sűrűbe szállott, úgy az esztelenség és erkölcsromlottság árasztása miatt méltán megvctett egykor oly hatalmas s büszke arianismus is, melynek a császárok oly igen kedveztek, végéhez közelgett. Követői már az „*Ariánus*“ nevet szégyenelvén, különféle elnevezéseket vettek föl, melyek már inkább a gnosticusi tévelyekre vonatkoznak. Így a történelemben előfordulnák mint *Encratiták* (önmeztartóztatók), *Saccophorusok* (durva öltönybe burkoltak), *apotaktiták* (mindenről lemondók) és mint *hydro-párasztaták* (vizáldozók), mivel vízzel vegyített bor helyett csak vízzel áldoztak s ezt kivéve minden egyéb italról lemondtak. Ezen rajongók ellen Theodosius néhány kutatót (*Inquisitor*) rendelt, hogy tévelyeiket kiirtsa. Ez az ugynevezett „*Inquisitio*“ első eredete, mely a szó legszorosabb értelmében világi származású, és bár soha sem alkalmazták volna ezt az uralkodók; mert így nem lett volna alkalmuk a tudatlanoknak állítani, hogy ezen utált intézményt az egyház hozta be.

Nagy Theodosius 383-ki júniusban Konstantinápolyba ismét zsinatot hívott egybe, hogy mindazon pártok, melyek az egyháztól keleten még elszakadvák, annak közösségébe visszalépjenek. -- Az ariánok, eunomiánok és macedoniánok közül többen visszatértek az egyházba, azokat pedig, kik ezt önkényt tenni vonakodtak, a császár parancsa sújtotta, mely a Szentháromság tana ellen küzdőknek minden gyülekezetet eltiltott.

Sz. *Ascholius* thessalonikai főpásztor 383—384-diki télen kimulván, egyháza papsága s tizenegy macedoniai püspök utódaul *Anysius* istenfélő férfit választotta meg, ki az elhunynak igen kedvelt tanítványa s az egyház igazgatásában ügyes segéde volt. — Damáz pápa megerősítette a minden jó katholikustól helyeselt választást s valamint elődeit, úgy őt is nyugati Illyriában pápai követül nevezte ki. A fentebb már említett *Symmachus* nevű szónokot a császár részéről bizonyos büntetéstől Damáz pártfogásával megmen-tette.

Valentinián 370-ben, hogy azon pénzvágyó egyháziak botrányos szokását, kik a törvényes örökösök nagy kárára egyházaik részére hagyományokat eszközöltek ki tolokodásaikkal, megszüntesse, egy rendeletet intézett Damáz pápához, melyben a papoknak és szerzeteseknek tiltatik az özvegyek és árvák házaiba járni oly célból, hogy azoktól különféle ajándékok, adományozásokat vagy birtokrai felügyelést fogadjanak el. Damáz ezen rendeletet Róma minden templomában kihirdettette, és teljesítését a legszigorubb intézkedésekkel támogatá. E tekintetben szigorával sokat elidegenített magától, sőt voltak olyanok is, kik a szakadárokhöz csaptak át boszankodásukban, de később visszatértek az egyházba. Mivel ezen törvény Damáz pápához menesztetett, ebből *Baronius* azt következteti, — hogy azt maga a pápa kívánta; annyira bizonyos, hogy jóváhagyta s mint igazságos és korszerű intézkedést pápai hatalmával nemcsak felkarolta, hanem megtartása fölött örködött is. A természettanban igen járatos *Newton* csak az egyház történelmébeni tudatlanságát árulja el, midőn állítja, hogy a pápai hatalom ezen törvényből származott. — 378-ban *Gratián* császár a püsköki hatalom előnyére több törvényt bocsátott ki, s kívánta, hogy a püspök peres ügyei a pápa által döntenének el.

Ammián Márcellin szavaiból kitűnik, hogy a pápai méltóság már ekkor fényvel volt környezve, mert sz. *Jeromos* tudósítása szerint, *Praetextat* pogány senator, ki később Róma praefectusa lön, Damázhoz, ki őt megtéríteni akarta, így szólt: „*Tégy engem római püspökké, úgy azonnal keresztény leszek.*“ A pogány ezen szavai mutatják, mennyire kell a papnak főkép a szerénységre törekedni; azonban Damáz épen nem érdemli meg azon szemrehányást, melyet a pogány neki tenni látszott. Sz. *Jeromos*, e pápa nagy csodálója,

erélyesen kel ki néhány római pap fényűzése ellen; mit ő bizonyosan nem tesz, ha e megrovás Damázst is illette volna.

Sz. Damáz 15-dik énekéből kitűnik, miszerint nólai sz. Felix ereklyéihez zárandokolt a hivekkel hálaul, hogy elleneitől megszabadult; hogy ott költeményét felfüggesztette, és egyszersmint ajtatos-ságát végezte. — Ezen oly sok szép tulajdonokkal ékeskedő egyház-főnek nemcsak nyilvános, hanem a magán-életbeni működése is minden tekintetben nagyszerű volt. A nagy-eszű férfiakat mind magához vonzotta, kik közül itt leginkább a dalmáthoni származású sz. *Jeromos* említen-dő. Ez ifju korát Rómában a tilos örömeke-t élvezve töltötte, melyek utóbb őt *Palaestinába* vezették. Itt meggyíltak lelkének szemei, s a legszigorúbb magányba vonult, hogy elkövetett botlásaiért vezekelvén, lelkét az örök büntetés től megmentse. Mint ő maga írja, a sziklák mögötti mély völgybe kúszván le, *ott ütötte fel az ima, ön-sanyargatás s keserű könyek tanyáját*. E magányából írt Damáz pápának, tanácsot kérvén, valjon megrongált egészsége helyreállítása végett azt elhagyhatja s Evagriushoz visszatérhet-e Antiochiába. „*En közösségben vagyok szentségeddel, vagyis sz. Péter székével*, írja ő, *mert én tudom, hogy az egyház ezen sziklán van építve. Ki ezen házon kívül eszi a bányát, az szenttelen; ki nincs Noe bárkájában (az egyházban), az elvesz.*“

Minekutána Paulin antiochiai patriarcha által pappá szenteltet-tett, Palaestinából Konstantinápolyba utazott, majd ismét a Szentföldre tért vissza, honnét meg Rómába hivatott, hova 381-ben meg is érke-zett. Damáz pápa, kinek benső hite és szigorú életmódja sz. Jeromoséval igen feltűnően öszhangzó volt, az egyház fontosabb ügyeiben e nagy férfiúnak segítségét igen szokszor igénybe vette. Nevezetesen meg-bizta őt, hogy az apostoli székhez intézett levelekre válaszoljon, me-lyekben a püspökök tőle tanácsot kérnek; lakásul Róma egyik külvárosábani *kisded kolostor szerény szobáskáját* jelölte ki Damáz. Életének szentsége, elragadó ékesszólása és roppant tudományossága a rómaiak tiszteletét és csodálkozását szerzék meg neki. Papság és nemesség csakugy özőnlőtt hozzá, hogy általa az istenességben és írásmagyarázatokban vezettessék. Damáz pápa a keleti és nyugati egy-házak egyesítésének igen fontos ügyében is működtette Jeromost; megbizta, hogy az uj-szövetség különböző, többnyire igen hiányos latin fordításait egybehasonlítsa, megvizsgálja, s az eredeti görög

szövegnek teljesen megfelelő latin fordítás elkészítése- s kiadásáról gondoskodják.

E nehéz munkát, melyet e korban az egyház oly igen szükségelt, Jeromos a legnagyobb kösztetszésre végezte be. A tudós férfiúnak e dolgozata bámulandó nyelv-, biblia-ismeretet s szent buzgalmat tanusított, annyira, hogy sz. Ágoston szerint nem lehet elegendő hálát adni az Istennek e műért, melyben az eredeti oly hiven van adva. *Dávid zsoltárait* a 70 tolmács legjobb kiadása után szintén latinra tette át, melyet *Origenes Hexapljájának* egyik jó kéziratában talált; később az eredeti héber szöveg után több fordításokkal is gazdagította a szent irodalmat. A héber nyelv tökéletes birtokába jutván, az ó-szövetség fordítását is megkezdette, mely a *zsoltárok*, *Sirák könyve* s a *Deuterocanonicus* részek kivételével, tőle eredett, s mivel az egyházban a legnagyobb tekintélyben állott, azért a trienti zsinat által „*Vulgata*“ név alatt alapul vétetett. Damáz, ki maga is igen tudós s a szentírásban alaposan járatos volt, sz. Jeromost e téreni tanulmányozásra hathatósan serkentette. Az erényes és tanult pápa egy római zsinat alkalmával a szentírás könyveinek következő általa készített lajstromát mutatta be. Saját szavait idézzük:

„*Concilium urbis Romae sub Damaso.*

Nunc vero de Scripturis divinis agendum est, quid universalis ecclesia catholica recipiat, vel quid vitare debeat. Genesis I. II. etc. — Salomonis I. 3. — Proverbiorum I. 1. — Ecclesiastes I. 1. — Cantica canticorum I. 1. — Item Sapientiae I. 1. — Ecclesiasticus I. 1. — Prophetarum etc. — Historiarum. — Job 1. — Tobiae I. 1. — Esdrae I. 1. — Esther I. 1. — Machabaeorum I. 1. — Item ordo scripturarum novi testamenti, quas sancta catholica suscipit et veneratur ecclesia. S. Pauli epistolae 14. — Jacobi Apostoli ep. 1. — Alterius Joannis presbyteri ep. 2. — Judae Zelotis epistola 1. etc.“

Ebből láthatni, hogy a római és egyetemes egyház által a deuteronom-könyvek elfogadva voltak, valamint azt is, hogy egyes egyházak ezek közül némely részek fölött kétséget támasztottak. Ugyazon kéziratban (cap. 7.) III. Incze canona áll, mely a canonicus könyveknek ugyanazon lajstromát tartalmazza, s a trienti zsinat által utáníratott. Ugyanazon kézirat harmadik fejezetében a carthagói zsinat canona a szent könyvek számát a következőkkel növelte: —

Daniel, Tobías, Esther, Esdras két könyve, sz. Péter két levele, sz. János három pásztori irata.

Sz. Jeromos ezen erénydús pápáról így nyilatkozik: „*Damáz hasonlíthatlan férfiú, fölséges ember, az isteni könyvek ismeretében alaposan beavatott, szűzies tanítója azon szűz egyháznak, mely a tisztaság erényét szereti és hirdeti.*“ Mint Theodoret írja: „*Ő istenes élet által örököltette magát. Lángolt a buzgalomtól Isten országát terjesztetni mindenütt, és mitsem mulasztott el, hogy magát az apostoli tan hatalmas támasza- és gyámolyaul mutassa.*“ Majd ugyanazon író híresnek nevezi őt s egyszersmint azon szent tanítók élére helyezi, kik a *latin egyházat* dicsőítették. A chalcedoni zsinat megható jámborságaért Damázt Róma ékessége- s büszkeségének nevezi.

Fölszentelte Rómában azon templomot, mely sz. *Rufina* sírja fölött emeltetett. Sz. Lőrincz egyházát, mely *Pompejus színháza* mellett emelkedett s a melynek atyja után ő volt birtokosa, újra építette, vagy legalább helyreállította. Ez maig is állomási egyház, mely a misekönyvben böjt 4-ik vasárnapja utáni kedden fordul elő, s ma is „*San Lorenzo in Damaso*“ név alatt ismeretes. Ezt bibliai eseményeket ábrázoló képekkel díszítette, melyek még négy század múlva is megvoltak. Továbbá ezüstművészileg készült kelyhekkal, lámpák, gyertyatartók s több effélékkel is ellátta, sőt földbirtok és házakkal is megadományozta. Ezen régi egyház, melyet *Biondo Flavio* mint különös szépségűt igen kiemel, a „*de Pellegrini*“ ut lejtőjénél áll, hol ma a cancellaria-palota új oldalhomlokzata ékeskedik. --- A mai egyház annak egy oldalát magában foglalja. A Vaticán holtak tetemei fölött folyt forrásait kiszáríttatta s ekkor a vizet Péter-temploma *keresztelő-kútjába* vezettette. Miről a sirboltokoni fölíráások maig is tanuskodnak. Sz. Péter és Pál apostolok tetemei helyét is fölséges síriralattal nevezetesítette, melyet önmaga készített.

Számos vértanu sírját (Sz. *Chrysant* és *Daria*, *Mór*, *Bódog* és *Adauctus*, *Protus*, és *Hyacinthus* stb. feldíszítette s siriratokkal látta el, melyek gyűjteménye maig is fönmaradt. Ezen sirboltok közt az ő nevét viselő különösen kitűnik, mely a katakombákkal határos. — Ezt faragott kövekkel rakatta ki. *Irene* nevű nővérenek is állított itt egy pompás emléktáblát, egy igen megható költeménnyel. Hogy a szeretett testvér a kedves nővértől a halálban se válljon el, nyughe-

lyét Irene mellett szemelte ki, s egy szép költeménnyel látta el, melyet alább részben mi is közlünk. Az említettekén kívül még sz. *Marius, Saturnin, Lőrincz, Marcell, Özséb, Márk pápa, Eutychius*, stb. szentek tiszteletére is készített síriratokat, mint *Merenda* írja. *Vossius, Colomies*, és *Cave* több tekintélyes kéziratokra hivatkozva, s egyéb indokokra is támaszkodva, Damáznak tulajdonítják azon kis költeményeket, melyek *Claudian* művéhez mellékelve jelentek meg. „*Christiana poemata*,“ — mondja *Cave*, *Script. Eccl.*, voce: *Damasus quae apud Claudianum leguntur, Damasi esse, non improbabili sane conjectura conjicit Antonius Detrius sub finem conjectus ad Claudiani opera*.“ Ezekből néhány nem Damáztól való. Azonban eme versezet tőle származtatik:

Spes, Lux, Vita, Salus, Ratio, Sapientia, Lumen,
 Judex, Porta, Gigas, Rex, Gemma, Propheta, Sacerdos,
 Messias, Sabaoth, Rabbi, Sponsus, Mediator,
 Virga, Columna, Manus, Petra, Filius, Emmanuelque,
 Vinea, Pastor, Ovis, Pax, Radix, Vitis, Oliva,
 Fons, Paries, Agnus, Vitulus, Leo, Propitiator,
 Verbum, Homo, Rete, Lapis, Domus, Omnia,
 Christus, Jesus.

Ha Damáz 40 költeményének irálya itt-ott kissé darabos is, mégis enemű műve gyermekded érzelemről kezeskedik s legdicsőbben czáfolja meg azon gyalázásokat, melyeket a diesvágyó s tolatkodó Ursinus pártosainak rágalmai után egy büszke hiu kor s elkesceredett ellenfél valódi *eretneki szemtelenséggel* mindenütt hintegetni kedves foglalatosságának tartja, jól tudván nagy-mesterével, hogy: „*semper aliquid haeret!*“ — Damáz oly nagylelkű volt, hogy midőn Ursinus, és követői által szórt rágalmak, koholmányoknak bizonyultak be, a szemtelen rágalmazókat nem büntette meg.

A nevét viselő pápai könyv nem tőle eredett, mit irmodora is igazol. Ugy látszik, hogy az több kéznek műve. Már *Walafried, Strabo, Beda, Rhaban Mór* stb. is említik azt s idéznek belőle, miből következtethetni, hogy az még Anasztáz könyvtárnok előtti korból való, ki azt észrevételei- s kiegészítésével bővítette. Figyelmet érdemlő körülmény az is, hogy midőn Jeromos *Dexter praefectus-praetorio*-hoz menesztett levelében Damáz pápa műveit elősorolja, a „*Vitae Ponti-*

secum Romanorum“-ról szót sem tesz. A valóban tőle származott s alácsusztatott műveket illetőleg összevethetni Cave-t, de különösen Merendát, stb.

A csakugyan tőle eredett iratok, emelkedett lélek s ragyogó észtehetségre mutatnak, valamint hangosan igazolják sz. Jeromos azon állítását, hogy Damáz fölséges költői tehetséggel is ékeskedett. Hasonló izlést, elmeelt árulnak el a hozzánk is eljutott néhány levelei, melyek a „*Zsinati Gyűjtemények*“-hez mellékelve jelentek meg. Damáz iratait *Ubal dini* összegyűjtötte s Rómában 1638-ban kiadta 4-edrétben, melyek 1754-ben ugyanott 2-ik kiadásban is megjelentek ily cím alatt: „*Opuscula et gesta Damasi I. cum notis M. Sarazinii, cura A. M. Merendae*“ ivrétben. Továbbá „*Oeuvres très-complètes avec ceux de Lucifer de Cagliari, de S. Pacien et d'autres pères moins considérables.*“ Paris 1840.

Említést érdemel, hogy Damáz a nicaei zsinat határozatait megerősítette s az ezen zsinat által szerkesztett hitvallást jóváhagyta, valamint a fönnebb említett II. közzsinat végzéseit is. A Liberius által elvetett arimini zsinat végzéseit ő is elvetette. *Boerier*, *Burio* s egyebek szerint elődeinek intézkedései folytán ő is sürgette, hogy a mint már a korábbi időkben több egyházban gyakorlatban volt az isteniszolgálat s ima-órák alatt, valamint éjjel a zsoltárokat, *nocturnust*, a kar által felváltva zengedezni, ezen ájtatos szokás ezután is fön-tartassék s minden zsoltár végén a „*Dicsőség az Atyának és Fiúnak és Szentléleknek*“ (Doxologia) mondassék. A hamis vádlókat oly büntetéssel akarta fenyíttetni, minőt érdemelne a vádlott, ha a bűnben elmarasztaltatnék, Innét az ismeretes distichon.

Qualia fecisti, patiaris talia, jus est,

Hinc sibi conveniens „talia“ nomen habet.

Baronius említi, hogy sz. Damáz pápa az *egyházi éneklést* is jelentékenyen előmozdította. Ötszöri papszentelése (decemberben) 11 szerpap, 31 áldozárral s 62 püspökkel növelte az ur szolgálinak számát. Ama dicséreték közt, melyekkel a régiek ezen pápát méltán halmozták el, legkitünőbb a szilárdság, melylyel a hitet védelmezte, erkölceinek tisztasága, melyet ellenségei undok rágalmaikkal elhomályosítani hasztalan törekedtek; mert egy római zsinaton hivatalosan negyven pöspök elé terjeszté megvizsgálás végett a reáfogott

rágalmakat, s kiderült ártatlansága szemtelen ellenségeit nagy zavarba hozta s igen megszegyenítette, — mély alázatossága, a szegények iránti szeretete, bőkezősége, melylyel az Ur templomait s a vértanuk sirjait tiszteletre gerjesztőleg feldiszipette. Merenda a főbb említett mű mellett Damáz életrajzát is kiadta 1754-ben, mely valamennyi közt legbővebb s legjobb.

384-diki dec. 10-kén, miután Jézus egyházát 18 év s 2 hóig oly lángoló hitbuzgalommal kormányozta, hajlott korban, mintegy 80 éves aggastyán kimult. Egy Merenda által felhozott pápai könyvben, mely a vaticáni könyvtárban őriztetik, olvashatni, hogy Damáz lángolt a kívánságtól Jézussal egyesülhetni; láz által megrohanva, az Ur szent teste és vére vétele után, kezeit és szemeit az égre emelve s áhitatosan imázva hunyt el. Főkép Olaszthonban a hideglelés elleni segítségét szent kegyelettel kéri a jámbor hívek.

Egy általa épített s feldiszipított imaházban anyja és nővére mellett tétettek le földi maradványai. Ezen imaház az ardeati uton a katakombákban állott, az út és Calixt, meg Praetextat temetői közt. Önmaga készítette latin sirirata imez:

„Qui gradiens, pelagi fluctus compressit amarus,
Vivere qui praestat morientia semina terrae,
Solvere qui potuit Lazaro sua vincula mortis,
Post tenebras fratrem, post tertia lumina solis
Ad superos iterum Mariae donare sorori,
Post cineres Damasum faciet, qui surgere, credo.“

Egy másik latin sirirata nyelvünkön így hangzik: *„Kérde, kik fekszenek itt egy rakáson? Jámborok serege: E tiszteletre-méltó sírok birják a szentek testeit: dicsőült lelkeiket a mennyek palotája körébe ragadta. Itt nyugosznak Sixtus társai a legyőzött ellenség fölött nyert diadaljelekkel; itt a Krisztus oltárait föntartó számos elődök; itt a hosszú békében élt főpap (sz. Melchiád pápa); s a szent hitvallók, kiket ide küldö Görögthon; itt ifjak s gyermekek, vének szüzesb unokákkal, kik jobban vágytak megtartani szüzi szermermet. Itt akarék én is, Damáz, megvallom, sirt tetemimnek: ám de a jámborok hamvait féltem háborgatni.“* Innét kitünik, hogy a vértanuk híres temetőjében kívánt volna letéetni halála után, de nagy alázatossága s a vértanuk iránti mély tisztelete szándokát megváltoztatván, az általa épített imaházban takarítottak el tetemei.

Sz Damáz, anyja s nővére tetemei az említett imaház oltára alatt 1736-ban megtaláltattak; a tudós olasz *Marangonius* erről egy leírást hagyott hátra.

XXXIX.

Sz. Siricius 384—398.

Theodosius császár emberszeretete, kinek uralkodása alatt kormányzott *Siricius* Jézus egyházát, Theodosius szép tulajdonai és erényei kapcsolatban a fölötté örökdő isteni gondviselés áldásaival, sok római nyertek meg a kereszténységnek, kik közt a senatorok legtekintélyesebbjei is voltak. Ez időtől kezdve a pogányság minden osztályában naponkint csekélyebbre olvadt a bálványszolgálat híveinek száma Rómában. Theodosius mi kényszerítést sem tett a hitetlenekre nézve, sőt azokat, kik az állam körül érdemeket gyűjtöttek, valláskülönbőség nélkül a legragyogóbb hivatali polczokra emelte. Sz. Jeromos tudósít bennünket, hogy az egykor oly híres *capitolumi Jupiter temploma* egészen elhanyagoltatván, pusztává lett; a többi templomokat is por és pókhálló lepte be, melyek roskadozását örömmel nézte a római nép, midőn a vértanuk sirjaihoz csakugy özönlött az igaz Isten imádására. Valentinian 392-diki május 15-kén mult ki s sz. Ambrus gyászbeszéddel tisztelte meg. Erre Theodosius, miután az egész birodalmat kormánypálczája alatt egyesítette, bár gyöngékedett, körültekintett, mikép állithatná helyre a nagy birodalomban a jó rendet, s mint tarthatná azt fön. De e feladatot igen nagy-szerűnek találván, a kormányzást fiai közt megosztotta. Utolsó és dicsteljes tettei legragyogóbbika volt a pogányság kiirtására irányzott törekvése. Mivel az Isten kegyelmével a barbár népeket többször legyőzte, úgy vélekedett, hogy a diadalokért hálakat kell adni az Urnak; azért a pogányság gyakorlatát a legnyomatékosabban betiltotta. Mivel a bálványszolgálatnak idáig legfőbb támaszai a városi hivatalnokok voltak, hogy azokat ledöntse, a derék *Anicius Probus* két fiát tette római polgárnagyokká, nemcsak mivel ezek jeles atyjoktól a hitben gondosan neveltettek s oktattattak, hanem mivel ezen férfiu a város,

egész birodalomban s a külföldön is oly tekintélyben állott, hogy két legbölcsebb és leghatalmasabb perzsa Olaszthonba utazott, hogy Milánóban sz. Ambrus püspököt s Rómában a híres *Anicius Probus* senatort ismerni tanulják.

Midőn Theodosius erejét fogyni, s halálát közeledni érezé, Milánoba vitette magát, hogy sz. Ambrustól fogadja a vallás vigasztalását, kit, bár oly vezekletnek vetette őt alá, minőt korunkban tán egy uralkodó sem fogadna el, igen szeretett. Ide rendelte fiait, *Arcadiust* és *Honorius*t, kiket a leggyöngédebb szeretettel fogadott; valamint a senatus s udvara pogány tagjait Rómából, és következőleg szólott hozzájuk: *„Éltem végéhez közeledvén, mi sem fáj nekem jobban, mint hogy ti még most is a pogánysághoz ragaszkodtok; nekem megfoghatatlannak látszik, hogy ily értelmes emberek a tévelyt be nem látván, kerülik az igazságot. Eugén lázangó törekvései mutatják, melyeket a pogányság visszaállítására hasztalan irányoz, mily hín az istenek szolgálata. Ti a birodalom legtekintélyesbjeinek példái és egy haldokló császár intelmei által indíttathatnátok; Isten legyen a tanúm, hogy mi forróbb vágyam sincs, mint az által öröközhetni meg uralkodáso-mat, hogy minden hamis vallás kiirtatván, valamennyi alattvalóimat Jézus Krisztus szolgálói és imádlói vá tehetném. E kegyelem nekem már nem adatik meg, de remélem, hogy fiaim az általam megkezdett művet szerencsésen bevégezzék.“*

Miután ezeket ágyától elbocsátotta, igen nemes szívet tanusító végrendeletét készítette el. Eszerint Arcadius a birodalom keleti, Honorius pedig a nyugoti részét kapta. Isteni félelemre s hitbuzgalomra intette őket. Azután figyelmeztette előbbi oktatásaira, mondván: *„Inkább bölcsesség és erény által különböztessétek meg magatokat alattvalóitoktól, mint fény és tekintély által; másoknak törvényeket szabni, s törvénytelenül élni, nagy vakság; méltatlanul uralkodik az az embereken, ki nem tanult az Istennek engedelmeskedni; a szerencsés uralkodás nem határozati ügyeségtől, vagy számos hadsereg hatalmától, hanem az Isten iránti hűségtől s az ő egyháza iránti gondoskodástól várandó.“* — Azután sz. Ambrushoz fordult, mondván: *„Ezen igazságokat, melyek helyeseknek s valóknak bizonyultak be, tőled tanultam kedves püspököm! Ismertesd meg ezekkel fiaimat is; s képezd mind a két ifju császárt, kiket én ezennel felügyeletedre s utmutatásodra bízok.“*

Erre *Stilichót* fiai gyámjává nevezte ki. Miután 50 évet élt s

három évig egyedül uralkodott, 395-diki január 17-kén kimúlt. Arcadius rögtön Keletre utazott, Honor pedig Milánóban maradt s atyjának fényes temetést rendezett. Ambrus tartotta ezen alkalommal ama fölséges gyászbeszédet, mely maig is a maga nemében remeknek tartatik e sz. püspök művei közt. Mi tulzás sincs ebben; mert a század világi s egyházi irói egyhangulag a legjobb uralkodók egyikének tartják Theodosiust.

Ezen méltán „Nagy“-nak nevezett császár s két fia uralkodása alatt lett 384-diki január 12-kén, 11 napi székkür mulva, Siricius Damáz utóda. A pápalajstromok és Baronius szerint Siricius római s *Tiburtius* nevűnek fia volt. Liberius pápasága alatt még csak olvasnok volt, s azután szerpapságra emeltetett. Az említett egyházfő halála után a tolakodó Ursinus által támasztott szakadásban a törvényesen választott Damáz pápával tartott, kit nagy buzgalommal védelmezett. Ezen pápa alatt már a római egyház áldozára volt s a „*Pastor*“ czimű lelkeszi állomáson működött, és tán a római papok közt legkorosabb is volt. Miután Damáz földi pályáját bevégezte, a nép által egyhangulag pápának választatott. Ursicinus, ki ekkor még élt, s oly igen szeretett volna pápa lenni, el nem mulasztotta az apostoli székre képzelt régi igényét megújítani, de általános megvetéssel fogadták tolakodását s kénytelen volt megszegyenülve hátrálni. II. Valentinián, ki ekkor *Justina* nevű anyja gyámsága alatt Olaszországon uralkodott, Siricius választását nagy örömmel fogadta, és méltán; mert az egyhangu választás a választottnak szép tulajdonairól és fényes érdemeiről hangosan tanuskodik. Február 23-án kelt s a város főnökének helyetteséhez *Piniánushoz* intézett leiratában Siriciusnak az apostoli székre emeltetését jóváhagyta.

Mindjárt pápasága elején követek érkeztek Spanyolhonból, kiknek élén *Bassianus* állott, kik *Himerius* tarragona-i püspöktől levelet hoztak, melyben az a becsuszott visszaélések kiirtása végett hozott bizonyos fegyelmi pontok jóváhagyását kívánta az apostoli széktől. Mivel ezen irat átnyújtásakor Damáz már az Urban elnyugodott, Siricius azt számos püspök jelenlétében, kik tán felszentelésére érkeztek Rómába, felolvastatta. Válasziratában tudatja Siricius a tarragonai (Catalonia) püspökkel az apostoli székre emeltetését s azután áttér az egyes pontokra felelésre, melyeket Himerius iratában előad. Az I. pont az arianok által tett s egyes spanyel püspökök által érvényte-

lennek tartott keresztségről szól. Ennek ellenében Siricius elődeire, az egész egyház s a nicaei zsinatra hivatkozálag határozott. A II. pontban meghatározza a keresztség kiszolgáltatásának idejét, kivévén a halálos veszélyben forgó gyermekek s egyéb személyeket határozata alól. A III. pontban meghagyja, hogy az elpártoltak csak akkor veendők fel az egyházi közösségre, ha hosszú bűnbánatot, töredelmes vezeklést tanusítottak s éltük vége közeleg. A VI. pontban tiltja az olyannak mással házasságra lépni, ki már az egyház előtt mással jegyváltást (sponsalia) tett. Nagy bűnösök, kik gyakori visszaeséssel hiúsítják meg az egyházi vezekletet, a szentségek vételétől eltiltatnak, de a hívek imáiban részesek maradnak s csak töredelmes élet után, haláluk előtt vehetik fel a szentségeket. — Kolostori férfiak és nők, kik szerzetesi fogadalmuk megszegésével házasságra kelnek, a VI. pont szerint börtönbe zárandók, s csak haláluk óráján engesztelődhetnek ki az egyházzal a szentségek vétele által. A VII. pontban szerpapak és áldozárok újból a nőtelen életre köteleztetnek; az e rendelet ellen vétők hivatalvesztéssel fenytetnek, de a tettöket megbánók s jövőben a nőtlenység törvényének az egyház akarata szerint hódolók, papi hivatalukban megmaradhatnak. Ezen törvényt Ince pápa *Exuperius* toulouse-i püspökhöz menesztett levelébe szóról szóra fölvette. A VIII., IX., X. és XI. pontok tüzetesen szólnak azok életéről, kik a papság és nép által a püspöki méltóságra emeltetnek s a fokokról, melyek a püspöki székre vezetnek. Meghatározza az éveket, melyeket valamely rend szolgálatában tölteni kell. Így az olvasnok-, gyertyár-, al- és szerpapnak 5 évig kell rendje tisztét teljesíteni, az áldozárnak 10-ig, a püspöki székre lépőnek legalább is 50 évesnek kell lenni. — Mint Sandini írja, a XIII. pontban megengedi Siricius, hogy a *jámbor és tanult szerzetesek a clerus-ba felvétethessenek*. De miért is ne szentelte volna fel Siricius az egyházi szolgálatra alkalmas kolostori férfiakat? hisz az egyházi-rend szentségének méltó felvételére az egyház önmegtartoztató, erénydús és tanult férfiakat kívánt, ilyenek pedig a zárdákban számosan találtattak; sőt voltak, kiknek tündöklő erényeit és roppant képzettségöket országok bámulták.

Ezen s egyéb, összesen XV. pontra terjedő határozatokat alkotja Siricius, s az ezek ellen vétöket kizárta az egyházi közösségből. A tartományok főpásztorainak meghagyta, hogy mind ök, mind pe-

dig alárendelt papjaik az egyházi fegyelem törvényeit megtartsák, ha magokat büntetés alá vonatni nem akarják, s ki se lépje át joghatósága körét. Azután föl hívja Himeriust, hogy ezen *decretál*-levelet nemcsak tartománya püspökeivel, hanem *Carthagera, Bütica, Lusitania, Gallicia* főpásztoraival, valamint a szomszéd püspökökkel is (valószínűleg itt a galliai püspököket értette) közölje. I. Incze szerint ezen *decretál*-levél *Exuperius* toulousei-i püspökökkel is közöltetett, s nem valószínűtlen, hogy az az egész egyházban kihirdettetett. Siriciusnak ezen levele az első, mely a *decretál*-iratok közt az ítésektől minden kivétel nélkül eredetinek tartatik, s azért minden gyűjteményben az első helyet foglalja. I. Incze pápa s *sevillai Isidor* által idéztetik; Siricius levelei közt az egyedüli, melyet *Exiguus Dénes* gyűjteményébe föl vett. *Duquesnell* római gyűjteményében is előfordul; *Cresconius* is csak ezen határozatokat fogadja el Siricius leveleiből, mely *decretál*-levél 385-ki febr. 11-ről van keltezve. *Papebrock* úgy vélekedik, hogy Siriciusnak ezen irata nem jutott el hozzánk tisztán és hamisítatlanul.

Egy más iratot is birunk Siricius pápától, mely a tartományok minden orthodoxaihoz intéztetett. — Ez az egyház szolgáinak felszenteléséről szól. — Az első szakasz azok ellen van intézve, kik a világ hiúságai s balgatagságai szenttelen körében egyenesen a püspöki székre akarták magokat fölvetni. Azután panaszkodik a szerzetesekről, és a harmadik meg utolsó szakaszban meghagyja, hogy világiak vagy új megtértek szerpapok- vagy áldozárokká ne szenteltessenek föl. A legnevezetesebb ezen irat következő fölirata: „*Siricius pápa az orthodoxokhoz stb.*“ *Papebrock* szerint Siricius az első pápa, ki a nyilvános okmányokban e név alatt fordul elő. Ez azonban nem annyit tesz, hogy Siricius volt az első, kit pápának neveztek. A „*Pápa*“ név oly régi, mint maga a kereszténység, hanem a püspökök is neveztettek így, de nem oly értelemben mint már Siricius előtt is a római pápa neveztetett. Siricius csak az első volt, ki e nevet, melyet a világ az anyaszentegyház fejének adott, nyilvánosan használni kezdette.

Siricius pápa alatt sz. Jeromos elhagyta Rómát, hol míg *Maece-nás*-a Damáz élt, 3 évig tartzkodott. Tehetségei s ezen pápánál nagy tekintélye nagyban felkelték azok irigységét, kik nyílt, szabadelvű beszédét el nem tűrheték. Mig sz. Damáz élt, nem mertek ellene föl-

lépni. De midőn észrevették, hogy Siricius nem szereti őt oly bensőleg, mint előde, a legundokabb rágalmakat kezdték ellene szórni, melyek őt arra kényszeríték, hogy Palaeslinába térjen ismét vissza. Mielőtt *Ostiát* elhagyná, még egyszer kiakará fájdalomtelt szívét önteni. s a hajó fedezetén, melyen utazandó volt, egy fölséges tartalmu levelet irt sz. *Asella*-hoz, melyben oly meghatóan czáfolja meg gorosz elleneinek rágalmait, s visszatükrözi azok istentelen életét.

Baronius az ő „*Évlőiben*“ egy levelét őrizte meg azon *Maximusnak*, ki Spanyolhonban a hadseregtől császárrá kiáltatott ki, Gratian császárt *Lyon*-nál leverte s a trónt magához ragadta. Ezen iratból kitűnik, hogy Siricius Maximust a katholika hitben állhatatosságra intette. Ezzel a gondos pápa valószínűleg a *Priscillianismus* elleni működésre intette a császárt; mert ennek szerzője s barátai Rómába költözködván, Galliában a tévtanokat utjokban mindenütt hintgették. Valamint az is kiderült, hogy Siricius bizonyos *Agricius* nevűnek canonszerűlen áldozárrá-szenteltetését határozottan rosszalja. Maximus válasziratában rendkívüli buzgalmat tanusít a katholika hitet illetőleg, s megígéri a pápának, hogy igen óhajtaná Gallia püspökeit, valamint 5 tartomány főpásztorait, valószínűleg a narbonne-i Gallia püspökeit, *Agricius* ügyének megvizsgálása végett egybehíni. Biztosítja a pápát, hogy mi sem fekszik annyira szívéen, mint a katholika hitnek tiszta, hamisittatlan megőrzése, az egyházi nagyok közti egyezés tökéletes visszaállítása, s a tévtanok elnyomása, melyek őt mindjárt uralkodása elején megszorították, mivel azok terjesztői oly rendetlenkedéseket követtek el, hogy kénytelen volt ellenök fellépni s a dolgot megvizsgáltatni.

Maximus a Priscillianismus követői ellen kegyetlenkedve lépett fel; mert a tekintélyesbeket, mint *Priscilliánt*, *Felicissimust* és *Amenus* papokat, *Osarius* és *Aurelius* diákonokat, *Latronianus*, vagy Jeromos szerint *Matronianus* világít, továbbá *Euchrociá-t*, *Delfidius* szónoknak, ki Bordeaux-ban ékesszólást tanított, özvegyét s többeket Trierben elítéltetett. A felekezet többi tagjai pedig számkivetettek, vagy bebörtönöztettek. Azonban igen csalódnak azok, kik azt hiszik, mint *Smeth V.* is és sok pápafalók, hogy ezen vérengzésben Siriciusnak is része volt; mert ő a vérengző föllépésről csak utólagosan értesítettett, s a kegyetlenkedést határozottan rosszalta.

A priscillianisták elleni kemény eljárás épen az ellenkezőt

eredményezte, növelte a felekezeti tagjainak számát ahelyett, hogy kiirtotta volna. Az eretnekek Priscillián s a vele kivégzettek tetemeit Spanyolhonba vitték, hol a legnagyobb fénynyel eltakarították. Neveiket a szentek s vértanúk seregébe iktatottaknak mondogaták, szilárdságukat dicsbeszédekben magasztalák, s tévtanaik annyi követőt nyertek, hogy rövid idő alatt a pyrenaei hegység és a nyugati tenger közt fekvő tartományokban ezen mótely kezdett lábrakapni. *Symphosius* metropolita Galliában, kit ezen eretnekek Priscillián halála után püspöküknek tekintettek, oda törekedett, hogy a tartományaibani megürült székeket ezen tévtanok vallóival tölthesse be. *Dictinius*, kit a többi közt ő püspökségre emelt, sz. Ágoston szerint, szerzője egy műnek, mely e korban nagy figyelmet gerjesztett, s „*Libra*“ (font) czimet viselt, mivel 12 kérdést tárgyalt, melyek száma ama 12 latnak felelt meg, melyek egy római fontot tettek. A szerző ezen könyvben a patriarchák, látnokok, apostolok, angyalok sőt Jézus Krisztus példáiából azt erőlködött megmutatni, hogy a hazugság nem bűn, ha azzal a religio javát és előmozdítását eszközölni lehet.

Azonban *Dictinius* és *Symphosius* az eretnekségben elmarasztaltatván, Milánoba utaztak, hogy sz. Ambrus által az egyházi közösségbe fölvétessenek. Ő a szeretet kitűnő jeleivel fogadta a megtérőket, s mivel a föltételek, melyek alatt a közösségbe visszafogadtatni akartak, mi hitellenest sem foglaltak magokban, irt is mellettök a spanyolhoni püspököknek, kik azután öket szintén visszafogadták a közösségbe. 400-dik évben a toledói zsinaton *Symphosius*, *Dictinius* és *Comasus* ünnepélyesen kárhoztatták Priscillián tévtanait s örömmel irták alá az atyák által eléjük terjesztett hitvallást. Ezek példáit követték még *Paternus*, *Isonius* és *Vegetinus* püspökök is. De *Herennius*, *Donatus*, *Acurius* és *Aemilius* nem akarván a tévtanokat elhagyni, püspöki székeik elvesztésére ítéltettek, s az egyházból kizárattak.

Siricius s a püspökök mitsem mulasztottak el, hogy a gyorsan harapódzó mótelynek gátot vessenek. De minden törekvések s szigorú törvények daczára, melyeket Honorius és ifjabb Theodosius ezen eretnekség követői ellen kibocsátottak, napról napra mindig jobban növekedett azok száma a nép osztályában is. A kényszerítő eszközök ezen tanokat a közönséges emberek szemei előtt fensőbb fényben tüntették föl s azok vértanúivá tették. A pápa és csá-

szár hatalmas ellentörekvései daczára is ezen eretnek-felekezet, mely a hazugságot ünnepélyes esküvel is bizonyítani illőnek hitte, egész a VI-dik századig fönmaradt, s így Priscillián tévtanai 200 évig méltelyezték az apostoli egyház tiszta légét. Ezen eretnekség ellen több zsinatot tartott az egyház.

De Siricius a tiszta katholika tan föntartásával bármily erőlyesen foglalkozott is, az egyházi fegyelem fölvirágoztatását sem tévesztette szemei elől. A régi jó rend visszaállítása s a koronként becsúszott visszaélések kiirtása végett Rómába néhány püspökből álló zsinatot hívott egybe, mely a következő canon-okat eredményezte: 1. Az apostoli szék előleges tudomása nélkül ki se merészeljen valakit püspökké szentelni. — 2. Ki sem vétethetik fel a papi pályára, ki kardot hordott, és hadi szolgálatot tett. 3. A novatíanok kézfeltétellel visszafogadtathatnak az egyházba; azok pedig, kik bizonyos tévtanítók eretnekségére engedik magukat csábíttatni és megkereszteltetni, csak hosszú vezeklet után vétethetnek vissza az egyházba. — 4. Szerpapok és áldozárok, kik mint ilyenek naponként a legszentebb dolgokkal foglalkoznak, önmegtartóztatásban töltsék napjaikat, stb. 5. Egy püspöknek sem szabad egyetlen hasonrangutól felszenteltetni, kivévén a római egyház főpásztorát.

Ezen határozatok egy levélben foglaltatnak, melyet Siricius az afrikai püspökökhez menesztett s a mely néhány évvel később a *tele-i* zsinaton törvényül elfogadtatott.

Siricius 390-ben *Jovinián* tévtanait kárhoztatta s ezt követőivel együtt az egyházból kizárta. Jovinián latin egyházbeli szerzetes, egy keresztény *Epicur* volt, s sz. Jeromos szerint az első, ki ezen nyelvet az eretnekséggel bélyegezte meg; mivel a többiek, kik a IV-ik században az egyház békéjét zavarták, legnagyobbbrészt Görögön-, Chaldaea- s Syriából származtak. Ezen embernek előbbi életmódja igen szigorú volt; sarutlan járt, csak kenyér és víz tette táplálékát, melyet arcának verejtékével szerzett be, s azért kezeit vastag daganaatokkal teljes kérges bőr fedte s testét igen durva szőröltöny. Sz. Jeromos szerint tévtanai a következők: 1. Mindazok, kik a sz. keresztségben élő hittel újjászületnek, később a gonosztól nem vezettethetnek bűnre. 2. Kik a keresztségi öltönyt tisztán megörzik, az égben egyenlő jutalomban részesülnek. 3. Az ételektől megtartóztatásban s az azokérti hálaadásban mi érdemes sines. 4. A szüzek, asszonyok, özvegyek ön-

megtartóztatása mit sem határoz, hanem cselekedeteik minősége. 5. A szerzetes nem szentebb mint más ember; a boldogságnak csak egy lépcsőzete van, s ezen arra kiki eljuthat, s az örök jutalom mindenki részére egyenlő. 6. A boldogságos szűz Jézust megszülvén, szüzességét elvesztette. 7. Az igazhívőket, mivel a szüzességet a házassági életnek elébe tették, manicheusoknak csufolta, stb. Sz. Jerosmos és Ágoston szerint a katholika hittelt a szeméremről is lemondott, s az előbbi sanyargatás helyét tékozlás s fajtalankodás foglalták el, mintha csak az odáig elmulasztottakat busásan akarta volna kipótolni.

Jovinián tévtanait Rómából terjesztette, s mind a két nemből több követőre akadt, sem mint várni lehetett. Sz. Ágoston szerint többeket elcsábított Jovinián azokból is, kik már évek előtt tisztasági fogadalmat tettek. Ezeket következő kérdéssel szokta behálózni: „*Vajjon szentebbek akarnak-e lenni, mint Ábrahám és Sára, és anynyi sok férfi és asszony, kik ámbár házasságban éltek, még is az ószövetség hirdeti szentségöket?*“ — Erre Siricius pápa zsinatot hívott egybe, megvizsgálta az atyákkal a tévtanokat s kárhoztatta azokat, mint a szentírással ellenkezőket. Egyszersmint az eretnekség fejét s követőit az egyházi közösségből kizárta azokkal együtt, kik e tévtanok hirdetésében buzogtak. Ezek a következők voltak: *Auxentius, Genialis, Germinator, Felix, Frontinus, Martianus, Januarius és Ingenius*. Jovinián Rómát elhagyván, Milanoba sietett, hogy sz. Ambrust s az ott tartozkodó Theodosius császárt a Siricius által hozott kárhoztató ítélet megérkezése előtt részére vonja. De Siricius pápától a milanoi egyházhoz intézett irattal elbocsátott követek *Crescentius, Leopardus* és *Alexander* az eretnekfőt megelőzték. Ezen irat, mely a Jovinián eretneksége ellen tartott római zsinat végzéseit tartalmazza, maig is fön van sz. Ambrus műviben. — Ez nemcsak elutasította Joviniánt, hanem az említett három római pappal oda törekedett a császárnál, hogy az eretnekfőnek Rómát el kelljen hagyni. Mi meg is történt.

Sz. Siricius pápa levelére Ambrus válaszolt, s iratát az *Itharius* és követői kárhoztatása végett egybegyűlve volt püspökök mind aláírták. Legtovább időztek a bold. Szűzet illető tévelynél, melyet ezen zsinati atyák különös hangnyomattal kárhoztattak. — Jovinián ismét Róma szomszédságába vette magát, hol 398-ig voltak tanítványai.

Ezen évben Honór császár rendeletet bocsátott ki, melyben megparancsolta, hogy Jovinián és követői előbb megkorbácsoltassanak, s azután különböző szigetekre számkivetessenek. Jovinián Dalmáthion *Boas* nevű szigetére utasítottatott, hol 406-ban ép akkor lepte meg őt a halál, midőn még folyvást a szerzetesi állapotában elmulasztottakat pótolgatta. Az általa írott könyvet, melyben tévtanait védelmezte, oly kéréssel küldték meg barátai sz. Jeromosnak, hogy arra czáfolatot készítsen. Ez 392-ben két kötetben meg is jelent.

391-ben *Capuában* nagy zsinat tartatott, hogy az antióchiai egyház békéje helyreállíttassék, s a már régen főnálló szakadás megszűntetessék. Sz. Siricius megérte még azon örömet, hogy az ő, sz. Ambrus és egyéb hitbuzgó egyháznagyok kitartó fáradozásai folytán, ezen tartós és sok rosztat eredményezett szakadás megszűnt, és a keleti meg nyugoti egyházak közötti egyenetlenkedés is véget ért. — Sz. Siricius pápának tulajdonítják többen a szent *miscanon* ezen szavait: „*Hanc igitur oblationem, quam tibi offerimus ect.*“ — Decemberben tartott ötszöri papszentelése 32 püspököt, 27, vagy mások szerint 31 áldozárt s 17 vagy 19 szerpapot adott az egyháznak. Miután az apostoli széket bámulandó buzgalomával s kitartó tevékenységével 14 évig dicsőítette, 398-diki november 26-kán élte 80-ik évében kimult. Földi maradványai Priscilla tennetőjében takarítottak el; itteni sirirata szerint szelid, részvevő és jótékony egyházfő volt, ki a gondjaira bizottak jóléteért fáradhatlanul működött s ernyedetlenül oda törekedett, hogy részökre a béke áldásait biztosítsa. A császár haragját pártfogásával sok ártatlanoktól elfordította és az egyházat erőteljesen kormányozta. Ezen egész sirirat eredeti nyelven a következő:

Liberium Lector, mox et Levita secutus,
Post Damasum clarus totus quot vixit in annos,
Tanto sacro magnus meruit sedere sacerdos,
Cunctis, ut populis pacem tunc solidam daret,
Hic pius, hic justus felicia tempora fecit,
Defensor magnus, multos ut nobiles ausus
Regi subtraheret, Ecclesiae aula defendens,
Misericors, largus, meruit per secula nomen,
Ter quinos populum qui rexit in Annos amore:
Nunc requiem sentit coelestia regna potius.

A milánói zsinat s az ezt vezető sz. Ambrus mint éber őrt festik és *Izidor* igen derék pápának nevezi. *Siricius*nak mint szentnek neve a legrégebbi *Martyrologium*-okban is előfordul. Ki a hajdankor forrásait elfogulva vizsgálja is, kénytelen ezen szent pápának férfias erélyét csodálni. Leveleiből a pápai méltóság teljes fényében ragyog ki. Felismerhetni azokban az egyházfejedelmet, Jézus Krisztus helytartóját, ki fönséges tiszte teljes öntudatában az egész világnak törvényeket, s az ezeket meg nem tartó keresztényeknek büntetéseket hirdet. Szóval, a régiek tiszteletteljesen szólnak *Siricius*ról, ki az egyházat erőteljesen kormányozta. Csak a papi nőtlenség ellenei bosszankodnak *Siricius*ra, mivel, mint főnebb láttuk, ő rendelte határozottan, hogy az áldozárok és szerpapok ne házasodjanak; mert különben egyházi hivatalaiktól megfosztatnak.

XL.

Sz. I. Anastasius. 398—402.

Sz. I. Anasztáz pápával végződik a IV. s kezdődik az V-dik század. Ha itt a történelemre egy pillantást vetni akarunk, ezt Janustó-vel kell tennünk; az egyik oldalról a pogányság tűnik fel haldokló tekintetével, a másiktól a keresztény világ nagy tetteket mutató tüzes szemeivel, a melyekben még a *keresztényekké lett senatorok herculesi ereje* ragyogott a jobb római korból, természetesen nem pogány, hanem keresztény irányt tüntetve elő.

Bár a pogányság földi ragyogványa eltűnt, de ha az ezen korbeli római nagyok pazarlásaira és ritka bőkezűségére gondolunk, *Lucullus* kora áll előttünk. Így, a többi közt, *Symmachus* fiának a praetori hivatalba történt ünnepélyes bevezetése 2,000,000 aranyba került. *Maximus* hasonló alkalommal 4 milliót tékozolt el.

Mit a hit általi újjászületés nagy műve magával nem ragadott, az az undok kéjelgés karjai közt halt el, vagy a császári hatalomnak kelle mint a pogányság rút maradványát megsemmisíteni. Bár az istenek templomai bevoltak zárva, a győztes daliák nem hordták többé a *Capitolium* csarnokaiba a legszebb hadi zsákmányokat, *Venus*

szobrát sem diszíté már rózsák s egyéb ritka virágokbólí koszoru, a jósdák elnémultak és az áldozatok megszűntek; de az *Amphitheatrum* megkapta még hekatombáit, s a *gladiatorok vére* pótolta az eltűnt isteneket. Midőn sz. *Almachius* mint vértanu és *quasi-gladiator* a szinkörben vérét öntötte, Honór császár 404-ben a gladiator játékok ellen törvényt tett közzé. De míg a *Lupercaliá-k*, ezen tisztátlan ünnepek, egészen megszűntek, még majdnem egy század mult el. — „*Tertia post idus nudos aurora Lupercos adspicit*“, írja *Ovidius*.

Miután az apostoli szék 20 nap-, vagy mások szerint egy hóig volt üresedésben, arra 398-ban sz. Siricius után *I. Anasztáz* emeltetett. Mindjárt megválasztása után igen leereszkedőleg írt sz. *Paulin* nólai püspöknek Campaniába, valamint ezen tartomány minden püspökeinek, kiknek Paulint igen ajánlja. — Ezen időtájban ütöttek ki az ugynevezett „*Origenismus*“ fölötti viták. *Rufin* aquilea-i áldozár sz. *Melaniával* Rómába utazott, hol Siricius pápa által jól fogadtatott, és mivel az egyház székvárosában tovább szándékozott időzni, megismerkedett bizonyos *Macarius*-sal, kinek kérésére a sz. *Pamphilus* által szerkesztett Origenes védiratát latinra fordította. Egyszersmint ezen forditmánynyal *Rufinus* egy kis értekezést adott ki, melyben írja, hogy Origenes iratában azon helyeket, melyek azokkal, miket *Pamphilus* az ő hitéről mond, össze nem egyeznek, mint a tévtanítók hamisításait kellene tekinteni; miről már maga Origenes is panaszkodott.

A *Rufin* által 398-ban fordított Origenes könyvének czime a következő; „*περὶ ἀρχῶν*“ (alaptanokról), oly mű ez, melyről általánoson elismertetik, hogy ugy, amint hozzánk eljutott, sok és nagy tévtanokat foglal magában. Ezt *Rufin* sem tagadja, de azokat nem Origenesnek, hanem az ő hamisítóinak tulajdonítja. E tévtanok a következő tétélekre vonhatók össze: 1. a lelkek már előbb megvoltak, mint midőn a testtel egyesítették; 2. a pokoli büntetés nem tart örökké; 3. az elesett angyalok nem örökre taszítottak el az Istentől, megtérhettek és üdvöket eszközölhették; 4. a test tökéletes elporlása után kezdődik csak az igazak legfőbb boldogsága. — Hogy *Rufin* fordítása Rómában nagy zajjal fogadtatott, magától értetődik. Sokan boszankodtak az abbani tévtanok miatt, mások ellenben többnyire világiak, sőt egyes papok és szerzetesek is, egészen el voltak általa ragadtatva. Többnyire olyanok, kik Origenesről idáig még mit-sem

hallottak. -- Rufin legdühöseb elleneinek egyike *Theophilus* alexandriai püspök volt, ki egyedül annak ügye miatt egybehívott zsinaton Origenes tévtanait kárhoztatta, ezt eretneknek nyilatkoztatta ki és megyéjében eltiltotta műveinek olvasását és tartását. Ez az *első könyvtálatom*, melyet tudtunkra az egyháztörténelmi évlőkben olvashatni. Theophilus példáját követték: *Epiphanius*, *Venerius* (milánói), *Chromatius* (aquileai) s egyéb püspökök. Mások ellenben, mint: János jerusálemi és sz. *Chrysostom* konstantinápolyi püspökök mérsékeltebb nézetet voltak, s az ítélet aláírására nem indíttathattak.

Ezen viták közt sz. I. Anasztáz János jerusálemi püspököt körülményesen tudósította mindenről, mi az Origenismus fölötti harczra vonatkozott, s egy Veneriusnak küldendő levelet is közlött vele. Arról is értesítette a püspököt, hogy mind a két császár megtiltotta Origenes műveinek olvasását. Nevezetesen ezen a Kelet patriarchájához, a kereszténység legrégibb egyházának püspökéhez, az apostoli szék városából intézett levélnek következő szavai: „*Nem fogom elmulasztani, hogy az én népem, s az egész föld kerek ség éni hívek közt az evangeliumi hit föntartassék, amennyire csak levelem elhatolhat, hogy az értelmezés kárhozóatos neme be ne csempészessék az áhitatos lelkek félrevezetésére.*“

Valóban ezen kitünő tulajdonokkal ékeskedő egyházfő az említett, már 150 év óta sirban porladott Origenesnek művét megvizsgálván, az abban foglalt tévtanokat kárhoztatta; Rufin egy igazhitű Symbolum nyilvánításával kerülte ki az ítéletet. Ugyanezt tették Anasztáz felhívása folytán az alexandriai és carthagó-i zsinatok is. Ugyanazon évben (401), melyben sz. Anasztáz Origenes tévtanait kárhoztatta, hiányzottak az afrikai egyházban áldozárok és tanítók, még pedig több helyütt. Azért a carthagói tartomány püspökei egybegyűltek ezen hatalmas város püspöke, Aurelius, elnöklete alatt egy zsinatra s kebelökből egy bizottmányt intéztek Olaszhonba, hogy I. Anasztáz pápát az afrikai egyházak állapotáról tudósítsák, s tőle támogatást meg segítséget kérjenek. A pápa több római áldozárt s milánói papot is küldött Afrikába az egyházak szolgálatára.

Ugyanezen évben egy más zsinat is tartatott *Carthagóban*, melyre Afrika valamennyi püspökei megjelentek. Aurelius elnök a zsinatot sz. I. Anasztáz pápa levelének felolvasásával nyitotta meg, melyben az egyházfő föl hívja a püspököket, hogy a donatisták kegyetlenkedé-

sei s szemtelen faggatásai ellen erélyesebben tartsák magokat s komolyan lépjenek föl. Az atyák hálásan fogadták a legfőbb pásztor szavait, de nem akartak az említett erőszakoskodó eretnekek ellen nyíltan föllépni, nehogy az Arcadius és Honórius által a nemrég azok ellen kibocsátott büntetési pontok, az ő vádlásaik folytán végrehajtottassanak, s így a másokat bántalmazó eretnekek vakmerőségökért életökkel lakoljanak. Inkább békével türték a kegyetlen üldözéseket, mint az ellenök kiadott rendeleteket foganatosíttatni akarták volna, s tanaik szentsége meg erényeik által törekedtek őket megnyerni. Ezen zsinat határozatai megerősítés véget I. Anasztáz pápához fölterjesztettek. — E pápa kormánya alatt tartatott 400-ban a *toledói* tartományi zsinatis *Patronius* püspök elnöklése alatt, mely az egyházi figyelem emelésére 21 üdvös canon-t hozott, s az akkori eretnekségeket ünnepélyesen kárhoztatta.

Azon rendeletek közül, melyek a cultust illetőleg ezen pápának tulajdoníttatnak, említendő, azon intézkedése, melyszerint akarta, hogy a papok ünnepélyes isteniszolgálatokkor az evangelium olvasása vagy éneklése alatt nagyobb figyelem s tisztelet jeleül álljanak a hivekkel együtt. Ez által egyszersmint azt is bizonyítandók, hogy az evangeliumban foglaltakat teljes készséggel hiszik, megtartják, s ha kell, életökkel is védelmezendik. Ezen régi rendelet megújítására a római áldozárok és szerpapok közt fölmerült rangvitály adott alkalmat, a melyről *Baronius*, *Novaes* és *Caesarotti* tüzetesen értekeznek.

Kétszer tartván papszentelést, 5 szerpapot, 8 áldozárt és 10 püspököt adott az Ur szőlőjének művelésére. Ily alkalommal különösen ügyelt a testi hiányokra, s ha ilyenekre akadt, a hibás testüeket nem bocsátotta a rendek felvételére. Az illető megyés püspök elbocsátó-levele nélkül (*litterae dimissoriales*) kit sem szentelt s vett föl megyéje egyházi közösségébe. Anasztáz könyvtárnok írja, hogy rendeletet bocsátott ki, mely szerint egy keleti (transmarinus) sem vétethetik be a római papságba öt püspök sajátkezű aláírásával erősített abbeli bizonyítvány nélkül, hogy a fölvétetni kívánó tiszta az eretnek-tanoktól, névszerint a manichaeismustól. Ugyanazon könyvtárnok szerint Róma II-ik negyedében a mamertini utcában Anasztáz pápa a „*Crescentiana-basilicá*“-t építtette.

Sandini s egyéb történészek szerint ezen pápa a római Maxi-

musnak fia volt. Miután Jézus egyházát 3 év s néhány hóig szent buzgalommal dicsően kormányozta, tettdús életének a halál 402-diki apr. 27-én véget vetett. Neve mint szentnek ezen napon fordul elő a római Martyrologiumban; vagy azért, mert e napon mult ki, vagy mivel ekkor szállítottak át valahova tetemei. Földi maradványai a „*Coemeterium ad ursum Pileatum*“ nevű sírkertben takartitattak el, mint egy a vaticáni könyvtárban kézirat mutatja, mely a következő nevezetes sírczimet tartalmazza:

„Ab ursu Pileato Portu
Anastasius
Innocentius.“

I. Paschál sz. I. Anasztáz és egyéb szentek tetemeit sz. *Praxedis* egyházába vitette. Sz. Incze tetemei pedig II. Sergius által a sz. Sylvester és sz. Márton egyházába, mely a hegyen állott, s Equitius czime alatt ismertetett, szállítottak. Hogy az életben és halálban is egyesült pápák tetemei a sírban is ismét egyesüljenek, sz. Anasztáz ereklyéit *Praxedis* egyházából Equitius czimtemplomába tették át, melylyel ma a „*SS. Silvestro ed Martino ai morti*“ egyház van egyesítve. Balra a kápolnától, hol Sylvester tetemei nyugszanak, 5 lábbal alább áll ezen nevezetes emléke a keresztény Rómának, a szent hajdának, melyet Sylvester Traján fürdőinél állított s Equitius római áldozárról czimeztetik. Itt van sz. Anasztáznak a főoltár evangéliumi részén a következő márványtáblába vésett sirirata:

„Limina nunc servo, tenui qui culmina sedis,
Hic merui tumulum Praesul Anastasius.
Presbytero genitus delegi dogmata vitae,
Militiaeque Dei natus in officiis.
Pontificum casto famulatus pectore jussis,
Obtinui magnum nomen Apostolicum.“

Sz. Jeromos írja, hogy ezen kitűnő pápát elvette Isten e világból, nehogy a legfőbb pásztor fejével a világ feje is leüthessék, s hogy imájával a határozott isteni büntetést föl ne tartóztassa; mint egykor az Ur Jeremiásnak mondotta: „*E népnek ne kérj kegyelmet; mert midőn bűjtölend, meg nem hallgatom könyörgését; és midőn égő vagy eledei áldozatot teend, nem veszem be azt; hanem fegyverrel, éhséggel, és mirigy-hallálal emésztetem meg őket.*“ Sz. Jeromosnak szavai a hét év

mulva bekövetkezett, Róma városának *Alarich* általi kifosztása fel-
dülésára vonatkoznak.

Theophilus alexandriai püspök sz. Anasztázt igen magasztalja, mint
a ki fölséges tiszte hű teljesítése, s a hit tisztasága föntartására irány-
zott lángbuzgalma által az utóvilág tiszteletét méltán megérdemli. A
legnagyobb szegénységben élt s egész vagyonát a szegénység és szen-
vedő emberiség nyomora enyhítésére fordította. Isten egyházát apos-
toli örökdedéssel kormányozta, az origenista és donatista tévtanoknak
hősileg vetette magát ellen, s mint főnebb is említettük, sz. Paulin-
nal buzgó hitszónokokat küldött Afrikába, hogy az eretnek-tanoknak
gátot vessenek.

Sz. Anasztáz pápa iratait illetőleg sz. Jeromos néhány levelet
emlit, melyeket különféle ügyekben írt. Ezekből azonban csak azon
egyetlen jutott el hozzánk, melyet János jerusálemi püspökhöz in-
tézett, s az Ursinushoz küldöttnek egy töredéke, melyben a megtes-
tesülésről szól. A neve alatt körülhordott decretál-levelek, mivel ezek
egyike megválasztatása előtt 14 évvel, a másik pedig halála után
annyival később kelteztetett, nyilván alácsusztatottakul tekintendők.
Egy a német s burgundi püspökökhez küldetett, ámbár a burgundok
Anasztáz halála után később, csak 436-ban tértek a keresztény
hítre. Azonkívül oly helyekre akadunk abban, melyek Incze, Leo,
Gergely stb. leveleiből vétettek. Valószínűleg ezen decretál-levelek
Mercator-Isidortól erednek.

XLI.

Sz. I. Incze. 402—417.

Sz. I. Anasztáz halála után 402-iki máj. 18-án az albánó-i
eredetű Incze hasonnevűnek fia, kinek életkörülményei előttünk is-
meretlenek, emeltetett az apostoli székre. Elődeinek nyomdokit kö-
vetve, mihelyt felszenteltetett, Anysius thessalonichai főpásztorhoz le-
velet intézett, és őt a keleti Illyria tartományaibani pápai helyettes-
ség méltóságára emelte. 403-diki év vége felé Honor császár Rómát
meglátogatta, s ez alkalommal a pápa megkérte a császárt, hogy a
püspököket és egyéb papokat mentse fel azon világi hivataloktól, me-

lyeket az egyház hátrányára hivatásuk elhanyagolásával viselnek. Honór beleegyezett Incze kívánságába; de buzgalmaért sok fáradság, nyugtalanságot és boszuságot is kelle szenvednie. *Victricius* rouen-i püspöknek, ki ezen időtájban Romában az apostolfejedelmek sirjait meglátogatta, saját kérelme folytán decretál-levelet küldött azon megjegyzéssel, hogy az abban foglalt fegyelmi pontok közül több az apostolok-és atyáktól eredett, de több egyházban azok idő folytán érvényen kívül helyeztettek. Miért *Victricius* ezen neki megküldött egyházfegyelmi pontokat nemcsak a maga megyéjében, hanem a szomszéd püspökök egyházaiban is kihirdettesse, hogy általok is zsinormértékül használlassanak.

Az I-ső pontban Incze pápa canonszerűtlennek nyilvánítja az oly püspöki felszentelést, mely a metropolita előleges tudta vagy beleegyezése nélkül történt. A II-ik szerint oly papok, kik a keresztség előtt vagy után hadi szolgálatot tettek, az egyházi pályáról leléptetendők. A III-ikban meghagyatik, hogy minden a papok közt fölmerülő ügy, vagy surlódások a püspök tartományi zsinata által döntsessenek el; kik az illető forumot elmellőzve, idegen hatósághoz viszik ügyöket, letendők. A fontosabb esetek pedig; ha ezek fölött a zsinati atyák ítéllete már nyilvánult is, a sardica-i zsinat határozata folytán az apostoli székhez terjesztendők fel. — A következő három pontban azoknak, kik özvegyet vettek nőül, s azután a papi pályára lépni akarnak, a föl vétel meg nem engedtetik. — A VII-dik canon meghagyja, hogy a püspökök kit-sem szenteljenek fel saját megyés főpásztoruk írásban adandó beleegyezése nélkül, letett papokat megyéikbe be ne fogadjanak, s más községekben egyházi szolgálatot tenni ne engedjenek. A VIII-ik megengedi, hogy a novatian s donatista eretnekek közül az egyházi közösségbe föl vétetni ohajtók, köztöltéttel visszafogadtathatnak; ellenben szigorú vezekletre utasítandók azok, kik az egyházból kilépvn, a tévtanok hirdetői által magokat megkereszteltetni engedték. — A IX-dik és X-dik canon szerint a szerpapok- és áldozárokruak fölszenteltetésök után szigorú önmegtartóztatásban kell élni, s minden nőkkeli közösségből kizáratni. — A XI-dik azokról szól, kik egyházi tisztkedésökkel össze nem férő polgári hivatalokat viselnek; az ilyenektől az egyházi rend kiszolgáltatása megtagadandó, főkép ha hivataluk kötelességökké tette, hogy nyilvános színjátékok-és holmi botrányos előadásokon jelenlegyenek. — A XII-dik a házas-

ság felbonthatlansága és tett fogadalmak megtörésére vonatkozik. Nők, kik még férjök életében más házasságra lépnek; szűzek, kik Jézust választották völgyényöknek, de hűtlenekké lettek, nem könnyen bocsátandók a vezekletre. — A XIII-dik, vagyis utolsó canon ellenben oly szűzeknek, kik bár az Üdvözítőnek tisztaságot fogadtak, de a fátyolt még nem vették fel, megengedi a házasságra kelést, ha előbb egyházi vezeklet alá vetik magokat.

Sz. I. Inczének ezen levelét Exiguus Dénes az általa kiadott római egyház Codexébe felvette, s nemcsak a tour-i, hanem egyéb zsinatok is idéztek belőle.

404-ben a carthagói zsinat megbízása folytán sz. Ágoston irt a pápának, megkeresvén őt, hogy miután a donatisták a katolikus híveket hajmeresztőleg üldözik, tekintélyével arra bírja Honor császárt, hogy ez új határozatok kibocsátásával az említett eretnekek kegyetlenkedéseinek véget vessen. Sz. Ágoston ezeket oly borzasztóknak festi, hogy azokhoz hasonló alig fordul elő az egyházi történelemben. A császár igazságosnak találván a pápa fölhívását, rendeleteket bocsátott ki a vérengző donatisták ellen, kik ily módon üldözőkből üldözöttekké lettek, s többeknek közülök az isteni kegyelem lelki szemeit megnyitván, belátni kezdék, hogy mily balgatagság volna eretnek-tanokért üldözést és javaik elvesztését szenvedni, elveték a tévelyt, s ismét buzgó katolikusokká lettek.

Ezen időtájban irt sz. Ince is a spanyol püspökökhez, hogy azokat komolyan kiközösítsék, kik vonakodnak oly püspökökkel, kik mint *Symphosius*, *Dictinus*, s egyebek a *Priscillián*-féle tévtanokat elvetvén, a toledó-i zsinat (400) által az egyházi közösségbe ünnepélyesen felvétettek, közösségre lépni. Rendelte egyszersmint ezen iratában, hogy azon püspökök, kik a metropolita előleges tudta és beleegyezése nélkül szenteltettek föl, székeiket elveszítsék. Valamint azok is, kik az egyház törvényei ellen szenteltek fel másokat, s azok kik így nyerték a rendeket, hivatalaikat nem viselhetik.

Ezen időtájban az erényes és tudós sz. Chrysostom ellenei már odáig mentek, hogy a szent férfit patriarchai székéről minden áron lerántani elhatározták. Elleneinek megszegyenítésére, s ártatlansága ünnepélyes bebizonyítására ép azon zsinatot akarta alkalmilag felhasználni, mely Konstantinályba hivatott egybe, hogy Theophilus alexandriai püspöknek ügye a szerzetesekkel, kiket elűzött, megvizs-

gáltathassék, Theophilus szárazon utazott a zsinati helyre, de Egyipt-nek veletartó püspökeit hajókon utaztatta ama nagy kincsekkel, melyekkel az udvarnál ügyének pártfogókat nyerni törekedett!! — Alig tudósította Theophil a pápát Chrysostom letételéről, midőn a nagy partriarchától is levelet kapott Incze, melyben, miután ellenei méltatlankodásait tüzetesen előadja, esedezik, hogy az ellene hozott igazságtalan ítélet megsemmisíttessék, s a méltatlan eljárásban részesek az egyházi törvények szerint bűnöseknek nyilváníttassanak. Incze válasziratában eleinte oda nyilatkozott, hogy a surlódások kiegyenlítőseig, melynek a keleti és nyugati püspökökből egybehivandó zsinaton kell történni, mind a két fél püspökei a hit s egyházi közösségökben Chrysostomot résztvenni engedjék. De amint Incze a Keletről jövő újabb tudósításokból megértette, hogy a sz. patriarcha elleni eljárás csak igazságtalan volt, s hogy ő még most is az Örményország határán fekvő *Cucusus*-ban mint számkivetett szenved, biztosította a méltatlanul üldözöttet s a veletartott püspököket egy igen megható iratban irántoki szeretete- s közösségéről. Azután Honoriushoz fordult, ki 405-ben az igazságot védelmező pápa sürgetésére egy levelében komolyan megfeddi Arcadiust, mint a ki az egyház ügyeibe erőszakos beavatkozásával a birodalom békéjét zavarja, s fivérének meghagyja, hogy a pápát és Chrysostomot egy közzsínat tartására vonatkozó törekvéseiben támogassa. A nyugati egyház követsége, mely Honorius ajánló levelével is el volt látva, 406-ban a keletrómai udvarhoz indult, de Konstantinápolyban bántalmakkal illetetett. Honorius azért annyira felboszankodott, hogy már fivérének épen hadat akart izenni, de ezen szándékának kivitelében a barbárok beütése őt meggátolta. Incze pápa azonban nem késett sz. Chrysostomot lelketlen üldözői ellen erélyesen védelmezni. Azonban Baronius hibásan állítja, hogy a pápa ekkor Arcadiust s nejét Eudoxiát az egyházból kizárta volna.

Arcadius oly iszonyuan üldözte a sz. patriarchához ragaszkodó híveket, hogy ezen üldözés tulszárnyalta a pogány császárok által támasztott minden vérengzést. Azon koholt ürügy alatt, hogy a gyujtogatók nyomaira akarnak akadni, a császári hivatalnokok vértfagylalóan kinozták a patriarcha híveit. *Optatus* Konstantinápoly pogány helytartója igen sietett ezen alkalmat megragadni, hogv gyűlöletét midazok ellen kiöntse, kik keresztényeknek neveztetnek. A főbbek

közül is mindkét nemből igen sokan törvényszéke elé vezettettek, börtönökbe hurczoltattak, vagy annyira kinoztattak, hogy közülök számosan az iszonyu kinok köztlelköket kiadták. Gyötrelmeik után még javaik is adnectáltattak, s igen sokan a legtávolabbi tartományokba számkivettettek. — Az ártatlan patriarchához ragaszkodó egyháznagyok javaik s székeiktől megfosztatván, elűzettek. — Incze pápa a konstantinápolyi áldozárok-, szerpapok- s hivekhez egy felséges tartalmu iratot intézett, intvén mindnyájokat, hogy az üldözés viharait békével tűrjék, s azok daczára is szilárdak maradjanak a hitben s az igazsághozi ragaszkodásban. Mint *Sandini* írja, Incze pápa kétszer helyezte vissza az elűzött s kárhozottatott patriarchát székére, s kit életében oly apostoli lélekkel védelmezett, halála után sem vonta meg tőle pártfogását, mivel mindaddig vonakodott *Atticus* konstantinápolyi s a keleti püspökökkel közösségre lépni, míg Chrysostomot ártatlannak nem nyilvánították, s a *Dyptichákba*, honnét nevét kitörölték, vissza nem iktatták, valamint *Arsaciusnak* nevét, ki a sz. patriarcha elűzése után annak székét bitorolta, ugyanazon egyházi tábláról szintén le nem törölték.

Exuperius toulouse-i püspök 405-ben I. Incze pápától némely fegyelmi pontokat illetőleg fölvilágosítást kért, s a következő decretál-levelet nyerte: I. Áldozárok, kik napokint áldozatot mutatnak be, s szerpapok, kik a keresztség szentségét szolgáltatják ki, nem nősülhetnek; olyanok, kiknek *Siricius* ezen rendelete tudomásukra el nem jutott, s házasságra keltek, mihelyt nőtlenül élnek, bocsánatot nyerjenek; mások ellenben, kik szándékosan az egyházi törvény ellenére is megnősültek, minden tekintet nélkül hivatalaiktól elmozdítandók. II. Oly emberek, kik egész életüket bűnben töltötték, s csak a halál órájában akarnak az egyházi közösségbe fölvétetni, az ilyenek nem az egyház régi szigorubb s huzamos vezeklete, hanem a bebizonyult megtérés után abba visszafogadtathatnak. — III-dik pontban kijelenti Incze, hogy épen nem tiltatik a kereszténynek oly hivatalt viselni az államban, melylyel kapcsolatban van *crimínál-ügyben* halálos ítéletet mondani, mert a hatóság azért rendeltetett az Istentől, hogy a gonosztevőket büntesse. — IV. Mivel ezen korban szokásban volt a házasság-törésért nem egyenlően büntetni, ezen hibás nézetet azon megjegyzéssel igyekezett I. Incze megczáfolni, hogy csak azért érdemelnének a nők keményebb büntetést, mivel a férfiak hajlandób-

bak nejeik hűtlenségét megbocsátani, mint ezek amazok e tekintetbeni botlásait. — V. Meghagyja a pápa, hogy azokat, kik vádolják magokat, hogy mint bírók hivataluknál fogva a nagy gonosztevőket halálra ítélték, a sz. gyónásban fel kell oldozni. — VI. férfiak, kik nejeik életében ezektől elválván, más házasságra kelnek, valamint nők, kik szintén elhagyván férjeiket, másokkal lépnek házasságra, az egyházból kizárandók. Ily büntetés alá esnek ezen határozatnál fogva azok is, kik hűtlenné lett személyekkel akarnak egybekelni. — VII. Incze pápa Exuperiussal egy canonicus könyvek lajstromát is közölte, mely mindazon iratokat tartalmazza, melyek maig is canoni érvényre bírnak, s ragyogó bizonytságot tesznek a katholika egyház által elfogadott szentírási canonról.

Anysius halálával a thessalonichai püspöki szék s ezzel együtt a keleti Illyriát magában foglaló apostoli helyettség is megürült. I. Incze nem késett *Rufusnak* megválasztását jóváhagyni s őt ezen tartományokban egyszersmint helyetteseül kinevezni. Az erre vonatkozó okmányt egy körlevél által tudatta az illető püspökökkel, Rufusnak pedig mint helyettesének utasításokat adott, megnevezte a tartományokat, melyek mint helyettes- és apostoli követnek felügyelete alá tartoznak, joghatósága határait pontosan kijelölte, megjegyezvén, hogy ezen méltóságot egyedül az apostoli széknél köszönje, s azt a primások s metropoliták jogainak tiszteletben tartásával viselje.

Orosius Pál szerint 1160 évig futotta Róma az uralkodás és dicsőség pályáját. Ép ennyi ideig uralkodott Babylon is. Elközelge az idő, midőn a Caesarok városának, melynek urai annyi virágzó várost pusztítottak el, szintén e sorsban kelle részesülni. Valóban a római birodalom Theodosius halála után gyorsan indult hanyatlásnak, s mindinkább közelge pusztulásához. Gothok, hunnok és vandalok szöveterkeztek, hogy azt egymás közt megosszák. Az első élén *Alarich* állott. Eleinte mint szövetséges társ Theodosius parancsa alatt volt; kinek halála után ő parancsolt a gyöngye utódoknak; elborította seregével Görögországot, meghódította Illyriát, s azután mindent előzőnlő rohanó árként Olaszhon tartományait szállotta meg. Rövid ideig a fáradhatlan *Stilico* által föltartoztatott, de csakhamar ismét előretört. „*Én hangot hallok, mondá Alarich, mely engem Róma elpusztítására hí fel.*“ S csakugyan Rómát ostrom alá vette, kapuit elfoglalta, Tibert serege szállotta meg. Az ostromlottakat vézskör és

iszonyu éhség is kezdé nyomorgatni, s különösen az utóbbi oly fokra hágott, hogy a szorongatottak végszükségükben már emberhúst is kénytelenítették enni. Az éhségtől tántorgó anyák saját testök gyümölcsseit fogyaszták el, mielőtt üres emlőiken elfonnyadnának. Lázadás és levertség mutatkozott mindenütt, melyek csakhamar dühbe mentek át. Stilico azon gyanuból, hogy a barbár ellenséggel egyetért, Ravennában Honór által lefejeztetik, s neje *Serena* Nagy-Theodosius rokona, Rómában megöletik. A pogányság maradványa most még egyszer föllép, s a pogányok a birodalom isteneit, Caesar és Tiberius isteneit harsányan hangoztatják. A toscanai jószok e föltét alatt jövedőlték meg Róma szabadulását; Narni azért kiméltetett meg a got-hoktól, mivel az istenek templomait ismét megnyitotta, s az állatok vére ismét párolgott az oltárokon. Az *augurok* felhívása folytán Róma kormányzója s a Senatus egy része a Capitoliumnak tartott, hogy kétségbeesése közt a bálványszolgálatot megnyissa; de a nép iszonyu undorral fordult el a pogány szertartásoktól; utczáik s nyilvános helyekre menekült. S nemsokára Alarich a pogány templomok kincseiért ajánlott békét, mely 5000 font arany, 30,000 font ezüst, 4000 selyem-öltöny, 3000 darab skarlát-posztó, s 3000 font borson vásároltathatott meg az ostromlottak által. Incze pápa Ravennába ment, hogy a császártól ezen békeszerződvénybe beleegyezést nyerjen. Alarich Rimini-ig utána ment a pápának, de Honorius válaszhallogatását megunván, rögtön visszafordult seregével, Rómát ismét megszállotta, s 410-diki aug. 25-kén azt ostrommal bevette. A vad harczosok azonnal a fosztogatáshoz fogtak, s tüzzel-vassal pusztítottak mindenütt a városban, a szűzek megfertőztettek. A kincsszomjas harczosok az Istennek szentelt szűzek hajlékaiba s sz. *Marcella* lakába is berontottak. „*Igen, válaszola a szent szűz, nekem vannak kincseim,*“ s megmutatta sz. Péter apostol nagy értékű kincseit. „*Vegyétek el ezeket, ha szívetek engedi, de felelősek lesztek érettök.*“ Alarik megparancsolta, hogy e drágaságok azonnal a basilicába, hova tartoznak, szállitassanak, s oda meneküljenek a szűzek és többi keresztények is, a kik akarnak. Ah, mily látvány ez, nézzétek a vad harczosokat a szent edényekkel fejeiken, s utánok a férfiak és asszonyok, szűzek, ifjak, és gyermek seregét, kik rejthelyöket elhagyván, a közösség és béke jelvényeit követik, hogy sz. Pétertől megszabadulást és ótalmat kérjenek! Ezt látva a pogányok, hogy életöket meg-

mentsék, szintén keresztényeknek adván ki magokat, siettek a basilicába menekülni.

„Tud-e valaki hasonlót a pogány hajdankorból fölmutatni? kiált fel sz. Ágoston, midőn Róma kifosztása s földulásának gyászhire őt hippói magányában iszonyu bámulattal töltötte el. „*Priamus házi isteneinek szemei előtt öletett meg, míg Rómában a barbárok a legnagyobb templomot szemelik ki, hogy abban az emberek nagyobb száma megóva maradjon a kegyetlenkedéstől, s a parancs itt hangzik, hogy a szerencsétlenek ezen helyre utasíttassanak, hogy mi bántásuk se legyen. Mindezt Jézust Krisztus nevének s a kereszténység kedvező korának kell tulajdonítani.*“

A fosztogatás, dúlás, rombolás, öldöklés három napig tartott, azután Alarich Campaniába vonult seregével. Iszonyu volt ekkor a város tekintete; mindenütt csak leölt emberek büzhödt hulláit, meg rombadőlt házak s paloták dűledékeit lehetne látni. A legtekintélyesebb s legdusabb családok táplálék és öltönyök kiáltó hiányát szenvedve menekültek a puszták- s erdőkbe. Ekkor sokan Bethlehembe vették magokat, kiknek nyomorát látván sz. Jeromos, érzékenyen zokogott, s a szerencsétleneket szeretettel fogadta, vigasztalta és tehetsége szerint ápolta. — A világ fővárosának elpusztítását sokáig nem feledék annak kifosztott lakói. Ezen rendkívüli esemény az *Apocalypsis*-nek ama kéjnőjét juttatja eszünkbe, kivel a föld királyai kéjelegtek, ki a hét halmon feküdt, bibor és skarlatba öltözött, a szentek s Jézus hitvallóinak vérétől ittasodott, és a kinek neve titok volt. Igen, ezen ritka katastrophban a *Titkos-jelenésekbeni* nagy kéjnőre vonatkozó szavak beteljesülését pillanthatni meg, mint *Palladius* írja.

Sz. Ágoston ekkor írta a pogányok azon esztelen vádjának megczáfolására, mintha az evangelium volna mindazon csapások okozója, melyeket Alarich Rómára zuditott, ama gyönyörű művét, melynek czime: „*Ciritas Dei*“, s melyet a mult években „*az egyházi irodalom pesti magyar iskolájának tagjai*“ a tudományok e fűrgé bajnokai „*Isten városa*“ czim alatt hazai irodalmunkba áttűltettek. — Sz. Jeromos is ép ekkor írta Ezechiél látnok fölötti commentárát, de a Róma földulásáról hozzá eljutott hír letetette vele egy időre tollát.

Sozomen, pogány történetész, a keresztények nagy ellensége, írja, hogy Incze pápa ezen nagy szorongatásban megengedte volna Róma pogány senatorainak, hogy a város ősi védisteneinek kiengesztelésére

áldozatot mutathatnak be. Ez azonban csak merő koholmány, mit egy keresztény írónál sem olvashatunk.

Még Ravennából irt sz. Ince *Marcianus* naissus-i püspöknek a *Bonosius* által felszentelt püspököket és áldozárokat illetőleg, meghagyván neki, hogy csak azon egyháziakat fogadja be közösségébe, és engedje eddigi tisztöket végezni, kik mint Bonosius követői ennek kárhoztatása után önkényt megtértek. Egy *Rufinus* nevű, hogy püspöki rendének érvényességétől minden kételyt eltávolítson, igazhitű püspök által urjaszenteltetvén magát, ezen 2-dik fölszentelést I. Ince egy levelében mint nagy büntetést érdemlő tényt határozottan kárhoztatta. — 412-ben *Aurelius* carthagói püspöknek is irt Ince pápa azon napot illetőleg, melyen 414-ben bizonyos okoknál fogva a husvéti ünnepet tartania kell. Ezen iratból Ince pápának az afrikai püspökök iránti különös jóakarata tűnik ki. Meghagyja Aureliusnak, hogy a zsinati atyákat tudakozza meg, vajjon elfogadják-e egyhangulag, hogy az érintett ünnep martius 22-kén tartassék, vagy az ellen valami észrevételök van, s erről aztán őt tudósítsa, hogy a meghatározott nap egy körlevél által közzétételhessék.

Vitalis, valószínűleg a thessalonichai egyház főszerpapja, 414-ben Rómába ment, s a macedonai egyházak püspökei részéről egy iratot nyújtott át a pápának bizonyos fegyelmi pontokat illetőleg, melyek már előbb is fölterjesztettek az apostoli székhöz, s ez által el is döntettek. Fölséges nyelvezetű s gyönyörű irányu válaszában Ince egész hangnyomat-, komolyság s öntudattal mint legfőbb bírót mutatja be magát, s csodálkozását fejezi ki afölött, hogy kétségbe merték vonni azt, mi már egyszer a római szék által eldöntetett. — Az antiochiai érsekhez menesztett levelében Ince azon fontos észrevételt teszi, hogy ezen érseki szék jogai és kiváltságai nem a város tekintélye, hanem azon szék hatalmának tulajdonítandók, melyet sz. Péter pápasága nevezetesít. — *Decentius* eugubi püspökhez is intézett levelet, melyben a római egyháznak a nyugati iránti viszonyáról ír, s megjegyzi, hogy mivel sz. Péteren kívül nyugaton egy apostol sem hirdette az evangeliumot, s minden nyugati egyház az említett első pápa, vagy ennek utódai által állítottott, már ezen oknál fogva is kötelesek magokat a római egyház szokásai- s gyakorlataihoz alkalmazni; hogy a többi egyházak szokásai amennyiben a ró-

maiaktól eltérnek, csak az ősi hagyományok meghamításai, eltérések s visszaélések, melyek minden esetre megszüntetendők.

Miután *Porphyrius* antiochiai püspök sz. Chrysostom (+ 407. Cumanaban, Pontusban) legelkeseredettebb elleneinek egyike 413 vagy 414-ben kimúlt, Alexander, ki idáig a kolostori magányban vonta meg magát, a papság és nép által egyhangulag püspökké választatott. Ez a szent patriarcha ártatlansága s elleneinek gonoszságáról teljesen meggyőződve levén, az antiochiai székre emeltetése után a méltatlanul üldözött elődnek nevét a Diptychákba felvette. Azután fényes követséget küldött Rómába, melynek élén a híres *Cassian* állott, ez által választatását Ince pápának bejelentette, s megerősítésért esedezett, megjegyezvén, hogy a botránykövet, mely eddig a két egyház egyesítését akadályozta, az utból eltette s sz. Chrysostom Jánosnak nevét egyháza tábláira ismét visszaiktatta. Így ezen szakadás a két egyház közt ismét megszűnt, s *Acacius* beroa-i (Syriában) püspök, egyike azon háromnak, kik Porphyriust felszentelték, szintén tanácsosnak tartotta Aranyaszájú Jánosnak nevét, kinek elkeseredett üldözője volt, egyháza Diptycháiba felvenni, s Ince pápát kérni, hogy vele közösségre lépjen. — A jeles egyházfő azonnal irt a folyamodónak, de őt Alexanderhez utasítja, hogy ez, ki Acaciust közelebből ismeri, annak érzelme őszinteségét kellőleg kipuhatólja s így megítélhesse, valjon Acaciust méltó-e a közösségi okmány megnyerésére, vagy ez ellenkező esetben visszaküldendő az apostoli székhöz.

Hogy Alexander a közösségre vonatkozó pápai levelet Acaciushoz elküldötte, s ez ennél fogva a római egyház közösségébe fölvetetett, kitűnik abból, hogy azután mindketten résztvettek egy püspök felszentelésében. — A békeszerető Alexander nem elégedett meg azzal, hogy az antiochiai egyház békéje helyreállított. Ő még többet tett, Konstantinápolyba utazott, és mindent megtett, a mit csak birt, hogy *Atticus* arra indítsa, miszerint ez is sz. Chrysostom nevét egyháza Diptycháiba fölvegye, de siker nélkül fáradozott.

Ezen áldott lelkű püspök, ki három évig oly sokat tett Isten egyházaért, 416-ban kimúlt. Utóda *Theodatus* lett. Igen nevezetes azon levelezés, melyet Alexander Ince pápával folytatott az antiochiai szék joghatóságának körét illetőleg.

A donatisták hanyatló felekezete mellett egy más ertnek-

ség kezdte ismét mutatkozni, melynek feje *Pelagius* vala. Ez születésére nézve britt, *Morgán* nevét, mely hazája nyelvén annyit tesz mint tengerről, vagy a tengeren, görögre változtatván, *Pelagius*-nak nevezte magát. Mint szerzetes a Wallis tartománybani híres *Bangor* nevű apátságban élt. Igen ékes külsővel s ritka szellemi tehetségekkel birt, s mint tudós férfiú és tekintélyes író nagy hírnévben állott; külső élete diszteljes és feddhetlen volt. Olaszhonba utazott, s huzamosb ideig Rómában tartozkodott, hol életmódjáért tiszteltetett. Itt az irhoni *Coelestiussal*, ki a jogi tanulmányokkal foglalkozott, ismerkedett meg, de azokról lemondván, szintén szerzetes lett, s bizonyos Rufinnak előadásaira jártak el mindketten, ki hogy ama híres Rufintól megkülönböztessék, „*syriai*”-nak neveztetett. Ez Theodor *mopsvestiai* (Cilicia) püspöknek, ki az isteni kegyelemnek az üdvre szükségtelenségét tanította, az egész kereszténységet aláásó tévtanát beszíván, azt Rómában tanította; e tévtan, mely az ember hiu büszkeségének hizeleg, Pelagiust is eltántorította. Utóbb mindketten Rómából Afrikába mentek. Hippót utjokba ejtették anélkül hogy sz. Ágostont látták volna. Két év mulva ezen nagy egyházatyával együtt voltak Karthágóban. Innét Pelágius Palaestinába utazott, de Coelestius az említett városban maradt, s nagy bajjal birta kieszközölni, hogy áldozárrá szenteltessék. Azonban Paulin, sz. Ambrus milánói püspök szerpapja, Coelestiust itt megpillantván, Aurel karthagói püspöknek egy vádiratot nyújtott át ellene, vádolván, hogy a következőket tanította:

„I. Ádám halandónak alkottatott, s ha nem vétkezett volna is, meg kelle halnia. II. Ádám bűne egyedül csak neki, nem pedig utódainak is ártott. III. Az ujszülött gyermekek ép azon állapotban vannak, melyben Ádám volt bűne előtt. IV. Ádám halála és bűne nem oka az emberek halálának, s az emberek nem Jézus feltámadása erejénél fogva fognak feltámadni. V. Egyedül a törvény által úgy üdvözülhetni, mint az evangelium által. VI. Még mielőtt Jézus a földre jött, voltak néhányan bűn nélkül, s maig is kiki önmaga erejénél fogva megtartóztathatja magát a bűntől. VII. A gyermekek keresztsége nem szükséges az üdvösségre.”

Erre Aurelius 412-ben zsinatot hívott egybe, mely hosszú vizsgálat után Coelestiust mint makacs eretneket kárhoztatta, ki hogy ezen ítélet következményét kikerülje, ügyét Incze pápához fellebbezte, s azután szintén Keletre vette magát. Itt Pelagius tévtanainak

többeket megnyert, még János jeruzsálemi püspököt is. Ezen tévtanító ellen több zsinat tartatott. A többi közt az afrikai püspökök 416-dik évben két zsinatot tartottak, s hogy ügyöket az apostoli szék tekintélyével is támogassák, Incze pápához fordultak. Így a karthagói zsinat 78 püspöke a pápa jóváhagyásaért következőleg könyörög: *„Tárgyalásunkat szentséged elő terjesztendőnek véltük, hogy csekélységünk határozataihoz az apostoli szék megerősítése is járuljon.“* Hasonlókép fejezi ki magát a milevi zsinat 61 tagja is. Incze pápa 3-ik válaszában megdicséri az afrikaiakat a szentszék iránti mély tiszteletükért: *„Ti, írja ő, a régi atyák rendszabályát jól figyelembe vettétek, és nem tiporjátok lábaitokkal, mi nem emberi bölcsesség, hanem Isten parancsa által reudeltetett, tudniillik mindazt, mi a legtávolabbi egyházakban merül is fel, az apostoli székhöz megerősítés végett fölterjeszteni. Ti az apostoli szék iránti köteles tiszteletet bebizonyítottátok, mint a melyre bízott az egyetemes egyházak gondja, s a melytől a fölmerülő esetekben fölvilágosításért mindenkor tudakozódhatni.“* I. Incze megerősítette az említett s egyéb zsinatok végzéseit, s apostoli teljhatalmánál fogva Pelagius és Coelestius eretnekeket követőikkel együtt az egyházi közösségből kizárta.

Még két levele vagyon ezen dicső egyházfőnek, melyek egyikét sz. Jeromoshoz intézte, hogy őt vigasztalja. Ugyanis Pelagius követői feldühödvén a szent férflura, ki a Pelagianismus ellen a legszebb sikerrel működött, sz. Jeromos kolostorát Bethlehemben lángba borították azon szándékkal, hogy ő is benn a lángok közt lelje halálát; de ő nagy bajjal egy erős toronyba menekült. A két előkelő római szűznek, Eustachia-, és ennek rokona Paulinának lakát is megrohanták a vad rajongók, a szolgákat előbb meg-, azután agyonverték. A szűzek neveik elrejtésével menekültek meg a haláltól. Ezek körülményesen tudósították a pápát a történetekről, ki rögtön irt sz. Jeromosnak, hogy mihelyt ezen zavargás okozóinak neveit kitudja, azonnal fenytse meg azokat minden a római és apostoli székek rendelkezése alatti (szellemi) fegyverekkel.

A másik, 417-diki január vége felé irt levelet János jeruzsálemi patriarchához intézte, ki sz. Jeromosnak nagy ellensége volt. A szent férfiu ugyanis bejelentette a pápának egy iratában, hogy János Origenes s Pelagius tévtanaihoz hajlik, s az említett lázadást egy szó-

val sem akadályozta vagy roszalta. Ezt igen rosznéven vette a pápa megróttá a patriarchát, hogy jogkörén belül ily kihágást engedett megtörténni, vagy hogy azt nem akadályozta, s még nem is szólott az ellen. Jövőre őt tette az ilyenért felelőssé. Ez és a többi levelek mutatják, mily magas fokon állott a római püspöknek mint pápának tekintélye keleten is, melynek megszilárdítására I. Ince pápa igen sokat tett. Azonban a levél Jánost már nem találta életben, mert 417-iki január 17-én, miután mint püspök a jeruzsálemi széken 31 évig ült, földi pályáját bevégezte.

Bár I. Ince az egyház jólétének előmozdítása által Nyugaton s Keleten mindenütt teljes erejével igénybe vétetett, templomok állítását s feldiszítését sem feledte ki gondjai közül. Az ő pápasága alatt keletkezett a szép egyház, mely sz. *Vitalis* s két fia, *Gerváz* és *Protáz* tiszteletére avattatott fel. Ezen gyönyörű templom *Vestina* nevű tekintélyes római nő hagyatékából állíttatott, s Róma legrégebbi lelkészi templomainak egyike, mely a *Quirinal* hegy lábainál a jezsuita ujoncz-ház kertjének végén emelkedik. Mint Anasztáz könytárnok írja, I. Ince ezt a többi közt egy szentségtartó toronykával s *Colombarium*-mal is megajándékozta.

Ezen időben sok kitűnő egyházi férfiú diszitette s védelmezte Jézus anyaszentegyházát, mint sz. *Vazul*, *nazianzi Gergely*, *Ambrus*, *Aranyászú János*, *Jeromos* és *Ágoston*, kiknek élete s működése a legbensőbbben egybeforva volt sz. I. Ince pápával, E dicső egyháztő maga is a legragyogóbb tulajdonokkal lévén ellátva, igen képes volt az egyház törvényeit s hagyományait föntartani. Múltán tartatik a régi kor nagy pápai egyikének, s akár életének szentségét, akár szellemi tehetségeit tekintve, valóban megérdemli az utókor tiszteletét. Az egyházfegyelem föntartásában buzgalmát, az apostoli szék jogainak védelmezésében tanusított szilárdságát s éber örködését, meg az egyházi jó rend föntartásában gondoskodását eléggé magasztalni nem lehet. Sz. Ágoston *Demetrius* nevű szűzhez menesztett levelében következőleg vonatkozik ezen hirneves pápára: „Erősen ragaszkodjál sz. Ince hitéhez, ki az apostoli széken méltóság- és szellemben mint jó fiú a boldog emlékü Athanasiust követte, és ne engedd magadat tévtanok által félrevezettetni.“ Orosius pedig írja, hogy „ezen pápa, mint az igaz Lót, isteni gondviselés folytán Ravennába vitetett, hogy a római nép veszedelmét ne lássa.“ — A hithagyott *Bower*

pedig következőleg ír ezen nagy egyházfő tevékenységét illetőleg: „Az apostoli szék méltósága volt leveleinek fősulya. Ő megkísértette a primatusnak minden szék fölötti megalapítását, s joggal mondhatni, hogy a római szék azon nagysága, melyre később emelkedett, minden elődei előtt Inczének köszönendő. Ő egy általános lelki monarchiát tervezett, mit végre fáradhatlan munkássággal és minden majdnem áthághatlan akadályok daczára föl is állított.“ E szavak nagyban tanuskodnak I. Inceze pápának az apostoli szék tekintélye emelésére fordított tevékenységéről; de mint elődeinek életrajzaiban láttuk, iszonyuan csalódnék, ki Bower szavainak nyomán azt hinné, hogy I. Inceze volt az első római püspök, ki az apostoli szék fenhatóságát valamennyi székre kiterjesztvén, a primátust megalapította; mert hisz Inceze elődei alatt is, kivevén a szakadár és eretnek egyházakat, minden igazhívő püspök elismerte a római püspöknek mint pápának az egyetemes egyház fölötti joghatóságát. Ezt csak azok tagadhatják, kik a kath. egyház első századainak történelmét vagy sohasem lapozták, vagy azt készakarva elferdítik, hogy ily ámitásokkal az apostoli egyházon kívüli hiveiket annál könnyebben együttl tarthassák!!

Miután I. Inceze pápa, mint főnebb említettük, Pelagius és Coelestius tévtanait kárhoztatta, a legszigorubban meghagyta, hogy a keresztény anyától született kisdedeknek is a keresztség által ujja kell születni, „*Ut in eis, mint írja, regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt.*“ — Jováhagyta, hogy Urunk temetése, a bold. Szűz s az apostolok szomorkodásának emlékére szombaton böjt tartassék. — Akarta, hogy Nagypéntekre consecrált ostya hagyassék. — Kijelentette, hogy a már egyszer felszentelt templom fontos ok nélkül ismét fel ne szenteltessék. — Püspökök, kik egyházi hivatalokat, chrismát, olajt vagy papszentelést pénzért adnak s végeznek, mint simoniacusok az egyház canonai szerint fenyitendők. — Házások, kik házastársaik halála előtt bármily oknál fogva más házassági viszonyt szőnek, mint házasságtörők tekintendők és fenyitendők. — A VI-dik parancs ellen vétő egyháziak az oltári szolgálatról elmozdítandók s minden méltóságaiktól megfosztandók. — *Decentius* eugubi püspökhöz intézett s már főnebb is említett levelében tüzetesen szól a szombati böjtről és kivált a bérmlás szentségéről, meghagyván, hogy az olaj, mely az említett szentség kiszolgáltatásánál használta-

tik, egyedül csak püspök által szenteltessék, s azt püspök adja fel. Burio ezen pápától származtatja a „*Pax Domini sit semper vobiscum*“ — és a szent misébeni békecsókot. Erről így írván: „*Pacis osculum dandum est post confecta mysteria, ut constet populum ad omnia, quae in mysteriis aguntur, atque in Ecclesia celebrantur, prae-buisse consensum, ac finita esse pacis concludentis signaculo.*“ — Négyszeri papszentelése által különféle megyéknek 15 szerpapot, 30 áldozárt, és 54 püspököt adott. — Ezen dicső egyházfőtől 42 levelet birunk, melyek az egyházi történelem s jogra nézve nagy fontosságuk.

Sz. I. Incze, miután Jézus egyházát Sandini szerint 15 év, 2 hó-s 10 napig kormányozta, 417-diki márczius 12-kén kimult. Földi maradványai „*Ad ursum pileatum*“ czinnű temetőben takarítottak el sz. Athanasius pápa tetememei mellé, mint az említett vaticáni kéziratból kitűnik:

„Ab ursu pileato portu

Anastasius

Innocentius.“

Honnét mind a két egyházfő szent ereklyéi, mint főnebb említettük, II. Sergius által *Equitius* ezimegyházába szállíttattak, hogy a kik életökben is egy szív és lélek voltak, haláluk után is együtt nyugodjanak tetemeik.

XLII.

Sz. Zosimus. 417—418.

Sz. Zosimus Anasztáz könyvtárnok tudositása szerint születésre nézve görög volt, kinek *Ábrahám* nevű izraelita atyja *Mesuraca*-ban telepedett le Nagy-Görögországban. Sz. Incze halála után hat nap mulva 417-diki márczius 18-kán választatott s szenteltetett pápává. Hogy Zosimus e szent ténykedést vasárnap hajtatta magán végre, bizonyos; mert olvassuk, hogy két püspöknek fölszentelését érvénytelennek és semmisnek nyilvánította, székeiktől megfosztotta őket, mivel nem vasárnap szenteltették föl magokat.

Mindjárt pápasága elején Gallia összes püspökeihez köriratot intézett, melyben meghagyta, hogy minden egyházi ember, ki jövőben Rómába, vagy bárhova utazni akar, állását és rendfokát igazoló bizonyítványt mutasson elő az arlesi érsektől. Ki ezen igazoló irat nélkül jelennék meg valahol, el ne fogadtassék. „*Hoc autem privilegium, irja Zosimus, formatarum S. Patroclo (ekkor alesi érsek) fratri et coepiscopo nostro meritorum eius speciali contemplatione concessimus.*“ A pápa egy régi hagyományos kiváltságra hivatkozik, melynek az arlesi egyház birtokában van, s említi, hogy annak első püspöke a Rómából küldött sz. *Throphimus* volt, ki a hit világát elhintette minden galliai tartományban. Egyszersmint megerősítette az arlesi metropolitának azon kizárólagos jogát, miszerint Vienne, az I. és II. narbonnei tartományok püspökeit fölszentelheti, különösen megjegyezvén, hogy a kik az arlesi főpásztor kikerülésével vennék föl a püspöki rendet, azok székeiktől megfosztandók. Az arlesi metropolita joghatósága alá helyezte a viennei és narbonnei tartományok egyházmegyéit is, s az ide vonatkozó ünnepélyes okmányt is kiadta az illetőnek.

A pápa ezen intézkedése ellen *Simplicius* viennei, *Hilarius* narbonnei, s kivált *Proculus* marseillei püspökök kikeltek. Ezen utóbbi Rómába idéztetett, de nemcsak hogy meg nem jelent, hanem az arlesi metropolita joghatósága alatti 2 székre püspököt szentelt föl, még pedig idegen püspököknek, az aix-inek segédlete mellett. Miért Zosimus 417-diki sept. 22-kén Afrika, Spanyolhon s Gallia püspökeihez levelet menesztvén, érzékenyen panaszkodik. A két törvénytelenül fölszentelt püspököt székeiktől megfosztotta, az egyházi közösségből kizárta, s ezen ítéletről a híveket tudósította. A körlevél egyéb körülményeket is említ, hogy tudniillik a fölszentelésnél a törvényes nap, mint főnebb említettük, a vasárnap, nem tartatott meg; Lázár az aix-i püspök előbb már mint rágalmazó elítéltetett, s mind a két törvénytelenül fölszentelt, az egyik mint priscillianista eretnek, szintén el voltak ítélve. Ezen iratban az arlesi metropolita kiváltságai és előjogai újra megerősítették.

Ugyanezen időtájban irt Zosimus Hilarius narbonnei püspöknek, ki a megyéjében történt püspöki fölszentelésért kérdőre vontott. Az arlesi metropolita kiváltságait a római levéltárbani adatok s számos püspökök bizonyosságaival védelmezte, s az egyházbóli kizárás büntetése allatt megtiltotta Hilárnak az ily törvénytelen fölszen-

telést; „*cum hoc, videas, írja Zosimus, Arelatensis civitatis episcopo et per apostolicam sedem et per S. Throphimi reverentiam, et per veterem consuetudinem, et nostra recenti evidentissima definitione deferri.*“ — Ugyanazon év sept. 29. keltezett levelet intézet Patroclus arlesi érsekhez, melyből kiderül, hogy Zosimus Proculust letette, az egyházi közösségből kizárta, s az ítélet már sok helyen ki is hirdettetett. A metropolitát inti, hogy jogait őrizze, melyeket Proculus alattomban és egy álzsinat illetéktelen határozatánál fogva támadott meg. Meghagyta, hogy ugrás a papszentelésben ne történjék, s rendeletei a szokott módon kihirdetessenek.

Azonban Proculus, a marseillei engedetlen püspök, mitsem törődött a letétellel s kiközösítéssel, püspöki tisztét tovább is folytatta, püspököket és egyéb papokat szentelt. Azért Zosimus a következő évi febr. végén ismét levelet menesztett az érsekhez, keményen megfeddvén őt, hogy jogait nem védi, azokkal nem él, mint írja: „*cum frequentibus litteris a nobis ipse sis admonitus,*“ holott mindenki tudja, hogy a formaták kiadását illetőleg is ő a pápai megbízott. Proculus folyvást üzte garázdálkodásait, rendzavarókkal szövetkezett, s a pápa meg az érsek boszantására mindent elkövetett. Zosimus a marseillei papsághoz s hívekhez intézett levelében igen panaszkodik Proculus ellen, s csodálkozását fejezi ki, hogy a város lakói a rendetlenkedéseket nem akadályozták; azután a metropolita iránti engedelmeségre inti őket, mint a kinek kezeiből méltó főpapot nyerendnek.

Valószínűtlen, hogy az engedetlen, daczos püspök Proculus magát a pápának valaha alávetette volna. Sz. Jeromos Proculust „*sanc-tissimus et doctissimus pontifex*“-nek nevezi, s Rusticusnak mint jeles lelkipásztort ajánlja. Ezt csak annak elfogadása deritené föl, hogy Zosimus az arlesi érsek iránti kedvezésből a marseillei, narbonnei s viennei püspökök jogainak sérelmére működött, vagy, hogy Jeromos Proculust az említett kitünő jellemzéssel akkor illette, midőn még az az engedelmesség ösvényéről le nem tántorodott. Ide vonatkozik I. Leó pápa azon nyilatkozata is, hogy a mi Patroclusnak engedtetett, azt elődei nem gyakorolták oly kiterjedésben, s tőle később részenkint ismét elvétethetett, mint írja: „*Quod Patroclo a Sede Apostolica temporaliter videbatur concessum, postmodum sententia meliore sublatum.*“ Leó pápa valóban a zavargások lecsillapítása tekintetéből Patroclus utódától a viennei tartományra vonatkozó metro-

politai jogot elvette, s úgy intézkedett, hogy a viennei metropolita, alatt 4 megyés püspök legyen, a többi az arlesiehez tartozzék.

Patroclus személyét illetőleg sz. Prosper *Évöl*-iből következő derül ki: 1. Ő törvénytelen püspök volt, s 412-ben az arlesi polgárok által elűzött Heros főpásztor helyét foglalta el, s szemére veti: „*Patroclus arelatensis episcopus infami mercatu sacerdotia venditare ausus.*“ 2. Patroclus Constantius tábornagy kegyencze volt, ki a gyenge Honór császáron majdnem korlátlanul uralkodott, a kor hitvitályaiba élénken bevegyült, s teremtményeit mindig magasabb polczokra tolni törekedett. 3. Patroclus Rómában Zosimusnak pápává választásakor jelen volt, s hatalmasan közreműködött annyira, hogy némely írók szerint hála, udvari befolyás s hitbuzgalom könnyen arra indíthatták a pápát, hogy ez az arlesi egyház előjogait fölelevenítette és még gyarapította is. S mint némelyek vélekednek, ezt annál is inkább képes volt Zosimus tenni, mivel ő nem úgy tűnt fel, mint kitűnő belátással és vas-erélyvel bíró egyéniség, hanem inkább mint a pártok eszköze.

Zosimusnak az eretnekekkel is sokat kelle küzdeni. A már kárhoztatott Coelestius Rómába utazott, s a pápának egy védirattal hitvallást nyújtott át, melyben tagadta mindazon tévtanokat, melyekért ő vádoltatik, kivált az eredeti bűnre vonatkozót. Javulást ígért ha tán tudatlanságból akarata ellen hibázott volna. Erre a pápa egy zsinatot hívott egybe Rómában, melyre Coelestius is megjelent. Hitvallását felolvasták; a pápa kérdéseire kielégítőleg felelt, mondván: „Én elvetem és kárhoztatom mindazon tévtanokat, melyek nevem alatt hítottak el.“ Zosimus ezen nyilatkozatot őszintének vélvén, nem határozott ellene, de a kiközösítéstől nem mentette föl, hanem erre 2 hónapi időt tűzött ki, hogy ez alatt kitudhassa, vajon a folyamodó méltó-e a föloldozásra. Heros- és Lázárra, kik Coelestius és Pelagiust a diospolisi zsinaton bevádolták, igen neheztelt; mert Patroclus Heros ellen Zosimust igen felingerelte, mivel Herost az arlesi székből kiszorította, s ennek a pápa előtt szép szint adni törekedett. Mint Müller írja, e pápa annyira kegyelte Patroclust, hogy mint már fönnebb is említettük, nemcsak metropolitai rangra emelte az arlesi széket, hanem annak joghatósága alá a viennei, aixi, s egyéb püspöki széket is teljesen alárendelte, melyek ezen korban Galliában léteztek. Az innét eredett surlódásoknak, melyeket rövideden Zosimus levelei nyomán szintén érintettünk, csak 4-ik utóda, sz. I. Leo pápa, vetett véget.

Erre *Praylius* jeruzsálemi püspöktől is kapott a pápa egy levelet, melyben az Pelagiusnak ügyét az apostoli székek buzgón ajánlja, s egyszersmind ezen eretnektől is kapott hitvallomását tartalmazó iratot, mely ugyan még I. Inczéhez volt intézve, de mivel ez már kimúlt, a levél utódának Zosimnsnak kézbesítettett, melyben elveti azon tévtanokat, melyekről őt vádolják. Hitvallása tanítványaiéval egy tartalmu volt. Zosimus úgy elhagyta magát a két eretnektől átmittatni, hogy az afrikai püspökökhez köriratot intézett, melyben csodálkozását fejezi ki a fölött, hogy oly igazhitű embereket, mint Pelagius és Coelestius eretnekeknek kiáltják ki, megrója azután őket, hogy Heros és Lázárnak ezen eretnekek elleni vádjaira oly sokat építettek, s ezen két vádlót püspöki székeiktől megfosztotta, azután az egyházi közösségből is kizárta. Ha Pelagius és Coelestius ravasz fogásaira gondolunk, úgy Zosimus kimentve áll előttünk. Azonban az afrikai püspökök igaz utra vezették a pápát, megírván neki, hogy az ügyet egy kissé érintetlen hagyja, míg tőlük majd mindenről, mi ide vonatkozik, körülményesen és tüzetesen értesíttetni fog.

Azután több zsinatot is tartottak, határozatokat hoztak, valamint hitcikkelyeket a Pelagius-féle tévtanok ellen kellő világosságba helyeztek, a két eretnektől mételeyeit kárhoztatták, az eredeti bűn s isteni kegyelemről tanokat bőven megvitatták s mindezeket megerősítés végett Rómába az apostoli székhöz fölterjesztették. Ezeket Zosim átvizsgálván, megdöbbenve vette észre, hogy a ravaszoktól megcsalatott. Hogy az ügy még jobban megvizsgáltathassék, egy zsinatot rögtönzött, melyre Coelestiust is meghívta, illetőleg megidézte. Ez azonban tudván, hogy a carthagói nagyzsínat 224 püspöke a pápát mindenről körülményesen értesítette, s így az ő ravaszsága kinyilvánul, rögtön elhagyta Rómát. Erre Coelestius és Pelagius 19 eretnek-tétele kárhoztatott s az ezek ellenébeni katholika tan az eredeti bűn s isteni kegyelemről ugyanannyi pontban világosan kijelentetett.

Honor császár ápril 30-ról keltezett rendelete folytán Pelagiust és Coelestiust Rómából száműzte s valamiut ezen eretnektől, úgy követőik fölött is az ítéletet kimondotta.

Sz. Zosim a római zsinat ítéletét előbb az afrikai püspökökkel, azután a több három világrész főpásztoraival is közölte. Zosimnak a két galliai püspök Heros és Lázár iránti eljárását illetőleg megjegyezzük,

hogy azt azon állítással igyekezett igazolni, hogy az arelati szék legrégebb Galliában, hol sz. *Throphim* volt az első püspök, kiről az apostolok cselekedeteinek könyve és sz. Pál is emlékezik. — S azért megerősítette újra Patroclus azon előjogát, hogy mint főnebb is említettük, az ő személy- s állástigazoló bizonyítványa nélkül Galliából ki sem fogadtassék el Rómában s egyebütt is. Különös, megjegyzi itt gr. Stollberg, hogy míg Zosim ezen nagy előjogot az említett egyház állítólagos régiségére akarja építeni s ugyanazon iratában említi, hogy ő ily előjogot Patroclusnak az ő személyes érdemeinél fogva engedményezi „*speciali meritorum eius contemplatione*.”

A pelagianusok nem szüntek meg egy közzsínatot sürgetni s Kelet püspökeit részükre megnyerni különösen iparkodtak, panaszolkodván a nyugati főpásztorok ellen, kik velők igaztalanul bántak.— De erőlködésök haszontalan volt; mert *Theodotus* antiochiai patriarcha elnöklése alatt szintén kárhoztattak; Pelagiusnak Jerusálemet el kelle hagyni, és Theodotus, valamint Praylius is, ki szintén mint Zosim, elhagyta magát ámtitni Pelagiustól, irtak a pápának. Így a keleti és nyugati egyházak által kárhoztatva, tévtanaik követői között szakadás történt, s valamint voltak ezelőtt félariaok, úgy most meg félpelagiánok keletkeztek. Mert a történelem által igazolt tény az, hogy minden tévtanok nem birván alapul az igazságot és egységet, e két fő kellék hiányában csakhamar több kisebb nagyobb felekezetek közt oszlanak meg, lassanként elenyésznek, a földről végkép eltűnnek, vagy annak valamely zugában vonják meg magokat, mi a kath. egyházban ennek egységénél fogva soha sem történhetik.

Tudomására esvén *Apiariusnak*, egy letett afrikai áldozárnak, hogy Zosim igen kegyes, vagy mint sz. Ágoston fejezi ki magát, „*multum misericors*“ s hogy ezen tulajdonánál fogva a két eretnek főnek könnyű volt őt elámtítani, hozzá folyamodott ő is; de ki sem hallgattatott, mi őt igen boszantotta. Egy ideig békében élt, de aztán megint I. Coelestin pápához fordult, mi által zendülésre adott alkalmat, mely azonban ügyének nem használt. Végre sokáig makacsul tagadott gonoszságait bevallotta s letétele érvényben maradt. Apiariusnak a pápáhozí folyamodását hangosan rosszellották az afrikai püspökök. Innen némely fölületes és pápaellenes írók elég helytelenül azt állítják, hogy az afrikai püspökök a pápáhozí föllebbezést az egész kath. világra nézve el akarták vitázni. Ez nem való, ők

ezen ősi jogot éppen nem tagadták, hanem a főnálló törvények gyakorlatát és kezelését illetőleg akarták, hogy azon papok, kik saját hatóságaik által valamely vétségben elmarasztaltattak, s mint ilyenek jogosan fenyítették meg, ne ellenkezzenek előjáróikkal, hanem fogadják el azt, mit a törvény rájuk mért, s ne járuljanak más hatóság elé, melynek szintén nem szabad a gonoszságot pártfogolni vagy elnézni. Az afrikai püspökök itt csak a visszaélések kiirtására szoritkoztak s a föllebbezési jogot soha sem tagadták; mert ők az apostoli székek mint mindenkor, úgy Zosim pápa alatt is engedelmeskedtek. Ezt hangosan igazolja az egyház történelme.

Sz. Kelemennek a Coelius nevű hegyeni egyháza Zosim korától fogva áll még maig is. Sz. Ágnes basilikája után, mely a salariai uton emelkedik, a legrégibb keresztény templom Rómában. Szent érzés és kegyelettel lép az ember be az előcsarnokba, melyben egykor a Katechumenek egybegyülekezni szoktak, s látja a pompás márványállványt, honnét az énekkar áhitatos zengedezése emelkedett az égbe, a három széket, melyekről az olvasások, leczkék és evangéliumok hangzottak; az első a népnek, a többi kettő pedig az oltárnak van irányozva. A kar háttérében emelkedik a szentély lépcsőzete s a kar oldalait a papság székei ékitik, s a háttérben a püspöki szék látható márványból, melyen Zosim ült.

Zosim egyházi ügyek elintézése végett sz. Ágostont Caesareába (Mauritania) küldötte. Az írók közül többen ezen pápától származtatják a *manipulust*. A *husvétii gyertya* eredetét is egész ezen pápáig lehet visszavinni, sőt még a korábbi időkig is, mint *Prudentius* költő műveiből kitűnik, ki egy századdal előzván meg *Zosimust*, a husvétii gyertyáról egy szép himnust készített. Ezen pápa a *Cereus paschalis megáldási jogát* minden lelkészre kiterjesztette, mely előbbi időkben csak a tekintélyesb basilikák papjait illette. — Valamint I. Anastasius pápa a nyomérékoknak meg nem engedte az egyházi pályárai lépést, úgy Zosim meg akarta, hogy a szolgák s törvénytelen születésűek abból kizárva legyenek. Meghagyta, hogy az egyháziak a korcsmákat kerüljék s holmi tárgyak árulásától tartózkodjanak, egyedül papi tisztkezdésőkkel foglalkozván. Baluz szerint Zosim volt az első pápa, ki Galliába helyettest küldött.

Alig ült ezen pápa egy évig az apostoli széken, midőn súlyosan megbetegedett s többször keringett halálának hirt, mig végre 1 év-

nehány hó s napi pápasága után 418-iki december 26-án csakugyan kimult. Müller szerint 1 év, 9 hó s néhány napig volt pápa. A halála előtti napokban ugyanazon hóban 3 szerpapot, 10 áldozárt s 8 püspököt szentelt. Sz. Zosim földi maradványai sz. Lőrincz bazilikájában a tiburtini uton takarítottak el. „Sz. Zosim értelmes és tevékeny egyházfő volt, de felfuvalkodottságtól nem volt egészen ment — az egyes püspökök iránti eljárást s az afrikai nemzeti zsinat iránti hangulatát tekintve, mely Synodál-iratábani kifejezései által valóban erőteljes ellenzékét tanusított.” Stollberg ezen ítélete kissé szigorúnak tűnik fel, ha a Martyrologiumban sz. Zosimusnak nevét olvassuk. Azonban a szentek is emberek voltak. Zosimtól 15 levél maradt fenn, melyek életrajzának főkulcsjait képezik.

XLIII.

Sz. I. Bonifacius. 418—422.

Már Zosim pápa betegsége alatt tevékenyen mozogtak a pártok, az utódot illetőleg különféle egyénekre irányozván figyelmöket. Különösen az említett pápa halálakor *Eulalius* nagyravágyó főszerpap pártja igen élénknek mutatta magát. Még az elhunyt pápának temetési szertartásai el sem végeztettek, midőn ezen párt az említett főszerpappal élén a Laterán-egyházat hatalmába kerítette s egész következő vasárnapig megszállva tartotta, hogy ekkor *Eulaliust* fölszenteltethesse. Ezt a párt háborítatlanul végrehajtatta, mert ebben a pogány praefectus *Symmachus* által is támogatott. Meghagyta ugyan a népnek, hogy zavart ne csináljon, s a papság választásán megnyugodjék, de *Eulál* pártja ellen mit sem tett.

Mig 418-ki dec. 28-án Róma papsága, mintegy 70 áldozár s a szomszéd egyházmegyék 9 püspöke sz. Theodor templomában egybegyültek s Bonifacius áldozárt pápává választották, ki valószínűleg egy s ugyanazon személy volt sz. I. Ince pápának konstantinápolyi ügyvivőjével, *Eulalius* pártja a laterani sz. János templomában maradt egybegyülve s választottját támogatta. Az ép oly erőnyes és tudományos Bonifác, mint elődei bármely nevezetesebbike, vonakodott a pá-

pai székre lépni, bár ekkor arra méltóbbat kiszemelni nem lehetett. Azonban a kéréseknek engedve, a szokott ünnepélyességgel fölszenteltetett. Ez alkalommal 9 megyés püspök környezte a pápát, s majdnem 70 áldozár irta alá az ünnepélyes okmányt. A fölszentelés bevégezése után Bonifác sz. Péter templomába vezettetett.

Eulalius ellenben az ostiai püspök által szenteltetett fel, kit az ő pártja akarata ellenére, hajlott kora és súlyos betegsége daczára is megragadván, Rómába hurczolt; ez által híven törvényesíthetni a kegyencz megválasztását, s föltehetni tervük sikerére a koronát. Még ugyanazon napon irt Symmachus, ki Eulaliust pártfogolta, a császárnak, mi által ez félrevezettetvén, parancsot adott ki, hogy Bonifác Rómából azonnal kiutasíttassék, s Eulalius méltóságában háborítatlanul megmaradjon. Ezen levélbeni parancsot Symmachus vizkereszt napján kapta meg s Bonifácot titkos irnokai egyike által azonnal maga elé idézte, hogy vele a császári parancsot tudassa. Egyszer-mint a pápai működést is megtiltotta neki s az isteniszolgálat végzését. De Bonifác, mint az említett napnak szentsége kívánta, ünnepélyes menetet vezetett a városon kívüli sz. Pál templomába, hol a szent-miséét bemutatta, s mivel ez alkalommal Symmachus titkárával a nép nem épen tisztességesen bánt, azért Symmachus Bonifác előtt, hogy a városba vissza ne térhessen, a kapukat mind bezáratta. Az említettnek ezen kizárását Eulalius használni törekedett, pártja örömrivalgásai közben sz. Péter templomába ünnepélyesen bevonult, az isteniszolgálatot elvégezte, s mint pápát mutatta magát mindenütt.

A praefectus pártosságát kiki beláthatja, s elgondolhatja, hogy mily igaztalanul tudósíthatta a császárt. De a püspökök és áldozárok, kik a nép nagyobb részének beleegyezésével választották Bonifácot pápává, a császárt tudósították a dolog valódi állásáról, s esengve kérték őt, hogy a kibocsátott rendeletet venné vissza, Eulaliust pártjával együtt idézné meg, valamint ők is Bonifácczal együtt készek a császári udvarban megjelenni, hogy az igazság szerint ezen ügy elintéztessék. — E józan és illő ajánlat Honór előtt igazságosnak tűnt fel. 419-diki jan. 13-káról keltezett rendeletével az előbbi parancsot visszavonta, Eulaliust pedig és Bonifácot pártjaik nagyjaival együtt Ravennába idézte, hol az egyházmegyéek püspökeinek is meg kelle jelenni, hogy zsinat határozzon e fontos ügy-

ben. Különös hangnyomattal megjegyzi azután, hogy a ki a két ellenfél közül február 8-kára a kitűzött helyen meg nem jelenik, annak választása minden vizsgálat nélkül semmisnek nyilvánítatik. S hogy az ő részéről is mi nyoma se legyen a pártosságnak, meghagyta, hogy azok, kik Eulalius és Bonifác választása és fölszentelésében résztvettek, azok e zsinaton mint bírók nem ülhetnek. A meghívott püspökök közt volt nólai sz. Pál is, de gyöngélkedése s az idő zordonságával igazolta elmaradását.

A püspökök Ravennában egybegyültek, de mivel bonyolultabbnak találták az ügyet, hogy sem azt a közelgő Husvétig, mely márczius 30-kára esett, bevégezheték volna, s ezen ünnepkor kiki szék-városában tartozott lenni, azért a püspökök és császár jun. 13-kára tették a zsinat kezdetét. Az olasz, galliai és afrikai püspököknek a kitűzött hely és nap is tudtul adatott, hogy tudják, hol és mikor kell a közzsínatra egybegyülekezniök. Az is elhatároztatott, hogy sem Bonifác, sem Eulalius Rómába ne térjenek vissza a zavargások kikerülése tekintetéből, míg az ügy eldöntetni nem fog, s hogy a husvétii ünnepek alatt az isteniszolgálatot *Achilleus* spoletói püspök végezze, mivel az egyik párttal sem tartott. Azonban Eulalius márczius 18-kán visszatért az örök városba Symmachus akarata ellen, ki a császár ez ügybeni intézkedése óta úgy tetette magát, mintha nem tartoznék többé Eulalius pártjához. Még ugyanezen napon tudósította Achilleus a praefectust, hogy a császár által megbízott a husvétii ünnepek alatti isteniszolgálatok végzésére, s levele után 3 nap múlva ő maga is megérkezett. Megjelenése néplázadást idézett elő a két párt hívei közt, s a legnagyobb elkeseredés Eulalius követői részéről mutatkozott. Annyira fokozódott a lázongás a lateráni bazilika birtokaért, hogy Symmachus kénytelen volt a császárnak jelentést tenni a történekről, kérvén Honórt, hogy izenje meg haladéktalanul, hogy mihez tartsa magát ily körülmények közt. *Vitulus* titkár által küldte a császár parancsát, melyben ismételve meghagyja, hogy Bonifác és Eulalius Rómától távol legyenek, Eulalius azonna hagyja el a várost, hogy minden zavargás kikerültesse, és pedig méltósága és szabadsága elvesztése alatt; a lateráni egyház csak a spoletói püspöknek nyiljék meg, kinek egyedül szabad a husvétii ünnepek alatt abban ténykedni. A Symmachus alatti hivatalnokoknak halálos büntetés alatt meghagyatott az e parancs megtartása fölötti örökös

A császári irat Eulaliussal azonnal közöltetett, ki azonban egyedül nagyravágyása által vezettetvén, szándékában hajthatlanul megmaradt. Pártját egybehívta, s a laterani templomot elfoglalván, ebben keresztelt s egyéb ténykedéseket nagy ünnepélyességgel végzett. Katonai erőhatalomnak kelle közbejöni, hogy Eulaliust a templomból elűzze, s erős őrizetet hagyni hátra, hogy Achilleus püspök szent tisztét háborittatlanul végezhesse. Erre a tolakodónak el kelle Rómát hagyni s számkivetésbe menni. A császár megboszankodván Eulaliusra, megdicsérte Symmachus eljárását, s 3-dik aprilban kelt leiratánál fogva, mely Ravennából ugyanazon hó 8-kán jutott el Rómába, a nagyravágyó Eulaliust az örökvárosból mindenkorra száműzte, s megengedte, hogy Bonifác most már háborittatlanul megkezdheti az egyház kormányzását. Senatus és nép örömrivalgások közt fogadta a császár ezen parancsát; és két nap mulva a törvényes pápa Rómába bevonult. Roppant néptömegek hullámozottak elébe s a legélénkebb örömnilyánításokkal fogadták. Eulalius nemsokára nepi-i püspök lett. Így a jun. 10-kére rendelt közsinat is szükségtelen lévén, erről az egész katholika világ püspökei azonnal tudósítottak. Ezen röviden vázolt szakadás, hogy jövőre az ily kiáltó botrányok föl ne merüljenek, egy különös császári intézkedést eredményezett, miről alább bővebben szölandunk.

A szakadás tehát azzal végződött, hogy Bonifác sz. Péter székére emeltetvén, a pápai méltóságnak háborittatlan birtokába jutott. Mi ezen egyházfőnek megválasztása előtti életét illeti, annyi bizonyos, hogy *Jucundus* nevű római áldozárnak fia, hajlott korú, az egyházi törvényekben alaposan járatos, feddhetlen életű s egyéb szép tulajdonokkal ékeskedő volt; érdemeit az is igen emelte, hogy akarata ellen választatott pápává, mint ez választóinak a császárhoz intézett leveléből bőven kitétnik.

Bonifác az apostoli szék birtokába jutván, oda törekedett, hogy jövőre a pápaválasztások alkalmából semmi szakadás vagy rendetlenkedések se merüljenek föl. Azért 419-diki jul. 1-jéről keltezett levelet intézett Honór császárhoz, hogy szigorú rendeletével mindazok nagyravágyásának gátot vessen, kik inkább cselszövényes és messze-kiterjedő összeköttetésekben bizakodva, mint személyes érdemeikben, oly méltóságokra törekszenek, melyekre csak az érdemdúsak emelendők.

A császár a pápa ezen előterjesztését igen kedvesen fogadta, s egy rendeletet íratott, hogy jövőre az apostoli székre törekvő nagyravágyóknak legfensőbb hatalommal gát vettessék. Idáig a pápaválasztásokkor nem igen történtek viszályok, vagy valami jelentékenyebb civódások. A szomszéd városok (finitimarum urbium) püspökei összeköttetésben a római papsággal és néppel, gondoskodtak a választásról. A szavazatok szóval adattak, és többnyire közfölkialtással (acclamatio) választatott meg a pápa. De Nagy-Constantin uralkodása óta azon ürügy alatt, hogy a nép összeütközése meggátoltassék, a császárok a pápaválasztásokra hatékony befolyást törekedtek gyakorolni. Az állítólagos igény mindig erősebb gyakorlatba ment át s mindenik párt legsikeresebbnek hitte a császári tekintélyre támaszkodni. Ezen beavatkozás azonban nem volt oly föltűnő, mint az előbb leírt szakadásban, midőn azt Bonifác és Eulalius magok igényelték, és Honórnak ez alkalommal föllépése az első hivatalos beavatkozásul tekintendő, melyet a történelem fölmutathat. Pagi s egyéb tekintélyes írók szerint igen nagy rossz az, hogy a világi uralkodók a pápák választásába oly igen beavatkoztak; mert ezáltal, mint a történelem hangosan igazolja, igen nagy kárára voltak az egyháznak és ezt gyakran méltatlanok feltolásával nagyon lealacsonyították. Voltak esetek később, midőn a világi hatalom be sem várta, hogy az egyház az összeütközések elhárítására fölhívja, hanem a legbékésebb választásoknál is befolyását az egyházra a legkárosabb módon gyakorolni sietett. A következő császárok Honór példáját mint törvényes formát tekintették, mint ezt a góth és longobard királyoknál látandjuk.

Bármily békés természetű volt is Bonifác pápa, és minden civódást igen gondosan került; mégis a főnforgó körülmények többször kiragadták őt csendköréből az egyház jogainak védelmezésére. E jeles egyházfő ide vonatkozólag a következő nevezetes szavakat írta: „Én lelkiismeretemnél fogva köteleztetem az egyháznak idáig sértetlenül megőrzött jogait el nem hagyni, melyek őrzésére, bár mint méltatlant az isteni gondviselés engem kiállított.” Ezen szilárdságot tanusította ő különösen a következő fontos ügyben is. Mindön tudniillik a patrái püspöki szék Achajában, mely az illyriai egyháztartományhoz tartozott, s melynek élén Thessalonichában a pápai helyettes állott, üresedésbe jött, a korintheta püspök mindent elkövetett, hogy az elhunyt püspök székére *Perigenest* léptethessék. — De mivel ez

nem sikerült, visszautazott Korinthusba s aztán nemsokára kimult. A papság és nép erre korinthusi püspökké Perigenest választotta, s mivel tudták, hogy ezen választás e tartomány néhány püspökeinek nem tetszik, a pápához fordultak, hogy ezen választást teljhatalmával megerősítse. Bonifác az e vidékeni helyettese-, Rufus thessalonichai püspökhöz utasította őket, megjegyezvén, hogy maga részéről mi észrevétele sincs ezen választás ellen. Rufus a tartomány minden püspökeit értesítette arról, hogy Perigenes választását valamint a pápa, úgy ő is jóváhagyja. De ebbe nem minden püspök egyezett bele, — hanem II. Theodosius császárhoz fordultak, ki az ő megkeresésök folytán egy 421-diki jul. 14-kéről keltezett rendeletet bocsátott ki, melyben meghagyatik, hogy mindazon surlódások, melyek jövőre az illyriai tartományban felmerülnének, a megyék püspökei által egyenlítettessenek ki, ha már előbb a konstantinápolyi patriarha tanácsát kikérték. S így Illyria egyházai a konstantinápolyi főpásztor joghatósága alá helyeztettek.

II. Theodosius ezen rendelete után, mely Illyria Praefectus-praetorio-jához intéztetett, néhány püspök azonnal kihuzta magát Rufus thessalonichai főpásztor tekintélye alól. A püspökök ezen egyenetlenkedését s a császár kegyét a konstantinápolyi patriarcha hatalma gyarapítására fordítani törekedett. Korinthusba zsinatot hirdetett, hogy Perigenes fölszentelését, ámbár ez canonszerűleg történt, s a pápa meg ennek követe Rufus által is jóváhagyatott, megvizsgálja.

Bonifác ezen ügyben 422-diki martius 11-kén három levelet irt, melyekben inti az apostoli szék barátait, hogy annak jogait védelmezzék, s azok megtámadóit komolyan fenyegeti. Az első levelet Rufus thessalonichai helyetteséhez intézte, intvén őt, hogy a szent-szék jogait védelmezze, újításoknak gátot vessen, s mindannak szilárdul ellenálljon mit a konstantinápolyi patriarcha jogellenesen működik. — A 2-dik levél a thessalonichai püspökökhez menesztett, oda utasítatván ezek, hogy senkinek tekintélyét el ne ismerjék, hanem egyedül a thessalonichai pápai legatusnak joghatósága alatt maradjanak. — A 3-dik levél *Macedonia, Achaja, Thessalia, Epirus* és *Dacia* püspökeihez intéztetett, kikeket a konstantinápolyi patriarcha a korinthusi zsinatra meghívott, hogy ez alkalommal Perigenes fölszentelését illetőleg véleményeiket kijelentsék. „*Mely püspök, kérdi*

ezen iratában a pápa, kételkedhetik oly felszentelés érvényéről, melyet mi jóváhagytunk? Mely püspök tulajdoníthatja magának a jogot, hogy e végből zsinatot hirdethessen? Olvassátok az egyház canon-ait, s úgy fogjátok találni, hogy a római szék az első, az alexandriai a második, és az antiochiai a harmadik rangra nézve. Ez a három a legtekintélyesebb püspöki szék, melyeket az atyák a többiektől egészen megkülönböztetnek, s fönséges előjogok meg kiterjedt joghatóság a többiek fölé emelnek.“ Azután mindazon püspököket, kik a korinthetai zsinatra megjelentek, vagy Perigenes felszentelése ellen nyilatkoznának, kiközösítéssel fenyegette. Hogy az ő követének Rufusnak ügyét, mely egyszerű mint az apostoli széké is volt, bevégezze, még Honor császárhoz is fordult, ki levelében keményen megfeddvén unokaöcsészét az apostoli szék jogainak megtámadásaiért, II. Theodosius a főnebb említett rendeletét azonnal visszavonta. Ez időtől fogva Illyria *Isauri-Leo* koraig a római patriarcha főnhatósága alatt maradt, ki azt thessalonikai helyettese által kormányozta.

Egy más ügy is igénybe vette Bonifác pápaságát. Ugyanis sz. Aurél Karthagóban 419-ki májusban 217 püspökből álló zsinatot hívott egybe. A pápa részéről *Faustinus* legatus volt jelen. A zsinat a nicaei s egyéb zsinatoknak a *Hyerarchiára* vonatkozó canonait felolvastatta. Faustin azt kívánta, hogy előbb azok tárgyalassanak, melyekben ő még Zosim által megbízott s a többi két pápai követnek adott utasítások is tekintetbe vétessenek. De midőn a felolvasó azon canonra jött, mely a püspököknek a pápához meghívását rendeli és a sardicai zsinat határozatai szerint is *Apiarius* ügyét érinti, azaz, melyre ezen letett áldozár hivatkozik, Alypius következőleg nyilatkozott: „Mivel ezen canon nem foglaltatik a nicaei értekezmények másolataiban, azért Aurelius küldjön Konstantinápolyba, hol az eredeti irat őriztetik; valamint az alexandriai, antiochiai püspökökhez és a pápához, ezt kérvén, hogy maga részéről is az ügyben tudomást szerezzen.“

Faustin Alypius ezen indítványát a pápa iránti köteles tiszteleten ejtett sérelemnek tekintelte, állítván, hogy ez ügyben a vizsgálat egyedül a pápát illeti. Erre egy másik állítólagos nicaei canont olvastak fel, mely a papoknak a szomszéd püspökökhez ídőzését illeti. Ezt illetőleg is azon vélemény nyilvánult, hogy az említett másolatnak kézhez jutása bevárando. Faustin ismét állítá, hogy ezen ügy is

a pápának jelentendő fel, kitől a végeldöntés várandó az atyák által. De ezek Alypius iuditványa mellett maradtak, kijelentvén, hogy ha, a kézhez jutandó állítólagos nicaei canonok valódiaknak bizonyulnak be, úgy ezek szerint járnak el a dologban, ha pedig azok nem eredetiek, akkor az ügy elintézésére egy afrikai zsinatnak kell ismét egybehívatni. Ugy látszik, hogy Orbánnak Apiarius elleni eljárásában a szokott forma nem tartatott meg; de a jámbor püspök készséggel vallá be ezen hibáját s törekedett ezt ismét jóvá tenni.

Faustin Apiarius mellett élénken buzgolkodott s miután ez előbbi gonosz életeért bocsánatot kért, ismét az egyházzali közösségre bocsáttatott s az egyházi hivatal viselése megengedtetett neki, ha ilyenre valahol kineveztetnék, csak éppen *Siccá*-ban nem, hol oly nagy botrányt követett el. Erre az afrikai atyák egy iratatot intéztek Bonifác pápához, melyben őt Apiarius ügyének egész folyamáról értesítik s hogy a nicaei canonok másolatait illetőleg a keleti egyházakhoz is írtak, kérvén a pápát, hogy a maga részéről e tekintetben szintén tudakozódjék, és az eredményt velők tudassa. Ismételték egyszersmint a Zosimnak tett ígéretet, hogy az ezen pápa által velők közlött canonok szerint fognak eljárni. Végre kéri Bonifácot, hogy ő is az egyház canonaihoz tartsa magát. Ha ezek, írják az afrikai atyák, Olaszországban megtartottak volna, úgy nem kelle vala nekik annyit tűrni. Itt minden bizonynnyal Zosimot értik, ki az ügy kellő megvizsgálása nélkül hozott határozatot Pelagiust és Coelestiust illetőleg, kiktől rászedetni engedte magát, s az afrikai atyák végzését is gáncsolta; Zosimnak a két galliai püspök, Heros és Lázár elleni önkényes eljárását, kiket ő kihallgatatlanul kárhoztatott s az egyházból kizárt, és az ősi viennei egyházat, melyet a Patroclu siránti kedvezésből az arlesinak rendelt alá.

Midőn a kívánt másolatok mindenünnét megérkeztek s az atyák birtokában levőkkel összehasonlittatván, ugyanegy tartalmuaknak találtattak, *Innocentius* és *Marcellus* által azokat a pápához küldötték, ki sz. Ágoston és Alypius irányában igen bizodalmasnak mutatta magát.

I. Bonifác pápasága alatt az ismeretes *Julán* pelagianus, ecclanumi püspök a Rómában tartózkodott néhány pelagianus pretnekhez iratot menesztett, melyben a katholikusokat manichaeusoknak nevezi, hogy azokat a tévelyben megerősítse; és a 18 elítélt püspök, kiknek fejeül ő tekintetett, Rufus tessalonikai püspökhöz levelet intézett, ezt is tévelyökbe rántani törekedvén. Mind a két levél tartalmáról épen

akkor értesült Bonifác, midőn Alypius, kivel ő bizalmas barátságra lépett, Rómában vala. Midőn ez visszatérni készülne hazájába, a két levél másolatát átadta neki sz. Ágoston részére, hogy azokra czáfolatot készítsen. Alypius sz. Ágoston első könyve (de nuptiis) ellen Julián által szerkesztett 4 könyv kivonatát is magával hozta, melyet *Valerius Comes* Ravennából, hol Alypiussal találkozott, azon kéréssel küldött ez által a roppant tudományu főpapnak meg, hogy arra mihelyt lehetséges, szintén czáfolatot írjon. Így keletkezett sz. Ágoston: „*De nuptiis et concupiscentia*“ czimű műve.

A pápa által küldött két pelagianus levélre is „*Quatuor libri ad Bonifacium*“ czim alatt felséges czáfolatot készített. Az első könyvben megezáfolja Juliannak a római pelagianusokhoz intézett levelét, a többi háromban pedig a 18 püspöknek Rufushoz küldött iratát. Sz. Bonifác Ágostonnak a Fussalábani áldozárrali ügyét is elintézte. Antonius a javulásnak kétségtelen jeleit adván, a pápa Áfrikába irt, hogy Antoniust szent hivatalába visszahelyezzék, ha ügye úgy áll, mint azt neki előadták.

Bonifác 422-ben szintén nevezetes jelét adá méltányosságának és igazságszeretetének, mi nem kevésbé növelte tiszteletét. Ugyanis a *lutevai* (a mai *Lodève* Languedoc-ban) papság azon panasszal fordult a pápához, hogy mivel püspökük meghalt, Patroclus egy általa fölszentelt püspököt akar nekik feltolni anélkül, hogy Hilarius *narbói* (ma Narbonne) metropolitát megkérdezte volna ez ügyben. Bonifác ragyogó igazságszeretete által vezettetve, belátta, hogy az arlesi püspöknek mi jogos igénye sem lehet a Zosim által neki engedmenyezettnél több előjogra; azért azonnal irt Hilariusnak, megbizván őt, hogy Lutevába siessen s ott belátása szerint mint metropolita intézkedjék. Erre nézve Bonifác a nicaei canont idézi, mely a metropoliták jogainak megsértését tiltja. De azt kívánja, hogy Hilarius őt az ügy mikénti elintézéséről tudósítsa. Így semmisítette meg az igazságszerető és bölcs Bonifác iratával azt, mi előde által az arlesi püspök előnyére intéztetett; a narbonnei és marseillei püspököket pedig minden jogaik- és kiváltságaikban megerősítette, melyektől megfosztattak; a narbonnei püspöknek meghagyta, hogy az arlesi főpásztor által ne engedje joghatóságát csonkíttatni. Ezen irat 422-ki február 2-ról van keltezve. Nagy Leo pápa Bonifác ezen eljárását a vien-

nei tartomány püspökeihez menesztett levelében nagyon megdicséri, mondván a többi közt: „Az apostoli szék által Patroclusnak adott előjogok azután sokkal igazságosabb lábra állíttattak.“

Épen ily igazságosan járt el *Maximus* valenciai püspök ügyét illetőleg is, kit saját papsága manichaeismus s egyéb gonoszságról vádolt. Ez nem akarta magát a három püspök ítéletének alávetni, kik egymásközt a joghatóságért czivódtak, bár ezek a pápa által bizat-tak meg. Azért a valenciai papság ismét Bonifáczhoz fordult, vala-mint a galliai püspökök is igen sürgették a pápát. Bonifác 419-ki jun. 13-ról keltezett iratot intézett a 10 galliai püspökhöz, legfőkép pedig a 7 galliai tartomány püspökeihez, melyben a megszökött püs-pökök részére még egyszer novemberig terjesztette ki a megjelenési időt, a midőn akár megjelennek, akár nem, a hét püspök fölöttük íté-letet mondand az általok képzendő zsinaton, melyet ő azután meg-erősítend. Mert, írja, bármit határoztok is, el kell annak a mi tekin-télyünkönél fogva ismertetni, mivel *Maximus* hozzánk fordult. A hét tartomány püspökeihez küldött levelét azon meghagyással zárja be, hogy november 1-én egybegyűljenek megítélendők, valjon *Maximus* bűnös-e vagy nem.

Valamint I. Bonifácz erős kézzel kormányozta az egyházat, ép oly buzgón törekedett ő böles intézkedéseivel a cultust és egélyt emelni. Így megújította sz. Fábían pápa azon rendeletét, hogy 30-ik éve előtt ki sem szenteltessék áldozárrá, s mindazok, kik e méltó-ságra emeltetnek, erkölcsös élet által tüntessék ki magokat és ne tar-tozzanak a rabszolgák osztályához, mint *Zosim* is rendelte. Többen állítják, hogy I. Bonifácz hozta be a szent misébe a „*Gloria in excelsis Deo*“-t Nagy-Csütörtökön az Oltáriszentség szerzése fölötti öröm ki-jelentésére. A szentek sirjainál ezek ünnepei előtti estvéken tartatni szokott összejöveleteket, melyek szent énekek zengedezése s szentva-csorák elköltése által emelték az áhitatosságot, eltörölte, mivel ezen összegyülekezések az eredeti rendeltetéstől egészen eltérve, világi gyönyörök élvezésére zsákmányoltattak ki. A vigélyeket, melyek ima és bőjt által fűszerezendők, oly meghagyással tartotta fenn, hogy ezental a hivek a szentek sirjainál csak nappal gyülekezzenek össze ájtatoskodni.

Azt is meghagyta, hogy a nők, ha mindjárt zárdaszüzek is, a szent edényeket és ruhákat ne érintsék, azokat ne ök, hanem egyházi

férfiak tisztogassák, az oltároknál füstölőt ne nyujtsanak az isteni szolgálatot végző papnak; mert ez mind a papok tiszte stb.

Sz. Felicitás sírkertjét felékesítette s egy szép imodával látta el. Az itteni katakombában vonta meg magát sz. Bonifác, midőn a szakadás alatt a császár rendeleténél fogva Rómából száműzetett. Ezen idő óta igen szeretett e katakombában ájtatoskodni a derék pápa.— A sz. Felicitás tiszteletére állított, de már roskadozásnak indult kápolnát, mely Symmachus által helyreállíttatott, és I. Adorján pápa korától sz. Felicitás egyik fia, *Sylvanus*-ról neveztetett s azután egészen feledékenységre meült, *Bassio* tekintélyes régiségbuvár egy kis nyaralóban közel a *Salaro-hídhöz* ismét felfedezte. Egy régi lépcsőzet nyomán sz. Bonifác és Felicitás földalatti szentélyeire bukkant. A régibb ezen templomkák közül sz. Felicitásé, mely Rotundát képezett; a másik, t. i. sz. Bonifác imodája négyszögű volt, melyben a tudós Bassio még azon oltár maradványait is megtalálta, melyen a szent pápa számkivetése alatt a sz. áldozatot mutatta be.

Ezen imodában kívánta sz. Bonifác földi maradványait eltakaríttatni, azon kápolna mellett, melyben sz. Felicitás és fia *Sylvanus* sírjait oly meghatóan feldíszítette. Az Ur szöllejében működők számát decemberben tartott papszentelése által 3 szerpap, 13 áldozár és 36 püspökkel növelte. Miután Jézus egyházát 3 év, 9 hó s néhány napig szent buzgalommal kormányozta, 422-ki november 24-én kimúlt. Földi maradványai a *Salaro*-utoni sirboltban takaríttattak el saját kívánsága szerint. Hol *Manlius Péter* szerint következő sirirattal tiszteltetett meg, melyet mi ezennel közlünk, mivel sz. Bonifác életére még világosabb fény deríttetik általa:

Postquam mors Christi pro nobis morte peristi,

In Domini famulos nil tibi juris erit,

Pone trucem rabiem non est saevire potestas,

Aut quid victa furis, nil nocitura piis?

Hoc si quidem melius demisso vivitur Orbe.

Cum tamen, ut vivat, hic sibi quisque facit.

Hic sita sunt Papae Bonifaci membra sepulchro,

Pontificale sacrum qui bene gessit opus:

Justitiae custos rectus, patiensque benignus,

Cultus in eloquiis, et pietate placens.

Flete ergo mecum Pastoris funera cuncti,
Quos taedet citius tot caruisse bonis.

A másik sirirat így hangzik:

Sedis apostolicae primaevius miles ab annis,
Post etiam toto Praesul in Orbe sacer.
Membra beata senex Bonifacius hic sua clausit,
Certus in adventu glorificandi Dei.
Mitis adunavit divisum Pastor ovile,
Vexatos refovens hoste cadente greges.
Iram supplicibus miti de corde remisit,
Debellans cunctos simplicitate dolos.
Egit, ne sterilis Romam consumeret Annus,
Nunc orando, fugans, nunc miserando, famem
Quis te sancte Parens, cum Christo nesciat esse,
Splendida quem rectum vita fuisse probat?

Az egyház I. Bonifác pápát a szentek közé írta, mivel az Ur öt életében több csodával megdicsőítette s róla okt. 25-kén emlékezik. Ezen sirirataiból kiderül, hogy már nagyon hajlott kora volt midőn kimult; hogy az egyházat több évekig szolgált; emberbaráti érzelmet tanusító viselete által véget vetett az egyházi szakadásnak, s Róma városát az inség korában nyújtott segítségével hálára indította. A kegyesség, szelidség és szerénység erényei mind megannyi ragyogó ékkövei voltak jellemének; erények, melyek gyakran üdvös hatással működnek, mint az elkeserítő szigorúság, s valóban az Eulalius által előidézett szakadás korában ezek vezették őt győzelemre. S legalább épen nem voltak akadályára az egyház kormányzatában, hanem inkább azok által fölmagasztalva, annál méltóbban teljesítette főséges hivatását.

A híres Trithem „*De scriptoribus Ecclesiae*” czimű művében következőleg emlékezik sz. I. Bonifácra: „I. Bonifác nagy tudományosságú férfiú volt, s egészen alkalmas a lelkek vezetésére, a szent atyák cononainak nyomán az egyház javára sokat intézkedett. A hivek lelki épületére írott művek is tulajdonittatnak neki. — Sz. Ágoston Julián műveire írott czáfolatát ezen pápának ajánlotta, s az előszóban következőleg szól sz. Bonifácra: „*Noveram Te quidem fama celeberrima praedicante; et frequentissimis atque veracissimis*

nuntiis, quanta esses Dei gratia plenus, acceperam, beatissime atque venerande Papa Bonifaci etc.“ — Az írók általában mint az apostoli szék hatalmának szilárdítóját s híres jogtudóst tüntetik föl.

Az ő pápasága alatt Perzsiában V. Bahram uralkodó nagy üldözést támasztott a keresztények ellen, mely 30 évig dühöngvén, számos vértanukkal dicsőítettett Jézus egyháza, kiknek, fájdalom, nem ismeri neveit a történelem! Ekkor az üldözések elől többen a római birodalomba menekültek, s mivel ez nem akarta őket kiadni a mérszárló uralkodónak, háborura került a dolog, de 421-ben a perzsák megverettek. Többek szerint ezen pápa alatt az adriai tengeren már mutatkoztak némi nyomai a később oly dús- és hatalmassá lett Velencének. — Említendő még, hogy szintén sz. I. Bonifác alatt halt meg 420-ban, élte 90-ik évében, a roppant tudományossága egyház-
atya sz. *Jeromos*.

XLIV.

Sz. I. Coelestinus. 422—432.

Sz. I. Bonifác elhunytá után sz. Coelestin, e néven első minden legkisebb rendzavarás, vagy ellenkezés nélkül választatott meg annak utódává, bár félték, hogy Eulalius, kinek Rómában még számos barátai voltak, ezek által fölhiva, még egyszer kísérletet tesz. De ez sokkal jobbnak látta a magányban maradni, semmint a viharos tengerre bocsátkozni, melyen Péter hajócskáj a nagy hanyatásnak volt kitéve.

Sz. Coelestin született római, *Priscus* nevűnek fia, és *Valentinian* császárnak közeli rokona volt. Gyöngye gyermekségétől fogva kolostorban neveltetett és cardinál-diacon-, vagy tán épen cardinál-áldozárságig emelkedett, míg végre 422-diki sept. 10-kén, vagy Sandini s egyebek szerint, s ez valószínűbb is, novemberben az apostoli székre jutott. Erre csakhamar sz. Ágostontól levelet kapott. Ugyanis Hippótól nem messze volt egy *Fussala* nevű városka, melynek lakói nemrég vetvén el a Donatista tévelyeket, visszatértek az egyházba, s a hivek üdvéért buzgólkodó sz. Ágoston jónak látta

hogy e városka saját püspökkel birna, ki állandóan köztök lankék s üdvök ügyéről gondoskodnék. Ez által ugyan saját joghatósága körét összébbvonta, de igazi püspöknek mutatta magát, ki saját javát adta a hivek üdvéért. Numidia püspökeivel egyetértve a fiatal Antonius áldozárt, kit ő maga nevelt, szentelte fussalai püspökké.

Azonban sz. Ágoston ezen buzgalmaért sok buszuságot volt kénytelen elnyelni. Az ő kegyeltje ugyanis, kit oly gonddal nevelt, nyájának botránya lett. A fussalai hivek esengve kérték sz. Ágostont, hogy távolítaná el tőlök Antoniust, ellenkező esetben ők kénytelenek lesznek azt erőszakkal elfűzni. Ezen komoly fenyegetés s kegyencze botrányos viselete igen megszoríták a nagy hippói főpapot. Azért Numidia első püspöke által zsinatot hirdettetett, melyre Antonius s a fussalai hivek is meghivattak; mindkét rész kihallgattatott; a püspök sok botrány- s hűtlenségről vádoltatott; több vétségektől, melyekben el nem marasztaltathatott, fölmentetett, meghagyatván neki, hogy mindent jóvátenni törekedjék. A fussalai lakók megkerestettek, hogy ezen ítélettel elégednének meg; de mivel ezek ellenkezőleg nyilatkoztak, Antonius hivatala, minden püspöki joghatósága elvesztésére ítéltetett. Erre Antonius a zsinat határozata szerint Fussala lakóinak mindazt visszaadta, mit tőlök kizsarolt, alávetette magát az ítéletnek, vagy legalább alávetést színlelt s eltökölte magában, hogy ügyét fölterjeszti a pápának, s hogy ezt annál nagyobb sikerrel tegye, a numidiai primás kegyeibe törekedett magát befűzni, ki igen hajlott kora miatt a zsinatra meg nem jelenhetvén, a történetekről még nem birt kellő tudommással. Az agg primástól hízelt is ki magának egy ajánló levelet Bonifác pápához. Itt nem talált ugyan óhajtott fogadtatásra, de mégis egy irattal küldetett vissza a primáshoz, hogy, ha ügye úgy áll, mint ajánló-levele mutatja, helyeztessék vissza püspöki székére. Így állt ezen ügy Bonifác halálakor. Mihelyt annak utóda Coelestin az apostoli széket ünnepélyesen birtokába vette, kérte őt a hippói főpásztor, hogy ezen ügyet azonnal fölvegye, s leveléhez a Numidiában tartott zsinat nyomozó-actáit is mellékelte, nehogy a pápa Antonius által megesalassék. Az ügy sz. Ágostonra nézve lelkiismeretbeli volt.

Sz. Coelestin a hippói nagy püspök fölséges levele által, melyet Müller is közöl, annyira megindított, hogy a numidiai zsinat

határozatait megerősítette, az új, fussalai püspökséget megszüntette s azt ismét a hippói püspök megyéjébe kebelezte vissza.

Az Eulalius által okozott szakadás 425-ben még nem volt egészen elenyészve. Bár nem akart is többé az, mint már főnebb említettük, magányából a viharos tengerre visszatérni, de római pártosai nem igen nyugodtak meg a jó rend helyreállításán, hanem a többi eretnek-felekezetekkel okot adtak arra, hogy jul. 17-kéről keltezett rendelet bocsáttatott a város parancsnoka *Faustushoz*, mely szerint mindazon eretnekek, kik a római pápa főnhatósága alól kivonták magokat, Rómából száműzettek. Eulalius követőire különösen föl kelle a parancsnoknak ügyelni, őket sz. Coelestin pápávali közösségre inteni, ellenkező esetben Rómától 100 mérföldnyire száműzni. Ezen törvényt *Placidia* bocsátotta ki, ki fivére Honoriusnak 423-diki augusztusban bekövetkezett halála, s a trónbitorlónak 425-dikben történt legyőzése után, mint fia III. Valentinian gyámnoka a nyugoti birodalmat kormányozta.

Ezen rendelet gyaníthatólag véget vetett a szakadásnak; mert a történetírók erről többé nem emlékeznek.

Apiarius ügye, vagy igazabban mondva, az ennél fogva fölmerült kérdés a Rómából főlebbezéseket illetőleg sz. Coelestin alatt ismét foglalkoztatta 426-ban az anyaszentegyház fejét s az afrikai püspököket. Az istentelen Apiarius a római udvarhoz fordult, hol oly jól vitte szerepét, hogy a pápa őt Afrikába visszaküldte Faustinus követé kíséretében, ki már Zosim és Bonifác pápák alatt is működött e vidéken. Az afrikai és numidiai primások vezérlete alatt 15 püspök gyült egybe, Apiarius ügyét újra átvizsgálták, és megerősítették kárhoztatását. De Faustinus magát oly szilárdság- és pártossággal vetette ellen a főpapoknak, hogy inkább a rendetlenség pártfogója, mint Rómából küldött bírónak tűnt fel. Azonban ép akkor ébredt föl a lelkiismeret a gonoszban, midőn azt legkevésbé várták bírái, kiket e körülmény által egészen kiragadott a zavarból. Ugyanis Apiarius a lelkiismeret furdalásai s Isten büntetésétől félelemnek már tovább ellen nem állhatván, oly irtozatos bűnökről tett vallomást a gyülekezet előtt, hogy azokat nagy pirulás nélkül elsorolni lehetetlen volna, s mindenkinek szemeit könnyek nedvesíték. Apiarius alávetette magát a zsinat ítéletének, mely egyházi rangja- s hivatalától őt ekkor örökre megfosztotta.

A tekintélyével visszaélt pápai követ eljárása, valamint az afrikai egyházfegyelmet fenyegetett veszély arra indította az atyákat, hogy a pápának előterjesztést tegyenek. A többek közt kívánták, s pedig a legkomolyabban, hogy a római pápák jövőre nagyobb figyelem- és körültekintéssel vizsgálják meg egyesek panaszait, legalább gyanus s elégedetlen embereknek ne kedvezzenek, nehogy az igazsággal ellenkező ítéletet hozzanak. Az afrikai püspökök panaszára a pápától érkezett választ nem bírjuk ugyan; de a történelem által felhozott későbbi események mutatják, hogy a Rómából föllebbezések se el nem töröltettek, se meg nem szakítottak, és az ily viszályok által a római és afrikai egyházak közti közösség soha sem szűnt meg.

Sisinnius konstantinápolyi patriarcha 427-ben meghalván, a vidék püspökei egybegyűltek s ennek utódaul Proclust választották meg. Ebből sok egyenetlenkedés következett, mert Proclus már akkor kinevezett, de még be nem vezetett *cysicus*-i püspök volt. *Theodosius*, ki igen neheztelt a császári városbani papi czivakodásokért, elhatározta, hogy azok megszüntetése tekintetéből mást fog e tekintélyes székre meghívni. A püspökök Coelestin pápa tanácsát is kikérték, ki *Cyriel* alexandriai, *János* ántiochiai és *Rufus* thessalonichai püspökökhez intézett levelében oda nyilatkozott, hogy nem engedhető meg valamely kinevezett vagy valóságos püspöknek más székre áthelyezése. Egy más párt pedig sida-i *Fülöpöt* akarta. A császár közbelépén, oly férfi után nézett, kivel mind a két párt megelégedhetik. Ilyennek ő *Nestoriust* vélte s vele együtt sokan szép reménynyel csüngtek az említett férfin.

Nestorius syriai eredetű volt *Germaniciából*, korán Antiochiába vette magát, hol a tudományokban képeztetett, és valószínűleg kolostorban élt. Inkább fölületes, mint mély tudományossággal bírt és a nép, mely többnyire csak az erős hangra figyel, bámulta ékesszólását. Magábavonult életet vitt, a testsanyargatásnak adva át magát, és egyszersmind erősen buzgólkodott az eretnekek ellen, mi nála gyakran a türelmetlenség- és üldözési vágygyal volt határos, mert mindjárt fölszentelése után ezt mondá a császárnak a nép jelenlétében: „Tisztítsd meg óh császár ezen birodalmat az eretnekektől, s én ezért neked a mennyet adom. Irtsd ki velem az eretnekségeket, és én ezért kipusztítom veled a perzsákat.“ Azért alkalmazta reá később Coelestin

pápa Festusnak sz. Pálhoz intézett eme szavait: „*Te örjögysz Pál! a sok tudománytól örjögve szédelegsz.*“

Ugyanazon 427-ki évben sz. Coelestin Illyria metropolitáihoz, ugymint *Perigenes* korinthusi, *Donatus* nikopolisi és *Vazul* larisssai érsekekhez iratot intézett, felhiván őket, hogy élőkön a thessalonichai főpásztorral az apostoli székhez ragaszkodjanak. „*Nekünk fönn kell tartanunk ezen alárendeltségi köteleket, akaratunkat a törvényeknek és nem a törvényeket akaratunknak alávetni. Az egyházi törvényeket pontosan meg kell tartanunk*“, — írja a többi közt.

A következő 428-ik évben Vienne és Narbonne püspökeihez bő tartalmu levelet intézett, melyben a visszaéléseket, főkép a püspöki öltönyöket illetőleg megrója. „*Ki magát a nagy tömegtől megkülönböztetni akarja, azt jámborság és tudományosság, nem pedig az öltönyök szabása által tegye. . .*“ Továbbá ugyanezen iratában meghagyja, hogy a halálveszélybeni bűnösöktől, kik a fölloldozásért Jézus nevében igazi töredelemmel esedeznek, azt tőlük meg ne tagadják, mert az igazi, őszinte bánat nem az idő hosszúságától, hanem a benső érzés minőségétől függ. Különös hangnyomattal emeli ki Coelestin a következő szavakat: „*Mivel én Istentől rendeltettem az ő egyháza őrzésére, azért oda kell gondoskodásomat irányzani, hogy a rossz szokások helyét az egész földön, azok megszüntetvén, jók foglalják el. Mert az én örökös és főpásztori tisztem mi határok közé sincs szorítva, hanem kiterjed a világ egyik végétől a másikig, hol Jézus ismeretlik és tiszteltetik.*“

Még 426-ban terjedt el a pelagianismus Brittaniában bizonyos *Agricola* törekvései folytán, ki *Severianus* fia volt. Hogy ezen mótely kiirtassék, Brittanian kath. püspökei a pápához fordultak segítségért s a szomszéd Gallia jámbor püspökeihez. Ezek zsinatot tartván, egyhangulag elhatározták, hogy *Germanus* és *Lupus* püspökök küldéri minőségben az említett tévely kiirtásán buzgalommal működjenek. — 429-ben rendeltetésök helyére eljutván, templomokban és szabad ég alatt szent lelkesedéssel hirdették az üdv ígéit, s szavaikat csodákkal erősítették. A pelagiának egy ideig kerülték őket, de egy nyilvános vitatkozás alól, melyre a szent püspökök által felhívtak, ki nem vonhatták utóbb magokat. Ez *Verulam*-ban tartatott meg roppant néptömeg előtt, s a pelagianismusra nézve kedvezőtlenül ütött ki. Az égi igazság hatalmas erejének nem állhattak tovább ellent, s midőn

ide még az is járult, hogy Germanus egy 10 éves vak leányt a Szent-háromság nevében teljesen meggyógyított, ekkor a hitbeli vakság is elenyészett egész Angolhonban, a tiszta tan diadalmaskodott az eretnekség fölött: nemcsak az említett országban, hanem Keleten és Nyugaton is.

A következő 430-ki év nemcsak Coelestin pápasága történetét, hanem az egész egyháztörténelmet illetőleg egyike a legfontosabbaknak; mert ekkor vette kezdetét a császár által választott konstantinápolyi patriarcha Nestorius és Cyrill alexandriai főpásztor közt ama nevezetes hitvitály. Bármily buzgón dühöngött is Nestorius az eretnekek ellen, mint főnebb említettük, utóbb ő is lassanként *Apollinaris* tévtanai által beszennyeztetett, melyek kiváltképen Antiochiában találtak számos követőkre. Nestorius e városból több papot hozott magával Konstantinápolyba, kik közül Anasztázt legjobban kedvelte. Ez egy beszédében azt állította, hogy Máriát nem lehet *istenszülőnek* (*θεοτοκος*) nevezni, mert ő csak nő volt, kitől Isten nem születhetik. Nestorius nemcsak hogy meg nem büntette áldozárát, hanem még védelmezte is. Midőn az ő megbízása folytán egy Mária-ünnepen Proclus a *Sophia-templomban* beszédet tartott és az Ur anyját Isten-szülőnek nevezte, kinek fia Isten és ember egyszersmint, a vihar mindkét részről kitört. Sok pap kilépett a Nestoriussali közösségből, ki néhány udvari püspökből álló zsinatot tartott, mely mindazon egyháziakat és híveket kiközösítette, kik Nestoriussal nem tartottak.

Cyrill alexandriai patriarcha több ideig levelezett Nestoriussal, hogy őt megtérítse. Az utóbbinak Cyrillhez intézett utolsó leveléből kiderült, hogy tévtanaiban makacsul meg akar maradni; azért az alexandriai főpásztor Egyiptom püspökeit egy zsinatra hívá meg, Nestorius leveleit az atyáknak bemutatta, kik egyhangulag elhatározták, hogy Coelestin pápához Rómába Synodál-iratot fognak küldeni. Ebben a pápát az egész ügyről körülményesen értesítették, megjegyezvén, mily égető szükség, hogy a nyugati és keleti egyházak püspökei ezen veszélyes eretnekség kiirtására egyesüljenek.

Coelestin pápa bőven értesülvén Nestorius tévtanairól, 430-ban Rómába azonnal zsinatot hívott egybe, melyben Nyugat majd minden püspökei megjelentek. Maga a pápa elnökölt, a beszédek, valamint Cyrill és Nestorius levelei is fölolvastattak. Erre Nestorius eretneksége ellen Coelestin pápa igen velős beszédet tartott, a szent-atyák,

sz. Hilár, Damáz pápa művei és Ambrosius dicsénekéből idézett érvekkel megvitatta, hogy Mária az Isten anyja. A zsinat elhatározta, hogy a Cyrill által Nestoriushoz előbb intézett iratok intelmül szolgálnak. Az pedig, melyet a pápa fog hozzá meneszteni, mint utolsó íntés tekintessék. Ebben értesítettett az eretnekfő, hogy ha a pápai irat vétele után 10 napig ki nem jelenti, hogy elfogadja a hitet, melyet a római, alexandriai s az egész katolika-egyház vall és tanít, annak közösségéből kizáratik s püspöki széke-, meg rangjától megfosztatik, stb. Ezen pápai irat 430-ki aug. 11-ről volt keltezve. Ugyanezen napról van keltezve a pápa ama levele is, melyet Cyrillhez, valamint azok is, melyeket a konstaninápolyi papság, szerzetesek, hívek, a tekintélyesebb püspökök és az antiochiai egyházhoz intézett. Ezen iratokban előadta a pápa Nestorius tévelyeit s a római zsinat által a tévfő fölött kimondott ítéletet, fölhíván mindenkit érelyes működésre ezen tévtanok kiirtását illetőleg. A Cyrillhez menesztett levél az egyháztörténelemre nézve egyike a legnevezetesebbeknek, mivel abban Coelestin fölhatalmazza az alexandriai főpásztort, hogy a szentszék s ennek birtokosa nevében, Nestoriust az egyházból kizárhatja.

Azonban ezen ügy végre is közzsínat elé került, melyet I. Coelestin közbenjárására II. Theodosius császár 430-ki nov. 19-én keltezett iratánál fogva *Ephesusba* hívott egybe a pünkösdi ünnepekre. — Sz. Cyrill mint pápai felhatalmazott elnökölt két pápai legatussal. Mindjárt az első ülésben a tévtanát visszavonni és megjelenni nem akaró Nestoriusra mintegy 200 zsinati atya kimondá a következő ítéletet: „*A mi Urunk Jézus Krisztus, ki ellen az istentelen Nestorius gonoszságait kihányta, az itt egybegyűlt püspökök szája által leteszi őt a püspöki székeről és kizárja az egyházi közösségből.*“ A bold. Szűz Istenanyasága kimondatott, és a Krisztusban két személyt állító tévely elvettetett, valamint a Pelagius-féle tévtanok is ismételve kárhoztattak. Midőn az atyák éjfélkor elhagyták a templomot, melyben a zsinat tartatott, leirhatlan örömrivalgásokkal s ünnepélyességgel üdvözöltettek a hívek temérdek száma által. Diadalmenetben nagyszámu fáklyák, zászlók, illatos drága virágfüzerek és ragyogó örömtűzek közt kísértettek szállásaikra.

A hetedik és utolsó ülés után sz. Cyrill a zsinat lelke egy a

boldogságos szüz fölött tartott dicsbeszéddel zárta azt be. Azután a közzsínat (III-dik) aktái a pápának megerősítés végett elküldettek.

A Konstantinápolyban egybegyűlt püspökök *Maximiánt* választották és helyezték be ünnepélyesen patriarchának s erről a pápát tudositották. Theodosius, Maximián és a papság is a néppel együtt irt sz. Coelestinnek. A levelekkel János áldozár és Epictet szerpap épen Karácson előtti estve érkeztek Rómába, melyeket a karácsoni ünnepély fölötti örömek növelésére sz. Coelestin sz. Péter templomában a nép előtt fölolvastatott. Midőn ez megtörtént, a roppant tömeg nagy-szerű örömrivalgásokban tört ki. Baronius írja, hogy ez alkalommal adatott az angyali üdvözlélthez: „*Asszonyunk szüz Mária, Istennek szent anyja*“ stb. A Nestorius-féle eretneki mozgalmak igen nagy hatással voltak a bold. Szüz tisztelete elterjedésére; miről a nevére épített sok egyház, szobrok és képek hangosan tanuskodnak.

A III-dik közzsínat bevégezése után Nestorius egy kolostorban vonta meg magát, de ifjabb Theodosius egy egyipti sziget-városba száműzte őt, mely nem sokára földulatván, ide s oda kelle bolyongnia. Életének végkörülményei ismeretlenek ellöttünk, tévtanai halála után még sokáig fönmaradtak, s különösen a perzsa egyházakban számos követőre találtak.

Ezen időtájban Gallia déli vidékein, főkép Marseillében némely felpelagianus papok és szerzetesek sz. Ágostonnak a kegyelemről tanait, melyeket vagy nem értettek, vagy azok valódi értelmét elcsavarták, egyházi beszédek- s irataikban megtámadták. Prosper és Hilarius Rómába menvén, e fölött panaszt tettek a pápánál, ki Venerius massiliai, Leont frejusi s a többi galliai püspökökhez köriratot intézett. Ezen levélben sz. Coelestin megrója s keményen megfeddi a püspököket, hogy egyházaikban tudatlan, nem eléggé kiképzett papokat engednek hitszónokolni, kiknek még magoknak kellene tanulni, hogy másokat tanithassanak, „*Mit csináltok ti, kérdi a pápa a püspököket, ha mindenkinek szabad azt hirdetni templomaitokban, mi neki tetszik?*“ Azután dicséretekkal halmozza el sz. Ágostont, és szemrehányásokat tesz a püspököknek, hogy elnézték ezen nagy egyházatya tekintélye lealacsonyítását. Ezen levélhez kapcsolta sz. Coelestin azon 9 tételt, melyeket az afrikai zsinatok és pápák a kegyelemről eldöntöttek. Fájdalom! sz. Ágostonnak a kegyelem szükségességéről tanát hitűideg korunk nyilvános tanszékein működő tanárok is többször

megtámadják, kik pedig, mint életök mutatja, Isten kegyelme nélkül nagyon is szűkölködnek.

Az ephesusi közzsínat által a keleti egyházak megrázkodtatása még sem volt egészen elhárítva. Azért Coelestin úgy vélekedett, hogy a Konstantinápolyból érkezett levelekkel válaszolással nem igen kell sietni. Csak 15-ik martiusban bocsátotta el a zsinat küldötteit, kiknek a húsvéti ünnepekre Konstantinápolyban kelle ismét lenniök. Ezek az Ephesusban összegyűlt atyák, Theodosius császár, Maximián az új patriarcha, a konstantinápolyi papságnak- és népnek szóló leveleket hoztak a pápától. — A püspökökhez menesztett iratában megerősítette Maximián választását, és Nestorius meg néhány makacs eretnek püspök letételét. Kéri azután a püspököket, hogy János antiochiai és egyéb szakadár püspököket a keresztény testvéri szeretet megható gyöngédségével az egyházba visszavezetni törekedjenek, a gyöngeség vagy tudatlanságból megbotlottakat a jó utra segítsék. A letett s az egyházból kizárt püspököknek is nyitva hagyta a töredelem útját, csak püspöki tisztöket és rangjokat vevén el tőlük örökre.

A császárhoz intézett levelében dicséretekkal özőnli azt el az egyház javára irányzott fáradozatlanságáért. Azután panaszkodik, hogy Nestoriust ismét az antiochiai kolostorába engedték visszamenni. A város püspöke már is tévtanai felé hajlik, és előre látni lehet, hogy Nestorius minden alkalmat meg fog ragadni, tévelyeinek e vidékeni elterjesztésére, mi által az egyház békéje földulatni fog. Igen távoleső vidékre kellene őt — jegyzi meg Coelestin — száműzni, ez volna a legbiztosabb eszköz tévelyei gyökerestől kiirtására. Végre még egy egészen magánügyet ajánl Theodosius figyelmébe. Ugyanis egy előkelő *Proba* nevű nő ázsiai birtokait egy távoli rokonának hagyta oly föltétellel, hogy a jövedelem egy része néhány kolostor és szegény papokra fordittassék. Azonban e föltétel idáig csak félig, vagy éppen nem volt teljesítve; kéri tehát Coelestin a császárt, hogy ez jövőben a hagyományzó szándéka szerint, gondosan teljesítettessék.

Maximiánnal tudatja a pápa, hogy őt mint Sisinnius közvetlen utódát elismeri, mivel Nestorius főpapsága alatt a konstantinápolyi patriarcha-széket mint megüresedettet tekinti. Azután inti őt főpásztori tisztének teljesítésére oly formán, hogy a nép oktatásában szent Chrysostomot, a tévtanok elleni küzdelemben Atticust, s a sziv együ-

gyűségét, meg a feddhetlen életet illetőleg Sisinnius elődét tekintse példányképekül. — Végre a konstantinápolyi papsághoz és néphez bocsátott iratában előadja röviden a Nestorianismus keletkezésétől eseményeket egész az ephesusi közzsínatig, melyek Keleten az egyház békéjét földúlták. Coelestin meggyőzni törekszik a hiveket arról, hogy Nestorius jogosan tétetett le székéről s arra helyette Maximián emeltetett, ki a hiveknek a Jézus és apostoloktól eredett, ősi, tiszta tant adja elő, s azért az ő új, igazi, törvényes patriarchájok iránt hűség és engedelmességgel viseltessenek.

Ugyanazon 431-ki évben sz. *Palladius* Irhon püspöke kimult, kit néhány évvel előbb sz. Coelestin Brittaniába küldött a pelagianismus kiirtására. Innét Irhonba ment át. Egyes megtérítések után visszatért Rómába Coelestin kérendő, hogy Irhonba püspököt küldjön. A sz. pápa őt küldte, mint püspököt az említett országba. Azonban a népet a kereszténység felé hajlíthatónak nem találván, elhagyta a szigetet s római útjában kimult Skóthonban.

Sz. Ágoston szerint a carthagó-i egyházban már rég szokásban volt a szent mise alatt *Introitus*, *Offertorium* és *Communio*ra zsoltárokat zengedezni. E szokás Coelestin pápa rendelete folytán minden egyházba behozatott. Meghagyta, hogy a szent mise az „*Introibo ad altare Dei*“ 42-dik zsoltárral kezdődjék, s az áldozárok a szent szolgálat előtt az őt érzékkel elkövetett bűnök eltörlésére 5 zsoltárt mondjanak el. — Egyházak építése s feldiszipálására nagy összegeket fordított, melyeket igen értékes arany és ezüst-edényekkel is ellátott.

Az Aventin-nevű hegyen sz. Sabina tiszteletére templomot emeltetett, melynek fölirata így hangzik:

Culmen Apostolicum, cum Coelestinus haberet
Primus, et in tota fulgeret Episcopus urbe,
Haec quae miraris fundavit presbiter urbis
Illyria de gente Petrus, cur nomine tanto
Dignus, et ab ortu Christi nutritus in aula
Paupertas locuples, sibi pauper, qui bona vitae
Praesentis fugiens meruit sperare futura.

Háromszor tartván papszentelést, 12 szerpapot, 32 áldozárt és 46 püspököt küldött az Ur szöllejének művelésére.

Végre sz. Coelestin érezvén, hogy élete alkonya elközelgett, feloszlatni ohajtott, hogy Krisztushoz s az ő szent anyja, a bold. Szűzhez juthasson, kinek tiszteletét élte végpercezig oly erélyesen terjeszteti és védelmezni édes kötelmének ismerte. Miután Jézus egyházát 9 év, 10 hó s néhány napig igazi apostoli buzgalommal kormányozta, 432-diki april 6-án meghalt. Az egyház szentjei közé számította őt s mint ilyennek halála évfordulati napján üli emlékét. Földi maradványai a Priscilláról nevezett temetőben takarítottak el, melyben kevéssel halála előtt sírkápolnát állított tetemeinek, s azt az ephesusi közzsínatra vonatkozó fontosabb események képeivel díszítette föl. I. Paschál 820-ban e jeles pápa tetemeit kiásván, sz. Praxedis egyházába szállította.

Sz. Coelestin a szeretet által vezéreltetett, s azért tevékeny volt főnséges tiszte teljesítésében. Ahol csak lehetett, szelidséggel törekedett a tévelygőket az igazság elfogadására indítani. Lélekben mindenütt jelen volt ő, s legfőbb pasztori gondoskodását az egész egyházra kiterjesztette, melyet szeretettel és buzgalommal kormányzott. Mindenüvé kiható tekintetét mi sem kerülhette ki. Ő tanított, hol erre szükség volt; kért és intett, midőn kérése és intelmeivel valamit segíthetett, és legfőbb apostoli hatalmát éreztette, midőn a baj szigorubb fellépést kívánt. Szelidsége, szerénységevel és alázatosságával minden szívet megnyert; de hol állása úgy hozta magával, Jézus ezen alázatos szolgája parancsoló hangon is tudott szólani, mint például, midőn az ephesusi közzsínat atyáihoz így ír: „*Mi figyelmeztetünk titeket; mi rendeljük; a mi akaratumk*“ Hangesan szóló bizonyossága ez is a legrégibb kor s minden egyházakban kiirthatlanul begyökeresedett abbeli meggyőződésnek, hogy a római püspöknek az egyetemes egyház fölötti tekintélye egyenesen magától Jézus Krisztustól ered. Bizonyára nem a felfuvalkodottság és uralogni vágyás adta a jámbor És szent egyszerűség által magát oly igen kitűntető pápának ajkaira az említett szavakat. Méltósága, magasztos, roppant tiszte öntudata sugta a láthatlan Isten e földöni látható helytartójának, hogy fontos esetekben csak ily hangon szóljon.

A sz. I. Coelestin által kibocsátott számos körlevelekből 14-et birunk, s egy *Commonitorium breve Episcopis et Praesbyteris ad concilium Ephesinum euntibus*“ című dolgozatot, melyet *Lupus Keresz-*

tély s később *Balysius* közrebocsátottak. Ezen érdemes egyházfő irány a erőteljes és gondolatokban dús, de az ítézet itt-ott kissé homályos és zavartnak tartja azt.

XLV.

Sz. III. Sixtus. 432—440.

Idáig a pápaság története az egyháztörténelem mezején vonult keresztül, itt-ott még a pogányság elemeivel kelle küzdenie, melynek alaptételei nem mindenütt enyésztek még el az életben. De lassankint az államok és népei keresztényekké lettek ; a népek és ezek vezetői polgári viszonyaikat mindinkább az egyház intézményeihez idomították, a papságot tanácsaikba vonták, és nem sokára az egyház fejei is más fényben kezdtek föltűnni; ők nemcsak egyházfejedelmek maradtak, hanem világi uralkodók is lettek, kiknek szavaira nemzetek hallgattak. A nyugati császárság bukásához közele, Olaszhon *herulok, gothok, görögök, longobardok, frankok, vandálok, germanok és normannok* által árasztatott el. Az események viharai közt egyedül az egyhangú hangja volt az irányadó, mely missióját, mint látni fogjuk, nagyszerűen teljesítette.

A megholt I. Coelestin pápa utódaul 2 keleti püspök jelenlétében egyhangulag III. Sixtus választott meg. Születésére nézve római s hasonnevűnek fia volt. 418-ban mint áldozár működött a római egyházban. Midőn Pelagius eretneksége Zosim által kárhoztatott, ez ellen oly buzgalommal küzdött, hogy e tekintetben még Sz. Ágostont is fölülmulni látszott, ki is hozzá az ismeretes kegyelemről levelet küldötte. Azon levél, melyet Sixtus a Pelagianismust illetőleg Aurelius carthagói püspökhöz intézett, valamint a sz. Ágostonhoz megírt levelét is, nem jutott ugyan el hozzánk, de a hippói püspök válaszából fogalmat szerezhetünk annak tartalmáról.

Az új pápának mi sem feküdt inkább szívében, mint a keleti egyház békéje. — Kevéssel sz. I. Coelestin halála előtt, vagy mindjárt ezen pápa elhunytja után érkeztek *Hermogenes* Rhinocolurum és *Lamperius* Casium püspökei Rómába, s ezekkel a Cyrill által küldött

Themison főszerpap egy irattal, mely a pápának szólott. Ebben az említett püspökökről igen szép tanuságot tett Cyrill, egyszersmint jelenti, hogy ezek előterjesztéséből leghivebb képet nyerhet a keleti egyházak egész állapotáról a szent-atya, és legbiztosabb eszközt, a szakadás megszüntetésére. Ajánlja azután a pápának Cyrill, hogy kegyességgel törekedjék inkább az eretnekeket megtéríteni, mint szigorral, — mert ez csak makacsabbakká tenné a szerencsétleneket s bellebb lökné a tévely kárhozatos örvényébe. Mi őt illeti, írja Cyrill, szívesen elfeledi minden Ephesusban szenvedett sérelmét, csak az egyház békéje s egyessége visszaállíttathassék.

Igy történt, hogy Hermogenes és Lamperius tanui voltak a pápaválasztás és fölszentelésnek. III. Sixtus örömét fejezte ki a két keleti püspök jelenléte fölött, és mihelyt működését megkezdhetette, azonnal maga elé vezettette az említett főpapokat, értekezett velök, közleményöket használta, Cyrill kívánságát teljesíteni megígérte, s azután a püspökök és Cyrillnek szóló levelekkel bocsátotta el magától. A püspökökhez intézett levelekben, vagy tán körlevélben, mint szokás volt, tudatta a kath. világ főpapjaival az apostoli székre történt fölemeltetését. Azután kiemelte Cyrill szelidségét, megerősítette az ephesusi közzsínat végzéseit, és egyszersmint akként nyilatkozott, hogy kegyességgel fog eljárni, minélfogva az egyháztól elpártolt püspököket, mihelyt Nestoriust és ennek tévelyeit elhagyják, és a római egyház által megerősített zsinati határozatoknak magokat alávetik, azonnal felveszi őket az egyházi közösségbe. Ha pedig saját üdvök roppant hátrányára tovább is a szakadásban maradni akarnak, úgy bizonyosak lehetnek az iránt, hogy székeiket méltóbb pásztorok fogják elfoglalni, kik bizonyára hiyeiket nem fogják a szakadásnak és eretnekségnek föláldozni. III. Sixtus János antiochiai főpásztort is tudósította, hogy csak úgy fogadtatik az igazhivők közé vissza, ha mindazt kárhoztatja, mit az egyház kárhoztatott a közzsínatban.

Azonban a pápa és sz. Cyrill törekvései sikertelenek voltak. Theodosius az egyház szomorú állapotáról értesítettvén, a birodalmára sulyosodott csapásokat és hadiműködésének szerencsétlen kimenetelét isteni fenyítésül tekintette, melyet Nestorius tévtanai, a püspökök tisztátalansága és a szent egélyt meggyalázó szakadás hoztak uralkodására. Ily hangulatban lévén a császár, maga elé hívatta a kon-

stantinápolyi patriarchát s a többi székvárosában időzött püspököket, hogy velek az az egyház békéjéről tanakodják. Hogy mindenek előtt a hitet kell biztonságba helyezni, e felett mindyájan megegyeztek. - Azt is belátták, hogy János antiochiai főpásztor mozgalmának gátot vetni, a Nestorius s tévtanai felett kimondott ítéletet érvényre emelni és egyszersmint Maximián választását érvényes és canonszerűnek nyilatkoztatni szükséges a béke érdekében. Az is indítványoztatott ez alkalommal, hogy Cyrill vonja vissza Anathemáit, melyek többeket csak elidegenítettek. Azután János antiochiai, Acacius berovai püspök- és Cyrillhez iratok intéztettek. János és Cyrillt Nicomediába hitta meg a császár, hogy a köztöki surlódás szóbeli értekezés által kiegyenlítettvén, és egymással kibékülvén, az egyház békéjét egységük által visszaállítani törekedjenek. Antiochiai Jánost keményen fenyegette a császár, ha még tovább is vonakodik a hozzá intézett kérelmeknek engedni s ez által az egyház békéjét akadályozni. A 110 éves Acaciust pedig megkereste a császár, hogy tehetsége szorint tanácsa és buzgó imája által is törekedjék a béke helyreállítására közreműködni. Hogy a császár komolyan akarta a békét helyreállítani, kitűnik a szobronálló Simonhoz intézett megható leveléből, kit szintén felhívott, hogy benső imájával járuljon a szent ügyhöz.

A császárnak ezen szigorú és kegyes intézkedését még sok tanácskozás követte, melyeknek részletezése nem ide tartozik, míg végre az antiochiai Jánossal létrejött a béke. Ő és követői elfogadták sz. Cyrill következő Symbolumát: *„Mi elismerjük, hogy Krisztus igazi Isten és igazi ember egyszersmint, kiben mindkét természet egyesülve vagyon, és azért egy Krisztust, egy Fiút, egy Urat vallunk. Ezen összevegyülés nélküli egyesülésnél fogva nevezzük a bold. Szület, Istenszülőnek, mert az Isten, az Ige testet vőn fel és emberré lett, s fogantatásától a Mariából vett templomot (emberi természet) magával egyesítette.“* Ez időtől fogva a keletiek az ephesusi zsinatot egyetemesnek tekintették, milyennek már kezdettől fogva az egész Nyugat, Egyipt és egyéb tartományok is tartották.

Az egyház békéje tehát s a püspökök közti egység helyreállított. Cyrill János hitvallását, a zsinati határozatok elfogadását tartalmazó okmányt a következő vasárnap (433. ápril 23.) a templomban nyilvánosan felolvastatta. A nép lelki öröme és hálája nagyszerű volt. János ezen iratára küldte Cyrill azon ismeretes hírneves

beszédet, mely így kezdődik: „*Lactentur coeli etc.*“ s a legnagyobb becsben van az egyháznál. Az öröndetes eseményt III. Sixtus pápával is tudatta. Midőn Cyrill levele Rómába érkezett, a pápa fölavatása évfordulati napja alkalmával tartatni szokott zsinat még együtt volt. Az egybegyűlt atyák üdvkívánatai csak növelték a pápa megelégedését, s hogy örömében a hivek is osztozzanak, sz. Cyrill levelet sz. Péter templomában fölolvastatta. Azon értesítvény, hogy a Nestorius-féle tévtanok Keleten teljesen elnyomattak, annál nagyobb örömmel lepte meg az apostoli széket, minthogy ezen mótely már Nyugaton is, t. i. Spanyolhon és Galliában, többekre elragadnikedett. De Spanyolhonban *Capreolus* carthagói püspök és Galliában leirini Vincze által e tévtanok még csiráikban elfojtattak.

Nemsókára e nevezetes válaszra megérkezett antiochiai János levele is, melyben „*a szent pápát napot hirdető csillagnak*“ nevezi, melynek sugarai *az egész földkerekséget megvilágositják.*“ Mindkét levélre septemberben válaszolt III. Syxtus. Cyrillnek forró köszönetet mond az egyház békéje helyreállításában tannsított buzgalmaért, dícséri mérsékletét és bölcs engedelkenységét, s üdvözli őt, hogy méltónak találattott Jézus neve s az igazságért üldözést szenvedni. János iránt is, kiről az alexandriai főpásztorhoz menesztett iratában megjegyzi III. Sixtus, hogy véleménye szerint az sohasem ragaszkodott bensőleg Nestorius tévtanaihoz, a legnagyobb kiméletet s valódi atyai kegyességet tanusított.

Ezzel a Nestorius által támasztott botrányos szakadás teljesen megszűnt volna, ha *Theodoret* cyrus-i, *Alexander* hierapolis-i, *Maximin* anazarbusi (a 2-dik Ciliciában) *Hellades* tarsus-i, *Euthérius* tyana-i és kivált *Macarius* laodicaei (Nestorius legbensőbb barátja) főpásztorok nem vonakodnak a béke felé hajlani. Ők összejöveteleket tartottak, sz. Cyrillt a béke nagy apostolát kiközösítették s végre azon gondolatra is jöttek, hogy Rómába terjesztik föl ügyöket, Cyrillt és Jánost a pápánál bevádolják, tőle kérvén pártfogást elnyomóik ellen. Euthérius írta a folyamodványt, melyet a párt előkelőivel aláíratott, s azután Rómába sietett, hogy Cyrill és János levelei megérkezése előtt átnyujthassa kérvényét. A kötekedő szakadárook ezen irata Rómában figyelemre nem találván, hatás és válasz nélkül maradt.

Valamint elődei valamely eretnkség fölötti diadal emlékére nagyszerű templomokat emeltek, (Sz. Zosim a manichaeismus elnyo-

mása emlékül a diszes sz. Kelemen templomát állította,) úgy III. Sixtus is a Nestorius tévtanain kivivott fényes győzelmet örökíteni akarta. Azért az ephesusi közssinaton kárhoztatott tévtanok emlékére a „*St. Mária Maggiore*“ egyházat a legfelségesebben földiszította mosaik-képekkel, melyek a bold. Szűz Isten anyaságának hitcikké kijentését adják elő. E képek maig is főnvannak s Róma mosaik-képei közt a legnevezetesebbek. Ezen egyházat előbb, mivel már egészen roska-
dozásnak indult, újra építette a Megváltó Anyjának tiszteletére. Ez előbb Liberius basilicájának neveztetett, de azután ujjaalakítójáról Sixtus templomának is hivatott. Ama gyönyörű versek, melyekkel ezen pápa a főbemenetet ékesítette, maig is főnvannak, s így hang-
zanak :

„Virgo Maria tibi Xistus nova tecta dicavit,
Digna salutifero munera ventre tuo.
Tu genitrix ignara viri, te denique foetu
Visceribus salvis edita nostra salus,
Ecce tui testes uteri sibi praemia portant;
Sub pedibusque iacet passio cuique sua :
Ferrum, flamma, ferae, fluvius, saevumque venenum
Tot tamen has mortes una corona manet.“

Azon drágaságok közt, melyekkel III. Sixtus Anasztáz könyv-
tárnok szerint ezen templomot diszította, volt egy tömör ezüstből ké-
szült szarvas, melyből a víz a keresztelő-kutba ömlött, és ugyanezen
éreczből egy 300 fontnyisúlyú oltár. Ennek előrsze mosaikokkal volt di-
szítve, melyek néhány vértanút a martyrság jelevényeivel ábrázoltak.

A „*San Lorenzo in Lucina*“ is e pápának köszöni nagyobb
fényét. Ezen, Róma legrégibb lelkészi templomainak egyike az ő
alapítója, sz. Lucináról neveztetik, ki egy kis hajlékot emeltetett, de
a melyet a szent pápa megnagyobbíttatott, s egészen ujjaépíttetett.
Az ő kegyes befolyása folytán Valentinián császár és Placidia
ezen egyházat dús adományokkal látták el. — Ezen építkezé-
seken kívül még a lateráni sz. János bazilikája sem kerülte ki figyel-
mét; miután az említett ujttatásokat bevégezte, ezen egyház keresz-
telő-kápolnáját új, igen szép porphyrszobrokkal diszította, mint a
következő fölirat mutatja :

„Gens sacrandae prolis hic semine nascitur almo.
Quam foecunditatis spiritus edit in aquis,

Virgineo foetu genitrix Ecclesia natos,
 Quo spirante Deo concipit, amne parit.
 Coelorum regnum sperate hoc fonte renati:
 Non recipit felix vita semel genitos.
 Fons hic est vita, et qui totum diluit Orbem,
 Sumens de Christi vulnere principium.
 Mergere peccator, sacro purgante fluente:
 Quem veterem accipiet, proferet unda novum.
 Insons esse volens, isto mundare lavacro,
 Seu patrio premeris crimine, seu proprio.
 Nulla renascentium est distantia, quos facit unum
 Unus fons, unus spiritus, una fides.
 Nec numerus quemquam scelerum, nec forma suorum
 Terreat. Hoc natus flumine, sanctus eris.“

Ezen költemény is sz. III. Sixtus hattyudalaival együtt a kereszttség erejét s az eredeti bűnröli hitet a pelagiánok ellen igen szépen tüntetik föl.

A diadalivék a pogány Rómában azok által állittattak, kik szolgálá lélekkel hódoltak a zsarnoki önkénynek, s a világ uralkodóit, császáraikat a legragyogóbb czimekkel törekedtek megörvendeztetni. A keresztény pápa saját nyájának, melynek ő szeretetteljes főpásztor volt, szentelte diadalivét. Erre egy foliratot tétetett, melyet még ma is olvashatni, s épen egyszerűségénél fogva oly megható, tudniillik:

„Sixtus episcopus, plebi Dei.

„Sixtus püspök, Isten népének.“

Ezen diadalivet Müller a már többször idézett művében igen nagy műértőséggel írja le. E dicső egyházfő életrajzában egy, sz. Péter bilincsére vonatkozó nevezetes eseményt kell röviden előadnunk. A lánczok, melyeket sz. Péter Jerusálemben viselni kénytelen volt, sz. III. Sixtus pápasága alatt 439-ben *Eudoxia* birtokába kerültek, ki Theodosius császár neje volt. Miután e felséges nő a Jézus élete és szenvedése által megszentelt helyeket sz. kegyelettel meglátogatta, a templomokat dús adományokkal és a szegényeket alamizsnával bőven ellátta, elbucszásakor egyéb drágaságokon kívül azon két rablánczczal is megtisztelte Eudoxiát *Juvenál* patriarcha, melyeket sz. Péter akkor viselt, midőn az angyal őt a börtönből kivezette. Ezen szent és fontos ajándék a császárnőt igen megörvendeztette, ki az

egyik lánczot a konstantinápolyi főegyháznak küldte, a másikat pedig Rómába leányának, ki Valentinán császárnak neje volt.

A „*piazza di Campidoglio*“ keleti részén emelkedik az *Ancus Martius* és *Servius Tullius* által építtetett mamertini börtön, melyben *Jugurtha* éhhalált szenvedett, *Catilina* pártosai s több tekintélyes egyének megölettek. Ép ezen börtönben csörgette a vasat sz. Péter apostol-fejedelem is, s azért az itteni templom „*San Pietro in Carcere*“ név alatt ismeretes. A lánczok, melyeket a szent ezen fogságában viselt, az Esquillin-hegyeni Pétertemplomban őriztettek és tiszteltettek, honnét ezen egyház maig is „*San Pietro in vincoli*“-nak neveztetik.

Az ifjabb Eudoxia a neki küldött sz. Péter lánczát igen nagy örömmel fogadta, s III. Sixtus pápának is megmutatta, ki a másik lánczot, melyet az apostol fejedelem Nero alatt viselt, előhozatta s összehasonlította. A két láncz úgy hasonlított egymáshoz, hogy egy s ugyanazon kezek által készitetteknek látszottak. Nagy volt e vaslánczok iránti tisztelet, nagyobb, mintha aranyból lettek volna, írja sz. Ágoston; mert annak tagjait szorították, ki a föld és ég fölötti kulcs hatalommal birt az üdvözítőtől. A két láncz ereje által történt új csodák arra indították a kegyes császárnőt, hogy az Esquillin-hegyeni már roskadozó Péteregyházat megújíttassa a drága ereklyék méltóbb őrzésére. Erről egy régi emlékkő szolgáltatja a tudósítást.

III. Sixtust arról vádolják, hogy még az apostoli székre emelése előtt nem lett volna idegen a pelagianismustól, és ezen vádtól a később ezen felekezet ellen irt ismeretes *Hypognosticon* kiadásával akarta magát megtisztítani. Ez állítás mi alappal sem bír és igen elüt az igazságtól. Az afrikai pelagiának az eretnekek szokása szerint kezdetben azon hirt terjesztették, hogy Sixtus a római egyház áldozára, ki már ekkor nagy tekintetben állott, az ő tévtanaik felé hajol pártfogásával. Azért írta ide vonatkozólag sz. Ágoston az ismeretes szavakat: „*Fama jactabat.*“ De az igazság napfényre jött. Zosimus kárhoztatta ezen tévtanokat, s sz. Sixtus nemcsak mint jól felszerelt bajnok lépett sikra a pelagianismus ellen, hanem valósággal úgy tűnt fel, mint ezen tévtanok nyilvános üldözője, kit e tekintetbeni buzgalmaért sz. Ágoston minden igazhívó öröme nagy dicséretekkel halmozott el.

Ép így tévednek azok is, kik e pápának akarják tulajdonítani a „*Bibliotheca Patrum*“-ban levő három iratot; mert ezek annyira tel-

vék pelagianusi tévelyekkel, hogy, ha sz. Sixtustól eredtek volna azok, úgy nem írta volna akkor sz. Ágoston a híres „Fama jactabat“ szavakat. S valóbn lehetetlen, hogy az akkori kath. világ sz. Ágostonnak egy ily hazugságát elnézte volna. — Mi pedig a pelagiánok ellen kiadott „*Hypognosticon*“ czimű könyvet illeti, ezen művet sem lehet III. Sixtusnak tulajdonítani, mert a szerző neve sohasem volt ismeretes, azért az írók e pápa és *Marius Mercator* közt ingadoznak. A tekintélyesb ítészek az utóbbitól származtatják.

Midőn az egyház III. Sixtus pápát szentei közé írta, a főnebbi vádakat a legfényesebben megczáfolta. A ki tudja mily szigorú nyomozás előzi meg a szentté-avatást, és ki ezt még nem tudná, olvassa el XIV. Benedek „*De canonisatione sanctorum*“, vagy a Müller által nemrég Mainzban kiadott híres művet, mely rövideden szintén mindazt magában foglalja, mi az e tekintetbeni tudatlanságot elhárítja, s annak helyére a legvilágosabb ismeretet helyezi.

Szintén tévedne az is, ki a következő istentelen rágalmat alappal bíró vádnak tekintené. Bizonyos *Bassus* nevű nemes ember, egykor római Consul a szent pápa nagy szívfájdalmára a nép közt azon hirt terjesztette, hogy Sixtus *Chrysonitis* nevű szüzön erőszakot követett el. Az ártatlan és szent-életű főpap azonnal, amint a hamis hírről tudósíttatott, egy zsinatot hívott egybe, melyben 57 püspök ügyét meghányván, Sixtus ártatlannak találta. A hamis hír terjesztő pedig, kit némelyek *Bassus*, mások meg *Aniciusnak* neveznek, mint rágalmazó és hamis vádló Valentinián császár által vagyona és rangjától megfosztatott. De az ég is megbüntette; mert nemsokára meghalt, s a csúful megrágalmazott szent pápa a gonosz-Jelkűnek tetemeit fényes szertartással takarította el. Ime, így teljesítette ezen jeles pápa is Üdvöztünk eme szavait: „*Ki téged követ hajít, kenyérrel hajítsd vissza!*“

III. Sixtus 28 szerpapot, 22 áldozárt és 52 püspököt szentelt föl. Ezen utóbbiak közül való volt sz. *Chrysogonus Péter* is, kit maga az Ur csodálatosan rendelt ravennai püspökké. Ugyanis ezen nevezetes város papsága főpásztoruk halála után követséget küldött e szent pápához, hogy az új püspököt erősítene meg. E követek kíséretében volt az imola-i püspök s ennek szerpapja az említett Péter is, kik az örökvárosba szintén egyházi ügyben utaztak. Mielőtt ide érkeztek volna, éjjel megjelent III. Sixtusnak sz. Péter apostol és sz.

Apollinár, a volt ravennai püspök, kik megintették a pápát, hogy a püspökével Rómába érkezendő Péter szerpapot tegye ravennai főpásztorrá. A következő napon a ravennai követek, az imolai püspök s Péter diacon megjelentek a pápa előtt. Amazok előadván küldetésök czélját, Sixtus Péterre mutatott, mondván: „*Ez és nem más lesz püspökötök.*“ A követek boszankodásukat el nem rejthették, de midőn a szent pápa az éjjeli jelenetet nekik elbeszélte, örömük leírhatlan lett, vigadva s az Urat magasztalva mintegy diadalmenetben tértek vissza Ravennába. „Ime, megjegyzi egy jámbor német katholicus pap a római pápákról írott épületes művében, mint gondoskodott halála után is sz. Apollinár püspök egyháza jólétéről!“

Utolsó pápai működése volt III. Sixtusnak az, hogy a már főnebb is említett Julián eclanum-i gonosz püspököt szintén kárhoztatta. Ez már több mint 20 éve, hogy püspöki székéről letétetett, de méltósága és püspöksége elvesztése sem indította őt a pelagianismus elvetésére. Azonban utóbb mint eretnek is szeretett volna díszes székére visszajutni, mit egy igen finom mesterkedéssel szőtt hittvallás benyújtása által igyekezett kivinni. De III. Sixtus az ilyen ügyekbe igen mélyen belátó tekintélyes szerpapja Leó által a cselre figyelmessé tétetvén, fölfedezte az ügyesen elrejtett ravaszságot, s Juliánt követőivel együtt újra kiközösítette. Ezen ember Nyugat minden egyházában annyira gyűlöltetett, hogy midőn az ellene kimondott ítéletről az igazhivők értesültek, oly öröm lepte meg őket, mintha ez lesz volna az első diadal, melyet az igazság a pelagianismus fölött vivott ki. E szerint tehát ezen pápa első és utolsó tette volt a pelagianismus kárhoztatása.

Végre ütött a jeles pápa halála órája is. Ugyanis, miután Jézus egyházát 8 év és 19 napig apostoli buzgalommal kormányozta, 440-dik évi aug. 18-kán kimult. Földi maradványai a San Lorenzo in Lucina nevű egyházban takarítottak el. Az egyház mint szentnek 28-dik martiusban üli emlékét. — III. Sixtustól több levelet s a pelagianismus ellen írt több jeles költeményt birunk, melyekben az eredeti bűnröli tan szép világosságba hozatik. — Különös, hogy Baronius megjegyzése szerint ezen pápa viselt dolgairól egész nagy kötetet lehetne írni, s mégis ugyanazon tekintélyes író a maga helyén igen szűken emlékezik ezen a Sixtusok közt már 3-dik pápáról.

TARTALOM.

	Előszó	Lap
1. Sz. Péter	42—67	5
2. „ Linus	67—76	10
3. „ Kletus	76—91	27
4. „ I. Kelemen	91—103	—
5. a „ Anaclet	103—112	35
5. b „ Evarist	112—121	42
6. „ I. Sándor	121—132	45
7. „ I. Sixtus	132—142	48
8. „ Telesphor	142—154	51
9. „ Hygin	154—158	56
10. „ I. Pius	158—167	59
11. „ Anicét	167—175	61
12. „ Sótér	175—179	65
13. „ Eleuther	179—194	70
14. „ I. Victor	194—203	74
15. „ Zephyrin	203—221	79
16. „ I. Calixt	221—226	86
17. „ I. Orbán	226—233	93
18. „ Pontián	233—237	99
19. „ Antér	237—238	104
20. „ Fábián	238—253	107
21. „ Kornél	254—255	109
22. „ I. Lucius	255—257	114
23. „ I. István	257—260	124
24. „ II. Sixtus	260—261	127
25. „ Dionysius	261—272	132
26. „ I. Felix	272—275	137
27. „ Eutychián	275—283	142
28. „ Cajus	284—296	145
29. „ Marcellinus	296—304	148
30. „ I. Marcell	304—309	152
31. „ Eusebius	309—311	156
32. „ Melchiades	312—314	160
33. „ I. Sylvester	314—335	163
34. „ Márk	336	169
35. „ I. Gyula	337—352	183
		189

		Lap
(36. Liberius	352—366)	
(37. II. Felix	— — —)	197
38. Sz. I. Damáz	366—384	210
39. „ Siricius	384—398	223
40. „ I. Anastasius	398—402	233
41. „ I. Incze	402—417	238
42. „ Zozimus	417—418	252
43. „ I. Bonifác	418—422	259
44. „ I. Coelestin	422—432	271
45. „ III. Sixtus	432—440	282

